

ΕΥΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1980

69. 150

152

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδασκτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.



Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ψηφιδωτό τῆς 1. μνηῆς Ὁσίου Λουκᾶ Βοιωτίας.

Σημείωση:

Ἡ ἀπόδοση στή νεοελληνική γλῶσσα ἔγινε ἀπό τὸ Θεολόγο Μουρούλη Ἐμμανουήλ καὶ τὸ φιλόλογο Παπαδημητροπούλου Γεώργιο.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

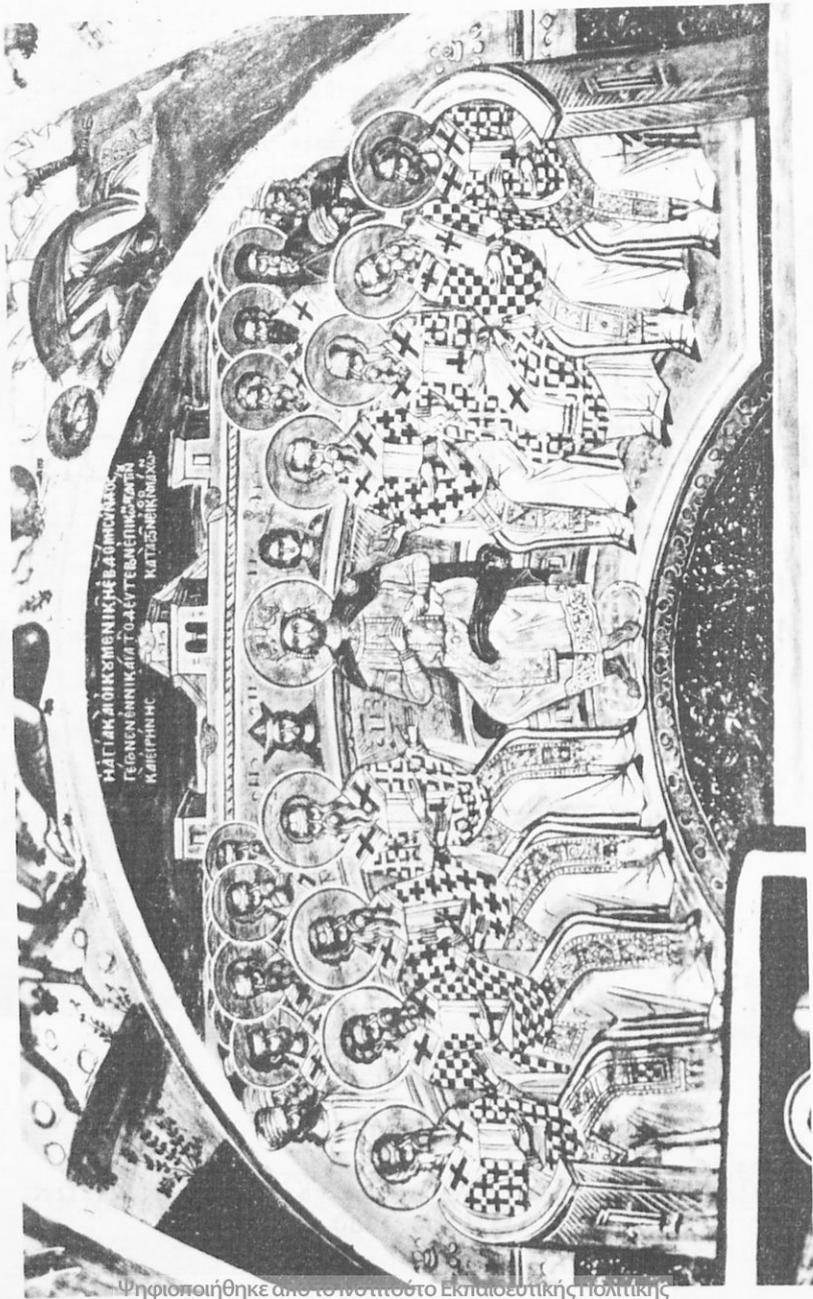
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΔΕΛΦΟΣ ΖΑΒΡΑΣ
ΠΟΝΤΟΦΡΑΚΕΙΑΣ 27
ΑΘΗΝΑΙ 1Η Α. 77.71.705

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1980



ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΕΩΣ
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ ΚΑΙ ΚΑΙΣΑΡΕΥΣΕΩΣ
 ΚΑΤΑΣΤΗΝΙΚΟΥ

Οί Πατέρες της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου. Τοιχογραφία της 1. μωής Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ἀνθολόγιο αὐτό, πού προορίζεται καί γιά τίς τρεῖς τάξεις τοῦ Λυκείου, ἔχει σκοπό νά παρουσιάσει ἐκλεκτές περικοπές ἀπό τά ἔργα τῶν κυριότερων Ἑλλήνων Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν Διδασκάλων, σχετικές μέ τό θέμα πού προβλέπονται ἀπό τό ἀναλυτικό πρόγραμμα γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀπό τίς περικοπές αὐτές γίνεται φανερό ὅτι τό συγγραφικό καί τό κηρυκτικό ἔργο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων ἐπιβεβαιώνει τόν ἄριστο φιλολογικό τους ἐξοπλισμό καί τό λογοτεχνικό τους ταλέντο. Ἐπίσης ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση, μέ τή γλωσσική καί πνευματική συνέχειά της, παραμένει ἀδιάσπαστη.

Ἐπειτα ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων αὐτῶν ἔχει πάντοτε θανμάσια ἐπικαιρότητα καί ἀπαράμιλλη τελειότητα. Ἄν βέβαια ζοῦσαν σήμερα οἱ Πατέρες, θά χρησιμοποιοῦσαν στή διδασκαλία τους παραδείγματα καί εἰκόνες ἢ παραστάσεις παρμένες ἀπό τοὺς διάφορους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος στοὺς τελευταίους αἰῶνες παρουσίασε ἀλματώδη πρόοδο. Κατά τά ἄλλα ὅμως θά πρόβαλλαν ἀπαράλλαχτο τό ἴδιο ἀκριβῶς θρησκευτικό, ἠθικό, μορφωτικό καί πολιτιστικό ἰδεῶδες πού παρουσίασαν στίς ἡμέρες τους, καί τό ὁποῖο ἔχει ἀκατάλυτη δύναμη.

Τό ἰδεῶδες αὐτό δέν εἶναι μονόπλευρο, ἀναιμικό, νεφελῶδες, ἢ γεμάτο ἀοριστολογίες καί ἐσωτερικές ἀντιφάσεις. Εἶναι ἰδεῶδες ἄρτιο, ὀλοκληρωμένο, μέ χρυστάλλινη διαύγεια, ἐσωτερική ἐνότητα καί δυναμισμό.

Αὐτό ἀκριβῶς τό ἰδεῶδες ἐφάρμοσαν καί στήν προσωπική τους ζωή οἱ μεγάλοι Πατέρες. Δέν περιορίστηκαν σέ θεωρητική καί ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀνεφάρμοστη καί ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα.

Ἄλλὰ ἐκεῖνα ποῦ δίδαξαν, τὰ ἔζησαν προσωπικά καί παρουσί-
ασαν: «Ὅϊον τὸν λόγον τοιόνδε τὸν τρόπον καὶ οἷον τὸν τρόπον τοι-
όνδε τὸν λόγον.» (Εὐσέβιος).

Πρὸς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες πρέπει νὰ στραφεῖ ἡ ἑλληνικὴ νεολαία. Οἱ
μεγάλοι Πατέρες δὲν πρέπει νὰ εἶναι γι' αὐτὴν ἀναιμιζὰ σύμβολα
ποῦ τὰ θυμόμαστε μιά φορὰ τὸ χρόνο, στὴν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρ-
χῶν, ἀλλὰ ὑπόθεση ζωντανῆς συνεχοῦς παρουσίας καί πηγὴ οὐσι-
αστικῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας. Ἡ ἀξιέπαινη ἐξάσθησις ἀπὸ τῆς
σοφίας τῶν ἀρχαίων προγόνων μας πρέπει νὰ ἑναρμονίζεται μὲ τὴν
προσπάθεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως καί ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνόθευτου
χρυσοῦ τῆς τέλειαις καί ὀλοκληρωμένης ἀλήθειαις τῆς ἁγίας Γραφῆς
καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, ποῦ βρίσκονται πιὸ κοντὰ μας καί
οἱ ὅποιοι δὲν ὑπῆρξαν μόνο «οὐρανοφάντορες» ποῦ ἔψαλαν τὴν ἑν-
αομῶνια μελωδίαν τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καί προσγειωμένοι παιδαγω-
γοί, σκαπανεῖς ποῦ ἄνοιξαν δρόμο στὴν ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀληθινὴ
πρόοδο.

Ε.Δ.Θ.

ΑΘΗΝΑΙ 15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1969

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ - ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- ΒΕΠΕΣ = Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Σύγγραφέων, ἔκ-
δοσις «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι
1955 ἔξ.
- Δ.Σ.Μ. = Ἰωάννου Καρμίρη, τὰ δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθόδο-
ξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. β' τόμ. 1, Ἀθῆναι 1960.
- Ε.Π. = Ἑλληνικὴ Πατρολογία = J.P. Migne, Patrologiae graecae cursus
completus, Παρίσιοι 1856 ἔξ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

Τό βιβλίο τούτο πρέπει νά φυλαχτεί
καί γιά τίς τάξεις Β΄ & Γ΄ Λυκείου.

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

(*Ιωάννου του Χρυσοστόμου*).

«Μεγάλα, αγαπητοί, και πάντα λόγον ανθρώπινον υπερβαί-
νοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χα-
ρίσματα· διὰ τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν και σικριτῶντες ἀνυ-
μνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἐορτὴ ἡμῖν και πανήγυρις ἡ σή-
μερον ἡμέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ὥρων και τῶν τροπῶν ἐναλλα-
γῆς ἑτέρα τὴν ἑτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ και ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας
ἑορτὴ ἑορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμποσι.
Πρώην μὲν οὖν ἐωρτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν,
μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπνῆστήσαμεν τῶν ἀγαθῶν,
εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρ-
πὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω,
φησίν, ἐγὼ ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν και οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς
ὄρφανούς. Εἴδετε κηδεμονίαν; Εἴδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ
τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε
θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπέειλη και σήμερον
ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζεται και δι' αὐτοῦ

Σχόλια – Παρατηρήσεις

1. Ἡ περικοπὴ εἶναι ἀπὸ τῆ 2ῆ ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στὴν ἁγία Πεντη-
κοστὴ (Ἐ.Π. 50, 463-464).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα· ἡ χρῆσις τῆς λέ-
ξεως «σήμερον» ἢ ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων στὰ λειτουργικά και πατερικά κεί-
μενα, ποῦ ἀναφέρονται στὸν ἑορτασμὸ τῶν διαφόρων σταθμῶν τοῦ ἀπολυτρωτι-
κοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, αἰσθητοποιεῖ τὴν ἔννοια τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου»,
κατὰ τὴν ὁποία ὁ χρόνος παύει νὰ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφή τοῦ παρελθόντος, τοῦ
παρόντος και τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τὸν βιώνει ὁ χριστιανὸς σάν ἓνα διαρκές

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

1. Μετάφραση.

«Μεγάλα είναι, αγαπητοί μου, και ξεπερνούν κάθε ανθρώπινη λογική τα χαρίσματα που μ'ας χάρισε σήμερα ο φιλόanthropos Θεός. Γι' αυτό λοιπόν όλοι μαζί 'ς χαιρόμαστε και μέ σιοιτήματα αγαλλιάσεως 'ς ψάλουμε ύμνους στό Δεσπότη μας. Έορτή και πανηγύρι είναι για μ'ας ή σημερινή ήμέρα. Και όπως ακριβώς συμβαίνει μέ τίς έποχές του έτους και τίς κινήσεις των ουράνιων σωμάτων, όπου ή καθεμιά από αυτές διαδέχεται την άλλη, κατά τον ίδιο τρόπο και στην Έκκλησία, αφού ή μία έορτή διαδέχεται την άλλη, μ'ας παραπέμπει ή μία στην άλλη. Πρώτα λοιπόν έορτάσαμε τό στανρό, τό πάθος, την ανάσταση και μετά από αυτά την άνοδο στόν ουράνό (ανάληψη) του Κυρίου ήμών Ίησού Χριστού. Σήμερα, τέλος, ήρθαμε σέ συνάντηση μέ τό ύψιστο από τά αγαθά· φτάσαμε στην ίδια τή μητρόπολη (τό κέντρο) των έορτών, φτάσαμε κοντά στόν ίδιο τον καρπό της ύποσχέσεως του Κυρίου. **Γιατί, λέγει, εάν έγώ φύγω, θά σ'ας στειλώ άλλο Παράκλητο και δέ θά σ'ας αφήσω όρφανούς.** Εΐδατε στοργική φροντίδα; Εΐδατε άνέκφραστη φιλοanthρωπία; Πρίν από τίς ήμέρες αυτές άνέβηκε στόν ουράνό, πήρε τό βασιλικό θρόνο,

παρόν. Στη λατρεία δέ θυμόμαστε άπλώς τά κύρια γεγονότα της ζωής του Σωτήρα, αλλά και τά ζούμε σάν νά συμβαίνουν σήμερα μπροστά μας (πρβλ. «Σήμερον κρεμάται επί ξύλου» ή «τά πάθη τά σεπτά ή παρούσα ήμέρα ως φώτα σωστικά ανατέλλει τῷ κόσμῳ»). – **εάν γάρ απέλθω... όρφανούς:** έλευθερη απόδοση από μνήμη των χωρίων 'Ιωάν. ιστ', 7 και ιδ', 18, για νά τονιστεί ή αλήθεια ότι ο Σωτήρας είναι ο κύριος ιδρυτής της Έκκλησίας. – **εις έλευθερίαν άγόμεθα:** πρβλ. Γαλ. δ', 6: «Ότι δέ εστε υίοι, εξαπέστειλεν ο Θεός του Πνεύμα του υίου αυτού εις τας καρδιας ύμῶν κρᾶζον· άββᾶ ο πατήρ». – **Και τά λοιπά πάντα...:** σύμφωνα μέ τον ύμνο της Πεντηκοστής «πάντα χορηγεί τό Πνεύμα τό άγιον· βρύει προφητείας, ιερέας τελειοί, άγραμμάτους σοφίαν έδίδαξεν, αλιείς θεολόγους άνέδειξεν, όλον συγκροτεί τον θεσμόν της Έκκλησίας».

τὰ μύρια ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γὰρ, εἶπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ὠκονόμηται; Διὰ τούτου δουλείας ἀπαλλαττόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς νόθεσίαν ἀναγόμεθα καὶ ἄνωθεν ἀναπλαττόμεθα, τὸ βαρὺν καὶ δυνάδες τῶν ἁμαρτημάτων φορτίον ἀποτιθέμεθα· διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερώων βλέπομεν χοροὺς, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα· ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαὶ καὶ ἰαμάτων χαρίσματα· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κοσμεῖν εἴωθεν, ἐντεῦθεν ἔχει τὴν χορηγίαν».

2. ΕΓΚΩΜΙΟ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΕΦΑΝΟ

(Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως).

«Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἄρκτουρον καὶ ὠρίωνα καὶ πλειάδα ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἑωσφόρον παρανατέλλοντα ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ κόλλων παρθενικῶν ἀναλάμψας..., Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολέα τῶν ἀθανάτων ἀκτίων πεποιῆται... Ἐκεῖνον ἐπὶ ἄρματος οἱ ζωγράφοι ἐπιβεβηκότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπὶ φάτης ἀναπανόμενον διαγέλλοντιν...

Ὡ ξένον Βασιλέως παράδοξα πράγματα! Χθὲς ἐτέχθη καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προσηνέχθη· Στέφανος, ὁ φερώνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἔμπυρχος στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτόπλεκτον διάδη-

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ 17ο λόγο τοῦ Πρόκλου (Ἐπ. Π. 65, 809-812)

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **ἄρκτουρος**: ὀνομασία ἀστεριοῦ πού βρίσκεται κοντὰ στὴ μεγάλη ἄρκτο. – **ὠρίων**: ὀνομασία ἑνὸς ἀπὸ τοὺς λαμπρότερους ἀστερισμούς. – **πλειάς**: ἀστερισμὸς πού βρίσκεται πάνω στὸ λαμὸ τοῦ ἀστερισμοῦ Ταύρου (Πούλια). – **ἑωσφόρος**: τὸ ἀστὲρι πού φέρνει τὴν αὐγὴ, ὁ πλανήτης Ἄφροδιτη, τὸ ἀστὲρι τῆς αὐγῆς, ὁ αὐγερινός. **Χθὲς ἐτέχθη**: ἡ ἐορτὴ τῆς μνήμης τοῦ Στέφανου γίνεται δύο ἡμέρες μετὰ ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, στίς 27 Δεκεμβρίου. – **Πλήρης Χάριτος καὶ δυνάμεως...**: Πράξ. στ. 8. ἄλλη γραφὴ εἶναι: «πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως». – **σημεῖα καὶ τέρατα**: γεγονότα ἢ ἑκτακτες ἐνέργειες πού ὑπερβαίνουν τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ προκαλοῦν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση.

ἔχει καθίσει στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα του καί σήμερα μᾶς χαρίζει τόν ἐφομό καί τήν παραμονή ζοντά μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καί μᾶς χορηγεῖ μέσω αὐτοῦ τὰ ἀναρίθμητα οὐράνια ἀγαθά. Γιατί, πές μου, τί ἀπό ἐκεῖνα πού ἐξασφαλίζουν τή σωτηρία μας δέ μᾶς ἔχει δοθεῖ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Μέ τή βοήθειά Του ἀπαλασσοῦμαστε ἀπό τήν πνευματική δουλεία, καλοῦμαστε στή ζωή τῆς ἐλευθερίας, ὀδηγοῦμαστε στή θεία νόθεσία καί μεταμορφωνόμαστε «ἄνωθεν», ἀπορρίπτουμε τό βαρὺ καί δύσομο φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν. Μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλέπουμε ὁμάδες ἱερέων, ἔχουμε τάξεις δασκάλων. Ἀπό τήν πηγὴ αὐτὴ προέρχονται καί δωρεές ἀποκαλύψεων καί χαρίσματα γιὰ θαυματουργικές θεραπείες. Καί ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα συνήθως στολίζουν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, χορηγοῦνται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα».

2. Μετάφραση.

«Ὅταν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀνατέλλει πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, δίπλα του ἀνατέλλει καί ὁ ἀρκτοῦρος καί ὁ ὠρίωνας καί ἡ πούλια καί αὐτὸς ὁ αὐγερινός· ὁ ἥλιος ὁμοίως τῆς δικαιοσύνης, πού ἀνέτειλε λαμπρὸς μέσα ἀπὸ τοὺς παρθενικούς κόλπους..., ἔχει κάμει τὸν Προτομάρτυρα Στέφανο συνεργό στήν ἀνατολή τῶν ἀθάνατων πνευματικῶν ἀκτίνων... Ἐκεῖνον (τὸν ἥλιο) τὸν ζωγραφίζουν οἱ ζωγράφοι πάνω σὲ ἄομα· τοῦτον (τὸ Χριστό) τὸν παρουσιάζουν οἱ θεολόγοι νά ἀναπαύεται στή φάτνη...

Ἦ παρὰδοξα πράγματα ἐνὸς καινούριου βασιλείᾳ! Χτὲς γεννήθηκε (ὁ Χριστός) καί σήμερα προσφέρθηκε σ' Αὐτόν ὁ Στέφανος. Ὁ Στέφανος, ὁ μάρτυρας πού φέρει αὐτὸ τὸ ὄνομα· ὁ Στέφανος, τὸ ζωντανὸ στεφάνι· ὁ Στέφανος, τὸ στέμμα πού πλέχτηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τὸ περιβλημα πού σφυρηλατήθηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τὸ στεφάνωμα πού φύτρωσε μόνο του πάνω στό δικό του κεφάλι· ὁ Στέφανος, τὸ βλαστάρι τῆς πίστεως μέ τὰ πολλὰ λουλούδια· ὁ Στέφανος, τὸ εὐωδιαστὸ τριαντάφυλλο τῆς ἀγάπης· ὁ Στέφανος, τὸ ἀμάραντο ἄνθος τῆς ἐλπίδας· ὁ Στέφανος, τὸ ὀλόχλωρο στάχυ τῆς

Ἡ λέξη «σημεῖα» σημαίνει τὰ θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἠθικῆς σημασίας τους καί τοῦ σκοποῦ πού ἔχουν. Ἡ λέξη «τέρατα» σημαίνει τὰ θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἐξαιρετικοῦ τους χαρακτήρα σχετικά μέ τὴν ἐξωτερικὴ φυσικὴ τάξη.

μα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περίθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυῆς τῆς ἰδίας κορυφῆς στεφάνωμα· Στέφανος, τὸ πολυανθὲς τῆς πίστεως βλάστημα· Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ῥόδον· Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον ἄνθος· Στέφανος, ὁ τῆς χάριτος εὐθαλέστατος σάχυς· Στέφανος, ὁ τῆς ἀειζῶνον ἀμπέλον τὸ πολυφόρον κλήμα· Στέφανος, τῆς ἀθανασίας ὁ μελίστακτος βότρυς... Ἐκαμον, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδέ πω τῆς πλοκῆς ἐφηψάμην. Τῇ θείᾳ τοίνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Στέφανος, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, ὃν ἡ χάρις τοις οικείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; Τί χαρίζομαι τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρων στεφανοῦντι; Τί δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ στεφάνῳ;... Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἔπλεκον. Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτόν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἤρμοζεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὠδήγησεν. Ἡ μὲν πρὸς παρησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διερρῦθμιζεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζε. Χάρις καὶ δύναμις, ὁμότιμον φύτευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόρριζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμοδίαιτος σινζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διττὸν τῆς πίστεως μύσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόηχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιβλέφαροι τῆς ὀρθοδοξίας ὀφθαλμοί... χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου ἄγρυπνοι φύλακες. **Στέφανος γάρ, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως».**

3. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ ὡσπερ πυρᾶς ἀναφθείσης, αἱ ἄκανθαι, κατὰ μικρὸν δαπανώμεναι, εἴκονσι καὶ παραχωροῦσι τῇ φλογὶ καὶ καθαρᾶς ποιοῦσι τὰς ἀρούρας· οὕτω δὴ καὶ τῆς Παύλου γλώττης φθεγγομένης καὶ πάντα πυρὸς σφοδρότερον ἐπιούσης, εἶκεν ἅπαντα καὶ παρεχώρει, καὶ δαιμόνων θεραπεῖαι καὶ ἔορται καὶ πανηγύρεις καὶ πάτρια ἔθνη

“χάριτος”· ὁ Στέφανος, τὸ πολὺκαρπο κλῆμα τοῦ αἰώνιου ἀμπελι-
οῦ· ὁ Στέφανος, τὸ μελιστάλαχτο σταφύλι τῆς ἀθανασίας... Κουρά-
στηκα, κουράστηκα νὰ πλέκω τὸ στεφάνι στοῦ Στέφανο καὶ ἀκόμα
δὲν ἄρχισα τὸ πλέξιμο. Ἄς ἀφήσουμε λοιπὸν στὴ θεία Γραφή νὰ
στεφανώσει τὸ Στέφανο.

**Ὁ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, γεμάτος ἀπὸ θεία Χάρι καὶ
δύναμη ἔκανε ἔργα ἐκπληκτικὰ καὶ θαύματα μεγάλα στοῦ λαοῦ.** Πῶς θὰ
ἐπαινέσω τὸ Στέφανο, τὸν ὁποῖο ἡ θεία Χάρις ἐπλεξε μὲ τὰ δικὰ της
δάκτυλα; Τί θὰ χαρίσω στοῦ Στέφανο πού στεφανώνει ὅλα τὰ κεφάλια
τῶν μαρτύρων; Τί μπορῶ νὰ προσθέσω στοῦ στεφάνι πού ἔχει
πλεχθεῖ ἀπὸ τὴ θεία Χάρις;... Ἡ θεία Χάρις καὶ ἡ δύναμις ἐπλεξαν τὸ
στεφάνι γιὰ τὸ Στέφανο. Ἡ μία τὸν συνέδεε μὲ τὴν πίστη, ἡ ἄλλη μὲ
τὸ μαρτύριο. Ἡ μία τὸν ὁδήγησε πρὸς τὴ διακονία, ἡ ἄλλη πρὸς τὸ
κήρυγμα. Ἡ μία τὸν προετοίμαζε νὰ μιλάει μὲ θάρρος, ἡ ἄλλη νὰ ἔχει
ὑπομονή. Ἡ μία τὸν ετοίμαζε γιὰ θαύματα, ἡ ἄλλη γιὰ κατορθώματα.
Θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, φυτὰ μὲ τὴν ἴδια ἀξία· θεία Χάρις καὶ
θεία δύναμις, βλαστάρια πού βλαστάνουν συγχρόνως· θεία Χάρις καὶ
θεία δύναμις, κλαδιά πού ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα· θεία Χάρις καὶ θεία
δύναμις, ξενύγαρι μὲ κοινὴ ζωὴ· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, τὸ μετα-
φυτευμένο διπλό βλαστάρει τῆς πίστεως· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις,
συμφωνία μὲ τὸν ἴδιο ἦχο· θεία Χάρις καὶ θεία δύναμις, τὰ μάτια τῆς
ὀρθοδοξίας μὲ τὰ ὠραῖα βλέφαρα...· θεία Χάρις καὶ θεία Δύναμις, οἱ
ἄγρυπνοι φρουροὶ τοῦ Στέφανου. **Γιὰ τὸ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία
Γραφή, ἦταν γεμάτος θεία Χάρις καὶ δύναμις.**

3. Μετάφραση.

«Καὶ ὅπως, ὅταν πιάσει φωτιά, τὰ ἀγκάθια, ἀφοῦ σιγὰ σιγὰ
καταστρέφονται, παραμερίζουν καὶ κάνουν τόπο στὴ φλόγα καὶ κα-
θαρίζουν τὰ χωράφια, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅταν ἡ γλώσσα τοῦ Παύλου
λαλοῦσε καὶ ὅταν ἔφτανε σὲ ὅλα γοργότερα ἀπὸ τὴ φωτιά, τὰ πάντα
ὑποχωροῦσαν καὶ παραμερίζαν: λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις καὶ ἐσοτὲς
καὶ πανηγύρια καὶ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ καταστρατήγησι τῶν

3. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στὸν Ἁγ. Παῦλο (Ἐ.Π. 50, 494-495).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ψευδοπροστόλων κακουργία· γι' αὐτὲς μιλάει ὁ

καὶ νόμων διαφθοραὶ καὶ δήμων θυμοὶ καὶ τυράννων ἀπειλαὶ καὶ οἰκείων ἐπιβολαὶ καὶ ψευδάποστολῶν κακουργίαι· μᾶλλον δέ, καθάπερ τῆς ἀκτίως ἀνισχύουσης, καὶ σκότος ἐλαύνεται καὶ θηρία καταδύεται καὶ φωλεύει λοιπὸν καὶ λησταὶ δραπετεύουσι καὶ ἀνδροφόνου περὶ τὰ σπήλαια καταφεύγουσι καὶ πειροταὶ ἀφίστανται καὶ τυμβωρύχοι ἀναχωροῦσι καὶ μοιχοὶ καὶ κλέπται καὶ τοιχωροὶ, ἅτε ἀπὸ τῆς ἀκτίως ἐλέγχεσθαι μέλλοντες, ἀπελθόντες πον μακρὰν ἑαυτοὺς ἀφανίζουσι, καὶ πάντα διαφανῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται, καὶ γῆ καὶ θάλαττα, τῆς ἀκτίως ἄνωθεν πάντα καταναρξούσης, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· οὕτω δὴ καὶ τότε τοῦ κηρύγματος φανέντος καὶ τοῦ Παύλου πανταχοῦ τοῦτο διασπεύροντος, ἠλαύνετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανήει δὲ ἡ ἀλήθεια, κνίσσαι δὲ καὶ καπνὸς καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μέθαι καὶ κῶμοι καὶ μοιχεῖαι καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μὴ εἰπεῖν καλόν, τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν εἰδώλων τελούμενα ἔληγε καὶ ἐδαπανᾶτο, καθάπερ κηρὸς ὑπὸ πυρὸς τηκόμενα, καθάπερ ἄχνορα ὑπὸ φλογὸς δαπανώμενα· ἡ δὲ λαμπρὰ τῆς ἀληθείας φλογὶς ἀνήει φαιδρὰ καὶ ὑψηλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν».

4. Οἱ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Εἰ γὰρ οἱ μέταλλα διορύττοντες χρυσίον, ὅσον ἂν ἐκείθεν κενώσωσι πλοῦτον, οὐ πρότερον ἀφίστανται, ἕως ἂν τὸ πᾶν ἀνέλωνται χρυσίον· πολλῶν μᾶλλον ἡμᾶς μερίζουσι προθυμίᾳ κεχορησθαι δεῖ καὶ σπουδῇ περὶ τὴν τῶν θεῶν λόγων ἔρευναν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς χρυσίον ὀρύττομεν, οὐκ αἰσθητόν, ἀλλὰ πνευματικόν· οὐ γὰρ μέταλλα γῆς, ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος ἐργαζόμεθα. Αἱ γὰρ ἐπιστολαὶ τοῦ

Ἄπ. Παῦλος στὴ Β΄ Κορ. ια΄, 13. – **Κύμβαλον**· μουσικὸ ὄργανο ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο μετάλλινα κοίλα ἡμισφαίρια πού χτυπιοῦνται μεταξύ τους. Τό χρησιμοποιοῦσαν κυρίως στίς γιορτές τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Κυβέλης. – **Τύμπανα**· Τά χρησιμοποιοῦσαν στὴ λατρεία τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Βάκχου. – **Τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς... τελούμενα**· ἐννοοῦνται τὰ ὄργανα πού γίνονταν σέ πολλοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς· καὶ τοῦτο γιατί πολλοὶ θεοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἦταν πρωσωποποίηση τῆς μέθης, τῆς αἰμομιξίας, τῆς μοιχείας, τῆς λαγνείας καὶ τῆς ὠμότητος... **καπνός**· ἐννοεῖ τὸν καπνὸ ἀπὸ τὸ κρέας τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν πού ψηνόταν.

νόμων καί ὀργή λαοῦ καί ἀπειλές τυράννων καί πονηρά σχέδια συγγενῶν καί κακές ἐνέργειες ψευδαποστόλων. Ἡ καλύτερα, ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, τό σκοτάδι φεύγει, τά ἄγρια ζῶα κρύβονται καί καταφεύγουν στίς φωλιές τους, οἱ ληστές φεύγουν μακριά καί οἱ φονιάδες ζητοῦν καταφύγιο στίς σπηλιές, οἱ πειρατές ἀπομακρύνονται καί οἱ τυμβωρύχοι φεύγουν, οἱ μοιχοί, οἱ κλέφτες, οἱ διαρρηκτές – ἐπειδή πρόκειται νά φανερωθοῦν ἀπό τό φῶς τοῦ ἡλίου – φεύγουν μακριά καί προσπαθοῦν νά ἐξαφανιστοῦν, καί ὅλα γίνονται φανερά καί λαμπρά, καί γῆ καί θάλασσα, γιατί ὁ ἥλιος ἀπό ψηλά τά φωτίζει ὅλα: τά πέλαγα, τά βουνά, τίς χῶρες, τίς πόλεις· ἔτσι λοιπόν καί τότε, ὅταν παρουσιάστηκε τό χριστιανικό κήρυγμα καί ὁ Παῦλος τό διέδωσε παντοῦ, ἀπομακρυνόταν ἡ πλάνη καί ξαναφαινόταν ἡ ἀλήθεια. Ἐπίσης τοίχνα καί κληνός καί κύμβαλα καί τύμπανα καί μεθύσια καί ὄργια καί μοιχεῖες καί τά ἄλλα, πού γίνονταν στούς εἰδωλολατρικούς ναούς καί δέν εἶναι ὥραϊο οὔτε νά τά λέμε, σταματοῦσαν καί καταστρέφονταν, ἀφοῦ ἔλιωναν ὅπως ἀκριβῶς τό κερὶ στή φωτιά καί καίγονταν ὅπως ἀκριβῶς τά ἄχυρα ἀπό τή φλόγα· ἡ λαμπρή ὁμως φλόγα τῆς ἀλήθειας ἀνέβαινε ὀλοφώτεινη ψηλά στά οὐράνια.».

4. Μετάφραση.

«Ἐάν λοιπόν ἐκεῖνοι πού σκάβουν καί ψάχνουν τά χρυσορυχεῖα, ὅσο πλοῦτο καί ἂν ἀφαιρέσουν ἀπό ἐκεῖ, δέ φεύγουν ὥσπου νά πάρουν ὅλο τό χρυσάφι, πολύ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νά ἔχουμε μεγαλύτερη προθυμία καί ζῆλο στήν προσεκτική μελέτη τῶν θεῶν λόγων. Βέβαια καί ἐμεῖς σκάβουμε ζητώντας χρυσό, ὄχι ὑλικό ἀλλά πνευματικό, ἀφοῦ ἐργαζόμαστε ὄχι στά μεταλλεῖα τῆς γῆς, ἀλλά στά μεταλλεῖα τοῦ Πνεύματος. Γιατί οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου εἶναι μεταλλεῖα καί πηγές τοῦ Πνεύματος. Μεταλλεῖα εἶναι, γιατί μᾶς δι-

4. Ἀπόσπασμα ἀπό τήν ὁμιλίαν τοῦ Χρυσοστόμου στόν ἀποστολικό λόγο: «Ἐχοντες δέ τό αὐτό πνεῦμα τῆς πίστεως...» (Β' Κορ. δ', 13) (Ἐ.Π. 51, 291).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πεντακόσια ἔτη. Ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει πεντακόσια ἔτη ἀντί τετρακόσια, χρησιμοποιώντας σχῆμα ρητορικής ὑπερβολῆς. – **πόσοι μεθ' ἡμᾶς... ἐρούσι καί μετ' ἐκείνους ἕτεροι**· πραγματικά εἶναι ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι πού διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀσχολήθηκαν μέ τό ἔργο τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀπ. Παύλου.

Παύλου τοῦ Πνεύματός εἰσι μέταλλα καὶ πηγαί· μέταλλα μὲν, ὅτι χρυσοῦ παντὸς τιμώτερον ἡμῖν παρέχουσι πλοῦτον· πηγαὶ δέ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιλείπουσιν· ἀλλ' ὅσον ἂν κενώσης ἐκεῖθεν, τοσοῦτον καὶ πολλῶ πλεον ἐπιρροεῖ πάλιν. Καὶ τούτου γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις σαφῆς ὁ χρόνος ὁ παρελθὼν ἅπας. Ἐξ οὗ γοῦν Παῦλος ἐγένετο, πεντακόσια λοιπὸν ἔτη παρῆλθε· καὶ τοῦτον ἅπαντα τὸν χρόνον πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰ πολλὰκις ἐκεῖθεν ἠντίλησαν καὶ τὸν ἀποκείμενον οὐκ ἐκένωσαν πλοῦτον. Οὐ γὰρ αἰσθητὸς ὁ θησαυρός· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναλίσκεται τῇ τῶν ὀρνυττόνων πολυχειρία, ἀλλ' αὐξεται καὶ πλεονάζει. Καὶ τί λέγω τοὺς ἔμπροσθεν; Πόσοι μεθ' ἡμᾶς ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἔτεροι πάλιν, καὶ οὐ παύσεται πηγάζων ὁ πλοῦτος, οὐδὲ ἐπιλείψει τὰ μέταλλα; Πνευματικὰ γὰρ ἔστι καὶ οὐ πέφηνκε δαπανᾶσθαι ποτε».

5. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζητεῖ κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλύοντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάζει... Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεώς ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καὶ βασιλέων καὶ τυράνων, καὶ δήμων κατεξανισταμένων καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σβέσαι τὸν σπινθῆρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων, τοσαύτη ἦρθη τῆς εὐσεβείας ἢ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν αἰόκητον. Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὐρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν καταναγάζουσιν τὰς ἀπάντων ψυχάς... Ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς διὰ τῶν ἑνδεκα, τῶν ἀλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν

5. Ἡ περικοπὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν 28ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὴ Γένεση (Ἐ.Π. 53, 258).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς Ἰνδοὺς... πρὸς Σκύθας... πρὸς ὠκεανόν· ὁ Χρυσοστόμος ὑπονοεῖ τὴ θαυμαστὴ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

νουν πλοῦτο πολυτιμότερο ἀπό κάθε χρυσάφι· πηγές εἶναι, γιατί ποτέ δέ στερεοῦν, ἀλλά ὅσο νερό καί ἄν πάρεις ἀπό αὐτές, τόσο καί πιό πολύ ἐξακολουθοῦν νά βγάζουν. Τρανή ἀπόδειξη γιά τό γεγονός τοῦτο θά ἦταν ὁ χρόνος πού ὡς τώρα ἔχει περάσει. Ἀπό τότε λοιπόν πού ἔζησε ὁ Παῦλος πέρασαν πιά πεντακόσια χρόνια, καί σέ ὅλο αὐτό τό χρονικό διάστημα πολλοί συγγραφεῖς καί πολλοί δάσκαλοι καί ἐξηγητές πολλά πήραν πολλές φορές ἀπό ἐκεῖ, ἀλλά καθόλου δέν ἐξάντλησαν τόν ἀποθησαυρισμένο πλοῦτο. Ὁ θησαυρός βέβαια δέν εἶναι ὕλικός, γι' αὐτό δέν ξοδεύεται μέ τά πολλά χέρια πού σκάβουν, ἀλλά γίνεται πιό πολύς καί περισσεύει. Μά γιατί ἀναφέρομαι στούς παλαιούς; Πόσοι θά μιλήσουν μετά ἀπό ἐμᾶς καί ὕστερα ἀπό ἐκείνους ἄλλοι πάλι, καί ὁμως δέ θά σταματήσῃ νά βγαίνει ἀπό τήν πηγή ὁ πλοῦτος, οὔτε θά ἐξαντληθοῦν τά μέταλλα; Εἶναι σ' ἀλήθεια πνευματικά, καί εἶναι φυσικό νά μὴν ἐξαντλοῦνται ποτέ».

5. Μετάφραση.

«Ὅταν λοιπόν ὁ Θεός διατάζει, σὺ νά μὴ ζητεῖς νά ἐξετάζονται τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν ἀνθρώπινη λογική. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀνώτερος ἀπό τή φύση, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τοὺς φυσικούς νόμους, ἀλλά κάνει τά πράγματα νά μεγαλώνουν, ἀκόμα καί μέ τή βοήθεια αὐτῶν πού τά ἐμποδίζουν... Τό ἴδιο μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς νά γίνεται καί μέ τή χριστιανική πίστη. Γιατί, ἐνῶ εἶναι τέτοιοι (τόσο κακοί) αὐτοί πού τήν πολεμοῦν, ἐνῶ εἶναι τόσοι πολλοί αὐτοί πού σοφίζονται κακά, βασιλεῖς καί τύραννοι καί λαοί πού ξεσηκώνονται ἐναντίον της, καί ἐνῶ ὅλοι αὐτοί κάνουν τά πάντα, γιά νά σβήσουν τή σπῆθα τῆς πίστεως, αὐτὴ ὑψώθηκε τόσο ψηλά, μέ τή βοήθεια αὐτῶν ἀκριβῶς πού σκέπτονται τό κακό, αὐτῶν πού θέλουν νά τήν ἐμποδίσουν, ὥστε νά κυριεύσῃ ὅλη τή γῆ, καί τήν κατοικημένη καί τήν ἀκατοίκητη. Καί στοὺς Ἰνδοὺς ἄν πάς, καί στοὺς Σκύθες καί σ' ἴδια τά πέρατα τῆς οἰκουμένης, καί σ' αὐτό τόν ὠκεανό ἀκόμη, παντοῦ θά βρεῖς τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νά φωτίζει τίς ψυχές ὄλων. Ὁ δημιουργός τοῦ παντός μέ τοὺς ἔντεκα, τοὺς ψαράδες, τοὺς ἀγράμματος, τοὺς ἀπλοϊκοὺς, πού δέν τολμοῦσαν οὔτε τό στόμα τους νά ἀνοίξουν, προσέλκυσε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη. Καί αὐτοί οἱ ἀγράμματοι, οἱ ἀπλοϊκοί καί οἱ ψαράδες ἔφραξαν τά στόματα τῶν φιλοσό-

ιδιωτῶν, τῶν μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγράμματοι οὗτοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἄλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἐπέφραξαν τὰ στόματα καί, καθάπερ ὑπόπτεροι, οὔτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον κατασπεύραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθνη καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφρυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ ἀοσιτηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾷ συνηθείᾳ προκατελιῆφθαι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προσοδοποιούσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν».

6. ΑΦΟΣΙΩΣΗ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ

(Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἔκφοβῶν καὶ δουλαγωγῶν ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν πεπιστευκότας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, φανερὸν ἔστι. Κεφαλοτομοῦνται γὰρ καὶ σταυροῦνται καὶ θηρίοις παραβαλλόμενοι καὶ δεσμοῖς καὶ πυρὶ καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις βασάνοις, ὅτι οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ὁμολογίας, δηλόν ἔστιν· ἀλλ' ὅσπερ ἂν τοιαυτὰ τινα γίνηται, τοσούτῳ μᾶλλον ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ γίνονται. Ὅποῖον ἐὰν ἀμπέλου τις ἐκτέμη τὰ καρποφορήσαντα μέρη, εἰς τὸ ἀναβλαστῆσαι ἑτέρους κλάδους καὶ εὐθαλεῖς καὶ καρποφόρους ἀναδίδωσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται· ἡ γὰρ φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄμπελος καὶ σωτήρος Χριστοῦ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἔστιν».

7. Η ΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ

(Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου).

«Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἄκαιρος γένεσθέ μοι. Ἄφετέ με θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἔστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτος εἰμι Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ τοῦ Χρι-

6. Περικοπή παρμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰουστίνου «Πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος» (ΒΕΠΕΣ 3, 310).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐκ ἔστιν ὁ ἔκφοβῶν· φράση παρμένη ἀπὸ Μιχ.

φων καί σάν νά εἶχαν φτερά, μέ αὐτό τόν τρόπο, ἔτρεξαν σέ ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη, σπέρονοντας τό λόγο τῆς εὐσέβειας, κόβοντας τά ἀγκάθια, ξεριζώνοντας τίς παλιές συνήθειες, παντοῦ φυτεύοντας πυκνά τούς νόμους τοῦ Χριστοῦ. Καί οὔτε τό γεγονός ὅτι ἦταν λίγοι, οὔτε ἡ ἀπλοϊκότητα, οὔτε ἡ αὐστηρότητα τῶν χριστιανικῶν ἐντολῶν, οὔτε τό γεγονός ὅτι ὀλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος τούς φερόταν ἐχθρικά, ἐξαιτίας τῆς παλιᾶς του συνήθειας, μπόρεσαν νά σταθοῦν ἐμπόδιο σ' αὐτούς, ἀλλά ἡ θεία Χάρη, πού ἄνοιγε μπροστά τό δρόμο, ἔβγαζε ὅλα αὐτά ἀπό τή μέση. Αὐτοί μάλιστα μέ εὐκολία τελείωναν τά πάντα, γιατί αὐτά τά ἐμπόδια γίνονταν ἀφορμή νά ἔχουν μεγαλύτερο ζήλο στό ἔργο τους».

6. Μετάφραση.

«Εἶναι φανερό ὅτι δέν ὑπάρχει ἐκεῖνος πού νά μπορεῖ νά τρομοκρατήσει καί νά ὑποδουλώσει ἐμᾶς, πού σέ ὅλη τή γῆ ἔχουμε πιστέψει στόν Ἰησοῦ. Ἐνῶ βέβαια ἀποκεφαλίζομαστε καί σταυρωνόμαστε καί ριχνόμαστε στά θηρία, στίς φυλακές, στή φωτιά καί σ' ὅλα τά ἄλλα βασανιστήρια, εἶναι φανερό ὅτι δέν παύουμε νά διακηρύττουμε μέ θάρρος τήν πίστη μας· ἀλλά ὅσο πιό πολλά ἀπό αὐτά (τά ἀνοσιουργήματα) συμβαίνουν, τόσο πιό πολλοί ἄλλοι γίνονται πιστοί καί θεοσεβεῖς μέ τή βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως ἡ κληματαριά, ἀπό τήν ὁποία θά κόψει κανεῖς τά κλαδιά πού ἔκαμαν καρπό, ξαναβλασταίνει καί βγάζει ἄλλα κλαδιά θαλερά καί καρποφόρα, τό ἴδιο γίνεται καί σ' ἐμᾶς. Γιατί τό ἀμπέλι πού φύτεψε ὁ Θεός καί Σωτήρας Χριστός, εἶναι ὁ λαός Του».

7. Μετάφραση.

«Σᾶς παρακαλῶ, νά μή δεῖξετε σέ ἀκατάλληλη στιγμή τή συμπάθεια σας γιά μένα. Ἀφήστε με νά γίνω τροφή τῶν θηρίων, μέ τή

δ', 4. **ἄμπελος**: ἀλληγορικά ἐννοεῖται τό χριστεπώνυμο πλήρωμα. Πρβλ. ἰω. ιε', 1-8. Στή χριστιανική τέχνη ἡ ἄμπελος εἶναι μιά ἀπό τίς πιό προσφιλεῖς συμβολικές παραστάσεις. Ἰσαμε σήμερα χρησιμοποιεῖται πρὸς διακόσμηση τέμπλων, ἀμβῶνων, ἐπισκοπικῶν θρόνων κ.λπ.

7. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιστολή πρὸς Ρωμαίους τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου (ΒΕΠΕΣ 7, 304-305). Ἐπειδὴ ὁ Ἰγνάτιος, ὅταν μεταφερόταν ἀπό τήν

στοῦ... Ὀναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, ἃ εἶχομαι σύντομά μοι εὐρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἦψαντο. Κὰν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θέλη, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι· μηδὲν με ζηλῶσαι τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὁστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἄλεσμοὶ ὄλον τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ τερονὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. «Τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ;» Τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Συγγνωμονεῖτέ μοι, ἀδελφοί, μὴ ἐμποδίσητέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἐστὶν ἡ ἄνευ Χριστοῦ ζωὴ. Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίσσηθε. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. Ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι».

8. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΕΣ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τότε τοίνυν αἴθριοι διανυκτερεύειν κατεδικάσθησαν, ὅτε λίμνη μὲν, περὶ ἣν ἡ πόλις κατοικισται, ἐν ἣ ταῦτα διήθλων οἱ ἅγιοι, οἷόν τε

Ἀντιόχεια στὴ Ρώμῃ, γιὰ νὰ μαρτυρήσει, καὶ ἐνῶ βρισκόταν στὴ Σμύρνη, ἔμαθε ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης κατέβαλλαν προσπάθειες, γιὰ νὰ τον σώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριο, ἔγραψε σ' αὐτοὺς τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ, νὰ τοὺς παρακαλέσει νὰ σταματήσουν τίς ἐνέργειές τους γιὰ τὴ διάσωσή του.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Τί ὠφελείται...» Μαθθ. 10στ', 26 καὶ Λουκ. θ', 25. «Πῦρ καὶ σταυρός...» ἀναφέρονται μερικὰ εἶδη ἀπὸ τοὺς βασανισμοὺς πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ δίκτες κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

8. Περικοπή ἀπὸ τὴ 19ῃ ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἁγίους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ε.Π. 31, 516-517). Οἱ μάρτυρες αὐτοὶ ἄθλησαν γύρω στὰ 320

βοήθεια τῶν ὁποίων μπορῶ νά πετύχω τή συνάντηση μέ τό Θεό. Εἶμαι σιτάρι τοῦ Θεοῦ καί μέ τά δόντια τῶν θηρίων ἀλέθομαι, γιά νά βρεθῶ καθαρός ἄρτος τοῦ Χριστοῦ... Μακάρι νά χαρῶ τά θηρία πού ἔχουν ἐτοιμασεῖ γιά μένα, τά ὁποῖα εὐχομαι σύντομα νά βρεθοῦν κοντά μου· θά τά κολακεύσω, γιά νά μέ κατασπαράξουν τό γρηγορότερο, γιά νά μή γίνει καί σέ μένα ὅ,τι ἔγινε σέ μερικούς πού δέν τοῦς ἄγγιξαν ἀπό δειλία. Καί ἂν ἀκόμα αὐτά δέ θέλουν, ἐγώ θά τά ἀναγκάσω. Σᾶς παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε· ἐγώ ξέρω ποιό εἶναι τό συμφέρον μου. Τώρα ἀρχίζω νά εἶμαι μαθητής τοῦ Ἰησοῦ. Μακάρι τίποτα νά μὴν ποθήσω ἀπό τά ὄρατά καί τά ἀόρατα· καί τοῦτο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό. Φωτιά καί σταύρωση καί συνάντηση μέ τά θηρία, διαμελισμοί, διαχωρισμοί, διασκορπισμοί ὄστων, τεμαχίσματα μελῶν τοῦ σώματος, ἀλέσματα ὀλόκληρου τοῦ σώματος, βαριά χτυπήματα τοῦ διαβόλου, ἄς ἔρθουν καταπάνω μου, μόνο καί μόνο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Σέ τίποτα δέ θά μέ ὠφελήσουν τά εὐχάριστα πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε οἱ βασιλεῖες αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶναι ὠραῖο γιά μένα νά πεθάνω γιά χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρὰ νά βασιλεύω σ' ὀλόκληρη τή γῆ. «Γιατί, τί ἔχει νά ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἂν κερδίσει ὀλόκληρο τόν κόσμο, χάσει ὅμως τήν ψυχή του;» Ποθῶ τόν Κύριο, τόν Υἱό τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ἀποζητῶ Ἐκεῖνον πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐπιθυμῶ Ἐκεῖνον πού ἀναστήθηκε γιά μᾶς. Συγχωρεῖτε με, ἀδελφοί· μή μέ ἐμποδίσετε νά φτάσω στή ζωή. Γιατί ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωή τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω· γιατί θάνατος εἶναι ἡ ζωή χωρίς τό Χριστό. Ἀφοῦ θέλω νά ἀνήκω στό Θεό, μή μέ προσφέρετε στόν κόσμο. Ἀφήστε με νά πάρω καθαρό φῶς. Ὅταν φτάσω ἐκεῖ, θά εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

8. Μετάφραση.

«Τότε λοιπόν καταδικάστηκαν νά περάσουν ὅλη τή νύχτα ἔξω στό ὑπαιθρο, ὅταν ἡ λίμνη, γύρω ἀπό τήν ὁποία εἶχε χτιστεῖ ἡ πόλη,

μ.Χ. στή Σεβάστεια τῆς Ἀρμενίας, στήν ὁποία ἡγεμόνας ἦταν ὁ Ἀγρικόλας (ἐπί αὐτοκρατορίας Λικινίου). Ὑψηρετοῦσαν στό ἴδιο «τάγμα» καί καταδικάστηκαν νά πεθάνουν γυμνοί στήν παγωμένη λίμνη.

πεδίων ἱππήλατον ἦν, μεταποιήσαντος αὐτὴν τοῦ κροιστάλλου· καὶ ἠπειρωθεῖσα τῷ κροίει, ἀσφαλῶς ὑπὲρ νότον περσεύειν παρείχεται τοῖς περιοίκοις· ποταμοὶ δὲ ἀένναα ρέοντες, τῷ κροιστάλλῳ δεθέντες τῶν ρεΐθρων ἔστησαν· ἢ τε ἀπαλὴ τοῦ ὕδατος φύσις πρὸς τὴν τῶν λίθων ἀντιτυπίαν μετεποιήθη, βορέου δὲ δοιμεῖται πνοαὶ τὸ ἔμφυρον ἅπαν ἐπὶ τὸν θάνατον ἠπειγον.

Τότε τοίνυν ἀκούσαντες τοῦ προστάγματος (καὶ σκόπει μοι ἐν-
ταῦθα τῶν ἀνδρῶν τὸ ἀήτητον), μετὰ χαρᾶς ἀπορρίψαντες ἕκαστος
καὶ τὸν τελευταῖον χιτῶνα, πρὸς τὸν διὰ τοῦ κρούους ἐχώρουν θάνα-
τον, ὥσπερ ἐν σκύλων διασπαρῇ ἀλλήλοισ ἐγκλενόμενοι. Οὐ γὰρ
ἱμάτιον, φησὶν, ἀποδύομεθα, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέ-
μεθα, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Εὐχαριστοῦ-
μέν σοι, Κύριε, τῷ ἱματίῳ τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν συναποβάλλοντες.
Ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα, διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. Μὴ
ἀντισχόμεθα ἱματίων διὰ τὸν παράδεισον, ὃν ἀπώλεσαμεν. Τί ἀντα-
ποδῶμεν τῷ Κυρίῳ; Ἐξεδύθη ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος. Τί μέγα δούλω τὰ
τοῦ Δεσπότητος παθεῖν; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμεῖς ἔσμεν
οἱ ἐκδύσαντες. Στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα· ἐκεῖνοι ἐξέδρσαν
καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια. Ἀνάγκραπτον οὖν ἡμῶν κατηγορίαν δι'
ἐαντῶν ἀπαλείψομεν. Δριμὺς ὁ χειμῶν, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος·
ἀλγεινὴ ἡ πῆξις, ἀλλ' ἠδεῖα ἡ ἀνάπαισις. Μικρὸν ἀναμείνωμεν καὶ ὁ
κόλπος ἡμᾶς θάλψει τοῦ πατριάρχου. Μιᾶς νυκτὸς ὅλον αἰῶνα ἀν-
ταλλαξώμεθα. Καυθήτω ὁ ποῦς, ἵνα διηνεκῶς μετ' ἀγγέλων χορεύῃ·
ἀπορονήτω ἡ χεῖρ, ἵνα ἔχῃ παρορησίαν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐλαίρε-
σθαι. Πόσοι τῶν στρατιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ παρατάξεως ἔπεσον,
βασίλει φθαρτῶ τὴν πίστιν φυλάττοντες; Ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν
ἀληθινὸν βασιλεία πίστεως τὴν ζωὴν ταύτην οὐ προσηρόμεθα;».

Πραγματικές περατηρήσεις: **χιτῶν**: στενὸ ἐσωτερικὸ ἀνδρικό ἐνδυμα. Κατέ-
βαινε μέχρι τὰ πόδια καὶ τὸ φοροῦσαν κατάσαρκα. **ἱμάτιον**: ἐνδυμα ποῦ τὸ φο-
ροῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ χιτῶνα. – **παλαιός ἄνθρωπος**: Ἐφεσ. δ', 22. πρβλ. Ρωμ. στ', 6.
Ἡ ἔκφραση σημαίνει τὸ φυσικὸ σαρκικὸ ἄνθρωπο ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν
πρῶτο Ἀδάμ καὶ ἔχει παλαιωθεί ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν και-
νώριο. – **διὰ τὸν ὄφιν**: ἐννοεῖ τὸ φίδι ποῦ παρέσυρε τοὺς πρωτοπλάστους καὶ
ἐγίνε ἀφορμὴ νά φορέσουν ἐνδύματα μετὰ ἀπὸ τῆ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

ὅπου οἱ ἄγιοι πάθαιναν αὐτά τὰ μαρτύρια, εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό τόν πέγο σέ μιὰ, κατὰ κάποιο τρόπο, πεδιάδα κατάλληλη γιά ἱππασία. Καί ἐπειδή ἡ λίμνη εἶχε μεταβληθεῖ σέ ξηρά ἀπό τό πολύ κρύο, ἔδινε στούς κατοίκους τῆς περιοχῆς τήν εὐκαιρία νά περπατοῦν μέ ἀσφάλεια πάνω στήν ἐπιφάνειά της. Ἐπίσης ποταμοί, πού ἔτρεχαν ἀδιάκοπα, ἀφοῦ ἐνώθηζαν μέ τό παγωμένο νερό τῆς κοίτης τους, σταμάτησαν πιά νά τρέχουν, καί τότε ἡ ρευστή φύση τοῦ νεροῦ ἔγινε ὁμοια μέ σκληρά λιθάρια, ἐνῶ ὁ σφοδρός βορινός ἄνεμος ἔφερε τό θάνατο σέ κάθε ζωντανό πλάσμα.

Τότε λοιπόν, μόλις ἄκουσαν τή διαταγή (καί πρόσεξε στό σημεῖο αὐτό τό ἀνίκητο φρόνημα τῶν ἀνθρώπων), μέ χαρά ὁ καθένας ἀπό αὐτούς πέταξε ἀπό πάνω του καί τό τελευταῖο ρούχο καί προχωροῦσαν πρὸς τό θάνατο μέσα στό ψύχος, παρακινώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλο, ὅπως θά ἔκαναν στήν ἀρπαγή λαφύρων. Δέ βγάζουμε, λένε, τό φόρεμα, ἀλλά ἀποβάλλουμε τόν παλαιό ἄνθρωπο, πού καταστρέφεται ἀπό τήν ἀπατηλή ἐπιθυμία τῆς ἁμαρτίας. Σέ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιατί μαζί μέ τό ἔνδυμα αὐτό ἀποβάλλουμε καί τήν ἁμαρτία. Καί ἐπειδή ἕξαιτίας τοῦ φιδιοῦ φορέσαμε ἐνδύματα, γιά χάση τοῦ Χριστοῦ ἅς τά βγάλουμε. Γιά χάση τοῦ παραδείσου πού χάσαμε, ἅς μὴν προσκολληθοῦμε στά ἐνδύματα. Τί θά ἀνταποδώσουμε στόν Κύριο; Γδύθηκε καί ὁ Κύριός μας. Τί σημασία ἔχει νά πάθει ὁ δοῦλος ἐκεῖνα πού ἔπαθε καί ὁ Δεσπότης; Καί μάλιστα, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε ἐκεῖνοι πού γδύσαμε καί αὐτό τόν Κύριο· Γιατί τό θρασύ αὐτό ἔργο ἔγινε ἀπό τούς στρατιῶτες· ἐκεῖνοι Τόν ἔγδυσαν καί μοιράστηκαν τά ἐνδύματά Του. Αὐτή λοιπόν τήν ἀνεξιάλειπτη κατηγορία ἐναντίον μας ἅς τήν ἐξωλείψουμε θυσιάζοντας τούς ἐαυτούς μας. Εἶναι βαρὺς ὁ χειμώνας, ἀλλά γλυκός ὁ παράδεισος· ἀνπόφορη ἢ παγωνιά, ἀλλά γλυκιά ἢ ἀνάπαυση. Ἄς περιμένουμε ἀκόμα λίγο καί θά μᾶς θερμάνει ἡ ἀγκαλιά τοῦ Πατριάρχη (Ἀβραάμ). Ἄς ἀνταλλάξουμε τήν αἰωνιότητα μέ μιὰ παγερή νύχτα. Ἄς καεῖ τό πόδι, γιά νά χορεύει ἀδιάκοπα μαζί μέ ἀγγέλους· ἅς κοπεῖ τό χέρι, γιά νά ἔχει τό θάρρος νά ὑψώνεται πρὸς τό Δεσπότη. Πόσοι στρατιῶτες ἀπό τούς δικούς μας φονεύτηκαν στήν παράταξη τῆς μάχης, μένοντας πιστοί στό φθαρτό βασιλιά; Ἐμεῖς λοιπόν, δέ θά προσφέρουμε τή ζωή μας αὐτή γιά τήν πίστη μας στόν ἀληθινό βασιλιά:»

9. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

« Ἀκονέτωσαν Ἕλληνας, ἀκονέτωσαν Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματα ἡμῶν καὶ τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὑπὸ πόσων ἐπολεμήθη ἡ Ἐκκλησία ἀλλ' οὐδέποτε ἐνίκηθη; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι στρατηγοί; Πόσοι βασιλεῖς; Αἴγιοτος, Τιβέριος, Γάιος, Κλαύδιος, Νέρων, ἄνθρωποι λόγοις τετμημένοι, δυνατοὶ τσαῦτα ἐπολέμησαν ἀκμὴν νεάζονσαν, ἀλλ' οὐκ ἐξεροῖζωσαν· ἀλλ' οἱ μὲν πολεμήσαντες σεσίγηται καὶ λήθη παραδέονται, ἡ δὲ πολεμηθεῖσα τὸν οὐρανὸν ὑπεραίρει. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο ἴδης, ὅτι ἐν γῇ ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται. Πόθεν τοῦτο δήλον; Δείκνυνσι τῶν πραγμάτων ἡ ἀπόδειξις. Ἐπολεμήθησαν ἔνδεκα μαθηταί, καὶ ἡ οἰζομένη ἐπολέμει, οἱ δὲ πολεμηθέντες ἐνίκησαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀνῆρέθησαν· τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιεγένοντο. Εἶδες ποιμένα τὰ πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἀποστέλλοντα, ἵνα μηδὲ τῇ φρυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσωνται; Ποῖος ποιμὴν τοῦτο ἐργάζεται; Ἄλλ' ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα σοι δείξῃ ὅτι οὐ κατὰ ἀκολοιθίαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολοιθίαν τὰ κατορθώματα γίνεται. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὐρανοῦ μᾶλλον ἐροῖζωται. Ἄλλ' ἴσως ἀπονομίαν μοι καταγιγνώσκει ὁ Ἕλληνας· ἀλλ' ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν καὶ μανθανέτω τῆς ἀλήθείας τὴν ἰσχύιν, πῶς εὐκολώτερον τὸν ἥλιον σβεσθῆναι ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ἀφανισθῆναι».

10. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΛΟΝΗΤΗ (Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

« Σκληρὸν σοι πρὸς κέντρα ὀξεῖα λακτίζειν. Οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἰμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κίματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλ' αὐτὰ εἰς ἀσπρὸν διαλύονται. Οὐδὲν Ἐκκλησίας δν-

9. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στό χωρίο τοῦ Ἡσ. στ', 1 (Ε.Π. 56, 121-122).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐλληνας· ἐννοεῖ τὸν ἐθνικὸ, τὸν εἰδωλολάτρην – ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν· ἡ θριαμβευτικὴ πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαλήθευσε πλήρως τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ Χρυσοστόμου.

9. Μετάφραση.

«Ἄς ἀκοῦνε οἱ εἰδωλόλατρες, ἄς ἀκοῦνε οἱ Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματά μας καί τήν πρώτη θέση πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία. Πόσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ποτέ δέν τή νίκησαν; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι βασιλεῖς; Ὁ Αὐγουστος, ὁ Τιβέριος, ὁ Γαῖος, ὁ Κλαύδιος, ὁ Νέρων, ἄνθρωποι τούς ὁποίους τιμοῦσαν γιά τή μόρφωσή τους, ἄνθρωποι πού ἦταν δυνατοί, πολέμησαν τόσο πολύ τήν Ἐκκλησία, ἐνῶ ἐκείνη βρισκόταν ἀκόμη στήν ἀνάπτυξή της, καί ὁμως δέν τήν ξεορίζωσαν· Καί ἐκεῖνοι πού τήν πολέμησαν δέν ἀκούονται πιά καί ὅλοι τούς ἔχουν λησμονήσει, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία, πού πολεμήθηκε, ὑψώνεται πάνω ἀπό τόν οὐρανό. Πραγματικά, νά μή δεις αὐτό, ὅτι δηλαδή ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται στή γῆ, ἀλλά ὅτι ἔχει τό πολίτευμά της στόν οὐρανό. Ἀπό πού φαίνεται αὐτό; Τό ἀποδεικνύουν τὰ πράγματα. Πολεμήθηκαν ἔντεκα μαθητές, καί ἡ οἰκουμένη πολεμοῦσε· αὐτοί ὁμως πού πολεμήθηκαν νίκησαν, ἐνῶ αὐτοί πού πολέμησαν, ἀφανίστηκαν· τὰ πρόβατα νίκησαν τούς λύκους. Εἶδες ποτέ βοσκό νά στέλνει τὰ πρόβατα ἀνάμεσα στούς λύκους, ὥστε οὔτε τρέχοντας νά μὴν μποροῦν νά σωθοῦν; Ποιός βοσκός τό κάνει αὐτό; Ὁ Χριστός ὁμως τό ἔκανε, γιά νά σοῦ δείξει ὅτι τὰ κατορθώματα δέ γίνονται σύμφωνα μέ τή φυσική ἀκολουθία τῶν πραγμάτων, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερφυσικό, πάνω ἀπό τή φυσική αὐτή ἀκολουθία. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι καλύτερα ριζωμένη ἀπό τόν οὐρανό. Ἀλλά ἴσως ὁ εἰδωλόλατρες μέ κατηγορεῖ γιά ἀνοησία· ἄς περιμένει ὁμως τήν ἀπόδειξη ἀπό τὰ πράγματα καί ἄς μαθαίνει τή δύναμη τῆς ἀλήθειας, πῶς δηλαδή εἶναι εὐκολότερο νά σῶσῃται ὁ ἥλιος, παρά νά χαθεῖ ἡ Ἐκκλησία».

10. Μετάφραση.

«Εἶναι ὀδυνηρό γιά σένα νά κλωτσᾷς μυτερά καρφιά. Δέ χαλᾷς τή μύτη τῶν καρφίων, ἀλλά τὰ πόδια ματώνεις· ἀφοῦ καί τὰ κύματα

10. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου πού ἔκαμε πρὶν φύγει γιά τόν τόπο τῆς ἔξορίας του (Ε. Π. 52, 428-429).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν...** ἔκφραση ἀπὸ τὸν ψαλμὸ 103, 32. – **κέντρα λακτίζειν** πρβλ. Πράξ. θ', 4. – Σὺ εἶ Πέτρος; βλπ. Ματθ. 10τ', 18. **Σεσίγνηται...** προσφιλες ἔκφραση τοῦ Χρυσοστόμου πού τὴν ἐπαναλαμ-

νατώτερον, ἄνθρωπε. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῆς, ἢ ἐνίκησας ἢ ἐνικήθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῆς, νικῆσαί σε ἀμήχανον. Ὁ Θεὸς ἐπιξέ, τίς ἐπιχειροῖ σαλεύειν; Οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεῖναι καὶ τὰ σειόμενα ἠδράζετο. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῶ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν στησαι δύναται. Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ποῖοι λόγοι; «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πιστενε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; Πόσα τήγανα; Πόσοι κάμινοι; Θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα; Καὶ οὐ περιεγένοντο. Ποῦ οἱ πολεμήσαντες; Σεοίγηται καὶ λήθη παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει».

11. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Ὅσα γὰρ ἀεὶ καλῶς ἐφθέγγαντο καὶ εὖρον οἱ φιλοσοφήσαντες ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ Λόγον μέρος δι' εὐρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ Λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλάκις εἶπον. Καὶ οἱ προγεγενημένοι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λόγῳ πειραθέντες τὰ πράγματα θεωρῆσαι καὶ ἐλέγξει, ὡς ἄσεβεῖς καὶ περιεργοὶ εἰς δικαστήρια ἤχθησαν. Ὁ πάντων δὲ αὐτῶν εὐτονώτερος πρὸς τοῦτο γερόμε-

βάνει συχνά. – ... τῇ πέτρᾳ...· ἐννοεῖ τὴν ἀληθινὴν πίστην ποῦ ὁμολόγησε ὁ Πέτρος καὶ ἐγένε μετὰ τὴν ὁμολογίαν του αὐτὴ τὸ πρῶτο λιθάρι τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας.

11. Περικοπή ἀπὸ τῆ 2ῃ ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 205).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: κατὰ Λόγου μέρος: Βάση αὐτῶν ποῦ λέγει ὁ Ἰουστίνος, εἶναι ἡ θεωρία περὶ σπερματικοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἰκανοὺς τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους «ἀμυδρῶς ὄραν τὰ ὄντα» καὶ νὰ διδάξουν «σπέρματα ἀληθείας». Ἐξαιτίας τῆς σποράς αὐτῆς τοῦ Λόγου, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας φιλο-

δέ διαλύουν τό βράχο, ἀλλά αὐτά γίνονται ἀφρός. Τίποτα δέν εἶναι πιό δυνατό ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀνθρώπε... Ἄν πολεμᾷς ἕναν ἀνθρώπο, ἢ θά τόν νικήσεις ἢ θά σέ νικήσει. Ἄν ὁμως πολεμᾷς τήν Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατο νά νικήσεις. Ὁ Θεός στερέωσε τήν Ἐκκλησία, ποιός τολμᾷ νά τήν κλονίσει; Δέγνωρίζεις τή δύναμή Του; Ἐνα βλέμμα ρίχνει ἐπάνω στή γῆ καί τήν ζάνει νά τρέμει· μιά ἐντολή δίνει καί στερεώνονται αὐτά πού κλονίζονται. Ἄν ζοῦσθε ὁρθά τήν πόλη πού σείεται, πολύ περισσότερο μπορεῖ νά ζοῦσθε ὁρθά τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιό ἰσχυρή ἀπό τόν οὐρανό· «ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά ἔχουν ζάποτε τέλος, οἱ λόγοι μου ὁμως θά εἶναι πάντοτε ἰσχυροί». Ποιοί λόγοι; «Σύ εἶσαι Πέτρος καί πάνω στό βράχο αὐτό θά οἰκοδομήσω τήν ἐκκλησία μου, ὁ δέ θάνατος καί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ δέ θά τή νικήσουν».

Ἄν δέν πιστεύεις στά λόγια, νά πιστεύεις στά πράγματα. Πόσοι τύρανοι θέλησαν νά νικήσουν τήν Ἐκκλησία; Πόσα τηγάνια χρησιμοποιήθηκαν γι' αὐτό τό σκοπό; Πόσα καμίνια; Πόσα δόντια ἀγροίων θηρίων, πόσα ἀκονισμένα ξίφη; Καί παρ' ὅλα αὐτά δέ νίκησαν. Ποῦ εἶναι ὅσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία; Δέ γίνεται πιά λόγος γι' αὐτούς καί ἔχουν λησμονηθεῖ. Ποῦ εἶναι ὁμως ἡ Ἐκκλησία; Λάμπει περισσότερο καί ἀπό τόν ἥλιο».

11. Μετάφραση.

«Ὅσα λοιπόν, σωστά πάντοτε διακήρυξαν καί ἐπινόησαν οἱ φιλόσοφοι καί οἱ νομοθέτες, τά πέτυχαν μέ τήν ἐνόραση καί θεωρητική ἐνέργεια τοῦ νοῦ, καί ὕστερα ἀπό τό φωτισμό πού τούς ἔδωσε ὁ

σόφους εἶναι δυνατό, κατά τόν Ἰουστίνου, νά ὀνομάζονται καί νά θεωροῦνται Χριστιανοί, γιατί οἱ «μετά λόγου βίωσαντες καί βιοῦντες Χριστιανοί εἰσιν». Τέτοιους θεωροῦσε κυρίως τόν Ἡράκλειτο καί τόν Σωκράτη. Τίς ἀντιλήψεις αὐτές τοῦ Ἰουστίνου, οἱ ὁποῖες ἐκθέτονται στήν Α' καί Β' Ἀπολογία τοῦ «ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τήν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 162-208), εἶχε καί ὁ ἀπολογητής Ἀριστείδης. Προηγουμένως κατά τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη ὁ Λόγος, δηλαδή ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα ὡς ἀπειρος καί ζωντανός Λόγος, ἀπό ἀπειρο καί πάνσοφο νοῦ, «ἦν τό φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τόν κόσμον» (Ἰωάν. α', 9), – **καί γάρ ἔφρασαν... μὴ ἠγείσθαι αὐτόν** σχετικά γίνεται λόγος στήν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, πού ἔχει γράψει ὁ Πλάτων. **ἐκβαλῶν τῆς Πολιτείας**: Πλάτωνος, Πολιτεία 595. «Τόν δὲ Πατέρα καί δημιουργόν...». Πλάτωνος, Τίμαιος 28.

νος Σωκράτης τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐνεκλήθη· καὶ γὰρ ἔφασαν αὐτὸν καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν καὶ οὕς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ δαίμονας μὲν τοὺς φαύλους καὶ τοὺς πράξαντας, ἃ ἔφασαν οἱ ποιηταί, ἐκβαλὼν τῆς πολιτείας καὶ Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, παραιτεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, πρὸς Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς διὰ λόγον ζητήσεως ἐπίγνωσιν προὔτρεπετο, εἰπὼν· «τὸν δὲ Πατέρα καὶ δημιουργὸν πάντων οὐθ' εὑρεῖν ῥάδιον, οὐθ' εὑρόντα εἰς πάντα εἰπεῖν ἀσφαλές». Ἡ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἔπραξε. Σωκράτει μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπέισθη ὑπὲρ τούτου τοῦ δόγματος ἀποθνήσκειν· Χριστῷ δὲ οὐ φιλόσοφοι οὐδὲ φιλόλογοι μόνον ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καὶ χειροτέχνη καὶ παντελῶς ἰδιῶται, καὶ δόξης καὶ φόβου καὶ θανάτου καταφρονήσαντες· ἐπειδὴ δύνάμις ἐστι τοῦ ἀρρήτου Πατρὸς καὶ οὐχὶ ἀνθρωπείου λόγου κατασκευή».

12. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροῦς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἶτα πανσαμένον τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστῶς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καί, ὡς προέφημεν, πανσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέ-

12. Περικοπή ἀπὸ τὴν 1η Ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνίνον τὸν Εὐσεβῆ» (ΒΕΠΕΣ 3, 198).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ τοῦ ἡλίου ἡμέρα· εἶναι ἡ Κυριακή· ὁ Ἰουστίνος χρησιμοποιεῖ τὴν ὁρολογία τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία διατηρήθηκε σὲ μερικές εὐρωπαϊκές γλώσσες, ὅπως στὴν ἀγγλική (Sunday), τὴ γερμανική (Sonntag) κ.λπ. – **ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων·** ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα. – **τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν·** στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία κατὰ τὴ θ. Λειτουργία διάβαζαν ἀνελλιπῶς περικοπές ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ προφητικά βιβλία. – **διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν·** ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ κήρυγμα εἶχε συνδεθεῖ μὲ τὴ θ. Λειτουργία. – **καὶ ὕδωρ·** σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ τάξη τὸ

Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος ἀποκάλυπτε σ' αὐτοὺς μερικὲς ἀλήθειες. Ἐπειδὴ ὁμως δὲ γνώρισαν ὅλα τὰ σχετικά μὲ τὸ Λόγο, πού εἶναι ὁ Χριστός, πολλές φορές εἶπαν καὶ πράγματα ἀντίθετα μεταξύ τους. Καί αὐτοὶ πού εἶχαν ζήσει πρὸ Χριστοῦ, ὅταν κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο προσπάθησαν νά ἐρευνήσουν καὶ ἐλέγξουν τὰ πράγματα, σύμφωνα μὲ τίς μερικὲς ἀλήθειες πού ἀποκάλυπτε ὁ Λόγος, ὠδηγήθηκαν στὰ δικαστήρια ὡς ἀσεβεῖς καὶ παραδοξολόγοι. Καί ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος μίλησε γιὰ τὰ παραπάνω μὲ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους εὐγλωττία, κατηγορήθηκε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, γιὰ τὰ ὅποια κατηγοροῦνε καὶ ἐμᾶς. Γιατί, εἶπαν, ὅτι καὶ αὐτὸς φέρνει νέους θεοὺς καὶ δὲ θεωρεῖ ὡς θεοὺς αὐτοὺς πού παραδέχεται ἡ πόλις. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἔδωξε ἀπὸ τὴν πολιτεία τοὺς κακοὺς, ὡς δαίμονες, καὶ αὐτοὺς ποὺ ἔκαμαν ὅσα εἶπαν οἱ ποιητές, καὶ τὸν Ὅμηρο καὶ τοὺς ἄλλους ποιητές, αὐτὸς δίδαξε τοὺς ἀνθρώπους νά παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τῶν πραγμάτων καὶ τοὺς παρακινοῦσε νά ἀποδεχτοῦν τὸν ἄγνωστο σ' αὐτοὺς Θεό, ἀναζητώντας Τον μέσω τῶν ἀληθειῶν τῆς μερικῆς ἀποκαλύψεως· σ' αὐτοὺς ἔλεγε: «Δέν εἶναι εὐκόλο νά βρεῖ κανεὶς τὸν Πατέρα καὶ δημιουργὸ ὅλων, οὔτε εἶναι ἀσφαλές, ἂν Τὸν βρεῖ, νά μιλήσει γι' Αὐτὸν σὲ ὅλους». Αὐτὰ ὁ Χριστὸς μας τὰ ἔκαμε μὲ τὴ δύναμή Του. Γιατί κανεὶς δέν πίστεψε στὸ Σωκράτη, ὥστε νά πεθάνει γιὰ τὴ διδασκαλία αὐτῆ. Στὸ Χριστό ὁμως πίστεψαν ὄχι μόνον φιλόσοφοι καὶ φιλόλογοι, ἀλλὰ καὶ χειροτέχνες καὶ τελείως ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι περιφρόνησαν καὶ δόξα καὶ φόβο καὶ θάνατο· ἐπειδὴ εἶναι δύναμις τοῦ ἀνεκφραστοῦ Πατέρα καὶ ὄχι δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος».

12. Μετάφραση.

«Καὶ κατὰ τὴ λεγόμενη ἡμέρα τοῦ ἡλίου, δηλαδή τὴν Κυριακή, γίνεται συγκέντρωση ὅλων τῶν χριστιανῶν πού κατοικοῦν στίς πόλεις ἢ στὸ ὑπαιθρο καὶ διαβάζονται τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν, ὅσο χρόνο εἶναι δυνατό.

κρασί πού χυνόταν στὸ ἄ. Ποτήριο, ἀναμιγνυόταν μὲ λίγο νερό, γιὰ νά θυμίζει τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ στρατιώτης χτύπησε μὲ τὴ λόγχη τὴν πλευρά τοῦ Κυρίου, βγήκε αἷμα καὶ νερό. – **εὐχὰς... ὄση δύναμις αὐτῶ**· στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τὴ θ. Λειτουργία καὶ αὐτοσχέδιες προσευχὲς. – **διὰ τῶν διακόνων**· οἱ γυναῖκες διάκονοι μετέφεραν τὴ θ. Κοινωνία στίς ἀσθενεῖς γυναῖκες. –

ρεται και οἶνος και ὕδωρ και ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως και εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῶ, ἀναπέμπει, και ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ Ἄμην. Καὶ ἡ διάδοσις και ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται, και τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ και βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ὁ βούλεται δίδωσι· και τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῶ προεστῶτι ἀποτίθεται και αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὄρφανοῖς τε και χήραις και τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις και τοῖς ἐν δεσμοῖς οὔσι και τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις και ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρεῖα οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς τὸ σκότος και τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε και Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῆ αὐτῆ ἡμέρα ἐκ νεκρῶν ἀνέστη».

13. ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΠΑΝΩΛΟΥΣ

ΓΥΡΩ ΣΤΑ 250

(Διονυσίου Ἀλεξανδρείας).

«Νῦν μὲν γε θοῆνοι πάντα και πενθοῦσι πάντες και περηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων και τῶν ἀποθησκότων ὁσημέραι· ὥς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτω και νῦν «ἐγεννήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἐστὶν οἰκία, ἐν ἣ οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῆ τεθνηκώς...».

ἐπικουρεῖ... κηδεμῶν γίνεται: ὑπονοοῦνται πολλοὶ τομεῖς τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. – **συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ...** παρουσιάζονται μερικὸί ἀπὸ τούς λόγους πού συντελέσαν στὴν καθιέρωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς. – Γενικά ἡ περικοπὴ τοῦ Ἰουστίνου δείχνει ὅτι ἀπὸ τὸ α' μισό τοῦ β' αἰῶνα ὑπῆρχε πλήρες τυπικὸ τῆς θ. Λειτουργίας (ἀνάγνωση Γραφῶν – λόγος και νοουθεσία – κοινές εὐχές κλήρου και λαοῦ – εὐχαριστήρια και τελεστικὴ εὐχὴ τοῦ προϊστάμενου λειτουργοῦ – χρῆσις τοῦ Ἄμην – διάδοση και μετάληψις τῆς θ. Κοινωνίας – «λογία» και ὕλικὴ βοήθεια στοὺς πάσχοντες).

13. Περικοπὴ ἀπὸ τὴν ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας πρὸς τούς ἀδελφούς τῆς Ἀλεξανδρείας (ΒΕΠΕΣ 17, 217-218).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «ἐγεννήθη κραυγὴ...» βλπ. ἘΕ, ἰβ', 30. **διὰ πολ-**

Κατόπιν, αφού σταματήσει αυτός που διαβάζει, ο προϊστάμενος λειτουργός με όμιλία νουθετεί και προσκαλεί τους χριστιανούς να μιμηθούν τα καλά αυτά έργα. Έπειτα σηκώνομαστε όλοι μαζί και προσευχόμαστε· και, όπως είπαμε προηγουμένως, όταν σταματήσουμε την προσευχή, προσφέρεται «ἄρτος» και «οἶνος» και «ὔδωρ» και ο προϊστάμενος λειτουργός, με όση δύναμη έχει, απευθύνει επίσης ευχές και ευχαριστίες στο Θεό και ο λαός, επιδοκιμάζοντας, λέγει Ἄμην. Και η μετάδοση και η μετάληψη τῶν δώρων τῆς θείας Ευχαριστίας γίνεται χωριστά για τὸν καθένα· οἱ ἐκείνους πού δὲν ἦσαν παρόντες, στέλνεται με τούς διακόνους. Και ἀπό αὐτούς πού εἶναι εὐποροὶ καὶ ἐπιθυμοῦν, καθένας δίνει ὅ,τι θέλει, ἀνάλογα με τὴν προαίρεσή του. Τό ποσό πού συγκεντρώνεται, δίνεται στὸν προϊστάμενο λειτουργό, καὶ αὐτός βοηθεῖ τὰ ὄρφανά καὶ τίς χήρες, καὶ παρέχει προστασία σὲ ὅσους ἀπουσιάζουν – ἐπειδὴ εἶναι ἄρρωστοι ἢ γιὰ ἄλλη αἰτία – καὶ στοὺς φυλακισμένους, καὶ στοὺς ξένους, πού μένουν προσωρινά ἐκεῖ, καὶ σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως πού ἔχουν ἀνάγκη. Τὴν κοινή, λοιπόν, συγκέντρωση αὐτὴ κάνουμε τὴν ἡμέρα τοῦ ἡλίου, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεός, αφού μετέβαλε τὸ σκοτάδι καὶ τὴν ὕλη, δημιούργησε τὸν κόσμο, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὁ Σωτήρας μας τὴν ἴδια μέρα ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν».

13. Μετάφραση.

«Τώρα πραγματικά ὅλα θρηνοῦν καὶ ὅλοι πενθοῦν, καὶ ὁλόγυρα στὴν πόλη ἀκούγονται γοερά κλάματα ἐξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων πού ἔχουν πεθάνει καὶ πεθαίνουν κάθε μέρα. Γιατί ὅπως ἔχει γραφτεῖ γιὰ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι καὶ τώρα «ἔγινε κραυγὴ μεγάλη· αφού δὲν ὑπάρχει σπῆτι, μέσα στοῦ ὁποῖο νά μὴν ὑπάρχει κάποιος πεθαμένος...»

Οἱ περισσότεροι λοιπόν ἀπό τούς ἀδερφοὺς μας ἀπό πολὺ μεγάλη καὶ ἀδερφική ἀγάπη, ἀφοσιωμένοι ὁ ἕνας στοῦ ἄλλο καὶ χωρὶς νά ὑπολογίζονται τίς συνέπειες γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἔκαναν ἐπισκέψεις

λὴν εὐσέβειαν· καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἀναγνώριζαν τὴν εὐσέβεια καὶ ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Εὐσέβιος με ἀφορμὴ παρόμοια δράση τῶν Χριστιανῶν στοὺς χρόνους τοῦ Μαξιμίνου πού εἶχε συμβεῖ πείνα καὶ πανώλης (πανούκλα) (ΒΕΠΕΣ 20, 72-73).

Οἱ γοῦν πλείστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα τοῦ παρ' ἐτέρων ἀναπιμπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίον καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ρώσαντες ἐτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστησάμενοι... Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἀγίων ὑπταίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλείοντες, ὁμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέντες, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγχανον τῶν ἴσων, αἰεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δέ γε ἔθνη πᾶν τοῦναντίον· καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπωθοῦντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλάτους, καὶ ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτροπέομενοι, ἦν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλίνειν ῥάδιον».

14. Η ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Εὐσεβίου Καισαρείας).

«Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἔννοιαν ἦκει τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, καθάρσεως τοῦτον εἶναι καιρὸν τῶν ποτε αὐτῷ πεπλημμελημένων δεῖν ᾤετο, ὅσα οἷα θνητῷ διαμαρτεῖν ἐπῆλθε, ταῦτ' ἀπορροῦσασθαι τῆς ψυχῆς λόγων ἀπορρήτων δυνάμει, σωτηρίῳ γε λόγῳ λουτροῦ, πιστεύσας. Τοῦτό τοι διανοηθείς, γόνυ κλίνας ἐπ' ἐδάφους, ἰκέτης ἐγένετο τοῦ Θεοῦ... Μεταβάς δ' ἔνθεν, ἐπὶ προάστειον τῆς Νικομηδέων ἀφικνεῖται πόλε-

14. Περικοπή ἀπὸ τόν 4ο λόγο τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας στό βίο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Ε.Π. 20, 1212-1220).

Πραγματικές παρατηρήσεις: λόγων ἀπορρήτων· γενικά οἱ Χριστιανοί τῶν πρώτων αἰώνων εἶχαν τὴ συνήθεια νά κρύβουν τὰ μυστήρια (disciplina arcana). –

στούς ἄρρώστους, τοὺς προσέφεραν τίς ὑπηρεσίες τους, τοὺς περιποιούνταν «ἐν Χριστῷ» καὶ πέθαιναν πολὺ εὐχαρίστως μαζί τους, ἀφοῦ προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση ἀπὸ τὴν ἐπαφή τους μὲ τοὺς ἄλλους, κολλοῦσαν τὴν ἀρρώστια ἀπὸ τοὺς πλησίον καί, μὲ τὴ θέλησή τους, δοκίμαζαν τοὺς πόνους. Καὶ πολλοί, ἀφοῦ περιποιήθηκαν τοὺς ἄλλους στὴν ἀρρώστια τους καὶ τοὺς ἔδωσαν δύναμη, οἱ ἴδιοι πέθαιναν, μεταφέροντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ θάνατο ἐκείνων στοὺς ἑαυτοὺς τους. Οἱ ἄριστοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς μας καὶ μερικοὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ λαϊκοὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἐπαινούμενοι πολὺ, ἔτσι ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, πού ἦταν ἀποτέλεσμα μεγάλης εὐσέβειας καὶ δυνατῆς πίστεως, νὰ μὴ φαίνεται καθόλου ὅτι εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὸ μαρτύριο. Καὶ ἀφοῦ μὲ ἀπλωμένα χέρια σήκωναν τὰ σώματα τῶν ἁγίων στὴν ἀγκαλιά τους, καὶ τοὺς ἔκλειναν τὰ μάτια καὶ τὰ στόματα καὶ τοὺς μετέφεραν πάνω στοὺς ὄμους, καὶ τοὺς σαβάνωναν καὶ τοὺς ἔλουζαν καὶ τοὺς στόλιζαν μὲ τὴ νεκρικὴ στολή, μετὰ ἀπὸ λίγο χρόνο, τὸ ἴδιο γινόταν καὶ σ' αὐτούς, γιατί, πάντοτε ἐκείνοι πού ἀπέμεναν στὴ ζωὴ, ἀκολουθοῦσαν στὸ θάνατο αὐτούς πού πέθαιναν προηγουμένως. Οἱ εἰδωλοάτρες ὁμως ἔκαναν τελείως τὰ ἀντίθετα· ἔδωχαν ἀκόμη καὶ ἐκείνους πού μόλις ἄρχιζαν νὰ ἀρρωσταίνουν, καὶ ἀπέφυγαν τοὺς ἀγαπημένους τους καὶ τοὺς πετοῦσαν στοὺς δρόμους μισοπεθαμένους, καὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς ἔριχναν ἄταφους στὰ σκουπίδια, στὴν προσπάθειά τους νὰ μὴν τοὺς πλησιάσει ὁ θάνατος, πράγμα, πού δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ ἀποφύγουν, παρ' ὅλο ὅτι μηχανεύονταν πολλὰ».

14. Μετάφραση.

«Ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς ζωῆς του καὶ θεωροῦσε κατάλληλο πιά τὸν καιρὸ νὰ καθαριστεῖ ἀπὸ τὰ σφάλματα

λουτροῦ: τὸ βάπτισμα χαρακτηριζόταν ὡς «λουτρόν», γιατί μὲ αὐτὸ πλενόμαστε ἀπὸ τὸ ρύπο τῆς ἁμαρτίας. Πρβλ. Ἐφεσ. ε', 26· Ἑβρ. ι', 22-23. – **σφραγίδος· σφραγίσματος**: οἱ ἐκφράσεις αὐτές χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρισματος, γιατί μὲ αὐτὰ δεχόμαστε στὴν ψυχὴ τὴν ἀποτύπωση τῶν δωρεῶν τῆς θ. Χάριτος καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πρβλ. Ἐφεσ. ε', 13: «ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι... τῷ ἁγίῳ». Ἐπίσης πρβλ. τὴ φράση πού λέγεται κατὰ τὴν τελετὴ τοῦ βαπτίσματος: «σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου».

ως, κἀνταῦθα συγκαλέσας τοὺς ἐπισκόπους, ᾧ δὲ πη αὐτοῖς διελέξατο:

«... Ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιουῦ σφραγιδος, ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν... Μὴ δὴ οὖν ἀμφιβολία τις γινέσθω. Εἰ γὰρ καὶ πάλιν ἡμᾶς ἐντανθοῖ βιοῦν ὁ καὶ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος ἐθέλοι καὶ οὕτως ἐμὲ συναγελάζεσθαι λοιπὸν τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ὁμοῦ τοῖς πᾶσιν ἐκκλησιάζοντα κοινωνεῖν ἅπαξ ὄρισται, θεσμοὺς ἤδη τοῦ βίου Θεῷ πρόποντας ἐμαντῶ διατετάξομαι».

Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν· οἱ δέ, τὰ νόμιμα τελοῦντες, θεσμοὺς ἀπεπλήρουν θεῖους καὶ τῶν ἀπορρήτων μετεδίδουσαν, ὅσα χρῆ προσδιστελάμενοι. Καὶ δὴ μόνος τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος, Χριστοῦ μαρτυροῖς ἀναγεννόμενος ἐτελειοῦτο, θείας τε σφραγιδος ἀξιούμενος, ἠγάλλετο τῷ πνεύματι, ἀνεκαινοῦτό τε καὶ φωτὸς ἐνεπίμπλατο θείου, χαίρων μὲν τῇ ψυχῇ δι' ὑπερβολὴν πίστεως, τὸ δ' ἐναργὲς καταπεπληγῶς τῆς ἐνθέου δυνάμεως. Ὡς δ' ἐπληροῦτο τὰ δέοντα, λαμπροῖς καὶ βασιλικοῖς ἀμφιάσμασι, φωτὸς ἐκλάμπουσι τρόπον, περιεβάλλετο, ἐπὶ λευκοτάτῃ τε σιρωμινῇ διανεπαύετο, οὐκ ἔθ' ἄλουργίδος ἐπιψαῦσαι θελήσας».

15. ΑΙΡΕΣΕΙΣ – ΛΥΚΟΙ ΜΕ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Μιμεῖται τὴν ἀρετὴν ἢ κακία καὶ τὸ ζιζάνιον βιάζεται σῖτος νομοσθῆναι, σχήματι μὲν πρὸς τὸν σῖτον ἐξομοιούμενον, ἐκ δὲ τῆς γεύσεως ὑπὸ τῶν διακριτικῶν ἐξελεγχόμενον. Καὶ ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐχ ἵνα ἐπανέλθῃ ὄπλου καὶ ἦν, (ὥσπερ γὰρ ἄκμων, ἀνήλατον τὴν καρδίαν κτησάμενος, ἀμετανόητον λοιπὸν ἔχει τὴν προαίρεσιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἰσάγγελον βίον πολιτευ-

15. Περικοπή πού ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγή στὴν 4η κατῆχηση φωτιζομένων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ε.Π. 33, 453-456).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Εἰς ἄγγελον φωτός· Β' Κορ. ια', 14. – ἐκ τῶν ὀδόντων... ἰόν· μέ τό κοῖλο δόντι τῆς ὀχιάς χύνεται σάν μέ σύριγγα τό δηλητήριο στή σάρκα τοῦ θύματος. Λύκοι ἐν ἐνδύμασι προβάτων· Μαθ. ζ', 15. – ὡς λέων ὠρυόμενος...· Α' Πετρ. ε', 8.

πού κάποτε είχε κάμει, ἀποφάσισε νά ἀπαλλάξει τήν ψυχή του μέ τή δύναμη τῶν λόγων τῶν μυστηρίων, καί μάλιστα μέ τά σωτήρια λόγια τοῦ βαπτίσματος, ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα πού εἶχε κάμει ὡς ἄνθρωπος. Ἐφοῦ λοιπόν πῆρε αὐτή τήν ἀπόφαση, γονάτισε στό ἔδαφος καί παρακαλοῦσε τό Θεό... Ἐφυγε δέ ἀπό ἐδῶ καί φτάνει σέ ἕνα προάστειο τῆς Νικομήδειας· καί ἐδῶ ἀφοῦ συγκέντρωσε τούς ἐπισκόπους, τούς μίλησε περίπου ὡς ἑξῆς:

«... Καιρός εἶναι νά ἀπολαύσουμε καί ἡμεῖς τή σφραγίδα τοῦ Πνεύματος πού χαρίζει τήν ἀθανασία, καιρός εἶναι νά λάβουμε μέρος στό σωτήριο σφραγίσμα... Ἄς μήν ὑπάρχει λοιπόν καμιά ἀμφιβολία. Γιατί, καί ἂν πάλι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου θέλει νά συνεχίσουμε νά ζοῦμε στήν παρούσα ζωή, καί ἂν ἔτσι ἔχει ὀρίσει ὁ Θεός, δηλαδή νά συνεχίσω νά ζῶ μαζί μέ τό λαό μου, παίροντας μέρος στίς ἐκκλησιαστικές συγκεντρώσεις καί συμμετέχοντας μαζί μέ ὅλους στίς κοινές προσευχές, τότε θά ἐπιβάλω πιά στόν ἑαυτό μου κανόνες συμπεριφορᾶς πού θά συμφωνοῦν μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἐκεῖνος λοιπόν αὐτά ἔλεγε, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι, κάνοντας ὅσα ἦταν σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιαστική τάξη, ἐφάρμοζαν τούς θείους κανόνες καί, ἀφοῦ συμφώνησαν ἀπό πρῖν μεταξύ τους, μετέδιδαν ἀπό τά μυστήρια ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα. Τώρα λοιπόν μόνος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπό ὅλους ἐκείνους πού ἐξαρχῆς εἶχαν γίνει αὐτοκράτορες, ἀφοῦ ἀναγεννιόταν μέ τή μαρτυρία τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ, γινόταν τέλειος Χριστιανός· καί ἀφοῦ ἀξιώθηκε τίς θείες δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνιῶθε πνευματική ἀγαλλίαση, γινόταν καινούριος ἄνθρωπος καί πλημμύριζε ἀπό θεῖο φῶς· ἀκόμη εἶχε χαρά στήν ψυχή γιά τήν τόσο μεγάλη πίστη, καί δοκίμαζε ἐκπληξη γιά τήν ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως. Ὅταν τελείωσαν ὅσα ἔπρεπε νά γίνουν, φόρεσε λαμπρά καί βασιλικά ἐνδύματα πού ἀκτινοβολοῦσαν σάν τό φῶς, καί ξεκουραζόταν πάνω σέ ὀλόλευκο στρωμένο κρεβάτι, γιατί δέ θέλησε νά πλησιάσει πιά τή βασιλική πορφυρή φορεσιά».

15. Μετάφραση.

«Ἡ κακία μιμεῖται τήν ἀρετή καί τό ἀγριόχορτο προσπαθεῖ μέ τό ζόρι νά τό περάσουν γιά σιτάρι, ἀφοῦ παίρνει τό σχῆμα τοῦ σιταριοῦ· ἀπό τή γέυση ὁμως τό καταλαβαίνουν αὐτοί πού ξέρουν νά ξεχωρίζουν τά πράγματα. Καί ὁ διάβολος μεταμορφώνεται σέ ἄγγελο

ομένους ἀβλεψίας σκότει και ἀπιστίας λοιμώδει περιβάλλη καταστάσει. Πολλοὶ λύκοι περιάγουσιν ἐν ἐνδύμασι προβάτων, προβάτων μὲν ἐνδύματα κεκτημένοι, οὐ μὴν και ὄνυχας και ὀδόντας· ἀλλὰ τὴν ἡμερον περικείμενοι δορὰν και τῷ σχήματι τοὺς ἀκάκους ἀπατῶντες, τὸν φθοροποιὸν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῶν ὀδόντων προχέουσιν ἰόν. Χρεία τοίνυν θείας ἡμῖν χάριτος και νηφαλίου διανοίας και βλεπόντων ὀφθαλμῶν· ἵνα μὴ ζιζάνιον ὡς σίτον φαγόντες, ἐξ ἀγνοίας βλαβῶμεν· μήτε τὸν λύκον πρόβατον ὑπολαβόντες, θηρευθῶμεν· μήτε ἄγγελον ἀγαθὸν τὸν ὀλεθροποιὸν διάβολον ὑποπτεύσαντες, καταποθῶμεν· περιέροχεται γὰρ «ὡς λέων ὠρῶμενος, ζιζῶν τίνα καταπή», κατὰ τὴν Γραφήν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία νουθετεῖ· διὰ τοῦτο τὰ παρόντα διδασκαλεῖα· διὰ τοῦτο τὰ ἀναγνώσματα γίνονται».

16. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως προέλθε και θέασαι τὴν καινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαυρίσμα, εἰς δὲ τὰ περιττὰ τοῦ πλούτου, ἤδη δὲ και τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποτίθεται, σήτας ἀποσειόμενα και κλέπτας οὐκ ἐνφραίνοντα και φθόνου πάλιν και καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα· ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται και συμφορὰ μακαρίζεται και τὸ συμπαθεῖς δοκιμάζεται. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔρογον ἐπάπυλοι Θῆβαι και Αἰγύ-

16. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ στό Μ. Βασίλειο, ἐπίσκοπο Καισαρείας ('Ε.Π. 36, 577-580).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **καινὴν πόλιν**· πρόκειται γιὰ τὴν περίφημη Βασιλειάδα, ἡ ὁποία ἦταν ἀληθινὴ πόλη, γιὰτὶ περιλάμβανε πτωχοτροφεῖο, εἰδικὰ ἐπαγγελματικά ἐργαστήρια, ἀνεξάρτητα οἰκήματα γιὰ τοὺς γιατροὺς, τίς νοσοκόμες και τὸ προσωπικό· ἀκόμα και βουστάσιο (στάβλο βοδιῶν) γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν ἰδρυμάτων. – **ἐπάπυλοι Θῆβαι...** **χαλκὸς ἄμετρος**· τὰ οἰκοδομηματα αὐτὰ θεωροῦνταν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. – **τετελευτηκότες...** **τοῖς πλείστοις μέλεσιν**· ἐννοεῖ τοὺς χανσενικοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν κυριολεκτικά νεκροὶ προτοῦ πεθάνου· σήμερα ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν δὲν ἔχει τέτοια φοβερὴ ἐξέλιξη και συχνὰ θεραπεύεται. – **μισούμενοι**· ἐννοεῖ ὅτι οἱ ζητιάνοι γίνονται ἐνοχλητικοί. – **τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν**· πρβλ. Ρωμ. ἰβ', 5: «οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη» και Ἐφεσ. α', 22-23: «και αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ».

φωτός, όχι για να ξαναγυρίσει στην πρώτη του κατάσταση, (γιατί όπως ακριβώς το άμολι είναι αλύγιστο, έτσι και η θέληση του διαβόλου είναι αμετάβλητη), αλλά για να σκεπάζει όσους ζουν άγγελική ζωή με το πνευματικό σκοτάδι και τη μολυσματική αρρώστια της άπιστίας. Πολλοί λύκοι γυρνούν τριγύρω μεταμφιεσμένοι σε πρόβατα, γιατί, ενώ φορούν ενδύματα προβάτων, έχουν και δόντια και νύχια. Και αν και φορούν το ήμερο δέρμα και με την έξωτερική τους εμφάνιση ξεαπαντούν τους αθώους, ξεχνούν από τα δόντια τους το καταστρεπτικό φαρμάκι της αμαρτίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν τη θεία Χάρη και μυαλό ξεκάθαρο και μάτια που να βλέπουν σωστά, για να μη φάμε για σιτάρι το αγριόχορτο και βλάψουμε τον εαυτό μας από άγνοια· ούτε να νομίσουμε το λύκο για πρόβατο και να μās πιάσουν σαν τό θήραμα· ούτε ακόμη να φανταστούμε τον άγγελο που φέρνει την καταστροφή, δηλαδή το διάβολο, ως άγγελο αγαθό και να τον αφήσουμε να μās καταπιει· γιατί, όπως μās λέει η Άγια Γραφή, «τριγυρίζει σαν λιοντάρι που ουρλιάζει και ζητεί ποιόν να καταπιει». Γι' αυτό τό λόγο η Έκκλησία μās καθοδηγεί· γι' αυτό υπάρχουν αυτά εδώ τά διδασκαλεία· γι' αυτό διαβάζονται τά αναγνώσματα της Άγιας Γραφής».

16. Μετάφραση.

«Βγές για λίγο έξω από την πόλη και δές την καινούρια πόλη, τό θησαυροφυλάκιο αυτό της ευσεβείας, τό κοινό αυτό άποταμίευμα των πλουσίων, στο όποιο με τίς προτροπές εκείνου (δηλ. του Βασιλείου) καταθέτονται τά περιουσιώματα του πλούτου, τώρα δέ και τά απαραίτητα για τή ζωή, και έτσι άποτινάζουν τό σκόρο, δέ φέρουν χαρά στους κλέφτες και ξεφεύγουν τήν πάλη του φθόνου και τή φθορά του χρόνου· μέσα σ' αυτό ή αρρώστια αντιμετωπίζεται με διάθεση φιλοσοφική και ή συμφορά γίνεται εύτυχία και ή συμπτία δοκιμάζεται. Σέ σύγκριση με τό έργο αυτό ποιά άξία έχουν οί εφτάπυλες Θήβες της Βοιωτίας και της Αιγύπτου και τά τείχη της Βαβυλώνας και ό τάφος του Μανσώλου στην Καρία και οί Πυραμίδες της Αιγύπτου και ό ύπερβολικός χάλκινος όγκος του Κολοσσού ή οί μεγάλοι και ώραιοι ναοί που δέν υπάρχουν πιά, και όσα άλλα θαυμάζουν οί άνθρωποι και τά εξιστορούν...; Έκει δέ βλέπουμε πιά

πτιοι καὶ τείχη Βαβυλώνια καὶ Μανσώλου Καρικὸς τάφος καὶ Πυραμίδες καὶ Κολοσσὸν χαλκὸς ἄμετρος ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων ἄλλα τε ὅσα θαναμάζουσιν ἄνθρωποι καὶ ἱστορίαις διδάσασιν...; Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου καὶ τετελετηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελανθόμενοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὀνόμασι μᾶλλον ἢ σώμασι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἐλεούμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι... Ἐκείνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας».

17. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΤΟ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟ (Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Χαῖρέ μοι, ὦ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον ὕψος τοῦτο καὶ ἐπικίνδυνον, ἀρχιερέων συνέδριον... Χαίρετε, Ναζωραίων χοροστασίαι, ψαλμοῦν ἀρμονίαι, στάσεις πάννηχοι, παρθένων σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμία, χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοί, πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἴκοι φιλόξενοι καὶ φιλόχριστοι καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἐρασταὶ καὶ δρόμοι καὶ συνδρομαὶ καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λανθάνουσαι καὶ ἡ βιαζομένη κιγκλῖς αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ὠθιζόμενοις. Χαίρετε, ὦ βασιλεῖς, καὶ βασιλεία, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστόν, οὐκ οἶδα·

17. Περικοπή ἀπὸ τὸ «Συντακτῆριον λόγον», μὲ τὸν ὅποιον ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὅταν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἀποχαιρέτησε τὸ ποίμνιόν του (Ε.Π. 36, 489-492).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **Ναζωραῖοι**· οἱ ὄπαδοί τοῦ Ναζωραίου, οἱ Χριστιανοί. Σὲ μερικά χειρόγραφα ὑπάρχει ἡ λέξη **Ναζιραῖοι** = χωρισμένοι γιὰ τὸ Θεὸ μοναχοί. – **χηρῶν, ὀρφανῶν συστήματα**· ἦταν χωρισμένες τάξεις πού τίς προστάτευε ἡ Ἐκκλησία. – **γραφίδες**· τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὅποια πολλοὶ κρατοῦσαν στενογραφημένες ἢ μὴ σημειώσεις ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν μεγάλων Πατέρων. – **κιγκλῖς**·

μπροστά μας θέαμα φοβερό και έλεεινό· δηλαδή ανθρώπους που είναι νεκροί πριν ακόμη πεθάνουν και που τα περισσότερα μέλη του σώματός τους έχουν απονεκρωθεί; ανθρώπους που διώχονται από τις πόλεις, από τα σπίτια, από τις αγορές, από τις πηγές που βγαίνουν τα νερά, από αυτούς τους πολύ φίλους· οι άνθρωποι αυτοί αναγνωρίζονται ευκολότερα από τα όνόματά τους παρά από τα σώματά τους· αυτοί οι άνθρωποι δεν κάθονται μπροστά στις συνελεύσεις και τις συναθροίσεις σε ζεύγη και ομάδες που τραγουδούν θλιβερά, δίχως οι άλλοι να τους έλεούν για την αρρώστια τους, αλλά να τους μισούν... Έκείνος (ο Βασίλειος) περισσότερο από όλους μας έπεισε στ' αλήθεια ότι, αφού είμαστε άνθρωποι, δεν πρέπει να περιφρονούμε τους ανθρώπους, ούτε με την απανθρωπιά μας προς εκείνους, δηλαδή τους πάσχοντες, να προσβάλλουμε το Χριστό που είναι ο άρχηγός όλων».

17. Μετάφραση.

«Χαίρε για μένα, επισκοπική θρόνε, τό μεγαλειό αυτό που προκαλεί τό φθόνο και είναι επικίνδυνο, σύνοδος άρχιερέων... Χαίρετε, όμλοι τών χριστιανών, άρμονίες τών ψαλμωδιών, όλονυχτίες, σεμνότητα τών παρθένων, ευπρέπεια τών γυναικών, χήρες, σύλλογοι ορφανών, μάτια τών φτωχών που βλέπουν προς τό Θεό και προς εμάς. Χαίρετε φιλόξενες και φιλόχριστες οικόγένειες και προστάτες στην ασθένειά μου. Χαίρετε θαυμαστές τών λόγων μου και δρόμοι και συγκεντρώσεις του πλήθους και φανερά ή κρυφά σύνεργα γραφής και τό κιγκλίδωμα αυτό που πιέζεται από εκείνους που στριμώχονται εδώ, για να ακούσουν τό θείο λόγο. Χαίρετε, βασιλείς και βασιλικά ανάκτορα, καθώς επίσης και τό υπηρετικό και οικιακό προσωπικό του βασιλιά – αν όμως είναι και πιστό στο βασιλιά δεν τό ξέρω· στο Θεό πάντως τό περισσότερο δεν είναι πιστό –. Χειροκροτάτε

κιγκλίδωμα (φράγμα) που χώριζε τό θυσιαστήριο (άγιο Βήμα) από τόν υπόλοιπο ναό· τό τέμπλο παρουσιάστηκε άργότερα. – **κροτήσατε χείρας...**: σχήματα ρητορικής υπερβολής, που έχουν όμως σχέση με τις συνήθειες της εποχής εκείνης, κατά την οποία οι άκροατές χειροκροτούσαν και έπευφημούσαν τους διαπρεπείς ρήτορες. – **μαχήεται διά χειρός και μέλανος**: δηλαδή θά επιδοθεί στο συγγραφικό έργο, πράγμα που έγινε.

Θεῶ δὲ τὸ πλεῖον ἄπιστον. Κροτήσατε χεῖρας, ὀξὺν βοήσατε, ἄρατε εἰς ὕψος τὸν ρήτορα ὑμῶν. Σεσίγηκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ ἄλαλος· οὐ μὴν σιγήσεται παντάπασι· μαχήσεται γὰρ διὰ χειρὸς καὶ μέλανος· τὸ δ' οὖν παρὸν σεσιγήκαμεν».

18. ΤΟ ΗΡΩΪΚΟ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσει οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν; Εἰπέ μοι. Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἄλλ' ἐξορίαν; Εἰπέ μοι. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἀλλὰ χρημάτων δήμευσιν; Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δηλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδουκα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην· οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται».

19. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου).

«Ἄλλος αὐτὸν (Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον) ἔλκει βοηθὸν ἀρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν ὑπέρ

18. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸ τῆς ἐξορίας» (Ε.Π. 52, 427).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς· Φιλίπ. α', 21. τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ψαλμ. 23, 1. – φοβερά... εὐκαταφρόνητα· ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν ἀποδείχθηκε κατὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ὑπέμενε καρτερικὰ ὅλες τίς κακουχίας.

19. Περικοπή ἀπὸ λόγο τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἡ ὁποία διασώζεται στὸ Μυριόβιβλο τοῦ Μεγάλου Φωτίου

δυνατά, φωνάχτε δυνατά, σηκώστε ψηλά τό ρήτορά σας. Σταμάτησε νά μιλάει γιά σᾶς ἡ πονηρή καί φλύαρη γλώσσα (ὅπως τή θεωροῦν οἱ ἐχθροί μου)· ὁμως δέ θά σταματήσει τελείως· γιατί θά ἀγωνίζεται μέ τό χέρι καί τό μελάνι· προσωρινά λοιπόν ἔχουμε σιωπήσει».

18. Μετάφραση.

«Τά κύματα εἶναι πολλά καί ἡ τρικυμία φοβερή· ὁμως δέ φοβόμαστε μήπως καταποντιστοῦμε, γιατί στεκόμαστε πάνω στό βράχο. Ἐάν εἶναι μανιασμένη ἡ θάλασσα, δέν μπορεῖ νά διαλύσει τό βράχο· ἄς σηκώνονται ψηλά τά κύματα, δέν ἔχουν τή δύναμη νά καταποντίσουν τό πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ. Πές μου: Τί φοβόμαστε; Τό θάνατο; Γιά μένα ὁμως ἡ ζωή εἶναι ὁ Χριστός καί τό νά πεθάνω εἶναι κέρδος. Ἄλλά πές μου: Φοβόμαστε τήν ἐξορία; Ὅμως ἡ γῆ καί τό καθετί πού τή γεμίζει, ἀνήκει στόν Κύριο. Ἄλλά μήπως φοβόμαστε δήμευση τῆς περιουσίας; Τίποτε ὁμως δέ φέραμε στόν κόσμο· εἶναι φανερό, ἐπομένως, ὅτι καί τίποτε δέν μποροῦμε νά πάρουμε μαζί μας ἀπό αὐτόν. Καί τά φοβερά πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καί τά χρήσιμα φαίνονται γελοῖα. Δέ φοβοῦμαι τή φτώχεια, δέν ἐπιθυμῶ τόν πλοῦτο· δέ φοβοῦμαι τό θάνατο, δέν εὐχομαι νά ζήσω, παρᾶ μόνο γιά τή δική σας πνευματική πρόοδο. Γιά τοῦτο καί τώρα ὑπενθυμίζω καί παρακαλῶ τήν ἀγάπη σας νά ἔχει θάρρος, γιατί κανείς δέ θά μπορέσει νά σᾶς χωρίσει ἀπό ἐμένα».

19. Μετάφραση.

«Ἄλλος τόν τραβᾶ, ἀρπάζοντάς τον ὡς βοηθό. Ἄλλος, πού δικάζεται, τόν προσκαλεῖ γιά συνήγορο. Ἄλλος, πού πεινᾶ, τόν παρακαλεῖ γιά τροφή· ὁ γυμνός τόν παρακαλεῖ γιά ἔνδυμα. Ἄλλος, παρα-

κεφ. 273ο (Ἐ.Π. 104, 229-232).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· κατά τόν Παλλάδιο ὁ Χρυσόστομος ἔχτισε πολλά νοσοκομεῖα. – **χήρα... ὀρφανία**· εἶναι γνωστό ὅτι στήν Ἀντιόχεια ὁ Χρυσόστομος εἶχε ὀργανώσει τήν καθημερινή διατροφή τριῶν χιλιάδων χηρῶν καί παρθένων, καθώς μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, προσθέτοντας ὅτι ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας παρεχόταν βοήθεια «τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀποδημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωθημένοις» καί σέ πολλούς ἄλλους. Καί κατά τόν Παλλάδιο ἡ κοινωνική δράση τοῦ Χρυσόστομου περιλάμ-

τροφῆς ἰκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἔλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγωγίον· ἕτερος παραστάς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότην πικρὰν ὀλοφνυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τὸ Ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρία τῷ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί. Ἀρπάζεται τις, καὶ συνήγορος ὁ Πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὐρίσκεται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονῶς ἀναδεικνύται».

20. ΟΛΥΜΠΙΑΣ Ἡ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑ

(Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως).

«Ὀλυμπιάς πάντα τὸν ἄπειρον ἐκείνον καὶ ἀμέτρητον πλοῦτον διασκορπίσασα, πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσεν. Οὔτε γὰρ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύτης ἐπιδόσεων τῆς αἰοιδίμου. Ἄλλ' ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησίας εἰς ἀναθήματα ἱεροουργικὰ καὶ μοναστηρίους καὶ κοινοβίοις καὶ πτωχοτροφείους καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰκουμένην κατασπίρασα ταῖς ἐλεημοσύναις... Οὐ μικροὺς ἀγῶνας

βανε πάρα πολλοὺς τομεῖς, ὅπως ἦταν «ἡ τῶν χηρῶν κηδεμονία, ἡ τῶν παρθένων παραμυθία, ἡ τῶν ἀρρωστούντων νοσοκομία, ἡ τῶν καταπονουμένων ἐπικουρία, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφή, ἡ τῶν συντετριμμένων φροντίς, ἡ τῶν ἐν φυλακαῖς ἐπίσκεψις».

20. Περικοπή ἀπὸ τὸ «περὶ Ὀλυμπιάδος» κεφ. 114ο τῆς «Λαυσαϊκῆς Ἱστορίας» τοῦ Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως (Ἐ.Π. 34, 1249-1250).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὀλυμπιάς· ἡ πιὸ γνωστὴ διακόνισσα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Χειροτονήθηκε στό διακονικὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριο. Ἡ δρᾶση τῆς συνδέθηκε πολὺ στενά μέ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος διαδέχτηκε τὸ Νεκτάριο. – **συμβιώσσα**· τὸ Ὀλυμπιάς ζοῦσε μέ ἄλλες παρθένες σέ μοναστήρι στήν Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἴδια εἶχε ἰδρύσει. **χηρεία... κατηλέησεν**· ἀναφέρονται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τομεῖς

καλώντας, τοῦ παίρνει καί τὰ ρούχα πού φορεῖ. Ἄλλος, πού πενθεῖ, τόν ἔχει ἀνάγκη γιά παρηγοριά. Ἄλλος τόν παρακαλεῖ μέ δυνατή φωνή, γιά νά ἀπολυθεῖ ἀπό τή φυλακή. Κάποιοι ἄλλος τόν τραβᾷ νά ἐπισκεφτεῖ ἀσθενεῖς· ξένος τοῦ ζητεῖ καταφύγιο. Ἄλλος, πλησιάζοντάς τον, κλαίει γιά κάποιο χρέος. Ἄλλος στέλνει καί τόν προσκαλεῖ γιά ἐπόπτη καί συμφυλιωτή μέσα στό σπίτι του, ἐπειδή ὑπάρχουν διχόνοιες. Καί ὁ δοῦλος δέν καταφεύγει σέ ἄλλο, ὅταν κλαίει μέ στεναγμούς ἑξαιτίας τῆς σκληρότητας τοῦ κυρίου του. Ἡ χήρα φωνάζει δυνατά τό «ἐλέησον»· ἄλλη θρηνεῖ γιά τήν ὀρφάνια. Ὁ πατέρας ἔχει κάθε ἡμέρα ἀναρίθμητες ἀσχολίες γιά τὰ προβλήματα τοῦ καθενός. Συλλαμβάνεται κάποιος βίαια· τότε ὁ πατέρας γίνεται συνήγορος. Πείνα μεγάλη βασανίζει τούς ἀνθρώπους· ἀμέσως τότε ὁ συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Εἶναι κάποιος ἄρρωστος· τότε ὁ τροφοδότης γίνεται γιατρός. Ἐχει πέσει κάποιος σέ πένθος· τότε ὁ νοσοκόμος βρῖσκει τόν παρηγορητικό λόγο, γιά νά καταπραῖνει τή θλίψη. Ἐφτασε ἡ ὥρα τῆς φροντίδας γιά τούς ξένους· τότε καί ξενοδόχος γίνεται αὐτός, πού ἔχει γίνει τὰ πάντα».

20. Μετάφραση.

«Ἡ Ὀλυμπιάς διασκόρπισε ὀλόκληρο τόν ἄπειραντο ἔκαι ἀμέτρητο πλοῦτο της, καί βοήθησε, χωρίς διάκριση, ὅλους ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη. Πράγματι, δέν ὑπάρχει πόλη, οὔτε χώρα, οὔτε ἔρημος, οὔτε νησί, οὔτε ἡ τελευταία γωνιά πού νά μὴν πῆρε μερίδιο ἀπό τίς δωρεές τῆς ἀλησιμόνητης αὐτῆς γυναίκας. Ἀλλά καί ἐκκλησίες βοήθησε μέ ἀφιερῶματα χρήσιμα στήν τέλεση τῆς θείας λατρείας, καί μοναστήρια καί κοινόβια καί πτωχοτροφεία καί φυλακές καί ἐξόριστους ἀνθρώπους καί ὅλη ἀνεξαιρέτως τήν οἰκουμένη, ἀφοῦ τήν ἔσπειρε πυκνά μέ τίς ἐλεημοσύνες... Ἐκαμε μεγάλους ἀγῶνες γιά χάρι τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ· ἀφοῦ ἔζησε μαζί μέ ἄλλες σέ μοναστήρι

τῆς ἐργασίας τῶν διακονισσῶν, ἀνάμεσα στους ὁποίους ἦταν καί ἡ κατήχηση τῶν ἀπιστῶν ἢ τῶν προετοιμαζόμενων γιά τό βάπτισμα γυναικῶν. – **ἀκαίρων κατηγοριῶν**· τέτοιες δέχτηκε ἡ Ὀλυμπιάς ἀπό τούς ἐχθρούς τοῦ Χρισσοτόμου. – **τελευτήσασα**· πιθανόν ἐξόριστη στή Νικομήδεια. – **μακάριον ἦρατο κλέος**· ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐορτάζει τή μνήμη τῆς Ὀλυμπιάδος στίς 25 Ἰουλίου, ἐνῶ ἡ Δυτική στίς 17 Δεκεμβρίου.

ἠγωνίσαστο ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ· ἀμέτροις δακρυοῖς νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνευδρῶς συμβιώσασα· ὑποταττομένη πάσῃ φύσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον· μετὰ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἀγίοις· σέβουσα τὸ πρεσβυτέριον· τιμῶσα τὸν κληρὸν· αἰδουμένη τὴν ἄσκησιν· ἀποδεχομένη παρθενίαν· χηρεῖα ἐπαρκοῦσα· ὀρφανίαν ἀνατρεφομένη· γήρως ὑπερασπίζουσα· ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη· ἁμαρτωλοῖς συμπενθοῦσα· πεπλανημένους ὁδηγοῦσα· τοὺς πάντας ἐλεοῦσα· τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα· πολλὰς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναικας καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατηλέησεν. Ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τῶν οἰκετῶν μυρίων ἔσμον ἀνακαλεσαμένη, ἰσοτίμους τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀπέφηνεν... Αὕτη καὶ ὁμολογίας κατηξιώθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κατηγοριῶν (ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρυσοστόμου). Ἦς τὸν βίον ἐν ὁμολογηταῖς κρίνουσιν, ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἦτις τὰ θανάτου ἐκινδύνευσε τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι· καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα, τὸ μακάριον ἤρατο κλέος».

21. Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Κοινωνίαν γὰρ βίου τελεωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἣ κτήσεως μὲν ιδιότης ἐξώριστα, γνώμης δὲ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονεικία καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἐστήκασιν· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἷς οἱ πολλοί, καὶ ὁ εἷς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι.

Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἴσον; Τί δὲ μακαριώτερον; Τί τῆς συν-

21. Περικοπή ἀπὸ τίς «Ἀσκητικές Διατάξεις» τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ συγκεκρίμενα ἀπὸ τὸ 18ο κεφ. τοῦ ἔργου (Ἐ.Π. 31, 1381).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τὸ κοινοβιακὸ αὐτὸ ἰδεῶδες τοῦ Μ. Βασιλείου ἐπέδρασε σημαντικὰ στὴ μοναχικὴ ζωὴ τῆς Δύσεως. Πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ὀδηγεῖ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου.

ἀσκητικά καί μέ ἀμέτρητα δάκρυα νύχτα καί ἡμέρα, ἀφοῦ ὑποτασσόταν σέ ὄλο τό ἀνθρώπινο γένος γιά χάρι τοῦ Κυρίου, ἐκδήλωνε ἀπόλυτη εὐλάβεια πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καί τοὺς ἀγίους, σεβόταν τοὺς ἱερεῖς, τιμοῦσε γενικά τοὺς κληρικούς, σεβόταν τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, τιμοῦσε τὴν παρθενία, ὑποστήριζε τὶς χῆρες, φρόντιζε γιά τὴν ἀνατροφή τῶν ὀρφανῶν, προστάτευε τὰ γηρατεία, ἔκανε ἐπισκέψεις στοὺς ἀσθενεῖς, πενθοῦσε μαζί μέ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὀδηγοῦσε στό σωστό δρόμο αὐτοὺς πού εἶχαν πλανηθεῖ, ἔδειχνε εὐσπλαχνία σέ ὄλους, ἐκδήλωνε, χωρὶς περιορισμό, συμπόνια στους φτωχοὺς· καί, ἀφοῦ κατήχησε πολλές γυναῖκες πού ἦταν ἄπιστες, καί τὶς βοήθησε νά ἀντιμετωπίσουν τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρισε μέ μεγάλη εὐσπλαχνία γιά ὀλόκληρη τὴ ζωὴ ἀλησιμόνητο ὄνομα καλοσύνης. Ἐπίσης, ἐπανέφερε ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἐλευθερία μεγάλο ἀριθμὸ δούλων καί τοὺς παρουσίασε ἰσοτίμους μέ τὴ δική της εὐγενὴ καταγωγή... Αὐτὴ, ἐπειδὴ δέχτηκε βαριές καί ἄδικες κατηγορίες, ἀξιώθηκε νά ὁμολογήσει γιά τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτό, ὅσοι εὐσεβεῖς κατοικοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη, θεωροῦν τὴ ζωὴ της ὡς ζωὴ μᾶς ἀπὸ τὶς ὁμολογήτριες· καί τοῦτο, γιατί κινδύνεψε μέχρι θανάτου στοὺς ἀγῶνες στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Τέλος, ἀφοῦ πέθανε μέσα στοὺς ἀγῶνες αὐτοῦς, ἔλαβε τὴ μακάρια δόξα».

21. Μετάφραση.

«Ὀνομάζω λοιπὸν ἐγὼ τό κοινόβιο τελειότατη μορφή κοινωνικῆς συμβιώσεως, μέσα στὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει ὁ θεσμὸς τῆς ἰδιοκτησίας, δὲν ὑπάρχουν διαφωνίες· ἐπίσης κάθε ἀναταραχὴ καί φιλονεικία καί ἔριδες βρῖσκονται μακριά. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία εἶναι ὅλα κοινά: οἱ ψυχές, οἱ γνώμες καί ὅλα ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα τρέφεται καί φροντίζεται τό σῶμα· κοινός εἶναι ὁ Θεός, κοινὴ ἡ προσφορὰ καί ἐπιδίωξη τῆς ἀρετῆς, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινοὶ οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, ἕνας εἶναι οἱ πολλοί, καί ὁ ἕνας δὲν εἶναι μόνος ἀλλὰ μαζί μέ πολλοὺς.

Ποιὰ ἄλλη πολιτεία ὑπάρχει ἰσάξια τῆς; Τί ὑπάρχει περισσότερο εὐτυχιόμενο; Τί εἶναι τελειότερο ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία καί ἔνωση. Τί εἶναι θελκτικότερο ἀπὸ τὴν ταύτιση τῶν χαρακτήρων καί τῶν ψυχῶν. Ἄνθρωποι πού ξεκίνησαν ἀπὸ διαφορετικὰ μέρη καί χῶρες, ταυτίστηκαν μέ τόση ἀκριβεία, ὥστε νά εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο μιά

αφείας και της ενώσεως ακριβέστερον; Τί της τῶν ἡθῶν και τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων γενῶν και χωρῶν κινήθεις εἰς τοσαύτην ἀκριβείαν ταυτότητος συνηρομόθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι και τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δεῖκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντα· ὁ ροσῶν και καταλίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους και συνδιανιστῶντα αὐτόν».

22. ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὐκ ὡς τῷ Ἀβραάμ ὤφθη ἐν εἶδει ἀνθρώπου, οὐδὲ ὡς τοῖς προφήταις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος, διέτριπέ τε ἐπὶ τῆς γῆς και τοῖς ἀνθρώποις συνανειστράφη, ἐθανματούργησεν, ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη, ἀνελήφθη, και πάντα ταῦτα κατὰ ἀλήθειαν γέγονε, και ὠράθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐγράφη μὲν εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν και διδαχὴν τῶν τημιζαῦτα μὴ παρόντων, ἵνα μὴ ἐωραζότες, ἀκούσαντες δὲ και πιστεύσαντες, τίχωμεν τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου. Ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἔσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνειδόν, ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν σύντομον. Ἀμέλει πολλάκις μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ Κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως ἰδόντες, τοῦ σωτηρίου

22. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», τὸ ὁποῖο εἶναι μῆμα τοῦ γενικότερου ἔργου «Πηγὴ γνώσεως» (Ε.Π 94, 1172).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Αὐτὰ πού λέγει στήν περικοπή αὐτὴ ὁ Δαμασκηνός, τὰ ἀναπτύσσει διεξοδικά στους τρεῖς λόγους τοῦ «ὑπὲρ τῶν ἀγίων εἰκόνων» (Ε.Π. 94, 1232-1420). – **ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα:** στους λόγους τοῦ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός χαρακτηρίζει τίς εἰκόνες «βίβλους τῶν ἀγραμμάτων». «ὥσπερ τινὰς ἀριστείας»· πρβλ. τὴ φράση τοῦ ἴδιου, κατὰ τὴν ὁποία οἱ εἰκόνες εἶναι «στηλογραφαίαι εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν ἀριστευσάντων και διαπρεψάντων και τῆς αἰσχύνης τῶν ἡττηθέντων και καταβληθέντων». – **προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλη ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ:** στους τρεῖς λόγους τοῦ ὁ Δαμασκηνός, κάνοντας διάκριση ἀνάμεσα στή λατρεία πού ἀρμόζει στό Θεό, και τὴν τιμητικὴ προσκύ-

ψυχή σέ πολλά σώματα καί τά πολλά σώματα νά παρουσιάζονται ὡς ὄργανα μιᾶς ψυχῆς. Ὁ ἄρρωστος σωματικά ἔχει πολλούς νά συμπάσχουν μαζί του. Ὁ ἄρρωστος καί ἐξαντλημένος ψυχικά ἔχει πολλούς πού τόν θεραπεύουν καί μέ τή βοήθειά τους τόν ἀνορθώνουν».

22. Μετάφραση.

«Ἐπειδή ὁ Θεός ἀπό εὐσπλαχνία ἔχει γίνει στ' ἀλήθεια ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας, δέν ἐφανίστηκε μέ φαινομενική ἀνθρώπινη μορφή, ὅπως εἶχε ἐφανιστεῖ στόν Ἀβραάμ, οὔτε ὅπως στούς προφῆτες· ἀλλά ἔχει γίνει ἄνθρωπος οὐσιαστικά καί πραγματικά, καί ἔζησε πάνω στή γῆ καί συναναστράφηκε τούς ἀνθρώπους, ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε· καί ἐπειδή ὅλα αὐτά ἔχουν γίνει στ' ἀλήθεια καί Τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γι' αὐτό Τόν ζωγράφισαν οἱ ζωγράφοι, ὥστε νά θυμόμαστε καί νά διδασκόμαστε ἐμεῖς, πού δέν ἦμαστε παρόντες σ' αὐτά, τά ὅποια ἔγιναν τότε, καί γιά νά πραγματοποιήσουμε τό μαζαρισμό τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ πιστεύουμε δίχως νά ἔχουμε δεῖ, ἀλλά μόνο γιατί ἀκούσαμε. Καί ἀκόμη, ἐπειδή δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα οὔτε βρίζουν καιρό γιά ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν σωστό νά ζωγραφίζονται τά γεγονότα αὐτά σέ εἰκόνες, ὅπως ἀκριβῶς μερικῆς ἡρωϊκῆς πράξεως, ὥστε νά μᾶς ὑπενθυμίζονται σύντομα. Πραγματικά, πολλές φορές, ἐνῶ δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, θυμόμαστε τό σωτήριο πάθος Του καί, ἀφοῦ γονατίσουμε, προσκυνοῦμε ὄχι τήν ὕλη, ἀλλά αὐτό πού εἰκονίζεται· ὅπως ἀκριβῶς δέν προσκυνοῦμε τήν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου οὔτε τήν ὕλη τοῦ Σταυροῦ, ἀλλά αὐτό πού ἐκφράζεται μέ τήν ὕλη. Ἐπίσης τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τή Θεομήτορα· δηλαδή τιμώντας αὐτήν, τιμάμε τόν Κύριο, πού ἔλαβε σάρκα ἀπό αὐτήν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά

νηση πού ἀρμόζει στήν εἰκόνα, τονίζει ὅτι ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς εἰκόνας, ἡ ὁποία «πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει», δέ σημαίνει καθόλου προσκύνηση τῆς ὕλης. Γι' αὐτό τονίζει στόν 1ο λόγο του: «Οὐ προσκυνῶ τῆ ὕλη, προσκυνῶ δέ τόν τῆς ὕλης δημιουργόν, τόν ὕλην δι' ἐμέ γενόμενον καί ἐν ὕλη κατοικήσαι καταδεξάμενον καί δι' ὕλης τήν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον».

Παρόμοια τονίζει καί ὁ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης στούς τρεῖς ἀντιρρητικούς λόγους του ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων.

πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ· ὥσπερ οὐδὲ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἐκτυπώματι. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Θεομητορος. Ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν Θεοῦ. Ἡ πρὸς τοὺς εἰγνώμονας τῶν ὁμοδοῦλων τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας καὶ ἡ τῆς εἰκόνης τιμὴ πρὸς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ἔστι δὲ ἄγραφος ἡ παράδοσις, ὥσπερ καὶ τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνεῖν καὶ τὸ προσκυνεῖν τὸν στανρόν καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια».

23. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος).

«Τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς πατέρες μακάριοι καὶ διδάσκαλοι, λάμπαντες διδάγμασι τε καὶ θαύμασι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καταστάντες παρὰ Θεοῦ ἀμφιδέξιοι, ὧν τὸν πάντα μὲν βίον παραδιδόναι γραφῇ ἐνῆχης ἔργον ἐμοί, πλην ἀλλὰ χρεῖπτον τῆς τοῦ λόγον δυνάμεως· ὀλίγα δὲ τινα παραθέμενος τοῦ τε Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χάριν τεκμηριώσομαι καὶ δεῖξω πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς οὐχ ἡ φύσις ἡμῶν ἡλλοίωται, ἀλλὰ διέστραπται ἢ προαίρεσις.

23. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Βίος καὶ Πολιτεία Κλήμεντος, ἀρχιεπισκόπου Βουλγάρων», πού θεωρεῖται ὅτι τὸ ἔγραψε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἢ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος (11ος αἰώνας) (Ε.Π. 126). Οἱ ἀμφιβολίες πού ἔχουν διατυπωθεῖ σχετικά μὲ τὴ συγγραφή τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Θεοφύλακτο, δὲν εἶναι πειστικές. Γι' αὐτὸ πολλοὶ σοβαροὶ σλαβολόγοι τίς ἀποκρούουν. Τὸ κείμενο τῆς περικοπῆς εἶναι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ ἔργου, τὴν ὁποία ἔχει κάμει ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Ἀναστασίου (Θεσσαλονίκη 1968).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Μεθόδιος· γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονικὴ γύρω στὰ 815 καὶ πέθανε τὸ 885. – Κύριλλος· εἶναι τὸ ὄνομα πού ἔλαβε ὁ ἀδερφός τοῦ Μεθόδιου Κωνσταντῖνος, ὅταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ἔγινε μοναχός. Ὁ Κύριλλος γεννήθηκε τὸ 826 ἢ 827 στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ πέθανε τὸ 869. **Παννόνων... Μοράβου:** Τὰ δύο ἀδέρφια φώτισαν σχεδὸν ὅλες τίς σλαβικὲς χώρες· κυ-

κατορθώματα τῶν ἀγίων ἀντρῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς παρακινοῦν σέ ἀνδρεία, θρησκευτικό ζῆλο, μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί δόξα Θεοῦ· τιμώντας δηλαδή τοὺς δίκαιους καί τίμιους αὐτοὺς συνανθρώπους μας, δείχνουμε τὴν ἀγάπη πού ὀφείλουμε στόν κοινό Δεσπότη, καί τιμώντας τὴν εἰκόνα, τιμᾶμε τό πρωτότυπο. Ἡ παράδοση ὁμως αὐτὴ εἶναι ἀγραφή, ὅπως καί ἡ παράδοση νά στρέφουμε πρὸς τὴν ἀνατολή, ὅταν προσκυνοῦμε, νά προσκυνοῦμε τό Σταυρό καί πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά».

23. Μετάφραση.

«Στοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνες ἔφεραν τό φῶς στή χώρα τῶν Βουλγάρων εὐλογημένοι πατέρες καί διδάσκαλοι, πού ἔλαμψαν καί μέ διδασκαλίες καί μέ θαύματα, καί πού ἔγιναν μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἄγιοι στή ζωὴ τους καί ἱκανοὶ στή διδασκαλία. Τό νά γράψω βιογραφία γιά ὁλόκληρη τὴ ζωὴ τους, εἶναι βέβαια κάτι πού πολύ ἐπιθυμῶ, πλὴν ὁμως ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ λόγου μου. Ἀφοῦ ὁμως ἀναφέρω μερικά στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ τους, θά ἀποδείξω τὴ φιλανθρωπία καί τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, καί θά δεῖξω σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅτι δέν ἔχει ἀλλοιωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση μας, ἀλλὰ ἔχει διαστραφεῖ ἡ ἐλεύθερη βούλησή μας. Ζητεῖτε νά μάθετε ἀμέσως ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ πατέρες; Ὁ Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος στόλισε τὴν ἐπαρχία

ρίως ὁμως ἔδρασαν στήν Παννονία καί Μαραβία, δηλαδή σέ περιοχές πού συμπίπτουν σήμερα μέ ἐπαρχίες τῆς Οὐγγαρίας καί Τσεχοσλοβακίας. **πολὺς τὴν ἔξω φιλοσοφίαν**· Στόν Κύριλλο πού ἔκανε καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δόθηκε ὁ σπάνιος στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τίτλος τοῦ «φιλοσόφου». – **αὐχμηρῶ τόπω**· Β' Πέτρ. α', 19. **πρὸς τόν Παράκλητον... τοῦ λόγου βοήθεια**· πρβλ. πραξ. β', 4. – **γράμματα ἐξευρέσθαι**· τὰ δύο ἀδέρφια ἐπινόησαν τὴ λεγόμενη «γλαγολιτική» (γλαγὸλ = λόγος) σλαβικὴ γράφη, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα γράμματα πῆραν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. **Βουλγάρου γλώττης**· συνεκδοχικὰ ἐννοεῖται γενικὰ ἡ σλαβικὴ γλῶσσα. – **ἐρμηνεύουσι... εἰς τὴν βουλγαρικήν**· τὰ δύο ἀδέρφια μετέφρασαν τὴν Ἁγία Γραφή καί τὰ λειτουργικά κείμενα στή σλαβικὴ, γιατί, καθὼς λέγει ὁ Ντβόρνικ, «ἐμπνέονταν ἀπὸ τό δημοκρατικό καί φιλελεύθερο ἑλληνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο σέβεται τὴν ὄντοτητα ἀτόμων καί ἐθνῶν». – **κορφυφαῖος τοῦ χοροῦ**· ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ χοροῦ στίς παραστάσεις τῶν τραγωδιῶν. – **Γοράσδος... Σάββας**· αὐτοὶ μετὰ τό θάνατο τῶν δύο ἀδερφῶν, ἀφοῦ διώχτηκαν ἀπὸ τοὺς λατίνους, «τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν».

Τίνες οὖν οἱ πατέρες οὗτοι, τάχα ζητεῖτε μαθεῖν; Μεθόδιος, ὃς τὴν Παννόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμησεν, ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου γενόμενος, καὶ Κύριλλος, ὁ πολλὸς μὲν τὴν ἔξω φιλοσοφίαν, πλείων δὲ τὴν ἔσω.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἶτ' οὖν Βουλγάρων ἀσυνέτως εἶχον τῶν ἐν Ἑλλάδι γλώττη συντεθειμένων γραφῶν, ζημίαν ἠγοῦντο τοῦτο μεγίστην οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ μὴ τὸν λύχνον τῶν γραφῶν ἐπανάπτεσθαι τῷ τῶν Βουλγάρων ἀύχμηρῷ τόπῳ ἀπαρακλήτου λύπης ἐποιοῦντο ὑπόθεσιν.

Τί γοῦν ποιοῦσι; Πρὸς τὸν παράκλητον ἀποβλέπουσιν, οὗ πρῶτον δῶρον αἱ γλῶσσαι καὶ τοῦ λόγου βοήθεια. Καὶ παρὰ τούτου τὴν χάριν ταύτην αἰτοῦνται, γράμματά τε ἐξευρεσθαι, δασύτητι Βουλγάρων γλώττης κατάλληλα, καὶ δύννηθῆναι τὰς θείας γραφὰς πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους (τῆ ἑρμηνεία) μεταγαγεῖν. Τυχόντες οὖν τοῦ εὐκταίου τούτου χαρίσματος ἐξευρίσκουσι μὲν τὰ Σθλοβενικά γράμματα, ἐρμηνεύουσι δὲ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος γλώττης εἰς τὴν Βουλγαρικὴν, ποιοῦνται δὲ σπουδὴν τοῖς ὀξυτέροις τῶν μαθητῶν παραδοῦναι τὰ θεῖα μαθήματα· οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῆς διδασκαλικῆς ταύτης πηγῆς ἔπινον, ὧν ἐκκροτοί τε καὶ τοῦ χοροῦ κορυφαῖοι Γοράσδος τε καὶ Κλήμης καὶ Ναοῦμ καὶ Ἀγγελάριος καὶ Σάββας».

24. ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣ ΛΟΥΘΗΡΑΝΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ (Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως).

«Καὶ τὸ μὲν ὀδηγῆσαι, Θεοῦ, τὸ δὲ ἀξίους εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, τῆς ἡμετέρας γινέσθω σπουδῆς... Οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι καταλλαγὴ, ἀλλὰ καὶ βίον σπουδαῖον ἐνδείξασθαι δεῖ. Οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς χάριτος ὠφελοῦμεθα ἀκαθάρτως ζῶντες, ἀλλὰ

24. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς τρεῖς ἀποκρίσεις τοῦ Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς Θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ Θεολόγοι αὐτοί, ἐπειδὴ ἤλπιζαν στὴν ἔνωση τοῦ συντηρητικοῦ Λουθηρανι-

των Παννόνων, ἀφοῦ ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου, καί ὁ Κύριλλος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαῖος φιλόσοφος καί πολύ σπουδαιότερος Θεολόγος.

Τό ὅτι λοιπόν οἱ Σλοβένοι καί οἱ Βούλγαροι δέν κατανοοῦσαν τά ἱερά βιβλία, πού ἦταν γραμμένα στήν ἑλληνική γλώσσα, οἱ ἄγιοι θεωροῦσαν τοῦτο μεγάλη ζημιά· καί τό ὅτι δέν ἔκαιγε τό λυχνάρι τῶν ἱερῶν βιβλίων στόν ξερό τόπο τῶν Βουλγάρων, τοῦς λυποῦσε πάρα πολύ. Τί κάνουν λοιπόν; Στρέφουν τή σκέψη τους πρός τόν Παράκλητο, τοῦ ὁποῖου πρῶτο δῶρο εἶναι οἱ γλώσσες καί ἡ βοήθεια στό λόγο. Καί ἀπό Αὐτόν ζητοῦν τή χάρη τούτη, δηλαδή καί νά βροῦν γράμματα (ψηφία) κατάλληλα γιά τήν τραχύτητα τῆς βουλγαρικής γλώσσας, καί νά μπορέσουν νά μεταφράσουν τίς θεῖες Γραφές στή γλώσσα τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔλαβαν λοιπόν τό χάρισμα, πού εἶχαν ἐπιθυμήσει καί ζητήσε με προσευχή, ἐπινοοῦν τά γράμματα τοῦ σλοβενικοῦ ἀλφάβητου, μεταφράζουν τίς θεόπνευστες Γραφές ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα στή βουλγαρική καί προσπαθοῦν μέ ζήλο νά παραδώσουν τίς θεῖες Γραφές στοῦς ἐξυπνότερους ἀπό τοῦς μαθητές. Καί βέβαια ἔπιναν πολλοί ἀπό τήν πηγὴ αὐτὴ τῆς διδασκαλίας. Ἀπό αὐτούς διαλέχτοι καί κορυφαῖοι τοῦ ἱεραποστολικοῦ χοροῦ ὑπῆρξαν: ὁ Γοράσδος, ὁ Κλήμης, ὁ Ναούμ, ὁ Ἀγγελάριος καί ὁ Σάββας».

24. Μετάφραση.

«Τό νά ὀδηγηθοῦμε στό σωστό, βέβαια, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἴμαστε ὅμως ἄξιοι νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι Του, αὐτό ἄς γίνε ἔργο τῆς δικῆς μας προσπάθειας... Γιατί, γιά νά συμφιλιωθοῦμε μέ τό Θεό, δέν ἀρκεῖ μόνο νά πιστεύσουμε σ' Αὐτόν, ἀλλά χρειάζεται αἰ

μοῦ καί τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔστειλαν στόν Πατριάρχη τήν Αὐγουσταία Λουθηρανική ὁμολογία σέ ἑλληνική μετάφραση καί ἀντάλλαξαν γράμματα μαζί του σχετικά μέ τά σημεῖα ἐπαφῆς καί τῶν διαφορῶν πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν δύο ὁμολογιῶν. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β', ἀφοῦ συνεργάσθηκε μέ διαπρεπεῖς ὀρθόδοξους ἑλληνες θεολόγους γιά νά διατυπώσε τίς ἀποκρίσεις του, ἔμεινε αὐστηρά πιστός στήν ὀρθόδοξη παράδοση (Δ.Σ.Μ. σελ. 437 καί 451-452).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐ γάρ μόνον τό πιστεῦσαι πρβ. Ἰακ. α', 14· «τί τό ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐάν πίστιν λέγη τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;»

καὶ μᾶλλον βλαπτόμεθα, ὅτι μετ' ἐπίγνωσιν τοιαύτην καὶ δωρεὰν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανερχόμεθα κακά. Ἔως οὖν ἐν τῷ σκάμματί ἐσμεν, ἕως ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζόμεθα, ἕως λείπεται ἡ ἑνδεκάτη, προσέλθωμεν καὶ βίον ἐπιδειξώμεθα ὀρθὸν καὶ ἐνάρετον, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν... Ἔως οὖν ὁ τῆς δωρεᾶς οὗτος χρόνος, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω. Τότε γὰρ τῆς ἀπογνώσεως καιρὸς, ὅταν ὁ νυμφὼν κλείηται, ὅταν ἀπολαύωσιν οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου τῶν ἀγαθῶν· νῦν δὲ οὐπῶ. Ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, ἔτι τὰ βραβεῖα μετέωρα. Σπουδάζωμεν τοίνυν· δρόμου χρεῖα, καὶ τούτου σφοδρῶ. Ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, βίον ἄριστον κτησώμεθα μετὰ πίστεως ἀληθοῦς καὶ βίον ἔχωμεν ὀρθὸν τὸν κατ' ἐντολήν... Οὐ γὰρ δεῖ αἰεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στροφέεσθαι, οὐδὲ μόνον θεμέλιον πῆξαι, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς οἰκοδομῆς τελειῶσαι καὶ αὐτὴν τὴν ὁροφὴν καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν».

26/1/1980

25. ΚΥΡΙΕΥΤΗΚΕ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ
(Γεωργίου Σχολαρίου - Γενναδίου).

«Μνήσθητε πόσον τε καὶ ποταπὸν ὑπῆρχε τὸ γένος ἡμῶν. Ἦν γὰρ σοφόν, ἔνδοξον, γενναῖον, φρόνιμον, ἀνδρείον, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑποτάξαν εἰς μοναρχίαν καὶ μὴν τῇ κατ' ἀρετὴν σπουδῇ ἀπομαζάμενον τὴν καθ' ὅλου ἀρετὴν, καθάπερ σπόγγος τὰ νάματα. Ἀλλὰ, νῦν, φεῦ τῶν κακῶν!, ἀπώλετο πᾶν. Ἐάλω γὰρ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς μόνον ἐν τῷ μνησθῆναι ἔστιν ἐκρηξίαι φωνὴν μετὰ κραυγῆς καὶ ὀλολυγμοῦ καὶ πνεῦσαι τὰ λοιίσθια. Ἀλούσης γάρ, ἐμιάνθη θυσιαστήρια, κατεπατήθη τὰ ἱερά, χύσις αἵματος πολλὴ γέγονεν, ἐμιάν-

25. Ο θρῆνος τοῦτος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινοπούλεως ὑπάρχει στὴν Ἐ.Π. 160, 263-264.

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὸ γένος ἡμῶν· ὁ Γεννάδιος καὶ σέ ἄλλο «θρῆνο» του, ποῦ ἔγραψε «ἐν ὄρει Μενοικέως, ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου» (κοντὰ στὶς Σέρρες) γύρω στὰ 1460, θρηνεῖ «ἐπὶ τῷ τοῦ Γένους ὀλέθρῳ. Γένους, ὃ τῶν ἐπὶ γῆς κάλλιστον ἦν, σοφία διαλάμπων, φρονήσει τεθηλός (= θάλλον), εὐνομίαις ἀνθοῦν, καλοῖς πᾶσι κατάκοσμον. Τίς οὐχ ὁμολογεῖ βελτίστους Ἑλληνας πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι;... Ὡ πατρίς ἐμῆ καὶ κοινὴ πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων...».

νά παρουσιάσουμε και ζωή ενάρετη. Γιατί, όταν δέ ζούμε αγνή ζωή, σέ τίποτα δέ μᾶς ὠφελεῖ ἡ θεία Χάρις, ἀλλά πιό πολὺ μᾶς βλάπτει, ἀφοῦ μετὰ ἀπὸ τέτοια συνειδητὴ γνώση καὶ δωρεά (πού ἔχουμε), γυροῦμε ξανά στίς προηγούμενες κακές πράξεις. Ἐνόσω λοιπόν εἴμαστε μέσα στό σκάμμα, ἐνόσω δουλεύουμε στό ἀμπέλι, ἐνόσω ὑπολείπεται ἡ ἐντέκατη ὥρα, ἄς πλησιάσουμε καὶ ἄς ἐπιδείξουμε ὀρθή καὶ ενάρετη ζωή, γιὰ νά ἀπολαύσουμε τὰ οὐράνια ἀγαθά... Ἐνόσω λοιπόν ὑπάρχει ὁ χρόνος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, κανεῖς ἄς μὴν ἀπογοητευθεῖ. Γιατί τότε εἶναι ὁ καιρὸς νά ἀπογοητευθοῦμε, ὅταν δηλαδή κλείνεται ὁ νυμφώνας, ὅταν ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νά κριθοῦν ἄξιοι νά ζήσουν στοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχη τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τοῦ Ἄβραάμ. Τώρα ὁμως ὄχι ἀκόμη. Ἀκόμη λοιπόν ὑπάρχει τὸ θέατρο, ἀκόμη συνεχίζεται ὁ ἀγώνας, ἀκόμη εἶναι ἀβέβαιο ποιοὶ θά πάρουν τὰ βραβεῖα. Ἄς τρέξουμε λοιπόν μέ προθυμία· πρέπει νά κάνουμε δρόμο καὶ μάλιστα κουραστικό. Ἄς ὀδηγηθοῦμε στὴν τελειότητα, ἄς ἀποκτήσουμε ενάρετη ζωή μέ πίστη ἀληθινή, καὶ ἄς ἔχουμε σωστὴ ζωή σύμφωνα μέ τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Γιατί δέν πρέπει νά ενδιαφερόμαστε μόνο γιὰ τὰ ἀπλά καὶ εὐκόλα, οὔτε νά βάλουμε μόνο τὸ θεμέλιο, ἀλλά νά τελειώσουμε καὶ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς οἰκοδομῆς καὶ αὐτὴ τῆ στέγη, δηλαδή νά τελειοποιηθοῦμε στὴν πνευματικὴ ζωή.»

25. Μετάφραση

«Θυμηθεῖτε πόσο μεγάλο καὶ πόσο ἐκλεκτὸ ὑπῆρξε τὸ γένος μας. Γιατί ἦταν σοφὸ, ἔνδοξο, γενναῖο, φρόνιμο, ἥρωϊκὸ· ὑπέταξε ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη σ' ἓνα βασίλειο καὶ μέ τὸν ενάρετο μάλιστα ζῆλο του ἀπορρόφησε ὀλόκληρη γενικά τὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σφουγγάρι τὰ νερά. Ἀλλά τώρα, ἀλλοίμονο γιὰ τὰ κακά! Χάθηκε τὸ πᾶν· ἀφοῦ ἔπεσε στά χέρια τῶν ἐχθρῶν ἡ Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἀνάμνησή της καὶ μόνο μπορεῖ νά μᾶς κάμει νά ξεσπάσουμε σέ κραυγές πόνου καὶ γοερά κλάματα καὶ νά ψυχορραγήσουμε. Πράγματι, ὅταν κυριεύθηκε ἡ Πόλη, βεβηλώθηκαν τὰ θυσιαστήρια, καταπατήθηκαν τὰ ἱερά σκεύη καὶ ἀντικείμενα, χύθηκε πολὺ αἷμα, ἀτιμάστηκαν μοναχές, βιάστηκαν παρθένες, ἀποκεφαλίστηκαν βρέφη· φονεύτηκαν μέ τὰ μαχαίρια τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄντρες, γυναῖκες, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας.

θησαν μονάστριαι, ἐφθάρησαν παρθένοι, ἀπεκεφαλίσθησαν βροφή· ἀπέθανον μαχαίραις τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄνδρες, γυναῖκες, ἡλικία πᾶσα. Οἷμοι τῷ ταλαιπώρῳ τε καὶ ἀθλίῳ! Τίς ἱκανὸς ἐκτραγωδεῖσαι τὸ μέγα τοῦτο πάθος καὶ τοῖς εἰς ἔπειτα ἀναγγεῖλαι τὴν συμφορὰν; Φεῦ! ποῦ ἡ βασιλικὴ παράστασις καὶ παράταξις; Ποῦ ἡ τῶν παλατιῶν σύνταξις; Ποῦ ὁ τοσοῦτος ἐσμός τῶν ἀρχόντων; Ποῦ τὰ παιδευτήρια τῆς σοφίας; Οἷμοι τῷ τάλανι! Ποῦ ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις; Ποῦ ἡ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλλονή; Ποῦ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος χορός; Κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ οὐκ ἐν τῇ βασιλευσούσῃ μόνῃ τὰ κακά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὴν ἔτι καὶ πλείω καὶ χειρόιστα. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὅταν δὲ πρὸς ταῦτα ἀποβλέψω, ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, ἢ ψυχὴ μου ταράττεται καὶ ἰλιγγιᾷ μου τὸ πνεῦμα».

26. ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ – ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων).

«Καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις. Οὐ γὰρ ἔστι πόλις καὶ τόπος, ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα. Καὶ μειράκια ἐωράκαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῆ τομῆ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα. Οὐκ ἔχομεν ναί

26. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου (17ος αἰώνας), ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαίστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίρρησις» (ἐν Ἰασιῶ 1682) (σελ. 209-210). Στὸ ἔργο τοῦτο ὁ Νεκτᾶριος ἀνατρέπει τίς γνώμες τῶν Λατίνων γιὰ τοὺς Ὀρθόδοξους Ἕλληνας καὶ προβάλλει τὴν Ὀρθόδοξη Ἑλληνικὴ Ἀνατολή.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οὐ γὰρ ἔστι πόλις καὶ τόπος· κάθε περιοχὴ τοῦ ὑπόδουλου γένους ἔχει νὰ ἐπιδείξει νομάρτυρες. **καὶ μειράκια... τὸν αὐχένα**· μαρτύρησαν γιὰ τὸ Χριστὸ στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, π.χ. ὁ 19/χρονος γιὸς τοῦ πρώτου ἀρχοντα τῆς Ραιδεστοῦ (πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης), ὁ 18/χρονος Τριαντάφυλλος στῆ Ζαγορά, ὁ 15/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Βλαχία, ὁ 14/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Θάσο κ.ἄ. Χαρακτηριστικὰ ὁ λογοτέχνης Βερίτης γράφει γιὰ τὰ «μειράκια» αὐτά: «Τὰ νεαρὰ τοῦτα βλαστάρια, οἱ σεμνοὶ αὐτοὶ ἔφηβοι, ποῦ δῶσανε τὸ αἷμα τους παρθενικὴ σπονδὴ στὸν Ἀρχηγὸ τῶν μαρτύρων, εἶν' ἀδέλφια μας κι' αὐτά, χθεσινὰ μόλις ἑλληνόπουλα... Ἀνανεώσανε τὴν

Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τὸν ταλαίπωρο καὶ ἄθλιο! Ποιὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξιστορήσει κατὰ τρόπο δραματικὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ πάθημα καὶ νὰ ἀναγγεῖλει στοὺς μεταγενέστερους τὴ συμφορὰ; Ἄλλοίμονο! Ποῦ εἶναι ἡ βασιλικὴ πομπὴ καὶ παράταξη; Ποῦ εἶναι ἡ στρατιωτικὴ παράταξη τῶν ἀνακτόρων; Ποῦ εἶναι τὸ τόσο μεγάλο πλῆθος τῶν ἀρχόντων; Ποῦ εἶναι τὰ διδασκῆρια τῆς σοφίας; Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τὸ δυστυχημένο! Ποῦ εἶναι ἡ πατριαρχικὴ διοίκηση; Ποῦ εἶναι ἡ ὁμορφιά τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ποῦ εἶναι ὁ τόσο πολυπληθὴς καὶ τόσο ἐκλεκτός χορὸς τῆς ἀρχιερατικῆς καὶ μοναχικῆς τάξεως; Ὁ Μωάμεθ ἐξαφάνισε τὰ πάντα. Καὶ τὰ κακὰ δὲν ὑπάρχουν μόνο στὴ βασιλεύουσα, ἀλλὰ καὶ στίς μικρότερες πόλεις· καὶ σ' αὐτὲς μάλιστα περισσότερα καὶ πάρα πολὺ φοβερά.

Καὶ ὅλα τοῦτα ἔγιναν ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ὅταν δὲ στρέψω τὴν προσοχή μου σ' αὐτὰ, γίνομαι ἔξαλλος, ἡ ψυχὴ μου ταράζεται καὶ τὸ πνεῦμα μου παθαίνει ἴλιγγο».

26. Μετάφραση

«Καὶ πραγματικά, τέτοια εἶναι τώρα ἡ κατάσταση στὴν ἐλληνικὴ Ἀνατολή. Γιατί δὲν ὑπάρχει πόλη καὶ τόπος, στὸν ὅποιο νὰ μὴ χύνονται θαρραλέα τὰ αἵματα τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων γιὰ χάρις τῆς Πίστεως. Καὶ νεαρά παλικάρια ἀκόμη εἶδαμε πρὶν λίγα χρόνια νὰ σκύβουν ἄφοβα τὸ λαϊκὸ τους γάτω ἀπὸ τὸ μαχαίρι. Βέβαια δὲν ἔχουμε τὸ καμῖοι τῶν ἀρχαίων μαρτύρων· αὐτὸ ὅμως πού ἔχουμε, δὲν εἶναι μικρό.... Ποιὰ ἰδέα ἔχετε ἐσεῖς γι' αὐτοὺς πού ὑποφέρουν κακουχίες γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ πού γιὰ χάρις τῆς διακηρύξεως τῆς πίστεως ταλαιπωροῦνται καθημερινὰ καὶ πεινοῦν καὶ διψοῦν καὶ δὲν ἔχουν τὰ ἀναγκαῖα ἐνδύματα καὶ δέχονται χτυπήματα καὶ μετα-

ἀρχαία παράδοση τοῦ δωδεκάχρονου Ταρσιζίου». **Ταλαιπωρούμενος...καὶ περίφημος ἕως ἄρτι**. Α' Κορ. δ', 11-13. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις μιλάει γιὰ τοὺς «ὄσημέραι κακουμένους καὶ ὅσα οὐδ' εἶναι δυνατόν τις νὰ διεξέλητ' πάσχοντας, τοὺς τὰς περιουσίας ἀφαιρούμενους, τοὺς ἐν δεσμοτηρίοις καθηργημένους, τοὺς ἐν τριήρεσι βίον μόχθων καὶ ταλαιπωριῶν διάγοντας καὶ τέως καταγρησκοντας, τοὺς ἐν χειρὶ βαρεῖα δεσποτῶν ἀγρίων τε καὶ ἀνημέρων ἀνηλεῶς θλιβομένους καὶ ἀγχομένους, τοὺς ἐν μάστιγι καὶ κακώσεσι καὶ στρεβλώσεσι, τοὺς ἐν μυριοῖς βασάνων εἶδει κατατεινομένους καὶ ἐν ὀρθῇ τέως ὁμολογία

τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τὸ καύχημα, ἀλλ' ὅπερ ἔχομεν οὐ μικρόν... Πῶς οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κακουχομένους καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρουμένους, πεινῶντάς τε καὶ διψῶντας καὶ γυμνητεύοντας καὶ κολαφιζομένους καὶ ἀστατοῦντας καὶ λοιδορουμένους, διωκομένους τε καὶ βλασφημιζομένους καὶ ὡς περικαθάσματα νομιζομένους καὶ περίφημα ἕως ἄρτι; Καὶ εἴ τι προσκτώνται ἰδρωτὶ τοῦ προσώπου, οὐκ εἰς τρυφὴν οὐμένουν, οὐκ εἰς δόξαν, οὐκ εἰς θελήματα σαρκός, ἀλλ' εἰς τὸ τελεῖν τοὺς βασιλικοὺς φόρους ὑπὲρ δυνάμιν ὄντας. Πῶς οἴεσθε τοὺς τοιοῦτους; Εἰ μὲν ἦσαν ἐκ λατίνων, μάρτυρας ἀντιλογίας ἐκτὸς ὀνομάσατε ἂν. Μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιοῦτους ὄντας ἂν μὴ καλοῖμεν, ἀλλ' ἀθλητὰς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητὰς... Ἴδε τοιγαροῦν, ὅποια νῦν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος ἀνατολὶς ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ὑμῶν μάλιστα. Τεταπεινωμένη μὲν κατὰ τὸν κόσμον, δεδοξασμένη δὲ κατὰ τὸν Θεόν,... ἐν παννυχίαις ἑορτάζουσα, ἐν ἀγρυπνίαις πανηγυρίζουσα, ἐν ψαλμωδίαις χαίρουσα, εἰς ἑκπληξίν καὶ θάμβος τῶν εἰδόντων ὑμῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων...

Ἡ Ἐκκλησία (Κωνσταντινουπόλεως) καὶ τοὺς ἄλλους συνέχει καὶ στηρίζει θρόνους καὶ δόξα Χριστιανῶν ἀναδείκνυται, ἅμα καὶ καύχημα. Εἰ καὶ ἐάλω ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐδουλώθη, τὸ ἔθνος οὐδαμῶς ἐξερορίζωθη».

27. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ (ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ) ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (Εἰρηναίου).

«Ἡ γὰρ Ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περᾶτων τῆς γῆς διεσπασμένη, παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων

ἐκπνέοντας». **μάρτυρας... ἂν μὴ καλοῖμεν**· ἡ συνείδηση τοῦ ὀρθόδοξου ἐλληνικοῦ λαοῦ ὀνόμασε αὐτοὺς «νεομάρτυρας». **ἐν παννυχίαις... χαίρουσα**· ἡ Ἐκκλησία ἐμπύχωνε τὸ ὑπόδουλο Γένος μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς. **δόξα... καὶ καύχημα**· ἡ Ἐκκλησία σάν φιλόστοργη μητέρα καὶ σάν ὄρνιθα πού μαζεύει «τὰ νοσσία ἑαυτῆς» (Ματθ. κγ' 37) ἀνέλαβε τὴν κηδεμονία τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καὶ διέσωσε τὸν ἔθνισμό τους. **οὐδαμῶς ἐξερορίζωθη**· ὁ ἱστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησία ὡς «Ἑλληνοσώτειραν». Χωρὶς αὐτήν, τονίζει, «τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δέν ἦθελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἢ ἐντὸς βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς σοφῶν τιῶν ἀναμνήσεις».

κινουῦνται συνέχεια καί βρίζονται καί καταδιώκονται καί δέχονται βλαστήμιες καί θεωροῦνται σάν σκουπίδια καί ἀκαθαρσίες μέχρι τή στιγμή αὐτή; Καί ἂν ἀποκοτῶν κάτι μέ τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου τους, δέν τό ἀποκοτῶν, βέβαια, γιά ἀπόλαυση ἢ δόξα ἢ γιά νά ἰκανοποιῶν σαρκικές ἐπιθυμίες, ἀλλά γιά νά πληρῶνουν τοὺς βασιλικούς φόρους, πού εἶναι δυσβάσταχτοι.

Πῶς κρίνετε ἐσεῖς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς; Ἐάν αὐτοί προέρχονταν ἀπό τοὺς Λατίνους, θά τοὺς ὀνομάζατε, χωρίς ἀμφιβολία, μάρτυρες. Ἐμεῖς τοὺς δικούς μας δέν μπορούμε νά τοὺς ὀνομάσουμε μάρτυρες, ἂν καί εἶναι· βεβαίως ὅμως τοὺς θεωροῦμε ἀθλητές καί ὁμολογητές.... Νά δεῖς λοιπόν ποιὰ εἶναι σήμερα ἡ Ἑλλάδα καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολή· μάλιστα μετά τό χωρισμό σας. Εἶναι ταπεινωμένη ἀπό ἀνθρώπινη ἄποψη, ἀλλ' ὅμως δοξασμένη ἀπό τήν ἄποψη τοῦ Θεοῦ..., ἀφοῦ κάνει γιορτές μέ ὀλονυχτίες, πανηγυρίζει μέ ἀγρυπνίες καί εὐφραίνεται μέ ψαλμωδίες, πράγμα πού προκαλεῖ ἐκπληξη καί θαυμασμό καί σέ σᾶς (τοὺς Λατίνους), πού γνωρίζετε τά πράγματα, καί στοὺς ἴδιους τοὺς ἀπίστους....

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκρατεῖ καί στηρίζει καί τοὺς ἄλλους πατριαρχικούς θρόνους καί γίνεται ἡ δόξα καί ταυτόχρονα τό καμάρι τῶν Χριστιανῶν. Ἐάν καί ἔπεσε στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ ἡ Κωνσταντινούπολη καί ὑποδουλώθηκε, τό ἔθνος μέ κανένα τρόπο δέν ξεριζώθηκε».

27. Μετάφραση

«Ἡ Ἐκκλησία, ἂν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη ὡς τά ἄκρα τῆς γῆς, παρέλαβε ἀπό τοὺς Ἀποστόλους καί ἀπό τοὺς μαθητές τους τήν πίστη σέ ἕνα Θεό, Πατέρα παντοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔχει δημιουργήσει τόν οὐρανό καί τή γῆ καί τίς θάλασσες καί ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτά· καί τήν πίστη σέ ἕνα Ἰησοῦ

27. Περικοπή ἀπό τό ἔργο τοῦ Εἰρηναίου «Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως» (ΒΕΠΕΣ 5, 115-116).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «τόν πεποηκότα... ἐν αὐτοῖς»· φράσεις ἀπό ψαλμ. 145,6 καί Πράξ. δ', 24' 1δ', 15. **ἡγαπημένον**· ἀπό τόν οὐράνιο Πατέρα καί τοὺς μαθητές Του. **ἐν Γερμανίαις... ἐν Λιβύῃ**· ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ τίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 2ου αἰῶνα ἦταν πραγματικά θαυμαστή.

μαθητῶν παρέλαβε τὴν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεπονηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἓνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν Προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἡγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ... Τοῦτο τὸ κήρυγμα παρεληφθῆκαί καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ὡς προέφαμεν, ἡ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἓνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἐν στόμα κεκτημένη. Καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἰδρυμένοι Ἐκκλησῖαι ἄλλως πεπιστεύασιν ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἰδρυμένοι· ἀλλ' ὡσπερ ὁ ἥλιος, τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

25/11/980

28. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΕΡΟΔΟΞΟΥΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, καθάπερ τοὺς φρενίτιδι περιπεσόντας νόσφ καὶ παραπαίοντας, κατὰ δύναμιν τὴν ὑμετέραν πειρᾶσθαι θεραπεύειν μετὰ προσηνείας καὶ ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλεγόμενους. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας αὐτοῖς τὸ δόγμα τοῦτο ἐτέχθη καὶ πολὺ τῆς διανοίας

28. Περικοπή ἀπὸ τὸ β' λόγῳ «πρὸς Ἀνομοίους περὶ τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ» (Ε.Π. 48, 718). Οἱ Ἀνόμοιοι ἦταν μιὰ μερίδα τῶν Ἀρειανῶν ποῦ ὑποστήριξε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι «ὁμοούσιος» ἀλλὰ «ἀνόμοιος» πρὸς τὸν Πατέρα.

Χριστό, τόν Υιό τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας· καί τήν πίστη σέ ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο μίλησε στούς ἀνθρώπους μέ τό στόμα τῶν προφητῶν γιά τίς φροντίδες τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου, γιά τίς θεῖες ἐμφανίσεις, τή γέννηση ἀπό παρθένο, τό πάθος, τήν ἀνάσταση ἐκ νεκρῶν, τή σωματική ἀνάληψη στούς οὐρανοῦς τοῦ ἀγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας, τή Δευτέρα Παρουσία Του μέσα στή δόξα τοῦ Πατέρα....

Αὐτό τό κήρυγμα καί αὐτή τήν πίστη, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἀφοῦ ἔχει παραλάβει ἡ Ἐκκλησία, ἄν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλο τόν κόσμο, τά φυλάγει μέ ἐπιμέλεια, σάν νά κατοικεῖ σ' ἓνα σπίτι· καί ἔτσι πιστεύει σ' αὐτά, σάν νά ἔχει μιὰ ψυχή καί μιὰ καρδιά· καί μέ ἀπόλυτη συμφωνία τά κηρύσσει, τά διδάσκει καί τά παραδίνει στούς μεταγενέστερους, σάν νά ἔχει ἓνα στόμα. Καί βέβαια οἱ γλώσσες, πού μιλοῦν οἱ ἄνθρωποι στή γῆ, δέν εἶναι ἴδιες· ἡ δύναμη ὅμως τῆς παραδόσεως εἶναι μία καί ἡ αὐτή. Καί οὔτε οἱ Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς γερμανικές χῶρες, πιστεύουν ἄλλα ἢ παραδίδουν στούς μεταγενέστερους ἄλλα, οὔτε ἐκεῖνες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς Ἰβηρικές χῶρες, στούς Κέλτες, στήν Ἀνατολή στήν Αἴγυπτο, στή Λιβύη καί στό μέσο του κόσμου ἔχουν διαφορετική πίστη. Ἀλλά, ὅπως ὁ ἥλιος, τό δημιουργημα αὐτό τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἓνας καί ὁ αὐτός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἔτσι καί τό κήρυγμα τῆς ἀλήθειας φέρνει παντοῦ τό φῶς καί φωτίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, πού θέλουν νά γνωρίσουν συνειδητά τήν ἀλήθεια».

28. Μετάφραση

« Σᾶς παρακαλῶ ὅλους νά προσπαθεῖτε ὅσο μπορεῖτε νά ἐπιναφέρετε στήν ὀρθή πίστη τοὺς αἰρετικούς, συζητώντας μαζί τους μέ εὐγένεια καί ἐπεικεία, ὅπως ἀκριβῶς θά συζητούσατε μ' ἐκεῖνους πού εἶναι τρελοί καί κάνουν ἀνοησίες. Καί πράγματι, ἡ αἰρετική τους διδασκαλία εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνόητης ἐνέργειας, καί ὁ ἐγωϊσμός τους εἶναι πολύ μέγας.

Ὅμως τά τραύματα ἐκεῖνα πού προκαλοῦν φλεγμονή, δέ δέχον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις... ὡς ἄνομος»· Α' Κοριν. θ', 20. φθειροῦσι...· Α' Κορ. ιε', 33. ἐξέλθετε... λέγει Κύριος· Β' Κορ. στ ,

αὐτῶν τὸ φύσημα. Τὰ δὲ φλεγμαίνοντα τῶν τραυμάτων οὐδὲ ἐπιβολὴν χειρὸς ἀνέχεται, οὐδὲ ἀφὴν ὑπομένει τραχητέραν. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν μαλακῇ τινι σπογγιᾷ τὰ τοιαῦτα καταψήχουσιν ἔλκη. Ἐπεὶ οὖν καὶ τούτοις ἔλκος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ φλεγμαίνον, ὥσπερ ἀπαλῇ τινι σπογγιᾷ προσηνὲς ὕδωρ καὶ πόσιμον σπῶντες, οὕτω, τὰ εἰρημένα ἅπαντα καταντλήσαντες, πειρώμεθα καταστέλλειν αὐτῶν τὸ φύσημα καὶ τὸν ὄγκον καθαιρεῖν ἅπαντα. Κἂν ὑβρίζωσι, κἂν λακτίζωσι, κἂν ἐμπτύωσι, κἂν ὀ,τιοῦν ποιῶσι, μὴ καταλείπης τὴν ἰατρειάν, ἀγαπητέ. Τοὺς γὰρ ἄνθρωπον παραπλήγῃ θεραπεύοντας ἀνάγκη πολλὰ τοιαῦτα ὑπομένειν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρῆ, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οἶν ταῦτα μάλιστα αὐτοὺς ταλανίζειν καὶ δακρύνειν χρῆ, ὅτι τοιοῦτον αὐτῶν τῆς ἀρρωστίας ἐστὶ τὸ εἶδος.

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους λέγω καὶ ἀνεπηρεάστους καὶ δυναμένους ἐκ τῆς ἐκείνων ὀμιλίας μηδεμίαν παραδέξασθαι βλάβην, ὡς εἴ τις ἀσθενέστερος εἴη, φευγέτω τούτων τὰς συνονοσίας, ἀποπηδάτω τοὺς συλλόγους, ὥστε μὴ τὴν τῆς φιλίας ὑπόθεσιν ἀφορμὴν ἀσεβείας γενέσθαι. Οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ· αὐτὸς μὲν τοῖς ἀρρωστοῦσιν ἀναμύγνεται καὶ λέγει «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος», τοὺς δὲ μαθητὰς καὶ ἀσθενέστερον διακειμένους ἀπάγει παραινῶν οὕτω καὶ διδάσκων· «φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὀμιλίας κακαί», καὶ πάλιν «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος...» Ἰν' οἶν μὴ τὰ μέγιστα ἡμᾶς αὐτοὺς παραβλάφωμεν, φεύγωμεν αὐτῶν τὰς συνονοσίας, εὐχόμενοι μόνον καὶ παρακαλοῦντες τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν, ἀπαλλάξαι μὲν αὐτοὺς τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐπαναγαγεῖν δὲ ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς».

17. **Τὸν θέλοντα πάντας... ἐλθεῖν·** Α' Τιμ. β', 4. Ὅπως εἶναι φανερό ἀπὸ ὅλη τὴν περικοπῇ, ὁ Χρυσόστομος δὲν ἀποκλείει τὸ διάλογο μὲ τοὺς ἑτεροδόξους, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ ἀναγκαῖο. Ὁ διάλογος ὅμως αὐτὸς περικλείει πολλοὺς κινδύνους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται μόνο ἀπὸ πρόσωπα πού ἔχουν ζωντανὴ πίστη καὶ εἰδικὲς γνώσεις.

ται ν' άκουμπήσει χέρι επάνω τους ούτε ύποφέρουν άγγιγμα πιό σκληρό. Για τό λόγο αυτό οι συνετοί γιατροί καθαρίζουν ελαφρά τις πληγές αυτές με κάποιο μαλακό σφουγγάρι.

Επειδή λοιπόν και μέσα στην ψυχή τών αίρετικών ύπάρχει φλεγμονή, άφοϋ τούς καταβρέξουμε με όλα όσα έχουμε ειπεί, παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο με μαλακό σφουγγάρι γλυκό και πόσιμο νερό, άς προσπαθούμε νά περιορίζουμε τό ψυχικό τους πρήξιμο και όλόκληρο τό έξόγκωμα του έγωϊσμού τους. Και άν ύβρίζουν και άν κλωτσούν και άν φτύνουν και κάνουν ό,τιδήποτε, νά μήν εγκαταλείπεις, αγαπητέ, τό έργο της θεραπείας. Όσοι βέβαια θεραπεύουν άνθρωπο παράφρονα, θά ύπομένουν όπωσδήποτε πολλά τέτοια· ωστόσο όμως δέν πρέπει νά εγκαταλείπουν τήν προσπάθεια, αλλά γι' αυτά τά ίδια ακριβώς τά πράγματα πρέπει νά συμπονοϋν παρά πολύ και νά δακρύζουν για τούς ανθρώπους αυτούς, επειδή τέτοιο είναι τό είδος της αρρώστιας τους.

Αυτά όμως τά λέγω στους πιό δυνατούς στην πίστη, για τούς όποιους δέν ύπάρχει κανένας κίνδυνος νά έπηρεαστοϋν και νά βλαφτοϋν από τή συνναστροφή τους με τούς αίρετικούς. Έπομένως, άν κανείς δέν έχει δυνατή πίστη, νά αποφεύγει τις συνναστροφές μαζί τους και νά απομακρύνεται από τις συνελεύσεις τους, ώστε νά μή γίνει ή φροντίδα για τήν επιστροφή τών αίρετικών στην όρθή πίστη άφορμή νά χάσει ό ίδιος τήν πίστη του. Αυτό ακριβώς κάνει και ό Παϋλος· ό ίδιος δηλαδή συνναστρέφεται τούς κακούς και τούς αίρετικούς, γι' αυτό και λέγει: «Έγινα στους Ίουδαίους σαν Ίουδαίος, σ' αυτούς που δέν είχαν λάβει τό νόμο της αποκαλύψεως, σαν έθνικός χωρίς νόμο»· τούς μαθητές του όμως και εκείνους που έχουν ασθενέστερη πίστη, τούς απομακρύνει από τούς κακούς και τούς αίρετικούς, συμβουλευοντάς τους και διδάσκοντάς τους με αυτά τά λόγια: «οί κακές συνναστροφές διαφθείρουν τά καλά ήθη» και πάλι: «βγείτε μέσα απ' αυτούς και ξεχωριστείτε, λέγει ό Κύριος»... Για νά μή βλάψουμε λοιπόν πάρα πολύ τούς έαυτούς μας, άς αποφεύγουμε νά συνναστρεφόμαστε τούς αίρετικούς· νά προσευχόμαστε μόνο και νά παρακαλοϋμε τό φιλόανθρωπο Θεό, που θέλει όλοι οι άνθρωποι νά σωθοϋν και νά γνωρίσουν τέλεια τήν αλήθεια, νά τούς απαλλάξει από τήν πλάνη και τήν παγίδα του διαβόλου και νά τούς επαναφέρει στό φώς της γνώσεως».



Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.
Τοιχογραφία τῆς ἱ. μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ
29. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Κάλλιστον καὶ ψυχοφελέστατον ἐρευνᾶν τὰς θείας Γραφάς. Ὡσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, τῇ θείᾳ ἀρδευομένη Γραφῇ, πιαίνεται καὶ καρπὸν ὄριμον δίδωσι πίστιν ὀρθόδοξον καὶ ἀειθαλέσι τοῖς φύλλοις, ταῖς θεαρέστοις φημί ὠραῖζεται πράξει. Πρὸς τε γὰρ προᾶξιν ἐνάρετον καὶ θεωρίαν ἀθόλωτον ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν ρυθμιζόμεθα. Πάσης γὰρ ἀρετῆς παράκλησιν καὶ κακίας ἀπάσης ἀποτροπὴν ἐν ταύταις εὐρίσκομεν... Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν, τὸν εὐώδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὠραιότατον, τὸν παντοίοις τῶν νοερῶν θεοφόρων ὁρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὄψα, τὸν ἀπτόμενον ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ λυπουμένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμολομένην δὲ κατεννάζοντα καὶ χαρᾶς αἰδίου ἐμπιπλῶντα, τὸν ἐπιβιβάζοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγῆ μετάφρασα τῆς θείας Περιοιτεράς καὶ ὑπέρολαμπρα, καὶ ταῖς φανωτάταις αὐτῆς πτέρυξι πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φυτουργοῦ τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος ἀνάγοντα, καὶ δι' Αὐτοῦ τῷ Πατρὶ τῶν φῶτων προσάγοντα. Ἄλλὰ μὴ παρέργως κρούσωμεν, προθύμως δὲ μᾶλλον

29. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ε.Π. 94, 1176).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους... ψαλμ. α΄, 3. **μὴ ἐκκακῆσωμεν κρούοντες:** πρβλ. Ὁριγένη «περὶ τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς θείας Γραφῆς τὸν μὴ συνιέντα τὸ σκοτεινὸν τῶν ἐν αὐτῇ αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν» (Ε.Π. 12, 917-922). «**Ἐπερώτησον...**»· Δευτ. λβ΄, 7. **τὸν πατέρα... τοὺς πρεσβυτέρους:** Γιά ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους μόνο μὲ τῆ βοήθεια τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατό νά ἐρμηνεύσουμε ἰκανοποιητικά τὴν Ἁγία Γραφή.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΛΟΣΗ

29. Μετάφραση

« Εἶναι πολὺ ὠραῖο καὶ πολὺ ὠφέλιμο γιὰ τὴν ψυχὴ νὰ μελετοῦμε μὲ προσοχὴ τὶς θεῖες Γραφές. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα δέντρο πού εἶναι φυτεμένο κοντὰ στὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν πίνει ἀπὸ τὸ πνευματικὸ νερὸ τῆς θείας Γραφῆς, προκόβει πνευματικά καὶ ἠθικά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παράγει σάν ὠριμο καρπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ νὰ στολιζέται μὲ καταπράσινα φύλλα, δηλαδή μὲ θεάρεστες πράξεις. Καὶ τοῦτο γιατί οἱ ἅγιες Γραφές μᾶς ὀδηγοῦν καὶ στὴν ἐνάρετη πράξη καὶ στὴν καθαρὴ θεωρία, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτές βρίσκουμε παρόρμηση γιὰ κάθε ἀρετὴ καὶ τὴν προτροπὴ νὰ ἀποκρούσουμε κάθε κακία. Ἐὰς χτυπήσουμε λοιπὸν τὴν πόρτα στὸν πολὺ ὁμορφο παράδεισο τῶν Γραφῶν, αὐτὸν πού εἶναι γεμάτος εὐωδιά, τὸ γλυκύτατο, τὸν ὠραιότατο, ἐκείνον πού σκορπίζει εὐχάριστους ἤχους στ' αὐτιά μας μὲ τὰ κάθε εἶδους κελιδήματα τῶν ἁλίων θεοφόρων πουλιῶν· τὸν παράδεισο πού συγκινεῖ τὴν καρδιά μας, καὶ πού, ὅταν εἶναι λυπημένη, τὴν παρηγορεῖ καὶ, ὅταν εἶναι ταραγμένη, τὴ γαληνεύει καὶ τὴ γεμίζει παντοτεινὴ χαρὰ. Ἐκείνον πού ἀνεβάζει τὸ νοῦ μας πάνω στὴν ὀλόλαμπρη καὶ γεμάτη χρυσές ἀνταύγειες ράχη τῆς θείας Περιστερᾶς, ἢ ὅποια μὲ τὰ φωτεινὰ φτερά της μᾶς ἀνεβάζει ψηλά στοῦ Μονογενῆ Υἱοῦ καὶ κληρονόμο Ἐκείνου, πού φύτεψε τὸ πνευματικὸ ἀμπέλι καὶ πού μέσω Αὐτοῦ μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν Πατέρα τῶν Φώτων. Ἐὰς μὴ χτυπήσουμε τὴν πόρτα τοῦ παραδείσου ἀδιάφοροι, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ προθυμία καὶ μὲ ἐπιμονή. Ἐὰς μὴ χάσουμε τὸ θάρρος μας, καθὼς χτυπάμε. Ἐπειδὴ μόνο μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μᾶς ἀνοίξουν τὴν πόρτα. Ἐὰν διαβάσουμε μιά καὶ δυὸ φορές καὶ δὲν καταλάβουμε αὐτὰ πού διαβάζουμε, ἄς μὴ λιποψυχήσουμε, ἀλλὰ ἄς ἐπιμείνουμε, ἄς χάσουμε ὥρα, ἄς ρωτήσουμε. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει: “ζήτησε νὰ μάθεις ἀπὸ τὸν πατέρα σου καὶ

καὶ ἐπιμόνωσ. Μὴ ἐκκακήσωμεν κρούοντες. Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἀνοιγήσεται. Ἐὰν ἀναγνώμεν ἅπαξ καὶ δις καὶ μὴ διαγνώμεν, ἂ ἀναγιγνώσκομεν, μὴ ἐκκακήσωμεν· ἀλλ' ἐπιμείνωμεν, ἀδολεσχήσωμεν, ἐρωτήσωμεν· «ἐπερώτησον γὰρ, φησί, τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι».

30. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἄπερ ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τοῦτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πελείραται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσοιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθνῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιούτωντες τὸ κήρυγμα. Οἷον (ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ) τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσενηχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτοις ἀρκοῦμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες».

30. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου «περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ε.Π. 32, 188).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχύν ἔχει· ἀντίθετα πρὸς τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, πού πολλές φορές τοποθετοῦν τὴν παράδοση ὑπεράνω τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀντίθετα πρὸς τοὺς Προτεστάντες, πού ἀπορρίπτουν τὴν ἱερά Παράδοση, γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἡ ἱερά Παράδοση ὡς πηγὴ τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν ἔχει τὸ ἴδιο κύρος μὲ τὴν Ἁγία Γραφή. **τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα... τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας:** ὁ Μ. Βασίλειος ἔννοεῖ τοὺς λόγους πού λέει ὁ ἱερέας κατὰ τὴ θεία Λειτουργία: «... δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν

αὐτός θά σοῦ δώσει ἐξήγησι· ἀπό τούς μεγαλυτέρους σου καί αὐτοὶ θά σὲ κατατοπίσουν”».

30. Μετάφραση

« Ἀπό τὰ δόγματα καί τὰ κηρύγματα πού ἔχουν φυλαχτεῖ στήν Ἐκκλησία, ἄλλα τὰ ἔχουμε παραλάβει ἀπό τή γραπτή διδασκαλία καί ἄλλα μᾶς μεταδόθηκαν ἀπό τήν προφορική διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καί τὰ ἔχουμε ἀποδεχθεῖ κατά τρόπο μυστικό (ἀνεξήγητο)· βέβαια καί τὰ δύο ἔχουν τήν ἴδια δύναμη γιά τήν εὐσέβεια. Καί σ’ αὐτό κανεῖς δέν ἔχει ἀντίρρηση· κανεῖς βέβαια ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν ἔστω καί μικρή πείρα ἀπό τούς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς. Γιατί ἂν θά ἐπιχειρούσαμε νά ἀφήσουμε ἀπό τὰ ἔθιμα ὅσα εἶναι ἄγραφα, ἐπειδή τάχα δέν ἔχουν μεγάλη δύναμη, μέ αὐτό τόν τρόπο καί χωρίς νά τό καταλάβουμε, θά ζημιώναμε τό Εὐαγγέλιο στά σπουδαιότερά του σημεῖα· μάλλον θά ἀπογυμνώναμε τό κήρυγμα ἀπό κάθε οὐσιαστικό περιεχόμενο. Γιά παράδειγμα, (γιά νά θυμηθῶ τό πρῶτο καί πολύ γνωστό σέ ὄλους), ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού γραπτῶς μᾶς δίδαξε νά σφραγίζονται μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν στό ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ποιό γραπτό ἔργο μᾶς δίδαξε ὅτι πρέπει νά στρεφόμεστε πρὸς τήν ἀνατολή τήν ὥρα τῆς προσευχῆς; Ποιός ἀπό τούς ἁγίους μᾶς ἔχει γραπτῶς κληροδοτήσει τὰ λόγια τῆς ἐπικλήσεως γιά τόν καθαρῆσμός τοῦ ἄρτου τῆς θείας Εὐχαριστίας καί τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας; Γιατί δέν ἀρξοῦμαστε σ’ αὐτά, πού ἀνέφερε ὁ Ἀπόστολος ἢ τό Εὐαγγέλιο, ἄλλα λέμε περισσότερα, ἄλλα πρὶν ἀπό αὐτά καί ἄλλα μετὰ ἀπό αὐτά, ἀφοῦ τὰ παραλάβαμε ἀπό τήν ἄγραφη διδασκαλία».

κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ’ ἡμᾶς καί ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καί ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ». **Ποτηρίου τῆς εὐλογίας**· τὸ ποτήρι μέ τό ὅποιο ὁ Κύρος κατά τήν ἐσπέρα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἔκαμε εὐχαριστήρια προσευχή πρὸς τό Θεό εὐλογώντας αὐτόν γι’ αὐτό. **ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας πραλαβόντες**· πρβλ. Α΄ Κορ. ια΄, 2, 34. Κατά τόν Ἐπιφάνιο «τά μὲν ἐν γραφαῖς, τά δὲ ἐν παραδόσει παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι» (Ε.Π. 41, 1047). Καί κατά τό Χρυσόστομο «δήλον ὅτι οὐ πάντα δι’ ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλά πολλοὶ καί ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κακεῖνα καί ταῦτα ἐστὶν ἀξίόπιστα».

31. Η ΜΕΡΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ
(Γρηγορίου Νύσσης).

«*Ἡ θεία φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὅ,τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστί, πάσης ὑπέροκειται καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἀπρόσιτος καὶ ἀπροσπέλαστος οὕσα ταῖς στοχαστικαῖς ἐπινοίαις, καὶ οὕτω τις ἀνθρώποις πρὸς τὴν τῶν ἐκλήπτων κατανόησιν ἐξεύρηται δύναμις· οὐδὲ τις ἔφοδος καταληπτικῆ τῶν ἀμηχάνων ἐπενοήθη. Διὸ καὶ ἀνεξιχνίαστους τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ὁ μέγας ὀνομάζει Ἀπόστολος, σημαίνων διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀνεπίβατον εἶναι λογισμοῖς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἢ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας ἄγει. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ἄλλω λόγῳ καὶ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀόρατός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῶ παντὶ σοφίας τὸν ἐν σοφίᾳ πάντα πεποικηκότα στοχαστικῶς ἰδεῖν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων ὁρᾶται τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ ὁ δημιουργὸς τοῦ προκειμένου κατασκευάσματος, τὴν τέχνην τῶ ἔργῳ ἐναποθέμενος. Ὅραται δὲ οὐχ ἡ φύσις τοῦ τεχνητεύσαντος, ἀλλὰ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐπιστήμη, ἣν ὁ τεχνίτης τῇ κατασκευῇ ἐναπέθετο. Οὕτω καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἔννοιαν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ κατὰ πάντα σοφῶς πεποιηκότος ἀνατυπούμεθα».*

31. Περικοπή ἀπὸ τὸν 6ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στοὺς μακαρισμοὺς. Ὁ λόγος αὐτὸς ἐρμηνεύει τὸ μακαρισμὸ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ἐ.Π. 44, 1268).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ἀπρόσιτος· ἀπροσπέλαστος· ἀνεπίβατον... πρὸς γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας· ὁ Γρηγόριος Νύσσης τονίζει ὅτι δὲν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ κατὰ τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνὸ ὁ Θεὸς εἶναι «φῶς τὸ ἀκρότατο καὶ ἀπρόσιτο καὶ ἄρρητο, οὔτε νῶ καταληπτὸν οὔτε λόγῳ ρητόν» (Ἐ.Π. 36, 364). Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος πιστεύει ὅτι «ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καὶ ἄρρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδεδείκται» (Ἐ.Π. 29, 544-545). Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη ὄλων τῶν Πατέρων, γνωρίζουμε ὄχι τὴν οὐσία

31. Μετάφραση

« Ὅτιδήποτε εἶναι πραγματικά αὐτή ἢ ἴδια ἢ θεία φύση στήν οὐσία της, βρίσκεται πάνω ἀπό κάθε ἀντιληπτική δύναμη τοῦ νοῦ, γιατί (ἡ θεία αὐτή φύση) εἶναι ἀπρόσιτη καί ἀπροσπέλαστη στοὺς διανοητικούς στοχασμούς καί δέν ἔχει βρεθεῖ ἀκόμη καμιά δύναμη ἀπό τοὺς ἀνθρώπους, κατ'ἀλληλῆ γιὰ τὴν κατανόηση αὐτῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπ' τὴν περιοχὴ τῆς ἀντιληπτικῆς τους δυνάμεως· οὔτε ἐπινοήθηκε κάποιος τρόπος, κατ'ἀλληλῆ γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ἀσυλλήπτων. Γι' αὐτό καί ὁ μεγάλος Ἀπόστολος ὀνομάζει ἀνεξιχνίαστες τίς ὁδοὺς τοῦ Θεοῦ, φανερώνοντας μέ τό λόγο αὐτό ὅτι εἶναι ἀπρόσιτη στίς λογικές σκέψεις ἡ ὁδός ἐκείνη, πού ὁδηγεῖ στή γνώση τῆς θείας οὐσίας. Ἀφοῦ, λοιπόν, τέτοιος εἶναι στή φύση του Ἐκεῖνος πού εἶναι πάνω ἀπό κάθε φύση, μέ διαφορετικό τρόπο γίνεται καί ὁρατός καί ἀντιληπτός Αὐτός, πού εἶναι καί ἀόρατος καί ἀπερίγραπτος. Πολλοί μάλιστα εἶναι οἱ τρόποι τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Γιατί εἶναι δυνατό καί μέ τή βοήθεια τῆς σοφίας, πού φανερόνεται μέσα στό σύμπαν, νά δοῦμε, μέ λογικό συμπέρασμα, Ἐκεῖνον, πού ἔχει δημιουργήσει μέ σοφία ὅλα τά πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά ἀνθρώπινα δημιουργήματα, ὅπου ὁ δημιουργός τοῦ κατασκευάσματος πού βρίσκεται μπροστά μας, μέ τό νοῦ γίνεται κατὰ κάποιο τρόπο ὁρατός, ἀφοῦ ἔβαλε τὴν τέχνη του μέσα στό ἔργο. Εἶναι ὁμως ὁρατή ὄχι ἡ οὐσία τοῦ κατασκευαστοῦ, ἀλλά μόνο ἡ (εἰδική) τεχνική γνώση, πού ὁ τεχνίτης ἔβαλε μέσα στό κατασκευάσμα. Ἔτσι καί ὅταν βλέπουμε προσεκτικά τὴν τάξη μέσα στήν κτίση, ἀναταρασταίνουμε μέσα στό νοῦ μας ὄχι τὴν οὐσία, ἀλλά τὴ σοφία Ἐκείνου, πού ἔχει δημιουργήσει τὴν κτίση μέ σοφία σέ ὅλα».

τοῦ Θεοῦ, ἀλλά «τά περί τὴν οὐσίαν Αὐτοῦ», «οὐ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τὰ περί τὴν φύσιν» (Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἔ.Π. 94, 800). **διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας... πάντα σοφῶς**: ὅλοι οἱ Πατέρες μέ ἄλλους λόγους τονίζουν ὅ,τι ἔλεγε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος δίδασκε ὅτι εἶναι δυνατόν νά φτάσουμε στήν ἰδέα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μελέτης τῆς κτίσεως, «ὥσπερ γράμμασι διὰ τῆς τάξεως καί ἀρμονίας τὸν ἑαυτῆς δεσπότην καί ποιητὴν σημαίνουσης καί βοώσης» (Ἔ.Π. 25 69).

32. ΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΟ ΘΕΟ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ὁ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθῆρας, ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα... Τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε τῇ σῆ κατασκευῇ τὰ μιμήματα, οἷόν τινα κηρὸν σχήματι γλυφῆς προτυπώσας. Ἄλλ' ἢ κακία τῷ θεοειδεῖ χαρακτηρὶ περιχυθεῖσα ἄχρηστον ἐποίησέ σοι τὸ ἀγαθὸν ὑποκεκρυμμένον τοῖς αἰσχροῖς προκαλύμμασιν. Εἰ οὖν ἀποκλύσειας πάλιν δι' ἐπιμελείας βίου τὸν ἐπιπλασθέντα τῇ καρδίᾳ σου ρύπον, ἀναλάμψει σοι τὸ θεοειδὲς κάλλος. Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου γίνεσθαι πέφυκεν, ὅταν δι' ἀκόνης τοῦ ἰοῦ γυμνωθῆ, ὁ πρὸ ὀλίγου μέλας, ἀνγὰς τινὰς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον στίλβων καὶ λαμπηδόνας ἐκδίδωσιν, οὕτω καὶ ὁ ἔνδον ἄνθρωπος, ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ Κύριος, ἐπειδὴν ἀποξύσῃται τὸν ἰώδη ρύπον τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ εὐρῶτος ἐπανθήσαντα τῇ μορφῇ, πάλιν ἀναλήψεται τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα καὶ ἀγαθὸς ἔσται. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ὁμοιον ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν ὁ ἑαυτὸν βλέπων, ἐν ἑαυτῷ τὸ ποθούμενον βλέπει καὶ οὕτω γίνεται μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾷ τὸ ἀρχέτυ-

32. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγῳ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στὸ μακαρισμὸ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ἐ.Π. 44, 1269).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ἡ ὄλη περικοπὴ φανερῶνει ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι μεγάλη φιλοσοφικὴ διάνοια. Αὐτὸς προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ γνωσιολογικὸ σχῆμα τοῦ Ἀριστοτέλη, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο πηγὲς τῆς γνώσεως εἶναι δύο, δηλαδὴ ἡ ἐμπειρία πού ἔχουμε διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία τῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἔχει τὴν πλατωνικὴ ἀντίληψη, ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν κατ' αἴσθησι ἐμπειρία καὶ τὴ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία, ὑπάρχει καὶ ἄλλη σημαντικότερη πηγὴ γνώσεως: ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία, τὸ ἐσωτερικὸ βίωμα, ἡ ἄμεση πνευματικὴ θέα. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς γνώσεως εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει καθαριστεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Παρόμοια διδασκαλία ἀνέπτυξαν καὶ ἄλλοι πατέρες, ὅπως ὁ Αὐγουστίνος στὴ Δύση καὶ πολλοὶ Ἕλληνες στὴν Ἀνατολή. **τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν.** Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ἡ ὑψίστη ὄντολογικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑψίστη ἀξιολογικὴ πραγματικότητα, ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀξιών καὶ ἀγαθῶν, τὸ ὑψιστὸ ἀγαθὸ. **ἐντύπωσε**

32. Μετάφραση

« Ἐκεῖνος πού καθάρισε τήν καρδιά του ἀπό τήν κακότητα καί τίς κακές ἐπιδράσεις ὀλόκληρης τῆς ὕλικης κτίσεως, μέσα στή δική του ψυχική ὁμορφιά διακρίνει καθαρά τήν εἰκόνα τῆς θείας φύσεως (τοῦ Θεοῦ). Γιατί ὁ Θεός, ὅταν σέ δημιουργοῦσε, χάραξε ἐπάνω σου σάν σέ ἀντίτυπο τά ἀγαθά τῆς δικῆς Του φύσεως, σάν νά ἀποτύπωσε πάνω στό κερί τό σχῆμα μιᾶς γλυπτῆς παραστάσεως. Ἄλλά ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ ἀπλώθηκε γύρω ἀπό τό θεόμορφο χάραγμα, ἔκαμε γιά σένα ἄχρηστο τό ἀγαθό πού εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπό τά ἄσχημα περιβλήματα. Ἄν λοιπόν μέ τήν προσεκτική ζωή σου ξεπλύνεις πάλι τήν ἀκαθαροσία, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε σάν ἐπίχρισμα πάνω στήν καρδιά σου, θά λάμψει ξανά στή μορφή σου τό θεόμορφο κάλλος. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει νά γίνεται κατά τρόπο φυσικό στό σίδηρο, ὅταν δηλαδή μέ τό ἀκόνι ἀπαλλαγῆ ἀπό τή σκουριά, αὐτό πού πρῖν ἀπό λίγο ἦταν μαῦρο, βγάζει τώρα μερικές ἀνταύγειες καί λάμπεις, καθῶς ἀκτινοβολεῖ ἀπέναντι στόν ἥλιο, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος, πού ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά, ὅταν μέ ξύσιμο βγάλεϊ τή σκουριά, πού εἶναι σάν τήν ἀκαθαροσία καί σχηματίστηκε μέ τή μούχλα πάνω στή μορφή, θά ἀποκτήσει πάλι τήν ὁμοιότητα μέ τό πρωτότυπο καί θά εἶναι ἀγαθός. Γιατί τό ὅμοιο μέ τό ἀπόλυτο ἀγαθό εἶναι ὀπωσδήποτε ἀγαθό. Ὅποιος λοιπόν παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του, μέσα στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του βλέπει αὐτό πού ποθεῖ· καί μέ τόν τρόπο αὐτό γίνεται μακάριος αὐτός πού ἔχει τήν καρδιά καθαρή ἀπό τό μολυσμό τῆς ἁμαρτίας, γιατί, παρατηρώντας προσεκτικά τή δική του καθαρότητα, μέσα στήν εἰκόνα διακρίνει καθαρά

τῆ σῆ κατασκευῆ τά μιμήματα· ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. **εἰ ἀποκλύσεις...** ἐπειδάν ἀποξύσῃται τόν ἰῶδη ρύπον... **ὁ καθάρως τῆ καρδία**· ὅλες οἱ ἐκφράσεις θυμίζουν παρόμοια παλαιότερη διδασκαλία τοῦ ἀπολογητῆ Θεόφιλου Ἀντιοχείας (β' αἰώνας), ὁ ὁποῖος ἔγραφε: «Βλέπεται γάρ ὁ Θεός τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἐπὶν ἔχῃσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεψφμένους τῆς ψυχῆς... Ὡσπερ ἔσοπτρον ἐστιλβωμένον, οὕτω δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν καθαράν ψυχὴν... Ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν Θεόν» (ΒΕΠΕΣ 5, 13-14). Αὐτά ἐξηγοῦν γιατί τό κυριότερο αἴτιο τῆς ἀπιστίας εἶναι ἡ ἔλλειψη ἠθικῆς καθαρότητας.

πον... Καθαρότης γάρ, ἀπάθεια καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσεις ἢ θεότης ἐστίν. Εἰ οὖν ταῦτα ἐν σοὶ ἐστί, Θεὸς πάντως ἐν σοὶ ἐστίν».

33. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«*Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἰσθησί μου τὸν λόγον τὸ θαῦμα τῆς διανοίας. Τί πρῶτον εἶπω; Πόθεν ἄρξωμαι τῆς ἐξηγήσεως; Ἐλέγξω τῶν ἕξω τὴν ματαιότητα ἢ ἀνυμνήσω τὴν ἡμετέραν ἀλήθειαν;... Ὁ τὴν κοσμοποιῖαν συγγράφων εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις ῥήμασι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν διάνοιαν ἡμῶν κατεφώτισεν, εἰπὼν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τί καλὴ ἢ τάξις; Ἀρχὴν πρῶτον ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ ἀναρχὸν αὐτὸν οἰηθῶσι τινες· εἶτα ἐπήγαγε τὸ Ἐποίησεν, ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεώς ἐστι τὸ ποιηθέν. Ὡς γὰρ ὁ κεραμεύς, ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης μυρία διαπλάσας σκεύη, οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξανήλωσεν· οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τούτου δημιουργός, οὐχ ἐνὶ κόσμῳ συμμετρον τὴν ποιητικὴν ἔχων δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ὑπερβαίνουσαν, τῇ ῥοπῇ τοῦ θελήματος μόνη εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ μεγέθη τῶν ὀρωμένων. Εἰ οὖν καὶ ἀρχὴν ἔχει ὁ κόσμος καὶ πεποιήται, ζητεῖ, τίς ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δοὺς καὶ τίς ὁ ποιητής... Ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἄφθοнос ἀγαθότης, τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς λόγον μετεληφόροι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ νοερὸν φῶς, ἡ ἀπρόσιτος σοφία, οὗτος ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ... Προαναφώνησις τῶν περὶ συντελείας δογμάτων καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου μεταποιήσεως, τὰ νῦν ἐν βραχέσι κατὰ τὴν στοιχειώσιν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας παραδιδόμενα. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι».*

33. Περικοπή ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς ἐννέα ὁμιλίαις τοῦ Μ. Βασιλείου στὴν Ἐξαήμερον (Ἐ.Π. 29, 5-9). Οἱ ὁμιλίαι αὐτές διακρίνονται γιὰ τὴν καταπληκτικὴ γνώση τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φύση καὶ γιὰ τὴν παρατηρητικότητα, μὲ τὴν ὅποια ὁ σοφὸς ιεραρχῆς τὴ μελετοῦσε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν...» Γεν. α', 1. ὁ τὴν κοσμο-

τό ἀρχέτυπο. Ἐφ' ὧν καθαρότητα, ἔλλειψη παθῶν καί ἀποξένωση ἀπό κάθε κακοῦ εἶναι ἡ θεότητα. Ἐάν ἔχεις αὐτά, τότε ὁ Θεός ἐξάπαντος εἶναι μέσα σου».

33. Μετάφραση

« Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Μὲ ἀφήνει ἄφωνο ὁ θαυμασμός γιὰ τὸ νόημα αὐτῆς τῆς φράσεως. Τί νὰ πῶ πρῶτο; Ἐκ ποῦ ν' ἀρχίσω τὴν ἐξήγηση; Νὰ καταδείξω τὴ μωρία αὐτῶν ποὺ βροῖσκονται ἐξω ἀπὸ τὸ Χριστιανισμό ἢ νὰ ἐξυμνήσω τὴ δική μας ἀλήθεια;...

Αὐτὸς ποὺ ἔγραψε τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἀμέσως μὲ τὰ πρῶτα λόγια φώτισε τέλεια τὸ νοῦ μας μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶπε: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Πόσο ωραία εἶναι ἡ τάξη. Μίλησε πρῶτα γιὰ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μὴ νομίσουν μερικοὶ ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἔχει ἀρχή· ἔπειτα πρόσθεσε τὸ Ἐποίησε, γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι ἐλάχιστη ἐκδήλωση τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ. Ὅπως δηλαδή ὁ ἀγγειοπλάστης, ποὺ κατασκεύασε μὲ τὴν ἴδια τέχνη ἀναρίθμητα σκευή, οὔτε τὴν τέχνη του οὔτε τὴ δύναμή του ἐξάντησε, ἔτσι καὶ ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ἐπειδὴ ἔχει δημιουργικὴ δύναμη ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπὸ ὅση ἀρκεῖ γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς κόσμου, μὲ τὴν ἐλάχιστη κίνηση τῆς θελήσεώς Του καὶ μόνον δημιούργησε τὰ μεγάλα σέ ὄγκο οὐράνια σώματα, τὰ ὁποῖα βλέπουμε. Ἐάν λοιπὸν ὁ κόσμος καὶ ἀρχὴ ἔχει καὶ ἔχει δημιουργηθεῖ, ἐξέταξε νὰ μάθεις ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴν ἀρχὴ καὶ ποιὸς εἶναι ὁ δημιουργός του.. Ὁ Θεός, ἡ μακάρια φύση, ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀγαπητὸ σέ ὅλα τὰ λογικὰ πλάσματα, ἡ πολυπόθητη ωραιότητα, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ αἴνιο φῶς, ἡ ἀπλησίαστη σοφία, Αὐτὸς δημιούργησε στὴν ἀρχὴ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ... Αὐτὰ ποὺ τώρα μεταδίδονται μὲ λίγα λόγια, σύμφωνα μὲ τὴν προπαρασκευαστικὴ θεόπνευστη διδασκαλία, εἶναι μία προαγγελία τῶν δογμάτων γιὰ τὴ συντέλεια καὶ τὸ μετασχηματισμὸ τοῦ κόσμου. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Ὅσα ἄρχισαν σέ ὀρισμένο χρόνον, εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο καὶ νὰ τελειώσουν μέσα στοῦ χρόνον».

ποιῶν συγγραφέων· δηλαδή ὁ Μωϋσῆς. συντελείας... μεταποιήσεως· πρβλ. Ψαλμ. 101, 26· Ἦσ. λδ', 4 καὶ να', 6· Β' Πέτρ. γ' 7, 10, 13.

34. Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ (Μεγάλου Ἀθανασίου).

«Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἀταξία ἀλλὰ τάξις ἐστὶν ἐν τῷ παντί, καὶ οὐκ ἀμετρία ἀλλὰ συμμετρία, καὶ οὐκ ἀκοσμία ἀλλὰ κόσμος καὶ κόσμιον παρανομίος σύνταξις· ἀνάγκη λογίζεσθαι καὶ λαμβάνειν ἔννοιαν τοῦ ταῦτα συναγαγόντος καὶ σφραγίσαντος Δεσπότου. Κἂν γὰρ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρα· αἰ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τάξεως καὶ συμφωνίας τῶν ἐναντίων, ἐννοεῖν ἐστὶ τὸν τοιούτων ἄρχοντα καὶ κοσμητορα καὶ βασιλέα. Ὡσπερ γὰρ πόλιν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνθρώπων συνειστώσαν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ πλουσίων αἰῶν καὶ πενήτων, καὶ πάλιν γερόντων καὶ νεωτέρων, καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰ θεωρήσασιν εὐτάκτως οἰκουμένην, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαφόρους μὲν ὄντας, ὁμοιοῦντας δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ μήτε τοὺς πλουσίους κατὰ τῶν πενήτων, μήτε τοὺς μεγάλους κατὰ τῶν μικρῶν, μήτε τοὺς νέους κατὰ τῶν γερόντων γιγνομένους, ἀλλὰ πάντας καὶ τὴν ἰσομοιρίαν εἰρηνεύοντας· εἰ ταῦτα βλέπομεν, πάντως ἐννοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντος παρουσία τὴν ὁμόνοιαν προτιναεῖ, κἂν μὴ ὁρῶμεν αὐτόν. Ἡ μὲν γὰρ ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα· ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσιν ... Οὕτως ἐν τῇ τοῦ παντός τάξει καὶ ἁρμοσίᾳ τὸν τοῦ παντός ἡγεμόνα νοεῖν ἀνάγκη Θεόν, καὶ τοῦτον ἓνα καὶ οὐ πολλοῖς».

35 Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Καλύβην μικρὰν ἐπήξατό τις ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ τοῦ καρποῦ συναρθεθέντος ἀφῆκεν ἔρημον, καὶ οὐδὲ δύο πολλάκις ἡμέρας διαμένει, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταλίπτει ταχέως. Εἴτα καλύβη μὲν οὐκ ἂν σταίη χωρὶς τοῦ προνοοῦντος, δημιουργήματα δὲ τοσοῦτον οὕτω καλὸν καὶ θαυμαστόν, καὶ νόμοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ὥρων ἐνηλλαγμένα

34. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Μ. Ἀθανασίου «κατὰ Ἑλλήνων» (δηλαδὴ ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν) (Ἐ.Π. 25, 76).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή αὐτὴ παρουσιάζει παραστατικὰ μέ

34. Μετάφραση

« Ἐπειδή λοιπόν μέσα στήν κτίση δέν ὑπάρχει ἀταξία ἀλλά τάξη, καί δέν ὑπάρχει ἔλλειψη μέτρου ἀλλά συμμετρία, καί δέν ὑπάρχει χάος ἀλλά εὐταξία καί σέ ὅλα ἁρμονική συγκρότηση τοῦ κόσμου, πρέπει νά σκεπτόμαστε καί νά ἐννοοῦμε κατά κάποιο τρόπο τὸ Δεσπότη, πού δυνέδεσε καί στερέωσε ὅλα αὐτά μαζί. Γιατί, ἂν καί αὐτός εἶναι ἀόρατος μέ τὰ μάτια, ὅμως εἶναι δυνατό ἀπό τήν τάξη καί τήν ἑναρμόνιση τῶν ἀντιθέτων νά συλλάβουμε μέ τή δύναμη τῆς διανοίας μας τόν ἄρχοντα καί διακοσμητή καί βασιλιά τους. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σέ μιά πολιτεία, πού συγκροτεῖται ἀπό πολλούς καί διάφορους ἀνθρώπους, ἀπό μικρούς καί μεγάλους, καί ἀκόμα ἀπό πλουσίους καί φτωχοῦς, γέροντες καί νέους, ἄντρες καί γυναῖκες· ἂν βλέπαμε τήν πολιτεία αὐτή νά ἔχει κατοίκους πού ζοῦν μέ καλή τάξη, καί ἂν βλέπαμε αὐτούς πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτή, ἐνῶ εἶναι διαφορετικοί, νά ἔχουν ὁμόνοια μεταξύ τους καί νά μὴ στρέφονται οἱ πλούσιοι ἐναντίον τῶν φτωχῶν, οὔτε οἱ μεγάλοι ἐναντίον τῶν μικρῶν, οὔτε οἱ νέοι ἐναντίον τῶν γερόντων, ἀλλά ὅλοι νά ζοῦν εἰρηνικά μέ ἴσα μερίδια· ἂν βλέπαμε λοιπόν ὅλα αὐτά, θά κάναμε τή σκέψη, ὅτι ἡ ὑπαρξη κάποιου ἄρχοντα κάνει δυνατή τήν ὁμόνοια, ἔστω καί ἂν αὐτό δέν τόν βλέπουμε. Γιατί ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας· ἡ τάξη δείχνει τόν ἡγεμόνα.... Ἔτσι μέσα στήν τάξη καί τήν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος πρέπει νά βλέπουμε νοερά τόν κυρίαρχο τοῦ παντός Θεό, καί Αὐτόν μάλιστα ὡς ἕναν καί ὄχι ὡς πολλούς».

35. Μετάφραση

«Κάποιος ἔστησε ἕνα μικρό καλύβι ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καί, ἀφοῦ πήρε τόν καρπό, τὸ ἐγκατέλειψε ἔρημο· τὸ καλύβι συχνά δέ διατηρεῖται οὔτε δυὸ ἡμέρες, ἀλλά διαλύεται καί πέφτει κάτω γρήγορα. Ἄν λοιπόν ἕνα καλύβι δέ θά μπορούσε νά σταθεῖ ὀρθοῦ χωρὶς ἐκεῖνον πού θά φροντίσει γι' αὐτό, τότε ἕνα δημιούργημα τόσο πολὺ ὠραῖο καί θαυμαστό, καί οἱ νόμοι τῆς νύχτας καί τῆς ἡμέρας, καί οἱ

ὠραία παρομοίωση τῆ θεΐα πρόνοια ὡς διακυβέρνηση τοῦ κόσμου, στήν ὁποία ὀφείλεται ἡ τάξη καί ἡ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος.

χορείαι, καὶ φύσεως δρόμος ποικίλος τις καὶ παντοδαπὸς ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ καὶ αἴθρι καὶ οὐρανῷ καὶ φντοῖς καὶ ζώοις πετομένοις, νηχο-
 μένοις, βαδίζουσιν, ἔρπονσι καὶ ἐν τῷ πάντων ἐκείνων κυριωτέρῳ
 ἀνθρώπων γένει, πῶς ἂν διέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάπτωτον χρόνον
 χωρὶς προνοίας τινός; Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων ἔπελθέ μοι τοὺς λει-
 μῶνας τῷ λόγῳ, τοὺς παραδείσους, τὰ γένη τῶν ἀνθῶν, τὰς βοτάνας
 ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν, τὴν ἐνωδίαν, τὰ σχήματα, τὴν θέσιν, τὰ
 ὀνόματα μόνον· τὰ δένδρα τὰ ἔγκαρπα, τὰ ἄκαρπα, τῶν μετέλλων
 τὴν φύσιν ...· τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς ὄρνιθους, τὸν κάτω λειμῶνα,
 τὸν ἄνω λειμῶνα καὶ γὰρ ἐν τῇ γῆ λειμῶν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ λειμῶν,
 τὰ ποικίλα τῶν ἄστρον ἄνθη, κάτω ρόδα, ἄνω Ἴρις. Βούλει καὶ ἐπὶ
 τῶν ὀρνίθων σοι δεῖξω λειμῶνα; Κατάμαθε τοῦ ταῦ τὸ σῶμα τὸ ποι-
 κίλον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βαφήν, τοὺς πορφυρίζοντας στρουθοὺς.
 Ἐνόησόν μοι τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ πόσον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ
 ἡμαρτώθη, ἀλλ' ὥσπερ σήμερον κατασκευασθεῖς, οὕτως ἐστὶν ἀπο-
 στίλβων καὶ λαμπρός ... Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν ἀπίστων λόγος, ὅταν
 ἅπαντα ταῦτα διέλθωμεν πρὸς αὐτούς, τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος τῆς
 κτίσεως, τὴν δαφίλειαν, τὴν ἀφθονίαν τὴν ἐν ἅπασιν;».

36. Η ΣΥΝΕΝΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝ- ΘΡΩΠΟ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνού).

«Ὁ τεχνίτης Λόγος ζῶων ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε καὶ ὀρα-
 τῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ἕλης λαβῶν
 τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεῖς ..., οἷον

35. Περικοπή τῆς 10ης ἀπὸ τίς 21 ὁμιλίες τοῦ Χρυσόστομου «εἰς τοὺς ἀν-
 δριάντας» (Ε.Π. 49,114).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὰς βοτάνας ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν· Χα-
 ρακτηριστικοὶ σχετικὰ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Παράκελσου: «Κάθε λιβάδι καὶ λαγκάδι,
 κάθε βουνὸ καὶ λόφος εἶναι φαρμακεῖον τοῦ Θεοῦ». καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βα-
 φήν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι πάνω στὰ φτερά ἡ ἀμφίπλευρη ἀρμονία τῶν χρωμάτων
 καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ στελέχους.

κυκλικοί χοροί τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, πού διαδέχονται ἢ μιά τήν ἄλλη, καί ἡ πορεία τῆς φύσεως μέ τήν ποικιλία καί τίς κάθε εἶδους μορφές στή γῆ καί τή θάλασσα καί τόν ἀέρα καί τόν οὐρανό καί (τίς κάθε εἶδους μορφές) ἀνάμεσα στά πτηνά καί τά φυτά καί τά ζῶα πού κολυμποῦν, πού βαδίζουν, πού σέρονται, καί μέσα σέ αὐτά τό κυριότερο, τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά πῶς θά διατηροῦνταν μέσα στόν τόσο ἀδιάκοπο χρόνο, χωρίς κάποια πρόνοια; Μαζί μέ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ἔλα νά μοῦ μιλήσεις γιά τά λιβάδια, τούς ωραίους κήπους, τά εἶδη τῶν λουλουδιῶν, ὅλα τά βότανα, τή χρησιμοσιότητά τους, τό ἄρωμα, τά σχήματα, τή θέση, τά δνόματα μόνο· τά δέντρα τά καρποφόρα, τά ἄκαρπα, τή φύση τῶν μετάλλων... τά βουνά, τίς δασωμένες κοιλάδες, τά δάση, τό κάτω λιβάδι, τό πάνω λιβάδι – ἐπειδή καί στή γῆ ὑπάρχει λιβάδι καί στόν οὐρανό ὑπάρχει λιβάδι – τά ποικίλα λουλούδια τῶν ἀστρον, κάτω τριαντάφυλλα, πάνω τό οὐράνιο τόξο. Θέλεις νά σοῦ δεῖξω καί στά πτηνά ἕνα λιβάδι; ἐξετάσε μέ προσοχή τό σῶμα τοῦ παγωνιοῦ πού εἶναι πλουμιστό καί ξεπερνά κάθε ἄλλο χρωματισμό, τά σπουργίτια πού ἔχουν χρῶμα πρὸς τό σκοτεινό. Κάμε μου τή χάρη νά ἐξετάσεις πόσο χρόνο ὑπάρχει τό κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δίχως νά χάσει τή λάμψη του, ἀλλά σάν νά κατασκευάστηκε σήμερα, ἔτσι λάμπει καί εἶναι φωτεινός... Ἄλλά ποιά λογικά ἐπιχειρήματα θά εἶχαν νά προβάλουν οἱ ἄπιστοι, ὅταν παρουσιάσουμε μέ λεπτομέρεια σ' αὐτούς ὅλα αὐτά, δηλαδή τό μέγεθος, τό κάλλος τῆς κτίσεως, τόν πλοῦτο, τήν ἀφθονία, πού ὑπάρχει σέ ὅλα;».

36. Μετάφραση

«Ὁ δημιουργός Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τά δύο συστατικά, δηλαδή τήν ἀόρατη καί τήν ὁρατή φύση, δημιουργεῖ ἕνα ζωντανό πλάσμα, τόν ἄνθρωπο· καί ἀφοῦ πῆρε τό σῶμα ἀπό τήν ὕλη, πού ἤδη εἶχε δημιουργηθεῖ, καί ἀφοῦ ἔβαλε μέσα σ' αὐτό πνοή ἀπό τόν ἑαυτό

36. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στά Θεοφάνεια ἢ στά Γενέθλια τοῦ Σωτήρα (Ε.Π. 36, 321-322).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τεχνίτης Λόγος: εἶναι σταθερό διδάγμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατέρων, ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο διά τοῦ Υἱοῦ ἢ Λόγου του. Πρβλ. Ἰωάν. α', 3: «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καί χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν». **παρά τῆς ὕλης: πνοήν ἐνθεΐς:** πρβλ. Γεν. β', 7: «Καί

τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσθησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκινητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ νοοῦμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαγῆς μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοῦμενον».

37. ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ τὸν βραχὴν τοῦτον καὶ τρίπηχυν καὶ τοσοῦτω τῶν ἀλόγων ἐλάττονα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχύν, ὑψηλότερον πάντων ἐποίησε, λογικὴν ψυχὴν αὐτῷ χαρισάμενος, ὅπερ ἐστὶ μάλιστα τιμῆς τεκμήριον. Διὰ γὰρ τούτου καὶ πόλεις ᾠκοδόμησε καὶ θάλατταν ἔτεμε καὶ γῆν ἐκαλλώπισε καὶ τέχνας μυριάς ἐξεῦρε καὶ τῶν ἀγριωτέρων ἀλόγων περιεγένετο καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον καὶ πρῶτον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ἐπέγνω Θεὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐχειραγωγῆθη καὶ ἔγνω τί μὲν καλόν, τί δὲ οὐ τοιοῦτον, Θεῷ προσεύχεται τῶν ὀρωμένων μόνος· ἀποκαλύψεων ἀπέλαυσε, καὶ τοῦτο μόνος πάλιν· δι' αὐτὸν γῆ, δι' αὐτὸν οὐρανός, δι' αὐτὸν ἥλιος καὶ ἀστέρες· δι' αὐτὸν σελήνης δρόμοι καὶ ὠρῶν καὶ τροπῶν διαφοραί· δι' αὐτὸν καρπῶν γενέσεις καὶ φυτόν καὶ ἀλόγων γένη τσαῦτα· δι' αὐτὸν ἡμέρα καὶ δι' αὐτὸν νύξ· δι' αὐτὸν ἀπόστολοι καὶ προφῆται ἐπέμφθησαν, δι' αὐτὸν ἄγγελοι πολλάκις ἀπεστάλησαν. Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα ἐπελθεῖν. Δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ τὰ φρικώδη θαύματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δι' αὐτὸν γέγονε».

ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

37. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου στὸν 48ο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 55. 220-221).

του..., τόν τοποθετεῖ πάνω στή γῆ, ὡς ἕναν κατά κάποιο τρόπο δεύτερο κόσμο, μεγάλο αὐτόν μέσα σέ μικρό κόσμο, ἕνα ἄλλο ἄγγελο, προσκυνητή γῆς καί οὐρανοῦ, ἐπιτηρητή τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, μνημένο ὁμως στά μυστικά τοῦ ἀόρατου κόσμου, βασιλιά τῶν ἐπιγείων, ἀλλά ὑπήκοο στήν ἄνω βασιλεία, ἐπίγειο καί οὐράνιο, πρόσκαιρο καί ἀθάνατο, ὄρατό καί ἀόρατο, στή μέση μεγαλείου καί ταπεινότητος· τόν ἴδιο πνεῦμα καί σάρκα, μιά ζωντανή ὑπαρξη, πού στόν κόσμο ἐδῶ ἔχει τήν θέση του, ἀλλά πρὸς ἄλλο τόπο μετακινεῖται (ἀποδημεῖ) καί πού, κι αὐτό ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ μυστηρίου, φτάνει στή θέωσή του μέ τή κλίση του πρὸς τόν Θεό».

37. Μετάφραση.

«Καί τόν ἀσίημαντο αὐτό ἄνθρωπο, πού ἔχει ὕψος μόλις τρεῖς πῆχες καί εἶναι τόσο πολύ κατώτερος ἀπό τά ζῶα στή σωματική δύναμη, τόν ἔκαμε πολύ ἀνώτερο ἀπό ὅλα, ἀφοῦ χάρισε σ' αὐτό λογική ψυχή, πράγμα πού εἶναι πολύ μεγάλη ἀπόδειξη τιμῆς σ' αὐτόν. Γιατί (ὁ ἄνθρωπος)· μέ τό λογικό καί πόλεις ἔχτισε καί τή θάλασσα διέσχισε καί τή γῆ στόλισε, καί τέχνες ἀναριθμητες ἐπινόησε, καίνικησε τά πτό ἀγρια ζῶα καί, ἐκεῖνο πού εἶναι τό μεγαλύτερο ἀπό ὅλα καί τό πρῶτο, γνώρισε συνειδητά τό Θεό πού τόν ἔπλασε, καί πρὸς τήν ἀρετή χειραγωγήθηκε καί γνώρισε τί εἶναι καλό καί τί δέν εἶναι. Ἀπό ὅλα ὅσα βλέπουμε, ὁ μόνος αὐτός προσεύχεται στό Θεό· πῆρε θεῖες ἀποκαλύψεις, καί αὐτό πάλι ὁ μόνος αὐτός· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ γῆ, γι' αὐτόν ὁ οὐρανός, γι' αὐτόν ὁ ἥλιος καί τά ἄστρα· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ τροχιά τῆς σελήνης καί οἱ διαφορές τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους καί οἱ μεταβολές τῆς θέσεως τῶν ἄστρον· γι' αὐτόν ἡ παραγωγή τῶν καρπῶν καί τόσα πολλά φυτά καί εἶδη ζῶων· γι' αὐτόν ἡ ἡμέρα καί ἡ νύχτα· γι' αὐτόν στάλθηκαν ἀπόστολοι καί προφῆτες, γι' αὐτόν ἄγγελοι πολλές φορές ἦρθαν ὡς ἀπεσταλμένοι. Ἀλλά γιατί πρέπει νά ἀναφέρω πολλά; Ἄλλωστε δέν εἶναι δυνατό νά τά ἐξετάσουμε ὅλα ἀκριβῶς. Γι' αὐτόν ὁ μονογενῆς Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει ἄνθρωπος καί σταυρώθηκε καί θάφτηκε· καί τά θαύματα ἐκεῖνα μετά τήν ἀνάσταση, πού προκαλοῦν ἐκκληξή καί φόβο, γιά τόν ἄνθρωπο ἔχουν γίνει»

Πραγματικές παρατηρήσεις: θαύματα μετά τήν ἀνάσταση· ἐμφανίσεις τοῦ «Ἀναστάντος», Ἀνάληψη, Πεντηκοστή, ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας.

38. Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου του Ναζιανζηνού).

«Αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς λόγος ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα καὶ ψυχὴ νοεῖα διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοιον ἀνακαθαίρων καὶ πάντα γίνεται, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος ... Ὁ ὢν γίνεται· καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται... καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης κενοῦται· κενοῦται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τὶ τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνας, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ».

39. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΔΩΡ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Πίνωμεν ἀπὸ ὕδατος ζῶντος, ἄλλομένον εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ διατὶ ἄρα τὴν πνευματικὴν χάριν ὕδωρ ὠνόμασεν; Ἐπειδὴ δι' ὕδατος ἡ σύστασις τῶν ἀπάντων· ἐπειδὴ χλοοποιὸν καὶ ζωοποιὸν ἐστὶ τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται τὸ τῶν ὄμβρων ὕδωρ· ἐπειδὴ μονοειδὲς μὲν κατέρχεται, πολυειδῶς δὲ

38. Περικοπή ἀπὸ τὸν 45ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στὸ ἅγιο Πάσχα (Ε.Π. 36, 633-636).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· πρβλ. Μαθ. 1στ', 16 καὶ Ἰωάν. α', 1. τοῦ ἀρχετύπου κάλλους· ὁ Θεός εἶναι κατὰ τοὺς Πατέρες τὸ ἀπόλυτο καὶ «πανυπερτέλειο» κάλλος. Καὶ στὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνα ἀναφέρεται ὡς τὸ ἀπόλυτο «καλό», τὸ «ἀεὶ ὄν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὐξανόμενον οὔτε φθίνον».

38. Μετάφραση.

«Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπεριόριστος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὸ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἀποτύπωμα τοῦ πρωτότυπου κάλλους, ἡ ἀκίνητη σφραγίδα, ἡ ἀμετάβλητη εἰκόνα, ὁ λόγος τοῦ Πατέρα ἔρχεται πρὸς τὴ δική του εἰκόνα καὶ φορεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ παίρνει λογικὴ ψυχὴ γιὰ χάρη τῆς δικῆς μου ψυχῆς, καθαρίζοντας τὸ ὅμοιο μὲ τὸ ὅμοιο, καὶ γίνεται σὲ ὅλα ἄνθρωπος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία... Ὁ αἰώνιος Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος· καὶ Αὐτὸς πού δέ δημιουργήθηκε, δημιουργεῖται... καὶ Ἐκεῖνος πού κάνει τοὺς ἄλλους πλουσίους, γίνεται φτωχός· παίρνει τὴ φτώχεια τοῦ ἀνθρώπινου σώματός μου, γιὰ νὰ πάρω ἐγὼ τὸν πλοῦτο τῆς θεότητάς Του. Καὶ Αὐτὸς πού εἶναι γεμάτος (ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας φύσεως), ἀποβάλλει τὸ θεῖο μεγαλεῖο Του, ἀφοῦ ἀποξενώνεται γιὰ λίγο χρόνον ἀπὸ τὴ δόξα Του, γιὰ νὰ πάρω κι' ἐγὼ μέρος στὸν πλοῦτο τῶν θείων Του ἀγαθῶν. Ποιὸς εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς θείας ἀγαθότητος; Ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριον αὐτὸ σχετικὰ μὲ ἐμένα; Ἐλαβα τὴν εἰκόνα (τοῦ Θεοῦ) καὶ δέν τὴ φύλαξα· παίρνει τὴ δική μου σάρκα, γιὰ νὰ σώσει τὴν εἰκόνα καὶ νὰ κάνει τὴ σάρκα (τὴν ἀνθρώπινη φύση) ἀθάνατη».

39. Μετάφραση.

«Ἐπειδὴ πίνουμε ἀπὸ τὸ ἀστεῖρευτο νερό, πού ἀναβλύζει γιὰ νὰ δίνει ζωὴ αἰώνια. Αὐτὸ εἶπε ὁ Σωτὴρας γιὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο θὰ ἔπαιρναν ἐκεῖνοι πού πιστεύουν σ' Αὐτόν. Ἄλλὰ γιατί ἄραγε τὴν πνευματικὴ χάρη τὴν ὀνόμασε νερό; Ἐπειδὴ ὅλα μὲ τὸ νερὸ σχηματίζονται· Ἐπειδὴ τὸ νερὸ εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ τὴ βλάστηση καὶ δίνει ζωὴ· ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς πέφτει τὸ νερὸ τῆς βροχῆς· ἐπειδὴ πέφτει μὲ μιὰ μορφή ἀλλὰ ἐνεργεῖ μὲ πολλοὺς

39. Περικοπή ἀπὸ τὴ 16ῃ Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἐ.Π. 33, 932-933).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὕδατος ζῶντος: Ἰωάν. δ', 10· πρόκειται γιὰ τὸ νερὸ τῆς πηγῆς πού τρέχει, καὶ ὄχι γιὰ νερὸ πού εἶναι ἀκίνητο στὴ δεξαμενὴ ἢ

ἐνεργεῖ. Μία μὲν γὰρ πηγὴ ὅλον παραδείσον ἐπαρδεύει· εἰς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ὑετὸς κατέρχεται ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ γίνεται λευκὸς μὲν ἐν κρίνῳ, ἐρυθρὸς δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυραῖος δὲ ἐν ἴοις καὶ ὑακίνθοις καὶ διάφορος καὶ ποικίλος ἐν παντοίοις εἶδεσι· καὶ ἐν φοίνικι μὲν ἄλλος, ἐν ἀμπέλῳ δὲ ἄλλος καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα· μονοειδῆς ὢν καὶ οὐκ ὢν ἄλλος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ μεταβάλλων ἑαυτὸν ὁ ὑετός, ἄλλος καὶ ἄλλος κατέρχεται· ἀλλὰ τῆ τῶν ὑποδεχομένων κατασκευῆ συμπεριφερόμενος, ἐκάστω τὸ πρόσφερον γίνεται. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ καὶ μονοειδὲς καὶ ἀδιαίρετον, ἐκάστω διαιρεῖ τὴν Χάριν καθὼς βούλεται. Καὶ ὥσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον, ὕδατι κοινωνήσαν, βλαστούς ἐκδίδωσιν· οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴ, διὰ μετανοίας ἁγίου Πνεύματος καταξιωθείσα, βότρυνας ἐκφέρει δικαιοσύνης. Μονοειδὲς δὲ ὢν, πολλὰς νεύματι Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ. Τινὸς μὲν γὰρ συγκέχρηται γλώσση πρὸς σοφίαν. Ἄλλον φωτίζει τὴν ψυχὴν ἐν προφητεῖα, ἄλλῳ δὲ δίδωσι δύναμιν ἀπελάσαι δαίμονας, ἄλλῳ δὲ δίδωσιν ἐρμηνεῦσαι τὰς θείας Γραφάς· ἄλλον τὴν σωφροσύνην ἐνισχύει, ἄλλον διδάσκει τὰ περὶ ἐλεημοσύνης, ἄλλον διδάσκει νηστεύειν καὶ ἀσκεῖν, ἄλλον διδάσκει καταφρονεῖν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων, ἄλλον ἐτοιμάζει πρὸς μαρτύριον· ἄλλο ἐν ἄλλοις, αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλο ἑαυτοῦ».

40. Η ΑΓΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὶς γὰρ τοιοῦτος λιμὴν, οἷος ἡ Ἐκκλησία; Τὶς τοιοῦτος παρά-

στό πηγάδι ἢ στοὺς λάκκους. Καί κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «ὑδὼρ ζῶν ἀποκαλεῖ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν, δι' ἧς καὶ μόνης ἡ ἀνθρωπότης, πολυτρόποις ἀγαθῶν ιδέαις περιανθίζεται». **ἀλλομένου εἰς ζῶην αἰώνιον**· Ἰωάν. δ' 14: Ὅπως, γράφει σύγχρονος ξένος ἐρμηνευτής, «τὸ ρεῦμα τοῦ ὕδατος δὲν σταματᾷ ἕως οὐ καταλήξῃ εἰς τὸν ὕκεανόν· τοιοτοτρόπος καὶ τὸ πνευματικὸν ὑδὼρ τῆς χάριτος, ὡς οὐράνιον ρεῦμα, ἀναπηδᾷ τεῖνον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ ὕψος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν πηγὴν». **Χάρις**· Χάρη εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ δωρεὰ πού παρέχεται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ἀνακαινίζεται καὶ νὰ γίνεται ἄγιος τῆς αἰώνιας σωτηρίας.

τρόπους. Ἐπειδή μιὰ πηγὴ ποτίζει ἕναν δλόκληρο ὠραῖο κήπο· μιὰ καὶ ἡ ἴδια ράγδαία βροχὴ κατεβαίνει σέ δλόκληρο τόν κόσμο· καὶ αὐτὴ γίνεται λευκὴ στὸν κρίνο, κόκκινη στό τριαντάφυλλο, πορφύρενια στοὺς μενεξέδες καὶ τοὺς ὑάκινθους καὶ διαφορετικὴ καὶ ποικιλόχρωμη στίς κάθε εἶδους μορφές τῶν φυτῶν· καὶ στό φοῖνικα γίνεται ἄλλη, στήν κληματαριά διαφορετικὴ καὶ σ' ὅλα παίρνει ὄλες τίς μορφές, ἂν καὶ ἔχει μιὰ μόνο μορφὴ καὶ δέν εἶναι διαφορετικὴ αὐτὴ ἀπὸ τόν ἑαυτὸ της. Ἐπειδὴ ἡ βροχὴ δέν ἀλλάζει τόν ἑαυτὸ της, ὥστε νά πέφτει κάθε φορὰ ἄλλη καὶ διαφορετικὴ, ἀλλά, ἀφοῦ προσαρμόζεται ἀνάλογα μέ τὴν κατασκευὴ τῶν φυτῶν πού τὴν προσλαμβάνουν, γίνεται στό καθένα ἀπὸ αὐτὰ αὐτὸ πού τοὺς εἶναι ὠφέλιμο. Ἔτσι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἂν καὶ εἶναι ἕνα καὶ μέ μιὰ μορφὴ καὶ ἀδιαίρετο, μοιράζει στὸν καθένα τὴ Χάρη, ὅπως Αὐτὸ θέλει. Καὶ καθὼς τὸ ξερὸ κλαδί, ὅταν ἔρθει σέ ἐπαφὴ μέ τὸ νερὸ, βγάζει βλαστάρια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ πού ἔζησε μέσα στίς ἁμαρτίες, ἀφοῦ μέ τὴ μετάνοια γίνε ἄξια τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παράγει σταφύλια δικαιοσύνης. Ἐνῶ ἔχει μιὰ μορφὴ, μέ ἕνα νεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κάνει πολλές τίς ἀρετές. Γιατί στὸν ἕνα χρησιμοποιεῖ τὴ γλώσσα του γιὰ νά ὁμιλήσει μέ σοφία. Ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴ στό ἔργο τῆς προφητείας, στὸν ἄλλο δίνει δύναμη γιὰ νά ἐκδιώξει δαίμονες, στὸν ἄλλο χαρίζει τὴν ἰκανότητα νά ἐρμηνεύσει τίς θείες Γραφές· ἄλλου ἐνισχύει τὴ σωφροσύνη, ἄλλον διδάσκει τὰ σχετικά μέ τὴν ἐλεημοσύνη, ἄλλον διδάσκει νά νηστεύει καὶ νά ἀσκεῖται, ἄλλον διδάσκει νά περιφρονεῖ τὰ ὑλικά πράγματα, ἄλλον ἐτοιμάζει γιὰ τὸ μαρτύριο. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα διαφορετικὸ παρουσιάζεται σέ ἄλλους, ἀλλά αὐτὸ τὸ ἴδιο δέν εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τόν ἑαυτὸ του».

40. Μετάφραση.

«Γιατί, ποιό λιμάνι μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τὴν Ἐκκλησίαι; Ποιὸς

40. Περικοπή ἀπὸ τὴν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ τὴ μετάνοια. (Ἐ.Π. 49, 335-337).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: φύλλα δένδρων· πρβλ. τὰ «φύλλα συκῆς», μέ

δεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὐα ὑποσκελίζουσα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνούσα. Ἐὰν δὲ ἄκανθαν εἶρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορία φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερία προαιρέσεως τετίμηται· ἐὰν δὲ λύκον εἶρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλω, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρω. Διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν μείζονα προσειπῶν. Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῶα καὶ ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. Οἶόν τι λέγω· Εἰσηλθεν ἐκεῖ ἰέραξ καὶ ἐξηλθεν ἰέραξ· εἰσηλθε λύκος καὶ ἐξηλθε λύκος· εἰσηλθέ τις ἰέραξ ἐνταῦθα καὶ ἐξέροχεται περιστερά· εἰσέροχεται λύκος καὶ ἐξέροχεται πρόβατον· εἰσέροχεται ὄφις καὶ ἐξέροχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαννουμένης.

41. Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται (ἡ Ἐκκλησία), διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἔλθειν ὀφείλοντα δόγματα, περὶ τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν· καὶ τὸ καθολικῶς ἰατρεύειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, κερτῆσθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε

τὰ ὁποῖα οἱ ἁμαρτήσαντες προωτόπλαστοι κάλυψαν τῇ γυμνότητά τους. **ἄμπελος**· πρβλ. Ἰωάν. ιε', 5. **ἀπορία φύσεως... προαιρέσεως**· συνοπτικὴ διατύπωση τῆς ἀλήθειας, ὅτι στὴ φύση ἐπικρατοῦν οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι, ἐνῶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ ἡ ἐλεύθερη ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄλη περικοπὴ τονίζει τὴν ἁγιαστικὴ καὶ ἀνακαινιστικὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας.

παραδείσος μοιάζει προς τή δική σας σύναξη; Ἐδῶ δέν ὑπάρχει φίδι πού σχεδιάζει τό κακό, ἀλλά ὁ Χριστός πού ὀδηγεῖ στή μυστηριακή ζωή· δέν ὑπάρχει ἡ Εὐα πού σέ ρίχνει κάτω μέ τρικλοποδιά, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία πού ἀνορθώνει· δέν ὑπάρχουν ἐδῶ φύλλα δέντρων, ἀλλά ὁ καρπός τοῦ ἁγ. Πνεύματος. δέν ὑπάρχει ἐδῶ φράχτης μέ ἀγκάθια, ἀλλά ἀμπέλι θαλερό. Ἄν βρῶ ἕνα ἀγκάθι, τό μετατρέπω σέ ἔλια· γιατί ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ δέν ἐμποδίζονται ἀπό τίς φυσικές δυσκολίες, ἀλλά ἔχουν τιμηθεῖ μέ τήν ἐλευθερία τῆς θελήσεως· ἄν βρῶ ἕνα λύκο, τόν μεταβάλλω σέ πρόβατο, χωρίς νά τοῦ ἀλλάξω τή φύση, ἀλλά μετατρέποντας τή θέληση. Γι' αὐτό δέ θά ἔκανε κανεῖς λάθος, ἄν ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τήν κιβωτό. Γιατί ἡ κιβωτός ἔπαιρνε τά ζῶα καί τά διατηροῦσε, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τά ζῶα καί τά μεταβάλλει. Ἄς χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Ἐκεῖ, στήν κιβωτό, μπῆκε γεράκι καί βγήκε γεράκι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει λύκος. Ἐδῶ (στήν Ἐκκλησία) μπῆκε κάποιος γεράκι καί βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι καί βγαίνει ἄρνι, ἐπειδή δέν ἀλλάζει ἡ φύση, ἀλλά διώχεται ἡ κακία».

41. Μετάφραση.

«Ὀνομάζεται λοιπόν ἡ Ἐκκλησία καθολική, γιατί ἀπλώνεται σέ ὅλη τήν Οἰκουμένη, ἀπό τή μιὰ ὡς τήν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς· λέγεται ἐπίσης καθολική, γιατί διδάσκει καί ὀρθόδοξα καί ἀσταμάτητα ὅλα τά δόγματα πού πρέπει νά γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι, γιά τά ὄρατά καί τά ἀόρατα πράγματα, γιά τά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια· ἐπίσης (λέγεται καθολική), ἐπειδή ἐπιδιώκει νά ὀδηγήσει στήν εὐσέβεια ὁλόκληρο τό γένος τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή καί τούς ἄρχοντες καί τούς ἀρχομένους, καί τούς μορφωμένους καί τούς ἀπλοϊκοῦς· ἐπίσης (λέγεται καθολική), γιατί γιαιτρεῖ πέρα γιά πέρα καί θεραπεύει ὅλα τά εἶδη τῶν ἁμαρτιῶν πού γίνονται μέ τήν ψυχή καί τό σῶμα, καθώς ἐπίσης καί γιατί μέσα σ' αὐτή ἀποκτᾶει κανεῖς κάθε εἶδος τῆς λεγόμενης ἀρετῆς, πού φαίνεται καί στά ἔργα καί στά λόγια καί στά διά-

41. Περικοπή ἀπό τή 18η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ε.Π. 33, 1044).

καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν. Ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν».

42. Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Ἄν ἔχῃς ἁμαρτήματα, μὴ ἀπογνῶς· οὐ παύομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· καὶ ὅπερ ἐν ταῖς παλαιαῖς ποιούμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας ἐπιλανθανόμεθα, τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ποιῶμεν. Εἰ ἐπαλαιώθῃς σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσσον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανόιας. Καὶ ἔνι, φησί, μετανοήσαντα σωθῆναι; Καὶ πάνν ἔνι. Πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα· καὶ ἐὰν μετανοήσω, σφύζομαι; Πάνν. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τῆς τοῦ Δεσπότου σου φιλανθρωπίας... Θεοῦ γὰρ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἢ ἀγαθότης... Ἐνόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα· μὴ δύναται στήναι ἢ φανῆναι; Ὅσον σπινθῆρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῶ πλεόν. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ᾗ, μέτρον ἔχει· ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος».

43. Η ΣΥΧΝΗ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐκκλησία· ἀρχικὰ ἢ λέξη σήμαινε τὴ συν-έλευση τοῦ δήμου, δηλαδὴ τῶν πολιτῶν, πού συγκαλοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους πρὸς ἀνακοίνωση, σύσκεψη, γνωμοδότηση, ἀπόφαση. Ἡ ὄλη περικοπὴ παρουσιάζει μὲ τρόπο συνοπτικὸ τοὺς κυριότερους λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολικὴ. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἐπίσης καθολικὴ καὶ γιατί εἶναι αἰωνόβια. Κατὰ τὸ Μ. Ἀθανάσιο, «ἔσται ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανόν καὶ μένουσα διηλεκκῶς ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη».

φορα πνευματικά χαρίσματα. Ἐκκλησία ἀκόμη ὀνομάζεται σύμφωνα μέ τήν κύρια σημασία τῆς λέξεως «ἐκκλησία», γιατί καλεῖ ὄλους καί τούς μαζεύει».

42. Μετάφραση.

«Ἄν ἔχεις ἁμαρτίες, νά μήν ἀπελπιστεῖς· αὐτά δέν παύω νά σᾶς τά λέω συνεχῶς· καί ἄν κάθε μέρα ἁμαρτάνεις, νά μετανοεῖς καθημερινά· καί ἐκεῖνο πού κάνουμε στά παλιά σπίτια, ὅταν φθαροῦν, ἀφαιροῦμε δηλαδή τά σαπισμένα μέρη καί ἐτοιμάζουμε καινούρια καί ποτέ δέν ξεχνᾶμε νά τά φροντίζουμε συνέχεια, αὐτό ἄς κάνουμε καί γιά ἐμᾶς. Ἄν παλιώσεις σήμερα ἀπό τήν ἁμαρτία, νά ἀνακαινίσεις τόν ἑαυτό σου μέ τή μετάνοια. Καί εἶναι δυνατό, μπορεῖ νά πει κανεῖς, νά σωθῶ, ἀφοῦ μετανοήσω; Καί βέβαια εἶναι. Ὅλη τή ζωή μου τήν πέρασα μέσα στίς ἁμαρτίες· καί ἐάν μετανοήσω βρῶσκω τή σωτηρία; Πολύ. Ἄπό πού γίνεται αὐτό φανερό; Ἄπό τή φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου σου... Γιατί δέ μετριέται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, οὔτε μπορεῖ νά ἐριμνευτεῖ μέ λόγια ἢ ἀγαθότητά Του... Σκέψου μιά σπίθα πού ἔπεσε μέσα στή θάλασσα· μήπως μπορεῖ νά σταθεῖ ἐκεῖ ἢ νά φανεῖ; Ὅση σχέση ἔχει μιά σπίθα μέ τό πέλαγος, τόση σχέση ἔχει ἡ ἁμαρτία σέ σύγκριση μέ τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· καί καλύτερα ὄχι τόση, ἀλλά πιό πολλή. Γιατί τό πέλαγος, ἀκόμη καί ἄν εἶναι μεγάλο, ἔχει ὄριο πού μετριέται· ἐνῶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπεριόριστη».

43. Μετάφραση.

«Εἶναι καλό καί ὠφέλιμο νά κοινωνεῖς καθημερινά καί νά μεταλαβαίνεις τό ἅγιο Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Χρι-

42. Περικοπή ἀπό τήν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιά τή μετάνοια (Ἐ.Π. 49, 337).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ λόγοι τῆς περικοπῆς μποροῦν νά παρηγορήσουν καί τό μεγαλύτερο ἁμαρτωλό καί νά τόν ἐνθαρρύνουν πρὸς μετάνοια.

43. Περικοπή ἀπό τήν 93η ἐπιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς Καισαρίαν πατρικίαν περὶ κοινωνίας» (Ἐ.Π. 32, 484).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ὁ τρώγων μου... ζῶν αἰώνιον»· Ἰωάν στ', 54. Μέ τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας γινόμαστε κοινωνοί καί συμμετοχοί τῆς

αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολλὰχῶς; Ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἁγίου τινός».

44. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ ψοδαῖς τισι πρὸς τὸ κατηφές πεποιημέναις παραθρονηεῖς καὶ μέλεσι γοεροῖς ἐκτίθειν σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιτηδεύεις· καὶ ὡσπερ τῶν τραγηδῶν ἰδιὸν ἐστὶ τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ σκευή, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσι· οὕτως οἶει προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρόπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον καὶ αἰχμηρὰν κόμην καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ καὶ ρύπον καὶ κόνιν καὶ μέλος στυγνόν, ἀεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῇ ψυχῇ διασῶζον. Κατάλιπε ταῦτα ποιεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα. Σὺ δὲ ἐδιδάχθης περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, ὅτι «σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν». Τὶ οὖν κλαίεις τὸν ἐξεληθόντα μεταμφιάσασθαι;

ζωῆς, τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουμε πλέον ἀπὸ τὸν παρόντα βίο ζωὴ αἰώνια. Ἡ περικοπὴ συνιστᾷ τὴ συχνὴ θεία Κοινωνία, πράγμα πού ἦταν ὁ κανόνας στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ «ἦσαν προσκαρτεροῦντες... τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Πρ. β', 42). Στούς ἀσθενεῖς πού ἀπουσίαζαν ἀπὸ τῆς Θεῆς Λειτουργίας, στελνόταν ἡ Θεία Κοινωνία μὲ τούς διακόνους ἢ τίς διακόνισσες. Ὁ Χρυσόστομος ἔλεγχε αὐστηρὰ ἐκείνους πού ἦταν στὴ Θεία Λειτουργία καὶ δὲ μεταλαμβάναν: «Εἰπέ μοι, εἴ τις εἰς ἐστίαισι κληθεὶς τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθεῖ (εἰς τὸ ἀνάκλιτρον) καὶ ἔτοιμος γένηται πρὸς τὴν τράπεζαν, εἶτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα;». Δυνατές καὶ πειστικές εἶναι οἱ ἐκφράσεις τῆς Θ. Λειτουργίας «Προσέλθετε» ἢ «Ὄρθο· μεταλαβόντες...» Θά ἔπρεπε καὶ σήμερα νά ἐπαναληφθεῖ ἡ παλιά συνήθεια τῆς συχνῆς Θ. Κοινωνίας, ἢ ὅποια εἶναι δύναμη καὶ φάρμακο. Προϋπόθεση βέβαια αὐτῆς εἶναι πάντοτε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἡ πίστη καὶ ἡ ἀγάπη. Κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλο «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ αὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ

στος σαφώς μᾶς λέει· «Ὅποιος τρώει τὴ σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου ἔχει ζωὴ αἰώνια». Γιατί ποιός ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ νὰ παίρνει κανεὶς μέρος στὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖ τὴ ζωὴ αὐτὴ μὲ πολλοὺς τρόπους; Ἐμεῖς ὁμως βέβαια παίρνουμε τὴ θεία Κοινωνία τέσσερις φορές κάθε ἐβδομάδα, τὴν Κυριακὴ, τὴν Τετάρτη, τὴν Παρασκευὴ καὶ τὸ Σάββατο. Κοινωνοῦμε ἀκόμη καὶ τὶς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, σὲ περίπτωση ὁμως πού ἐφορτάζεται ἡ μνήμη κάποιου ἁγίου».

44. Μετάφραση.

«Σὺ θρηνεῖς μὲ τραγοῦδια, πού ἔχουν γίνει γιὰ νὰ προκαλοῦν μελαγχολία, καὶ καταγίνεσαι μὲ μοιρολόγια γιὰ νὰ φθεῖρεις τελείως τὴν ψυχὴ σου· καὶ ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ἠθοποιῶν εἶναι ἡ μιμικὴ ἀναπαράσταση καὶ ἡ χρησιμοποίηση τῶν θεατρικῶν κουστουμιῶν, μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται στὴ σκηνὴ τῶν θεάτρων, ἔτσι νομίζεις ὅτι ἐπιβάλλεται καὶ ἀρμόζει σ' αὐτόν πού πενθεῖ, ἀνάλογη ἐξωτερικὴ εμφάνιση, δηλαδὴ μαῦρο ἐνδυμα καὶ ἄλουστα μαλλιά καὶ σκοτάδι μέσα στό σπῖτι καὶ βρωμιὰ καὶ σκόνη καὶ μοιρολόγι, πού διατηρεῖ στὴν ψυχὴ ἀνοιχτὸ τὸ τραῦμα τῆς λύπης. Ἄφησε νὰ κάνουν αὐτὰ ἐκεῖνοι πού δὲν ἔχουν ἐλπίδα. Σὺ ὁμως διδάχτηκες γιὰ ὅσους ἔχουν κοιμηθεῖ (πεθάνει) «ἐν Χριστῷ», ὅτι «σπέρνεται σῶμα φθαρτό, ἀνασταίνεται ἀφθαρτό· σπέρνεται σῶμα ἀσθενικό, ἀνασταίνεται εὐρωστό· σπέρνεται σῶμα πού ἔχει ἀπλῶς ζωὴ, ἀνασταίνεται σῶμα πνευματικό». Γιατί λοιπὸν κλαῖς γι' αὐτόν, πού ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ, γιὰ νὰ ἀλλάξει (τὸ παλαιὸ φθαρτό) ἐνδυμα καὶ νὰ φορέσει νέο ἐνδυμα (τῆς ἀφθαρσίας); Οὔτε νὰ θρηνεῖς γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, γιατί στερεῖσαι ἓνα βοηθὸ χρήσιμο στὴ ζωὴ, γιατί ἡ Γραφὴ λέγει, ὅτι εἶναι καλὸ νὰ ἐλπίζει κανεὶς στὸν Κύριο παρὰ νὰ

σῶμα τοῦ κυρίου» (Α Κορ. ια . 28-29). Εἶναι φανερό ὅτι ἡ συχὴ Θ. Κοινωνία δὲν προϋποθέτει πολυήμερη νηστεία

44. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «Περὶ εὐχαριστίας» (Ε.Π. 31, 232-233).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: μέλαν ἐνδυμα· Ἡ χρῆση τῶν μαύρων ἐνδυμάτων πρὸς ἐνδειξὴ πένθους ἐπὶ μικρὸ χρονικὸ διάστημα εἶναι σωστὸ γιὰ λόγους

Μήτε σεαυτὸν θρήνει ὡς βοηθοῦ τινος πρὸς τὸν βίον στερούμενος· ἀγαθὸν γάρ, φησίν, ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον. Μήτε ἐκείνον ὀδύρου, ὡς δεινὰ πεπονθότα. Μικρὸν γὰρ ὕστερον ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ αὐτὸν διυπνίσει καὶ ὄψει αὐτὸν παριστάμενον τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ».

45. Ο ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καθάπερ λιμὴν, πνευμάτων καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος, πολλὴν τοῖς ὀρμιζομένοις πλοίοις παρέχει τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος, ὡσπερ ἀπὸ τινος χειμῶνος τῶν ἔξωθεν πραγμάτων τοὺς εἰσιόντας ἐξαρπάζων, μετὰ πολλῆς παρέχει τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐστάναι, καὶ τῶν θεῶν ἀχροῶσθαι λογίων. Τοῦτ' ἰσχυροῖον ὑπόθεσις ἐστὶν ἀρετῆς, διδασκαλεῖον φιλοσοφίας· οὐ γὰρ συνάξει μόνον, ὅτε ἀκρόασις Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικὴ καὶ συνέδριον πατέρων αἰδεσίμων, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ λοιπῷ καιρῷ. Ἐπίβηθι τῶν προθύρων μόνον, καὶ εὐθέως ἀπέθου τὰς φροντίδας τὰς βιωτικὰς. Εἴσελθε τῶν προθύρων εἴσω, καὶ καθάπερ αὖρα τις πνευματικὴ περιούσιαταί σου τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡ ἡσυχία εἰς φρίκην ἄγει καὶ διδάσκει φιλοσοφεῖν· ἀνίστησι τὸ φρόνημα καὶ οὐκ ἀφήσει μεμνησθαι τῶν παρόντων· μεθίστησί σε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Εἰ δὲ χωρὶς συνάξεως τοσοῦτον κέρδος τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ὅταν Προφητῆται πάντοθεν βοῶσιν, ὅταν Ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἐστήκη, ὅταν ὁ Πατὴρ ἀποδέχηται τὰ γινόμενα, ὅταν Πνεῦμα Ἅγιον παρέχῃ τὴν οἰκειάν ἀγαλλίασιν, πόσης μὲν ὠφελείας ἐμπλησθέντες οἱ παρόντες ἀπέρχονται; Οἱ ἀπόντες δὲ πόσῃ ζημίαν ὑπομένουσιν; ... Βαλανεῖόν ἐστὶ τὰ ἐνταῦθα πνευματικόν, τῆ θέρη τοῦ Πνεύματος πάντα ἀποσμήχον ρύπον· μᾶλλον δὲ οὐχὶ ρύ-

κοινωνικούς. Δὲν μπορεῖ ὁμως νὰ ἐπιβάλλεται γιὰ πολὺ καιρὸ ἀπὸ λόγους θρησκευτικούς. «σπεῖρεται ἐν φθορᾷ... πνευματικόν»· Α' Κορ. ιε', 42-44. **σῶμα ψυχικόν**· εἶναι τὸ σῶμα πού ζωοποιεῖται ἀπὸ τίς κατώτερες ψυχικὲς ζωϊκὲς δυνάμεις. **σῶμα πνευματικόν**· εἶναι τὸ σῶμα πού διαμορφώνεται ἀπὸ τίς ἀνώτερες πνευματικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται σὲ ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. **ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ**· Α' Θεσ. δ', 16· Α' Κορ. ιε', 52.

ἐλλίξει σέ ἄνθρωπο. Οὔτε νά κλαῖς αὐτόν, γιατί τάχα ἔχει πάθει φοβερὰ πράγματα. Γιατί μετά ἀπό λίγο (στή δευτέρα παρουσία) θά τόν ξυπνήσει ἡ σάλπιγγα ἀπό τόν οὐρανό καί θά τόν ἴδεις νά παρουσιάζεται μπροστά στό θρόνο τοῦ Χριστοῦ».

45. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα λιμάνι, πού εἶναι προφυλαγμένο ἀπό τούς ἀνέμους καί τά κύματα, δίνει μεγάλη ἀσφάλεια στά πλοῖα πού ἀγκυροβολοῦν, ἔτσι λοιπόν καί ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σώζοντας κατά κάποιον τρόπο ἀπό μιά τρικυμία τῶν κοσμικῶν περιστάσεων ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτήν, τούς δίνει τή δυνατότητα νά στέκονται μέ πολλή γαλήνη καί ἀσφάλεια καί νά ἀκοῦνε τά θεῖα λόγια... Αὐτός ὁ τόπος εἶναι θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας· ὄχι μόνο τήν ὥρα τῆς λατρευτικῆς συνάξεως, ὁπότε γίνεται προσεκτική παρακολούθηση τῶν Γραφῶν καί πνευματική διδασκαλία καί συγκέντρωση σεβαστῶν πατέρων, ἀλλά καί σέ ὅλο τόν ὑπόλοιπο χρόνο. Πάτησε μόνο τό πόδι σου στόν πρόναο καί ἀμέσως ξεχνᾷς τίς φροντίδες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Νά μπεις μέσα στόν πρόναο, καί τότε κάποια πνευματική αὔρα σοῦ τυλίγει τήν ψυχή. Αὐτή ἡ ἡσυχία μᾶς ὀδηγεῖ στό θρησκευτικό ρίγος καί μᾶς διδάσκει νά φιλοσοφοῦμε· ἀνυψώνει τό φρόνημα καί δέν ἀφήνει νά θυμόμαστε τά παρόντα· σέ μεταθέτει ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Ἐάν λοιπόν χωρίς λατρευτική σύναξη εἶναι τόσο μεγάλο τό κέρδος ἀπό τήν παρουσία σου ἐδῶ στό ναό, ὅταν ὁμως οἱ Προφῆτες ὁμιλοῦν μεγαλόφωνα ἀπό ὅλα τά μέρη, ὅταν οἱ Ἀπόστολοι κυρῶσσουν τό Εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ Χριστός βρίσκεται στό μέσο, ὅταν ὁ Πατήρ δέχεται ἐκεῖνα πού τελοῦνται, ὅταν τό ἅγιο Πνεῦμα παρέχει τή δική Του πνευματική ἀγαλλίαση, τότε μέ πόση ὠφέλεια γεμάτοι φεύγουν αὐτοί πού εἶναι παρόντες; Ἐκεῖνοι ὁμως πού εἶναι ἀπόντες πόση βλάβη παθαίνουν; Ὅσα ὑπάρχουν καί γίνονται ἐδῶ εἶναι πνευματικό λουτρό, πού μέ τή θερμότητα τοῦ Πνεύματος ἀφαιρεῖ κάθε ρυπαρότητα· ἢ καλύτερα ἢ φωτιά τοῦ Πνεύματος δέν ἀφαιρεῖ μόνο τή ρυπαρότητα, ἀλλά καί τό χρωματισμό. «Για-

45. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιτίμηση τοῦ Χρυσοστόμου «κατά τῶν ἀπολειφθέντων» καί ἀπό τήν παίνεσή του πρός τούς παρόντας (στό ναό) (Ε.Π. 31, 145).

πον ἀποσχῆμον μόνον τὸ τοῦ πνεύματος πῦρ, ἀλλὰ καὶ βροφὴν. « Ἐὰν γὰρ ὄσι, φησὶν, αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ ».

46. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΙΚΕΤΗΡΙΑ ΔΕΗΣΗ) (Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου).

« Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἐκθροφον· τὴν νεότητα παιδαγωγῆσον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορίας καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν ἢ λήθην ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἐκάστον τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ, Κύριε, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίς τῶν

Πραγματικές παρατηρήσεις: φιλοσοφίας· φιλοσοφεῖν· ἐννοεῖ τὴν ἀγάπη τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας, τὴν ὅποια τὰ λειτουργικὰ μας κείμενα χαρακτηρίζουν ὡς «κρεῖττονα σοφίαν» καὶ «ἀμείονα φιλοσοφίαν». **Προφήται βοῶσιν... Ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται·** ἐννοεῖ τὰ προφητικά, ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα πού ἀκούγονται στὴ θεία Λειτουργία. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ἔλειπε καὶ ἡ χρῆση προφητικῶν ἀναγνωσμάτων. **Ὁ Χριστός ἐν μέσῳ·** πρὸ πάντων μὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. **«ὡς χιόνα λευκανῶ»** Ἦσ. α' 18· Ἡ λεύκανση αὐτὴ πετυχαίνεται μὲ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὅποια συμμετέχουν ἐκεῖνοι πού ἐκκλησιάζονται συνειδητά.

τί, λέγει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐάν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι σάν τό κατακόκκινο χρώμα, θά τίς κάνω λευκές σάν τό χιόνι».

46. Μετάφραση.

«Θυμήσου, Κύριε, τό λαό πού στέκεται ὀλόγυρα, καί ἐκείνους πού δικαιολογημένα ἀπουσίασαν (ἀπό τή Λειτουργία), καί ἔλησε αὐτούς καί ἐμᾶς σύμφωνα μέ τό πλούσιο ἔλεός Σου. Γέμισε τίς ἀποθήκες τους μέ κάθε ἀγαθό· διατήρησε τούς συζυγικούς δεσμούς τους μέ εἰρήνη καί ὁμόνοια· ἀνάθρεψε τά νήπια· παιδαγόγησε τή νεότητά· στήριξε τά γηρατεία· παρηγόρησε τούς μικροψύχους (δειλούς)· μάζεψε τούς διασκορπισμένους· ἐπανάφερε τούς πλανημένους καί ἔνωσέ τους μέ τήν Ἁγία Σου Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἐλευθέρωσε ὄσους μαστίζονται ἀπό ἀκάθαρτα (πονηρά) πνεύματα· συντρόφευσε στό ταξίδι αὐτούς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα· συνόδευσε αὐτούς πού ὁδοιποροῦν· προστάτευσε τίς χῆρες· ὑπεράσπισε τά ὄρφανά· ἐλευθέρωσε τούς αἰχμαλώτους· θεράπευσε τούς ἀσθενεῖς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, ἐκείνους πού βρίσκονται στά δικαστήρια καί στά καταναγκαστικά ἔργα μέσα στά μεταλλωρυχεῖα καί στίς ἐξορίες καί σέ πικρές δουλεῖες καί σέ κάθε θλίψη καί ἀνάγκη καί δύσκολη περίσταση, καθώς καί ὄλους πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή μεγάλη Σου εὐσπλαχνία· καί αὐτούς πού μᾶς ἀγαποῦν, καί ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν, καί αὐτούς οἱ ὁποῖοι παράγγειλαν σ' ἐμᾶς τούς ἀναξιούς νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, καί ὄλο τό λαό Σου καί νά ἐκχύσεις σέ ὄλους μας τό πλούσιο ἔλεός Σου, παρέχοντας σέ ὄλους τήν ἐκπλήρωση τῶν αἰτημάτων, τά ὁποῖα ἀποβλέπουν στή σωτηρία. Ἐπίσης καί ἐκείνους, τούς ὁποίους δέν ἀναφέραμε, γιατί δέν τούς ξέρουμε ἢ γιατί τούς λησμονήσαμε ἢ γιατί εἶναι πάρα πολλά τά ὀνόματα. Θυμήσου τους Σὺ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζεις τήν ἡλικία καί τό ὄνομα καθενός, γνωρίζεις τόν καθένα

46. Περικοπή ἀπό τήν ἱκετήρια δέηση τῆς Λειτουργίας πού ἀποδίδεται στό Μ. Βασίλειο. Ἡ δέηση αὐτή γίνεται ἀπό τόν ἱερέα μετά τήν Ἐπίκληση καί τόν Καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ἱκετήρια αὐτή δέηση φανεράνει ὅτι ἡ θ. Λειτουργία δέν ἔχει μόνο οὐράνιο καί μυσταγωγικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐνδιαφέρεται

ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμῆν, ὁ τῶν νοσοῦντων ἰατρός. Αὐτὸς τοῖς πᾶσι, τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδῶς ἕκαστον καὶ τὸ αἴτημα αὐτοῦ, οἶκον καὶ τὴν χρεῖαν αὐτοῦ. Ρῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν (ἢ τὴν μονὴν) ταύτην καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων καὶ ἐμφυλίου πολέμου».

47. ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΑ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ

«Ὁ Θεός, ὁ συγχωρήσας Δαυὶδ, διὰ Νάθαν τοῦ Προφήτου, τὰ ἴδια ἐξομολογήσαντι ἁμαρτήματα, καὶ Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν, κλαύσαντι πικρῶς, καὶ πόρνη, δακρυσάση ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας, καὶ τελῶνη καὶ ἀσώτῳ· αὐτὸς ὁ Θεός, συγχωρήσοι σοι δι' ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πάντα καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἀκατάκριτόν σε παραστήσοι ἐν τῷ φοβερῷ αὐτοῦ· Βήματι· περὶ δὲ τῶν ἐξαγορευθέντων ἐγκλημάτων μηδεμίαν φροντίδα ἔχων, πορεύου εἰς εἰρήνην».

48. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

«Ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοῦς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτήν, διὰ τοῦ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι, μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τὸν δοῦλόν σου (τόν δε) καὶ τὴν δούλην σου (τὴν δε), ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ· ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν».

καὶ γι' αὐτές τίς ὑλικές, βιολογικές, κοινωνικές καὶ πολιτειακές ἀξίες, ἀντιμετωπίζοντας μέ στοργὴ ἀκόμη καὶ τίς ὑλικές ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας.

47. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῶν ἐξομολογουμένων, πού ὑπενθυμίζει βιβλικά παραδείγματα εἰλικρινοῦς μετανοίας.

ἀπό τότε πού ἦταν στήν κοιλιά τῆς μητέρας του. Γιατί Σὺ, Κύριε, εἶσαι ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίδα τῶν ἀπελπισμένων, ὁ σωτήρας αὐτῶν πού ἀντιμετωπίζουν τρικυμίες, τό λιμάνι αὐτῶν πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, ὁ γιατρός τῶν ἀσθενῶν. Σὺ ὁ ἴδιος νά γίνεις τά πάντα γιά ὅλους· Σὺ πού γνωρίζεις τόν καθένα καί καθετί πού ζητεῖ, τήν οἰκογένεια καί τίς ἀνάγκες τῆς. Σῶσε, Κύριε, τήν πόλη (ἢ τή μονή) αὐτή καί κάθε πόλη καί χώρα ἀπό πείνα, ἐπιδημία, σεισμό, καταποντισμό, πυρκαϊά, σφαγή, ἐπιδρομή ἀλλοφύλων καί ἐμφύλιο πόλεμο».

47. Μετάφραση.

«Σὺ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος διαμέσου τοῦ Προφήτου Νάθαν συγχώρησες τό Δαβίδ, ὅταν ἐξομολογήθηκε τά ἁμαρτήματά του, καθώς ἐπίσης (συγχώρησες) καί στόν Πέτρο τήν ἄρνηση, ἀφοῦ ἔκλαψε πικρά, καί τήν ἁμαρτωλή, ὅταν δάκρυσε στά πόδια σου, καί τόν τελῶνη καί τόν ἄσωτο. Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶθε διαμέσου ἐμένα τοῦ ἁμαρτωλοῦ νά σοῦ τά συγχωρήσῃ ὅλα, καί στόν κόσμο αὐτό καί στόν ἄλλο, καί εἶθε νά σέ παρουσιάσει ἄθῳο μπροστά στό φοβερό Του Θρόνο. Καί, δίχως νά ἔχεις καμιά ἀνησυχία γιά τά ἁμαρτήματα πού ἐξομολογήθηκες, συνέχισε τό δρόμο σου εἰρηνικά».

48. Μετάφραση.

«Σὺ ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, πού ἔπλασες ἀπό ὕλη τόν ἄνθρωπο καί ἀπό τήν πλευρά του δημιούργησες τή γυναίκα καί τήν ἔνωσες μαζί του γιά νά τοῦ εἶναι κατάλληλη σύντροφος, γιατί ἔτσι ἦταν ἀρεστό στή μεγαλειότητά Σου, δηλαδή νά μὴν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του ἐπάνω στή γῆ· Σὺ ὁ ἴδιος καί τώρα, Κύριε, ἄπλωσε τό χέρι Σου ἀπό τό ἅγιο κατοικητήριό Σου καί ἔνωσε τό δούλο Σου (τάδε) καί τή δούλη Σου (τάδε), γιατί ἀπό Σένα δένεται σφικτά ἡ γυναίκα μέ τόν ἄνδρα. Συνένωσέ τους μέ ὁμόνοια, στεφάνωσέ τους μέ ἀγάπη· ἔνωσέ τους σέ μιὰ σάρκα· χάρισέ τους καρπό κοιλίας, δῶσ' τους νά ἀπολαύσουν καλά παιδιά».

48. Ἡ εὐχή παρουσιάζει συνοπτικά τούς κυριότερους σκοπούς τοῦ γάμου, πού εἶναι ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν συζύγων καί ἡ τεκνογονία. Ὅλη ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη ἀπό βιβλικές ἐκφράσεις (Γεν. β', 7, 21, 18· Παροιμ. δ', 14· Γεν. β', 24· λ', 2· Ψαλμ. 131, 11 κ.ά.).

49. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

«Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δεόμεθά σου, παντοδύναμε, τοῦ σφῆξιν πάντας ἡμᾶς· ὁ μόνος ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἰατρός, ἀγίασον πάντας ἡμᾶς· ὁ πᾶσαν νόσον ἰώμενος, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλον σου (τὸν δε)· ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς διὰ ἐλέους τῆς σῆς χρηστότητος· ἐπίσκεψαι αὐτὸν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς σου· ἀποδώξον ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀρρωστίαν καὶ ἀσθένειαν· ἵνα, ἐξαναστὰς τῇ χειρὶ σου τῇ κραταιᾷ, δουλεύῃ σοι μετὰ πάσης εὐχαριστίας».

50. ΝΕΚΡΩΣΙΜΟ ΙΔΙΩΜΕΛΟ (Ἦχος α')

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ποία τοῦ βίου τρυφή διαμένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος; Πάντα σκιᾶς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνείρων ἀπατηλότερα· μία ροπή, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται· ἀλλ' ἐν τῷ φωτὶ, Χριστέ, τοῦ προσώπου σου καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὠραιότητος, ὃν ἐξελέξω ἀνάπανσον ὡς φιλόανθρωπος».

51. Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά». Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεονεκτεῖ· αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπιεσέρχεται ...

49. Καὶ ἡ περικοπὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ βιβλικές ἐκφράσεις (Ἰωαν. ιζ', 17· Ψαλμ. 102, 4· Ἐξὸδ' ιγ', 9· Δευτ. θ', 26 κ.ά.).

50. Τὸ νεκρώσιμο αὐτὸ ἰδιόμελο τοῦ Δαμασκηνοῦ μετὰ τίς ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις παρουσιάζει παραστατικὰ τὴ ματαιότητα τῶν ἐπιγείων καὶ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς κοντὰ στό Χριστό.

49. Μετάφραση.

«Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός μας, Σέ παρακαλοῦμε Παντοδύναμη, νά σωζεις ὄλους ἡμᾶς· Σὺ, πού εἶσαι ὁ μοναδικὸς γιατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ἄγιασέ μας ὄλους· Σὺ, πού θεραπεύεις κάθε ἀσθένεια, θεράπευσε καὶ τὸ δοῦλό Σου (τάδε)· μέ τή συμπόνια τῆς καλοκαγαθίας Σου σηκώσε τον ἀπὸ τὸ κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας πού τὸν βασανίζει· ἐπισκέψου τον μέ τή συμπόνια Σου καὶ τὴν εὐσπλαχνία Σου· διώξε μακριά του κάθε ἀρρώστια καὶ ἀδυναμία, γιὰ νά μπορέσει, ἀφοῦ σηκωθεῖ μέ τή βοήθεια τοῦ δυνατοῦ χειριοῦ Σου, νά Σέ ὑπηρετεῖ μέ ὅλη του τὴν εὐγνωμοσύνη».

50. Μετάφραση.

«Ποιά ἀπόλαυση τῆς ζωῆς ὑπάρχει πού νά μὴ συμμετέχει στή λύπη; Ποιά δόξα πάνω στή γῆ παραμένει μόνιμη; Ὅλα εἶναι πιο ἀδύναμα καὶ ἀπὸ τὴ σκιά, ὅλα πιο ἀπατηλά καὶ ἀπὸ τὰ ὄνειρα· μιὰ μικρὴ ἀλλαγὴ τῶν περιστάσεων, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ διαδέχεται ὁ θάνατος. Ἀλλὰ μέσα στοῦ φῶς τοῦ προσώπου Σου καὶ τῆ γλυκύτητα τῆς ὁμορφιάς Σου ἀνάπαυσε, Χριστέ, ὡς φιλόανθρωπος πού εἶσαι, αὐτὸν πού διάλεξε».

51. Μετάφραση.

«Ὁ λαὸς πού ζοῦσε στοῦ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας, ἄς δεῖ τὸ μεγάλο φῶς τῆς ξεκάθαρης γνώσεως. «Πέρασε ἡ παλιὰ κατάσταση πού δημιουργοῦσε ἡ ἁμαρτία: τώρα νά, ἔχουν γίνει ὅλα καινούρια». Τὸ γράμμα (ὁ τύπος τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου) ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα ὑπερισχύει· οἱ σκιές φεύγουν γρήγορα, ἡ ἀλήθεια φτάνει...

51. Περικοπή ἀπὸ τὸν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς τὰ Θεοφάνεια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος» (Ε.Π. 36, 312-316).

Ὁ λόγος τοῦτος ἀρχίζει μέ τὰ περίφημα λόγια, πού χρησιμοποιήθηκαν αὐτούσια καὶ στοῦ σχετικὸ ὕμνο: «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε».

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει... Ἦσ. θ', 2. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν... καινὰ τὰ πάντα. Β' Κορ. ε', 17. ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν... καὶ

Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ πανήγυρις, τοῦτο ἐορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν ἢ ἐπανέλθωμεν (οὕτω γὰρ εἶπειν οἰκειότερον), ἵνα, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα· καὶ ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγεννόμενοι καὶ συσταυρούμενοι καὶ συνθηπτόμενοι καὶ συνανιστάμενοι ...

Τοιγαροῦν ἐορτάζομεν μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότη· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως».

52. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται ὁ ἀεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθείς, τὴν φυσικὴν ἀκτίνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβάνομενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐστὶ, τὴν οἰκειάν κεκτημένος τῆς δόξης τὴν λαμπρότητα ... Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς ἐκφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας».

53. Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου).

«Τὸ ἐπάρατον τοῦτο, τὸ ἀπενκτόν, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμ-

συνανιστάμενοι· ἰδέεσ αὐτά πού εἰπώθησαν στὰ σχόλια τῆς 1ης περικοπῆς γιὰ τὴ συμμετοχὴ μας στοὺς κύριους σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ.

52. Περικοπὴ ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Δαμασκηνοῦ στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ε.Π. 96, 654).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ τονίζει ὅτι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου δὲ σημαίνει κάποια, κατὰ κάποιο τρόπο, προσθήκη δόξας στό πρόσωπό Του, ἀλλ' ἦταν διάνοιξη τῶν ματιῶν τῶν μαθητῶν, γιὰ νά ἴδουν μερικές ἀχτίνες τοῦ θείου μεγαλείου, πού χωρὶς ἀρχὴ κατέχει ὁ Κύριος ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Αυτό πανηγυρίζουμε, αυτό εορτάζουμε σήμερα, τόν έρχομό του Θεού προς τούς ανθρώπους, για να 'ρθοῦμε ἢ – για να μιλήσουμε καλύτερα – να επιστρέψουμε προς τό Θεό, για να ντυθοῦμε τό νέο ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἀποβάλλουμε τόν παλιό· καί ὅπως ἀκριβῶς μέ τήν πτώση του Ἄδάμ στήν ἁμαρτία γίναμε θνητοί, ἔτσι μέ τήν ἐνανθρώπιση του Χριστοῦ ἄς ζήσουμε αἰώνια, ἀφοῦ μαζί μέ τό Χριστό θά γεννιόμαστε καί θά σταυρωνόμαστε καί θά ἐνταφιαζόμαστε καί θά ἀναστανόμαστε.

Λοιπόν ἄς εορτάζουμε ὄχι μέ πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ταιριάζει στό Θεό· ὄχι κατά τρόπο κοσμικό, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερκόσμιο· ἄς εορτάζουμε ἐπιδιώκοντας ὄχι τά δικά μας πράγματα, ἀλλά ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό δικό μας ἢ καλύτερα ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στόν Κύριο· ὄχι ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦν στήν ἀσθένεια, ἀλλά ἐκεῖνα πού ὀδηγοῦν στή θεραπεία· ὄχι ἐκεῖνα πού ἔχουν σχέση μέ τή δημιουργία (τό σύμπαν), ἀλλά ἐκεῖνα πού ἔχουν σκοπό τήν πνευματική μας ἀναδημιουργία (δηλαδή τή σωτηρία μας)».

52. Μετάφραση.

«Μεταμορφώνεται μπροστά στους μαθητές Του Ἐκεῖνος πού εἶναι δοξασμένος πάντοτε καί λάμπει μέ τό φῶς τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητας. Γιατί, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀνάρχως ἀπό τόν Πατέρα, κατέχει τήν ἀναρχή φυσική ἀχτίνα τῆς θεότητας χωρίς νά λάβει σέ ὕστερο χρόνο ἐπιπλέον τήν ὑπαρξη καί τή δόξα. Γιατί προέρχεται βέβαια ἀπό τόν Πατέρα, ἀλλά ὑπάρχει δίχως νά ἔχει ἀρχή καί εἶναι ἔξω ἀπό τό χρόνο, κατέχοντας τή δική Του λαμπρότητα τῆς δόξας.... Μεταμορφώνεται λοιπόν, ὄχι παίρνοντας ἐκεῖνο πού δέν ἦταν, ἀλλά παρουσιάζοντας στους δικούς Του μαθητές ἐκεῖνο ἀκριβῶς πού ἦταν, ἀφοῦ τούς ἄνοιξε τά πνευματικά μάτια καί τούς μετέβαλε ἀπό τυφλούς σέ ἀνθρώπους πού βλέπουν».

53. Μετάφραση.

«Τό καταραμένο αὐτό πράγμα, τό ἀνεπιθύμητο, τό σύμβολο τῆς

53. Περικοπή ἀπό τήν ἀπόδειξη του Χρυσοστόμου «Πρός τες Ἰουδαίους καί Ἕλληνας, ὅτι ἐστί Θεός ὁ Χριστός» (Ἐ.Π. 48, 826).

βολον, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω στέφανος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλὴν, ὡς σταυρὸς παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὢν ... Οὗτος ἐν τῇ ἱερωῇ τραπέζῃ, οὗτος ἐν ταῖς τῶν ἱερέων χειροτονίαις, οὗτος πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον διαλάμπει· τοῦτον πανταχοῦ χορεύοντα ἴδοι τις ἄν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάττῃ καὶ πλοίοις καὶ νήσοις, ἐν κλίναις, ἐν ἱματίοις, ἐν παστάσιν, ἐν συμποσίοις, ἐν σκεύεσιν ἀργυροῖς, ἐν χρυσεῖς, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς... Οὔτω περιμάχητον ἅπασι γέγονε τὸ θαυμαστὸν τοῦτο δῶρον, ἢ ἄφατος αὕτη χάρις. Οὐδεὶς αἰοχύνεται, οὐκ ἐγκαλύπτεται ἐννοῶν, ὅτι θανάτου τοῦ ἐπαράτου τοῦτο σύμβολον, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μυρίαῖς μαργαριτῶν περιβολαῖς».

54. Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας).

«Ἀνυμνήσωμεν καὶ ἐορτάσωμεν σήμερον, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ βαῖα κατέχοντες· καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευκάναντες, πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τοῦ παλαιοῦ καὶ δερματίνου χιτῶνος τὴν νέκρωσιν ἀποδυσώμεθα, πάντα τύφον καὶ ἔπαρσιν ἀπορροφίαντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἐφ' ἀομάτων καὶ στρατευμάτων παραγίνεται· ἀλλ' ἐπὶ πόλον οἰκτροῦ καὶ μικροῦ καθηήμενος ἔρχεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς συμμετριάζωμεν Χριστῷ, ἵνα καὶ συνέλθωμεν· μετὰ ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παιδῶν δοξάσωμεν· μετὰ Βηθανίας σκιοτήσωμεν, μετὰ Λαζάρου τῶν νεκρῶν ἔργων ἀναστῶμεν· μετὰ τῶν ἐν Σιών χορεύσωμεν· μετὰ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν κράξωμεν· μετὰ νηπίων καὶ γερόντων αἰνέσωμεν· μετὰ μαθητῶν κηρύξωμεν· ἐλαιῶν κλάδους δι' ἐλεημοσύνης ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ καλῶς ὑποστρώσωμεν κατὰ τοὺς παῖδας».

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον· πάνω στο σταυρὸ θανατώνονταν οἱ κακοῦργοι.

54. Περικοπή ἀπὸ τῆ 13ῃ ὁμιλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας σπὴν ἐορτῇ τῶν Βαΐων ('Ε.Π. 77, 1069-1072).

ἔσχατης τιμωρίας (θανατικῆς καταδίκης) ἔγινε τώρα ἐπιθυμητό καί ἀξιαγάπητο. Γιατί οὔτε ἓνα βασιλικό στέμμα δέ στολίζει τόσο τό κεφάλι ὅσο ὁ σταυρός, πού εἶναι πολυτιμότερος ἀπό κάθε κόσμημα. Αὐτός χρησιμοποιεῖται στήν ἁγία Τράπεζα, αὐτός στίς χειροτονίες τῶν ἱερέων, αὐτός πάλι μαζί μέ τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ λάμπει στό μυστικό δεῖπνο (στή θεία Εὐχαριστία). Τοῦτον θά μπορούσε κανεῖς νά τόν δεῖ νά περιφέρεται παντοῦ, στά σπίτια, στίς ἀγορές, στούς ἔρημους τόπους, στούς δρόμους, στά ὄρη, στά φαράγγια, στούς λόφους, στή θάλασσα καί τά πλοῖα καί τά νησιά, στά κρεβάτια, στά ἐνδύματα, στά δωμάτια, στά συμπόσια, στά ἀσημένια σκευή, στά χρυσά, στά μαργαριταρένια, στίς τοιχογραφίες... Τόσο περιζήτητο σέ ὅλους ἔχει γίνει τό θαυμαστό αὐτό δῶρο, ἡ ἀνέκφραστη αὐτή χάρις. Κανεῖς δέν τό ντρέπεται, κανεῖς δέν ἀποφεύγει νά τό δεῖ μέ τή σκέψη ὅτι αὐτό εἶναι τό σύμβολο τοῦ καταραμένου θανάτου, ἀλλά ὅλοι αὐτό χρησιμοποιοῦμε περισσότερο, παρά τά στεφάνια καί τά στέμματα καί τά ἀναρίθμητα μαργαριταρένια περιδέσοισα».

54. Μετάφραση.

« Ἄς ὑμνήσουμε μέ ὕμνους καί ἄς ἐορτάσουμε σήμερα, ὄχι ὅπως ταιριάζει στά πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ἀροῖζει στό Θεό· κρατώντας βάρη ὄχι μόνο μέ τό χέρι ἀλλά καί μέ τήν ψυχή· καί αὐτήν ἀφοῦ τήν κάνουμε λευκή πιό πολύ καί ἀπό τό χιόνι, ἄς τῆς βγάλουμε ἀπό πάνω ὅλη τή νέκρωση τοῦ παλίου καί δερμάτινου χιτώνα, ἀποβάλλοντας κάθε ἀλαζονεία καί ἔπαρση. Γυ' αὐτό τό σκοπό, πράγματι, ὁ βασιλιάς τῶν ἀγγέλων δέν ἔρχεται πάνω σέ ἄρματα καί μέ στρατεύματα, ἀλλά ἔρχεται καθισμένος πάνω σέ ἓνα ἀξιοθρήνητο καί μικρό πουλάρι. Γιά τοῦτο, ἄς γίνουμε καί ἔμεῖς ταπεινοί μαζί μέ τό Χριστό, ὥστε νά ἀνιψωθοῦμε ἐπίσης μαζί Του· ἄς Τόν ὑμνήσουμε μαζί μέ τούς ἀγγέλους, ἄς Τόν δοξάσουμε μαζί μέ τά παιδιά· ἄς σκιρτήσουμε ἀπό ἀγαλλίαση μέ τή Βηθανία· ἄς ἀναστηθοῦμε μαζί μέ τό Λάζαρο ἀπό τά ἔργα τοῦ θανάτου· ἄς χορέψουμε ἀπό χαρά μαζί μέ τούς κατοίκους τῆς Σιών· ἄς φωνάξουμε δυνατά μαζί μέ τούς τυφλοῦς πού ἀνάκτησαν τό φῶς τους· μαζί μέ τά νήπια καί τούς γέροντες ἄς δοξολογήσουμε· μαζί μέ τούς μαθητές ἄς κηρύξουμε· μέ τήν ἐλεημοσύνη ἄς στρώσουμε καλά κάτω στό δρόμο κλαδιά ἐλάς, ὅπως ἔκαμαν τά παιδιά».

55. ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΑΒΒΑΤΟ (Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου).

«Ἐπιτάφιον ἑορτὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτάζομεν σήμερον. Καὶ ὁ μὲν, παρὰ τοῖς νεκροῖς κάτω τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαλύων καὶ φωτὸς τὸν Ἄδην πληρῶν καὶ ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους· ἡμεῖς δὲ χορεύομεν ὑπὲρ γῆν, τὴν ἀνάστασιν φανταζόμενοι, καὶ οὐ δεδοίκαμεν τὴν φθοράν, μὴ κατισχύσῃ τῆς ἀφθορίας ...

ὦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Ξύλῳ τείνεται ὁ λόγῳ τείνας τὸν οὐρανόν· καὶ δεσμοῖς περιβάλλεται ὁ δῆσας ψάμμῳ τὴν θάλασσαν· ποτίζεται χολῆν ὁ τὰς πηγὰς μέλιτος χαρισάμενος· καὶ στεφανοῦται ἀκάνθαις ὁ τὴν γῆν στεφανώσας τοῖς ἄνθεσι· καὶ τύπτεται μὲν καλάμῳ τὴν κεφαλὴν ὁ πατάξας τὴν Αἴγυπτον ταῖς δέκα πληγαῖς καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Φαραῶ καλύψας τοῖς ὕδασι. Ἐμπτύεται τὸ πρόσωπον, ὃ ἰδεῖν οὐ φέρει τὰ Χερουβίμ. Τί δεῖ λέγειν τὰ πλείω; Οὐδὲν τῆς ἀγαθότητος ἀπανηνάμενοι, ἐγγλείουσι τάφῳ, ὃν οὐδὲν τῶν ὄντων χωρεῖ· καὶ σήμαντρα ἐπιτιθέασιν, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν φυλάττοντες· καὶ δεδιότες τὴν Ἀνάστασιν, στρατιώτας φύλακας ἐφιστῶσι τῷ μνήματι».

56. «ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιὰ καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ

Πραγματικές παρατηρήσεις: **δερματίνου χιτῶνος:** πρόκειται γιὰ τὸ χιτῶνα ποῦ φόρεσαν οἱ Πρωτόπλαστοι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸν παράδεισον (Γεν. β', 21). **Σιών:** ἡ Ἱερουσαλήμ.

55. Περικοπή ἀπὸ τὸν 5ο λόγο τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου στὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Σαββάτου (Ἐ.Π. 39, 89-93).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **παρὰ τοῖς νεκροῖς... ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους:** παραστάσεις ποῦ ἀπεικονίζονται στὴν ὀρθόδοξη εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὁποία παριστάνει τὴν «εἰς Ἄδου κάθοδον».

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀπεικονίζει ὃ,τι λέγει καὶ ὁ μέγας Φώτιος στὴν ὁμιλία του στὸ Μ. Σάββατο, στὴν ὁποία παρουσιάζει τὸν Σωτήρα νὰ ὑπενθυμίζει σ' ἐμᾶς τὰ ἐξῆς: «Τάφον ὤκησα καὶ πύλαι χαλκαὶ συνετρίβησαν καὶ κλεῖθρα καὶ μοχλοὶ σιδη-

55. Μετάφραση.

«Σήμερα εορτάζουμε την έπιτάφια έορτή του Σωτήρα μας. Καί Έκεινος, βέβαια, βρίζεται κάτω στον Άδη, κοντά στους νεκρούς, συντρίβοντας τά δεσμά του θανάτου, γεμίζοντας τον Άδη μέ φώς και ξυπνώντας αυτούς πού είχαν κοιμηθεί· ενῶ εμείς χορεύουμε άπό χαρά πάνω στή γη, άφου σκεφτόμαστε την άνάσταση και δέ φοβόμαστε μήπως ή φθορά κατανικήσει την άφθοροία.

Ώ καινούρια και παράδοξα πράγματα! Πάνω στό ξύλο (του Σταυρου) άπλώνεται Αυτός, πού μέ τό λόγο άπλωσε κατά κάποιον τρόπο τον ουρανό (δημιούργησε τό σύμπαν)· περιζώνεται μέ δεσμά Αυτός, πού περιέζωσε μέ άμμο τή θάλασσα· ποτίζεται μέ χολή Αυτός, πού χάρισε τίς πηγές άπ' όπου βγαίνει τό μέλι· στεφανώνεται μέ άγκάθια Αυτός, πού στεφάνωσε τή γη μέ τά λουλούδια· χτυπιέται άλήθεια μέ καλάμι στό κεφάλι Έκεινος, πού χτύπησε την Αίγυπτο μέ τίς δέκα πληγές και σκέπασε μέ τά νερά τό κεφάλι του Φαραώ. Δέχεται φτυσίματα τό πρόσωπο εκείνο, πού τά Χερουβίμ δέν μπορούν νά άντικρούουν. Άλλά γιατί πρέπει νά μακρογορώ; Χωρίς νά άρηθηοϋν τίποτα άπό την αγαθότητά Του, κλείνουν σέ τάφο Έκείνον, πού κανένα άπό τά όντα δέν μπορεί νά Τόν χωρέσει· και βάζουν πάνω στον τάφο σφραγίδες, φρουρώντας Αυτόν πού είναι ή σωτηρία μας· και επειδή φοβούνται την Άνάσταση, βάζουν στρατιώτες φρουρούς στον τάφο».

56. Μετάφραση.

«Είναι ήμέρα της Άναστάσεως σήμερα και τό ξεκίνημα είναι

ροι συνεθλάσθησαν και τά της καθ' ύμων τυραννίδος βασιλεία καθηρέθησαν». Καί κατά τό Γρηγόριο Νύσσης, ή Άνάσταση του Κυρίου «έλυσε την του θανάτου ώδινα. Αυτή τον των νεκρών πρωτότοκον έμαιεύσατο. Έν ταύτη συνετρίβησαν αί σιδηραί του θανάτου πύλαι. Έν ταύτη οι χαλκοί του Άδου μοχλοι συνεθλάσθησαν. Νυν άνοιγεται του θανάτου τό δεσμοτήριον. Νυν κηρύσσεται τοίς αίχμαλώτοις ή άφεις» (Έ.Π. 46, 605).

56. Περικοπή άπό τον 1ο λόγο Γρηγορίου του Θεολόγου στό άγιο Πάσχα (Έ.Π. 35, 396-400).

πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυσώμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοί, και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ ὅτι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεποιηκῶσιν ἢ πεπονθόσι· συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει· δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις ... Χθὲς συνεσταυροῦμεν Χριστῶ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκροῦμεν, συζωποιοῦμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμεν, σήμερον συνεγείρομαι ... Γενώμεθα ὡς Χριστός, ἐπεὶ και Χριστός ὡς ἡμεῖς· γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτόν, ἐπειδὴ κακείνος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Προσέλαβε τὸ χειρὸν, ἵνα δῶ τὸ βέλτιον· ἐπώχλευσεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχεῖα πλουτήσωμεν· δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν· κατῆλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμάσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνῆλθεν, ἵν' ἔλκυσῃ πρὸς ἑαυτὸν κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι».

57. «ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΓΕΡΘΕΙΣ ΕΚ ΝΕΚΡΩΝ ΑΠΑΡΧΗ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ»

(Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου).

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκόλευσε τὸν Ἄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπικράνεν αὐτόν γενεσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν. Ὁ Ἄδης, φησὶν, επικράνθη, συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη· και γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ καθηρέθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐδε-

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ ἀρχὴ δεξιᾶ· τῆς πασχάλιας περιόδου και μάλιστα τῆς διακαινησίμης ἐβδομάδας. **ἀναστάσεως ἡμέρα...** δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις· πολλές ἀπὸ τίς ἐκφράσεις αὐτές ἔχουν περιληφτεῖ στό γνωστό πασχάλιο ὕμνο «Ἀναστάσεως ἡμέρα και λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυσώμεθα. Εἴπωμεν ἀδελφοί και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς· Συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει...». Πολλές φορές ἡ ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας χρησιμοποιεῖ αὐτούσιες ἐκφράσεις ἀπὸ τὰ πατερικά κηρύγματα. **δούλου μορφὴν ἔλαβεν... ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι**· ὁ Γρηγόριος θυμίζει μέ λίγα λόγια ὄλους τοὺς σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου.

Συχνά οἱ Πατέρες, ὅταν μιλάνε γιά μία δεσποτική ἐορτή, θυμίζουν και ὄλες τίς ἄλλες, ἐπειδὴ ὄλες μαζί ἀποτελοῦν μία ἐνότητα.

εὐνοϊκό· ἄς καμαρώνουμε γιά τό πανηγύρι καί ἄς ἀγκαλιάσουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλο· ἄς προσφωνήσουμε: «ἀδελφοί», ἀκόμη κι' ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν καί, πολύ περισσότερο, ἐκείνους πού ἀπό ἀγάπη ἔχουν κάμει ἢ ἔχουν πάθει κάτι· ἄς δώσουμε συγχώρεση γιά ὅλα πρὸς χάρι τῆς Ἐναστάσεως· ἄς δώσουμε συγχώρεση ὁ ἕνας στόν ἄλλο... Χτές σταυρώνομουν μαζί μέ τό Χριστό, σήμερα δοξάζομαι μαζί Του· χτές γινόμουν νεκρός μαζί Του, σήμερα γίνομαι ζωντανός μαζί Του· χτές θαβόμουν μαζί Του, σήμερα ἀνασταίνομαι μαζί Του... Ἄς γίνουμε ὅπως ὁ Χριστός, γιατί καί ὁ Χριστός ἔγινε ὅπως ἐμεῖς· ἄς γίνουμε θεοί γι' Αὐτόν, ἐπειδή κι' Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος γιά χάρι μας. Δέχτηκε τό χειρότερο, γιά νά δώσει τό καλύτερο· ἔγινε φτωχός, γιά νά γίνουμε ἐμεῖς πλούσιοι μέ τή δική Του φτώχεια· ἔλαβε μορφή δούλου, γιά νά πάρουμε ἐμεῖς ἀπό Αὐτόν τήν ἐλευθερία· κατέβηκε στή γῆ, γιά νά ὑψωθοῦμε στόν οὐρανό· δοκιμάστηκε ἀπό πειρασμούς, γιά νά νικήσουμε· ἀτιμάστηκε γιά νά μᾶς δοξάσει· πέθανε, γιά νά μᾶς σώσει· ἀνεβῆκε στούς οὐρανοὺς γιά νά τραβήξει κοντά Του ἐμᾶς πού ἠοισκόμαστε ριγμένοι κάτω μέ τήν πτώση στήν ἁμαρτία».

57. Μετάφραση.

«Κανένας ἄς μή φοβᾶται τό θάνατο· γιατί μᾶς λύτρωσε ἀπό αὐτόν ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα. Ἄν καί ὁ θάνατος εἶχε στήν ἐξουσία του τό Σωτήρα, Αὐτός τόν ἐξαφάνισε· λαφυραγώγησε τόν Ἄδη Αὐτός πού κατέβηκε στόν Ἄδη. Πίκρανε τόν Ἄδη, ὅταν ἐκεῖνος δοκίμασε τή σάρκα Του. Καί τοῦτο προφητεύοντας ὁ Ἡσαΐας, βρόντοφώναξε· πικράθηκε, λέει, ὁ Ἄδης, μόλις Σέ συνάντησε κάτω. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά καταργήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά γελοιοποιήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἀπονεκρώθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἔχασε τήν ἐξουσία του. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά αἰχμαλωτίστηκε... Ποῦ εἶναι, θάνατε, τό κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, Ἄδη, ἡ νίκη σου; Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί σὺ εἰς ἡττῆς κάτω ταπεινωμένος. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ δαίμονες ἔχουν σωριαστῆ κάτω. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ ἄγγελοι χαίρονται. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί ἡ ζωὴ κυβερνᾶ. Ἐναστήθηκε

57. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀποδιδόμενον στόν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο Κατηχη-

σμεύθη ... Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἔδη, τὸ νίκος; Ἄνεστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ πεπτώ-
κασαι δαίμονες. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι. Ἄνεστη
Χριστὸς καὶ ζωὴ πολιτεύεται. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ
μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερεθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημέ-
νων ἐγένετο».

58. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (Θεοφάνους Κεραμέως).

«Λαμπρὰ τῷ ὄντι καὶ περιφανῆς ἡ παροῦσα πανήγυρις, αὐτὸ δὴ
τῶν ἑορτῶν τὸ κεφάλαιον ὑπόθεσιν ἔχουσα· αὕτη γὰρ ἡ τῶν μυστη-
ρίων τοῦ Χριστοῦ κορωνίς· αὕτη τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἡ τελείωσις·
σήμερον ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ὑπερουράνιον θῶκον ἐνίδρυν-
ται· σήμερον ἡ ἀνέκαθεν ἔχθρα τῆς λογικῆς φύσεως διαλέλνται καὶ
ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων γέγονεν ἔνωσις· σήμερον τῆς ἀσωμάτων
ἀξίας ὑπερήροθη τὸ βρότειον φύραμα καὶ θεικῆς ἀξίας γέγονε μέτο-
χον· σήμερον αἱ νοεραὶ δυνάμεις ἑορτάζουσι, μετ' ἐκπλήξεως οὐ-
ρανῶ συνημιμένην ὁρῶσαι τὴν γῆν ...

Οἱ ὑποδεχόμενοι ἄγγελοι βλέποντες αὐτὸν μετὰ σώματος ἀνι-
όντα καὶ τὰ τοῦ πάθους ἐμφαίνοντα σύμβολα φιλοπεντοῦσι· «Τὶς
οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;». Πρὸς οὓς ἀποκρίνονται· «Κύριος
κραταιὸς καὶ δυνατός, Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ», ὃς πρὸς τὸν διά-
βολον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐπολέμησεν».

τικό λόγο, γ.οὺ διαβάζεται κατὰ τὴν ἀπόλυση τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα (Ε.Π. 59, 721-724).

Πραγματικές παρτηρήσεις: Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Α' Κορ. ιε', 55·
κατὰ τὴν παρατήρηση τοῦ Θεοφύλακτου, «ὥσπερ γὰρ ὁ σκορπίος αὐτὸς μὲν ἐστὶ
ζωῦφιόν τι μικρόν, ἐν δὲ τῷ κέντρῳ τὴν ἰσχὺν ἔχει· οὕτω καὶ ὁ θάνατος διὰ τῆς
ἀμαρτίας ἴσχυεν». ποῦ σου, Ἔδη, τὸ νίκος; Α' Κορ. ιε', 55 **ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημέ-
νων ἐγένετο**· Α' Κορ. ιε', 20. ὑπονοεῖται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε τὴν ἴδια φύση μὲ τούς
ἀνθρώπους ποῦ εἶχαν κοιμηθεῖ (πεθάνει), καὶ ὅπως οἱ ἀπαρχές (πρῶτοι καρποὶ)
προαναγγέλλουν μὲ βεβαιότητα τὴ γενικὴ συγκομιδὴ ποῦ θά ῥθει μετὰ ἀπό λίγο,
ἔτσι καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ προαναγγέλλει τὴν ἀνάστασις πάντων τῶν
«κεκοιμημένων».

ὁ Χριστός καί κανένas νεκρός δέ θά μείνει στόν τάφο. Γιατί, ἀφοῦ ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν» ὁ Χριστός, προαναγγέλλει τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν (ὅπως οἱ πρῶτοι καρποὶ προαναγγέλλουν τή συγκομιδή πού θά ἀκολουθήσει).

58. Μετάφραση.

«Εἶναι πράγματι λαμπρό καί ἔξοχο τό σημερινό μεγάλο πανηγύρι, πού ἀναφέρεται ἀκριβῶς στή σπουδαιότερη ἀπό ὅλες τίς ἑορτές· γιατί ἡ ἑορτή αὐτή εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ· αὐτή εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς σωτηρίας μας· σήμερα, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοποθετεῖται στήν ἐπουράνιά της θέση· σήμερα, ἡ ἔξαρχῆς ἔχθρα τῶν λογικῶν ὄντων διαλύθηκε καί πραγματοποιήθηκε ἡ ἔνωση τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων· σήμερα, τό ἀνθρώπινο θνητό σῶμα ξεπέρασε τήν ἀξία τῶν ἀγγέλων καί ἔγινε μέτοχο θεϊκῆς τιμῆς· σήμερα, οἱ αὐτές δυνάμεις ἑορτάζουν, γιατί μέ ἐκπληξή βλέπουν τή γῆ νά εἶναι ἑνωμένη μέ τόν οὐρανό...

Οἱ ἀγγελοὶ πού ὑποδέχονται τόν Κύριο, καθώς Τόν βλέπουν νά ἀναβαίνει στούς οὐρανοὺς μέ ἀνθρώπινο σῶμα καί νά δείχνει τά τεκμήρια τοῦ πάθους Του, εὐχαριστιοῦνται νά ρωτοῦν (μέ τά λόγια τοῦ Ἡσαΐα): «Ποιός εἶναι Αὐτός ὁ δοξασμένος βασιλιάς;» Σ' αὐτοὺς ἄλλοι ἀγγελοὶ ἀπαντοῦν: «Εἶναι ὁ Κύριος ὁ πανίσχυρος καί δυνατός, ὁ Κύριος ὁ δυνατός στόν πόλεμο», ὁ ὁποῖος πολέμησε ἐναντίον τοῦ διαβόλου γιά χάρι τῶ ἀνθρώπινου γένους».

58. Περικοπή ἀπό τήν 39η ὁμιλία Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως «eis τήν σωτήριον Ἀνάληψιν» (Ε.Π. 132, 744 καί 760)

Πραγματικές παρατηρήσεις: τῶν ἑορτῶν τό κεφάλαιον... **κορωνίς:** ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου εἶναι πράγματι ἡ συνισταμένη καί τό ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἑορτῶν, γιατί προβάλλει τόν τελικό σκοπό ὅλων τῶν ἀπολυτρωτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κυρίου, πού μάς ὑπενθυμιζοῦν οἱ ἄλλες ἑορτές. Ὁ σκοπός αὐτός εἶναι ἡ ἀνάβαση στόν οὐρανό τῆς δοξασμένης ἀνθρώπινης φύσεως. Πρόδρομος σ' αὐτή τήν πορεία πρὸς τόν οὐρανό ἔγινε ὁ Κύριος μέ τήν Ἀνάληψή Του. Ἀνυψώθηκε στά δεξιὰ τοῦ οὐράνιου Πατέρα Του ὡς πρωτότοκος ἀδερφός μας, ὡς κεφαλὴ τοῦ μυστικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά μάς χαρίσει καί τήν ἀφθαρσία τῆς σάρκας. «Δεῖ γάρ τὸ φθαρτὸν τοῦ το ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. ιε', 53). «**Κύριος κραταῖός... δυνατός ἐν πολέμῳ**»· Ψαλμ. 23, 8.

59. Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ (Φωτίου τοῦ Μεγάλου)

«Χαῖρε, παρθένε, βοῶ, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ ἀπορίας τὸ καταφύγιον. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς τὸ ἡρωοσητὸς ἐπιρρῶνται καὶ τὸ συντριβὲν ἀναπλάττεται ... Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς ἡ πικρὰ κατὰ τοῦ γένους ἀπόφασις τῷ γλυκασμῷ τῶν σῶν εὐαγγελίων ἀπαλείφεται καὶ τῆς παραβάσεως τὴν ἀκοσμίαν ἀποσκευασάμενοι τῆς ἐκ σοῦ θεοφανείας στεφανηφοροῦμεν τὴν ὠραιότητα. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐποπτικῆς διαγνώσεως τὸ νοητὸν καὶ θεότευκτον ἔνοπτρον, ἐν ᾧ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ λόγου συγκατάβασιν μυστικῶς ἐνοπτρισιάμενοι, οἷα δὴ σάλπιγγες θείῳ πνεύματι ἐνηχοῦμενοι τῆς γῆς ἀπάσης τὰ πέρατα παρέλαβον, τὴν σὴν κνοφορίαν περιηγήσαντες. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς κοσμικῆς χαρᾶς τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τῆς πρώτης ἀρᾶς ἐχωνεύθη τὸ κατάκριμα καὶ τῆς διὰ σοῦ χαρᾶς ἐχαλκεύθη τὸ ἀξίωμα».

60. Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου).

«Σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραντικά ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῷ ἀνατέλλουσα καταλαμπρύνεται τῷ τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι· σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκευάστος κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνομάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν

59. Περικοπή ἀπὸ τῆ 7ῆ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Φωτίου στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου (Β. Λαοῦρδα, Φωτίου ὁμιλίες, Θεσσαλονίκη 1959 σελ. 81-82).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Χαῖρε· ἡ λέξη αὐτή, ἐπαναλαμβανόμενη σέ σχῆμα ἐπαναφορᾶς ἢ ἐπανόδου, δίνει στὴν περικοπή μορφή χαιρετισμῶν πού ὑπενθυμίζουν τὸν ἀκάθιστο ὕμνο, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ὑπόθεση τὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου. **κεχαριτωμένη** (ἀπὸ τὸ χαριτόμοι-οὔμαι) ὀνομάζεται ἔτσι ἡ παρθένος Μαρία, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ πολλά καὶ μεγάλα προτερήματα καὶ ἀρετές, καὶ πρό πάντων τῆ μέγιστη χάρη νὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνει μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ. **τῆς κοσμικῆς χαρᾶς... τῆς ἀρᾶς**· πρβλ. στὸν ἀκάθιστο ὕμνο: «Χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει· χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει».

59. Μετάφραση.

«Χαῖρε, Παρθένε, φωνάζω δυνατά, σύ πού εἶσαι τό καταφύγιό μου στόν καιρό τῆς ἀδυναμίας μου καί τῶν δυσκολιῶν, γιά τίς ὁποῖες δέ βρῖσκω διέξοδο. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» (προικισμένη ἀπό τόν Θεό μέ πολλές χάρες), σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας αὐτό πού εἶναι ἄρρωστο παίρνει δύναμη, καί αὐτό πού ἔγινε συντρίμμα, σχηματίζεται πάλι... Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας ἡ πικρή ἀπόφαση τῆς καταδίκης τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐξαλείφεται μέ τή γλυκιά καί χαρμόσυνη ἀγγελία, πού ἔγινε σέ σένα, καί μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας, ἀφοῦ ἀπαλλάξαμε τόν ἑαυτό μας ἀπό τήν ἀσχήμα τῆς ἁμαρτίας, φοροῦμε σάν στεφάνι τήν ὠραιότητα, πού χαρίζει ἡ φανέρωση τοῦ Θεοῦ πού ἔγινε ἀπό σένα. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη» σύ, πού εἶσαι ὁ νοητός καί φτιαγμένος ἀπό τόν Θεό καθρέφτης τῆς μυστικῆς γνώσεως, τήν ὁποίαν ἔχουν οἱ θεόπνευστοι προφῆτες, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ προεῖδαν μέσα σ' αὐτόν κατά τρόπο μυστικό τή συγκατάβαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ πρός ἐμᾶς, σάν σάλπιγγες πού ἤχου ἡ ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος, περικύκλωσαν τά ἄκρα ὅλης τῆς γῆς καί διακήρυξαν παντοῦ μεγαλόφωνα τήν κυοφορία σου. Χαῖρε, «κεχαριτωμένη», πού εἶσαι τό ἐργαστήριο τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου, μέσα στό ὁποῖο ἐφανίστηκε ἡ καταδίκη τῆς πρώτης κατάρας καί ἐτοιμάστηκε ἡ ὑψηλότερη χαρά πού ἦρθε μέ σένα»

60. Μετάφραση.

«Σήμερα τό νοητό καί θεοφώτιστο φεγγάρι, καθώς μπαίνει μαζί μέ τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης στόν πνευματικό οὐρανό, ἐγκαταλείπει βέβαια τήν προσωρινότητα τῆς ζωῆς στόν κόσμο αὐτό, ταυτόχρονα ὁμως, καθώς ἀνατέλλει, γίνεται δόξαμπρο, στολισμένο μέ τό χάρισμα τῆς ἀθανασίας. Σήμερα ἡ φτιαγμένη ἀπό χρυσάφι καί κατασκευασμένη ἀπό τόν Θεό κιβωτός τοῦ ἀγιάσματος, ἀφοῦ φεύγει ἀπό τή γήινη κατοικία της, μεταφέρεται στήν ἄνω Ἱερουσαλήμ γιά τήν

60. Περικοπή ἀπό τόν 5ο λόγο τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ὁ λόγος αὐτός εἶναι ἐγκώμιο στήν Κοίμησι τῆς Θεοτόκου.

Πραγματικές παρατηρήσεις: παλάμας... ἀειρομένας... ὑπέρ τῆς οἰκουμένης

ἄνω Ἱερουσαλήμ μειρακομίζεται εἰς κατάπανσιν ἀτελεύτητον ... Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστήρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γρηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀείλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντός γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστεύσασα, ἀειρομένας αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρίστησιν».

61. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Δεῦρο δὴ οὖν, εἰς μέσον αἰ τοὺς ἀγαγόντες διὰ τῆς ὑπομνήσεως, κοινήν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν τοῖς παροῦσι καταστησόμεθα, προδείξαντες πᾶσιν, ὥσπερ ἐν γραφῇ, τὰς τῶν ἀνδρῶν ἀριστείας. Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες, καὶ πολλοὺς ἐπήγειραν πρὸς ἀνδρείαν ἐκάτεροι. Ἐὰν γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικῶς σιωπῶσα διὰ μιμνήσεως δείκνυσιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἀναμνήσωμεν τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρόντας καὶ οἰοῖν ἐπ' ὄψιν αὐτῶν ἀγαγόντες τὰς πράξεις, κινήσωμεν πρὸς τὴν μίμησιν τοὺς γενναιοτέρους καὶ οἰκειότερους αὐτοῖς τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μαρτύρων ἐγκώμιον, ἢ πρὸς ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνειλεγμένων».

62. Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Πόσα ἂν ἔκαμες, ἵνα προστάτην εὖρης θνητῶ σε βασιλεῖ προσ-

ἀπάσης: ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἔχει στό νοῦ του τὴν εἰκόνα τῆς δεόμενης Θεοτόκου. Γενικά ἡ περικοπὴ ὑπενθυμίζει τὴ μεσιτεία τῆς Παναγίας πρὸς τὸν Υἱὸ τῆς πρὸς χάρι τῷ ἀνθρώπινου γένους.

61. Περικοπὴ ἀπὸ τῆ 19ῆ ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ε.Π. 31, 508-509).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν μορφωτικά πρότυπα. Ἡ οὐσία κάθε μορφωτικοῦ προτύπου ἐγκεῖται στό γεγονός ὅτι συνδυάζει ἀρμονικά τὸ ἀξιολογικὸ καὶ τὸ ὄντολογικὸ στοιχεῖο, ἐπειδὴ στήν προσωπικότητα αὐτοῦ οἱ

αιώνια ανάπαυσή της.... Τώρα λοιπόν, αφού ἡ Θεοτόκος ἔκλεισε τὰ ὕλικά της μάτια, ἀνυψώνει γιά μᾶς τὰ πνευματικά της μάτια σάν λαμπρά καί μεγάλα ἀστέρια, πού δέν ἔχουν ἀκόμη βασιλεύσει, γιά νά ἀγρυπνοῦν καί νά ἐξευμενίζουν τόν Θεό γιά χάρη τῆς προστασίας τοῦ κόσμου· Τώρα, αφού κράτησε σιωπηλά τὰ χεῖλιά της, πού μλοῦσαν μέ θεϊκή φώτιση, ἀνοίγει διάπλατα τό στόμα της, γιά νά λαλεῖ πάντοτε καί νά μειτεῦσει γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τώρα, αφού (μέ τήν Κοίμησή της) κατέβασε τίς σωματικές της παλάμες, μέ τίς ὁποῖες εἶχε βασιάζει τό Θεάνθρωπο, ἀποκτώντας τήν ἀφθαρσία, τίς παρουσιάζει καί πάλι ὑψωμένες ἰκευτικά πρὸς τόν Κύριο γιά χάρη ὀλόκληρης τῆς οἰκουμένης».

61. Μετάφραση.

«Μπρός λοιπόν, φέροντας ἀνάμεσά μας τοὺς ἅγιους μάρτυρες μέ τήν ὑπενθύμιση τῆς ζωῆς τους, ἄς προσφέρουμε ἀπό αὐτοὺς βοήθεια γιά ὅλους τοὺς παρόντες, παρουσιάζοντας σέ ὅλους, ὅπως σέ ἓνα ζωγραφικό ἔργο, τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων αὐτῶν ἀντρῶν. Ἐπειδή τὰ πολεμικά κατορθώματα μᾶς τὰ παρουσιάζουν καί οἱ ἱστορικοὶ πολλές φορές καί οἱ ζωγράφοι – οἱ πρῶτοι περιγράφοντάς τα μέ ὠραία λόγια, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἀποτυπώνοντάς τα σέ ζωγραφικούς πίνακες – καθένας τους παρακίνησε πολλοὺς πρὸς τὴ γενναϊότητα. Ἐκεῖνα δηλαδή, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορική ἀφήγησις μᾶς τὰ παρουσιάζει διαμέσου τῆς ἀκοῆς, αὐτὰ τὰ ἴδια ἡ ζωγραφική, ἂν καί σιωπᾶ, μᾶς τὰ παρουσιάζει μέ τήν εἰκόνα.. Ἔτσι λοιπόν κι' ἐμεῖς ἄς ἐξιμνήσουμε τὴν ἀρετὴ τῶν ἀντρῶν στοὺς παρόντες, καί αφού, κατὰ κάποιον τρόπο, θέσουμε ὑπόψη τους τίς πράξεις τους, ἄς παρακινήσουμε νά τίς μιμηθοῦν οἱ πῖο γενναῖοι καί ἐκεῖνοι πού εἶναι πῖο κοντά τους κατὰ τὴ διάθεση. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ἐγκώμιον τῶν μαρτύρων, τό νά παρακινοῦνται δηλαδή στὴν ἀρετὴ ἐκεῖνοι πού ἔχουν συγκεντρωθεῖ στό νάο».

62. Μετάφραση.

«Πόσα δέ θά ἔκανες γιά νά βρεῖς ἓνα προστάτη πού νά μπορεῖ νά

ἀξίει καί τὰ ιδεώδη ἔχουν γίνει πραγματικότητα.

62. Περικοπή ἀπὸ τό 15ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Δαμασκνοῦ

άγοντα και ὑπὲρ σοῦ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους ποιούμενον; Τοὺς οὖν προστάτας τοῦ γένους παντός, τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιούμενους, οὐ τιμητέον; Ναι μὴν τιμητέον, ναοὺς ἐγείροντας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι, καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας καὶ ἐν αὐταῖς εὐφραινομένους πνευματικῶς ... Ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς καὶ κατανύξει καὶ τῶν δεομένων ἐλέω τοὺς ἁγίους θεραπεύσωμεν. Στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν, ὁρωμένάς τε εἰκόνας, καὶ αὐτοὶ ἔμψυχοι στήλαι αὐτῶν καὶ εἰκόνες, τῇ τῶν ἀρετῶν μιμήσει γενώμεθα. Τὴν Θεοτόκον, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοῦ Μητέρα, τιμήσωμεν. Τὸν προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα ... Τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου καὶ ἀτόπτας ..., τοὺς τε Κυρίου μάρτυρας ἐκ παντός τάγματος ἐκλελεγμένους ὡς στρατιώτας Χριστοῦ, ὧν ταξίαρχος ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καὶ ἀπόστολος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος· καὶ τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητάς, τοὺς τὸ χρονιότερον καὶ ἐπιπονότερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντες. Τοὺς πρὸ τῆς χάριτος προφήτας, πατριάρχας, δικαίους, τοὺς προκατηγγελκότας τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν, ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν βίον, τὴν καρτερίαν τῶν παθημάτων, τὴν ὑπομονὴν μέχρις αἵματος, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν».

«Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ε.Π. 94, 1165-1168).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ καλύτερος ἑορτασμός τῆς μνήμης τῶν ἁγίων εἶναι καὶ γιὰ τὸν Ἰωάννην τὸ Δαμασκνὸ ἢ μίμηση τῶν ἁγίων.

σέ παρουσιάσει σέ θνητό βασιλιά καί νά μιλήσει σ' αὐτόν γιά σένα; Δέν πρέπει, λοιπόν, νά τιμᾶμε τούς προστάτες ὀλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού μεσιτεύουν γιά μᾶς στό Θεό; Βεβαίωτατα πρέπει νά τούς τιμᾶμε, ἀνεγείροντας στό Θεό ναούς πού θά φέρουν τό ὄνομά τους, προσφέροντας δῶρα, δοξάζοντας τίς μνημες τους καί ἐορτάζοντάς τες μέ πνευματική εὐφροσύνη.... Ἄς τιμήσουμε τούς ἁγίους μέ ψαλμούς καί ὕμνους καί πνευματικά ἄσματα, μέ κατάνυξη, καθώς καί μέ ἐκδηλώσεις εὐσπλαχνίας σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη. Ἄς ἀνεγείρωμε ἀναμνήστικες στήλες σ' αὐτούς καί εἰκόνες γιά νά τούς βλέπουμε, καί ἄς γίνουμε ἑμεῖς οἱ ἴδιοι, μιμούμενοι τίς ἀρετές τους κατά κάποιον τρόπο, ζωντανά μνημεῖα καί εἰκόνες πού νά θυμίζουν ἐκείνους. Ἄς τιμήσουμε τή Θεοτόκο, ὡς κυρίως καί πράγματι Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Τόν προφήτη Ἰωάννη, ὡς πρόδρομο καί βαπτιστή καί ἀπόστολο καί μάρτυρα.... Τούς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου καί αὐτόπτες μάρτυρες Αὐτοῦ... καί τούς μάρτυρες τοῦ Κυρίου, πού διαλέχτηκαν ἀπό κάθε τάξη, ὡς στρατιῶτες Χριστοῦ, τῶν ὁποίων ἀρχηγός εἶναι ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καί ἀπόστολος καί πρωτομάρτυρας Στέφανος· καί τούς ὁσίους Πατέρες μας, τούς θεοφόρους ἀσκητές, αὐτούς οἱ ὁποῖοι ἀντιμετώπισαν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τό μαρτύριο τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, πού εἶναι τό πῶ μακροχρόνιο καί βασανιστικό. Τούς προφήτες πού ἔζησαν πρὶν ἀπό τήν ἐποχή τῆς «χάριτος», τούς πατριάρχες, τούς δικαίους, οἱ ὁποῖοι προφήτευσαν τήν ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ λοιπόν ἐξετάσουμε μέ προσοχή τή ζωή ὄλων αὐτῶν, ἄς μιμηθῶμε τήν πίστη, τήν ἀγάπη, τήν ἐλπίδα, τό ζῆλο, τό βίο, τήν καρτερία στίς συμφορές, τήν ὑπομονή μέχρι θανάτου, γιά νά συμμετάσχουμε μαζί μ' αὐτούς στήν ἀπονομή τῶν στεφάνων τῆς δόξας».



Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης (Μυστρᾶς).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

63. «Η ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣΙΣ»
(Γρηγορίου Νύσσης).

«Τέλος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου μακαριότης ἐστί. Πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σπουδὴν κατορθούμενον πρὸς τι τὴν ἀναφορὰν πάντως ἔχει. Καὶ ὡσπερ ἡ μὲν ἰατρικὴ πρὸς τὴν υἰγιάν ὀρᾷ, τῆς δὲ γεωργίας ὁ σκοπὸς πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ παρασκευή, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτήσις πρὸς τὸ μακάριον γενέσθαι τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα βλέπει ... Εἰ γὰρ τις ἐρωτηθεῖ, τί ἐστὶ τὸ μακάριον, οὐκ ἂν τῆς εὐσεβοῦς ἀποκρίσεως ἀμάρτοι ἐπακολουθήσας τῇ Παύλου φωνῇ καὶ εἰπὼν, ὅτι μακάριόν ἐστιν, ὃ κυρίως λέγεται καὶ πρῶτως, ἡ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον, τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος, ἐκεῖνο ποσῶς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται, ὅπερ ἡ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν. Οὐκοῦν ὄρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις».

64. ΤΟ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Νῶε τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὐνοίαν, καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῶ προσηκόντων ... Εἶδες ὡς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπενδον καὶ τῇ τιμωρίᾳ ὑπευθύνους ἐναντοὺς καθίστων, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγών, τῆς τιμωρίας πείραν οὐκ ἐλάμβανε; Οὐκ εὐδὴλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον οἰκεία προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν

63. Περικοπή ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Εἰς τὴν ἐπιγραφήν τῶν ψαλμῶν» (Ε.Π. 44, 433).

Πραγματικὴς παρατηρήσεις: τῇ Παύλου φωνῇ· Α' Τιμ. στ', 15-16. τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος (δηλ. τοῦ Θεοῦ) ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις· στίς ἐκφράσεις αὐτές εἶναι φανερὴ ἡ ἐπίδραση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

63. Μετάφραση.

«Τελικός σκοπός της ενάρετης ζωής είναι η απόλυτη ευτυχία. Γιατί καθετί πού κατορθώνεται με ζήλο, αποβλέπει όπωσδήποτε σέ κάτι. Καί όπως ακριβώς ή Ιατρική αποβλέπει στήν υγεία καί ή γεωργία έχει σκοπό νά δίνει τά μέσα γιά τή ζωή, έτσι καί ή απόκτηση τής άρετής αποβλέπει στό νά γίνει ευτυχισμένος όποιος ζει, έχοντας όδηγό του αυτήν.... Γιατί άν ρωτοῦσαν κάποιον, τί είναι ή ευτυχία, δέ θά έπεφτε έξω στήν απάντηση, άν ακολουθοῦσε τά λόγια τοῦ Παύλου καί έλεγε ότι ευτυχία είναι εκείνο πού λέγεται στήν κύρια καί πρώτη σημασία του, είναι δηλαδή ή φύση πού βρίσκεται πάνω από τά εγκόσμια. Ό βαθμός τής ανθρώπινης ευτυχίας, καί ως βίωμα καί ως έννοια, είναι συνάρτηση τής συμμετοχής μας στήν πραγματική οὐσία· καί αυτή είναι ή φύση τοῦ Θεοῦ, στήν όποία συμμετέχουμε. Λοιπόν προϋπόθεση τής απόλυτης ευτυχίας τοῦ ανθρώπου είναι ή όμοίωση πρὸς τό θείο».

64. Μετάφραση.

«Ό Νῶε παρουσίασε στή ζωή του τήν τέλεια άρετή, ὥστε καί τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ προσέλκυσε καί μόνο αὐτός μαζί μέ τούς δικούς του σώθηκε, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔγιναν ἐνοχοί γιά τιμωρία.... Εἶδες πῶς ὁ Κύριος δημιούργησε αὐτεξούσιο τό γένος μας; Γιατί, πές μου, πῶς ἐκείνοι ἔτρεχαν πρὸς τήν ἁμαρτία καί γίνονταν ἐνοχοί γιά τιμωρία, ἐνῶ αὐτός δέν τιμωρήθηκε, ἐπειδή προτίμησε τήν ἄρετή καί δέν τούς συναναστρεφόταν; Δέν εἶναι φανερό ὅτι τοῦτο ἔγινε, ἐπειδή ὁ καθένας ἐκλέγει τήν κακία ἢ τήν ἄρετή μέ τή δική του ἐλεύθερη ἀπόφαση;

64. Περικοπή ἀπό τήν 22η ὁμιλία τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στή Γένεση (Έ.Π. 53, 185-187). Στήν ὁμιλία του αὐτή ὁ Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τό Νῶε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ καταλογισμός τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς προϋπόθεση τήν ἐλεύθερη θέλησή του. **ἀντιδόσεις:** οἱ ἀντιδόσεις δέν εἶναι τό ἐλατήριο τής ἀρετῆς, ἀλλά ἐκείνο πού ἀναγκαστικά τή συνοδεύει, ὁ καρπός τῆς.

ἢ τὴν ἀρετὴν αἰρεῖσθαι· Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα τὰ τῆς ἐξουσίας ἔκειτο, οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἁμοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρα κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται καὶ τοῖς κατορθοῦσι ἀντιδόσεις καὶ ἁμοιβαί».

65. Η ΚΑΛΗ ἢ Η ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΩΝ (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ).

«Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων, τὰ μὲν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ περὶ τὸ σῶμα εὐρίσκεται· οἷον, ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ σώματι τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, περὶ δὲ τὸ σῶμα βρώματα, κτήματα καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ οὖν εὖ τούτοις χρῆσασθαι ἢ κακῶς ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεβηκόσιν ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει ... Τούτων δὲ τὰ μὲν καλὰ, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ὄν τῷ ἰδίῳ λόγῳ· κατὰ δὲ τὴν χρῆσιν, εἴτε κακὰ κυρίως, εἴτε ἀγαθὰ εὐρίσκεται. Καλὴ ἢ γνῶσις τῇ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ ὑγίεια· ἀλλὰ τάναντία τοῖς πολλοῖς ἤπερ ταῦτα ὤνησε. Τοῖς γὰρ φαύλοις οὐκ εἰς καλὸν ἢ γνῶσις συμβαίνει, εἰ καὶ τῇ φύσει, ὡς εἴρηται, ἐστὶ καλὴ· ὁμοίως δὲ οὐδὲ ὑγίεια, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ χαρὰ. Οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηται. Ἄρα οὖν τάναντία τούτοις συμφέρεи. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τυγχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι ...

Οὐ τὰ βρώματα κακὰ, ἀλλ' ἡ γαστριμαργία· οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἡ φιλαργυρία· οὐδὲ ἡ δόξα, ἀλλ' ἡ κενοδοξία. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὖσι κακόν, εἰ μὴ ἡ παράχρησις».

65. Περικοπή ἀπὸ τὰ «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης» Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (Ε.Π. 90, 1008 καὶ 1017).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Καὶ κατὰ τὸ Μάξιμο τὸν ὁμολογητὴ, ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις τῶν πνευματικῶν ἢ σωματικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀξιῶν μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους. Ἐπομένως πρέπει ἡ στάσις μας πρὸς αὐτὰ νά εἶναι σύμφωνη

Γιατί, ἂν δέ συνέβαινε αὐτό καί δέν ὑπῆρχε στή φύση μας ἡ ἔξουσία τῆς ἐλευθερῆς ἐκλογῆς, οὔτε ἐκεῖνοι ἔπρεπε νά τιμωροῦνται οὔτε τοῦτοι νά λαβαίνουν τίς ἀμοιβές τῆς ἀρετῆς· ἀλλά ἐπειδή (ὁ Θεός) μετὰ τῆ χάρις, πού ἔρχεται «ἄνωθεν», ἄφησε τό καθετί στή δική μας ἐλευθεροῦ ἀπόφαση, γιά τοῦτο ἐκεῖνους πού ἁμαρτάνουν, τοὺς περιμένουν τιμωρίες, ἐνῶ ἐκεῖνους πού εἶναι ἐνάρετοι, ἀνταλλάγματα καί ἀμοιβές».

65. Μετάφραση.

«Ἀπό τά πράγματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός πρὸς χρήση, ἄλλα βρίσκονται μέσα στήν ψυχή, ἄλλα στό σῶμα καί ἄλλα ἔξω ἀπό τό σῶμα. Γιά παράδειγμα, μέσα στήν ψυχή βρίσκονται οἱ δυνάμεις τῆς, στό σῶμα τά αἰσθητήρια ὄργανα καί τά ὑπόλοιπα μέλη, καί ἔξω ἀπό τό σῶμα οἱ τροφές, τά κτήματα καί τά ἄλλα. Ἡ καλή λοιπόν ἢ ἡ κακή χρήση αὐτῶν, ἢ καί ὅσων συμβαίνουν γύρω ἀπό αὐτά, μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους... Ἀπό αὐτά ἄλλα θεωροῦνται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους ὡς καλά καί ἄλλα ὡς κακά, ἐνῶ κανένα τους δέν εἶναι κακό ἀπό δική του αἰτία. Ἀνάλογα λοιπόν πρὸς τῆ χρήση τους, θεωροῦνται εἴτε κακά εἴτε ἀγαθά. Ἡ γνώση καθαυτῆ εἶναι καλή· τό ἴδιο καί ἡ ὑγεία ἀλλά τοὺς πολλοὺς ὠφέλησαν περισσότερο τά ἀντίθετα, παρά αὐτά. Γιατί στοὺς φαύλους ἡ γνώση δέ βγαίνει σέ καλό, ἂν καί καθαυτῆ εἶναι καλή, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ. Ἐπίσης οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρά. Καί τοῦτο, γιατί δέ χρησιμοποιοῦν αὐτά κατὰ τρόπο πού πραγματικά θά τοὺς συνέφερε. Ἄρα λοιπόν σ' αὐτοὺς συμφέρουν τά ἀντίθετα. Λοιπόν οὔτε κι ἐκεῖνα τυχαίνει νά εἶναι κακά ἀπό δική τους αἰτία, ἂν καί φαίνονται πῶς εἶναι κακά...

Δέν εἶναι οἱ τροφές τό κακό, ἀλλά ἡ γαστρομαργία· οὔτε τά χρήματα, ἀλλά ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλά ἡ ματαιοδοξία. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, τότε ἀνάμεσα στά ὄντα πού δέν ἔχουν λογική, δέν ὑπάρχει κανένα κακό· κακό ὑπάρχει μόνο στήν κακή χρήση τους ἀπό τοὺς ἀνθρώπους πού ἔχουν λογική».

πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ ἱεραρχικὴ κλίμακα καί διαβάθμιση τους, καί ὄχι νά θεωροῦμε τό κατώτερο ἀπὸ αὐτὰ ὡς ἀνώτερο ἢ τό ἀνώτερο ὡς κατώτερο.

66. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ἢ ΤΩΝ ΚΑΚΙΩΝ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Τοῦτο γινώσχετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων ἐκδέδενται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. Ὡσπερὲν γὰρ τις πνευματικῆ ἄλλοις, μία τῆς μιᾶς ἤρτηνται· ἢ εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἢ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἢ χαρὰ ἀπὸ τῆς προαίτητος, ἢ προαίτης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἢ ταπεινώσεως ἀπὸ τῆς διακονίας, ἢ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἢ ἐλπίς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἢ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἢ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἀπλότητος. Ὡσπερ καὶ τὸ ἐναντίον μέρος ἐν ἀφ' ἑνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδενται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἢ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἢ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἢ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἢ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἢ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαννώσεως, ἢ χαύνωσις ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἢ ἀκηδία ἀπὸ τῆς ἀνυπομονησίας, ἢ ἀνυπομονησία ἀπὸ τῆς φιληδονίας· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα· οὕτω καὶ τῶν ἀγαθῶν μέρος ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα αἱ ἀρεταὶ καὶ ἀπρητημένα. Κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς καὶ κορυφαίον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ, ἀφ' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὁσημέραι προσκτᾶσθαι δυνάμεθα... Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων, εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεὸν καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται».

67. Η ΑΡΕΤΗ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΖΩΗ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΦΕΡΝΕΙ ΑΓΑΛΛΙΑΣΗ (Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ ἀρετὴ τῶν γε ἀκριβῶς σκοπουμένων εὐκολωτέρα πολλῶν τῆς κακίας ἐστίν· εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, μὴ θορυβείτω, ἀλλὰ ἀναμενέτω τὴν

66. Περικοπή ἀπὸ τὴν 40ῆ ὁμιλία, ἢ ὁποία ἀποδίδεται στὸ Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ε.Π. 34, 764). Πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὴν γνησιότητα τῶν ἐπιστολῶν πού ἀποδίδονται στὸ Μακάριο. Τοῦτο βέβαια δὲ βλάπτει τὸ βαθυστόχαστο περιεχόμενό τους.

66. Μετάφραση.

«Τούτο νά γνωρίζετε, αγαπητοί, ὅτι ὅλες οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέσηη μεταξύ τους. Ἔχουν ἐξάρτησις ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη, σάν νά ἀποτελοῦν κάποια πνευματική ἀλυσίδα. Ἔτσι λοιπόν ἡ προσευχή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη ἀπό τήν χαρά, ἡ χαρά ἀπό τήν πραότητα, ἡ πραότητα ἀπό τήν ταπεινώσις, ἡ ταπεινώσις ἀπό τήν ἐξυπηρετικότητα, ἡ ἐξυπηρετικότητα ἀπό τήν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίδα ἀπό τήν πίστις, ἡ πίστις ἀπό τήν ὑπακοή, ἡ ὑπακοή ἀπό τήν ἀπλότητα. Ἀλλά καί οἱ κακίες ἔχουν στενή σχέσηη μεταξύ τους. Δηλαδή τό μίσος ἐξαρτᾶται ἀπό τό θυμό, ὁ θυμός ἀπό τήν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία ἀπό τήν ματαιοδοξία, ἡ ματαιοδοξία ἀπό τήν ἀπιστία, ἡ ἀπιστία ἀπό τήν σκληρότητα, ἡ σκληρότητα ἀπό τήν ἀμέλεια, ἡ ἀμέλεια ἀπό τήν πνευματική νωθρότητα, ἡ πνευματική νωθρότητα ἀπό τήν ἀδιαφορία, ἡ ἀδιαφορία ἀπό τήν ἔλλειψη ὑπομονῆς, ἡ ἔλλειψη ὑπομονῆς ἀπό τήν φιληδονία. Καί οἱ ἄλλες μορφές τῆς κακίας ἔχουν στενή ἐξάρτησις ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Ἔτσι καί στήν περιοχῇ τοῦ ἀγαθοῦ οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέσηη μεταξύ τους καί ἐξαρτᾶται ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Τό ἀποκορύφωμα ὅμως κάθε καλῆς προθυμίας καί τό ἀνώτερο ἀπό τά κατορθώματα εἶναι νά ἐπιμένουμε μέ καρτερία στήν προσευχή, ἀπό τήν ὁποία μποροῦμε ἀπό μέρα σέ μέρα νά ἀποκτᾶμε καί τίς ὑπόλοιπες ἀρετές, ζητώντας τες ἀπό τό Θεό... Γιατί ὁποῖος προσεύχεται κάθε ἡμέρα μέ ἐπιμονή καί πίστις, φλέγεται ἀπό τήν πνευματική ἀγάπη πρὸς τό Θεό σ' ἓνα θεῖο ἔρωτα καί φλογισμένο πόθο καί ὑποδέχεται τήν χάρις τῆς ἀγιαστικῆς τελειότητος τοῦ ἀγίου Πνεύματος».

67. Μετάφραση.

«Ἡ ἀρετή, βέβαια γιά τ' κείνον πού ἐξετάζει τά πράγματα προσεκτικά, εἶναι πολύ πιό εὐκολή ἀπό τήν ἁμαρτία. Ἄν ὅμως κάποιος δέν τό πιστεύει αὐτό, ἄς μὴν κάνει φασαρία, ἀλλά νά περιμένει τήν ἀπόδειξη, διατηρώντας τόν ἑαυτό του καθαρὸ ἀπό κάθε προκατά-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ μέ ἄριστη ψυχολογικὴ ἐμβάθυνση ὑποδεικνύει τήν ἀλληλεξάρτησις τῶν διάφορων ἀρετῶν ἢ κακιῶν. Πρβλ. τοὺς λόγους: «Ὅστις... πταισῆ ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἔνοχος» (Ἰακ. β', 10). **Χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται** ἢ «ἐν ἀγίῳ Πνεύματι» ζωὴ τῆς προσευχῆς εἶναι τό φυτώριον τῶν ἀρετῶν.

ἀπόδειξιν, πάσης προλήψεως καὶ φιλονικίας καθαρὸν ἑαυτὸν διατηρῶν. Τὸ μὲν οὖν θεϊαν αὐτὴν εἶναι καὶ προπεδωδεστάτην καὶ τῇ φύσει ἀρμοδιωτάτην καὶ κόσμον καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἀσκούτων, ὡς πᾶσιν ὡμολογημένον παρήσω, ἐπὶ δὲ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἤξω. Τί οὖν ἔστιν εὐκολώτερον, εἰπέ μοι· τὸ μοῖους ἀνιχνεύειν θησαυροὺς ἢ τὸ τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι; τὸ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰσχροὰ κέρδη καὶ τόκους ἀνελευθέρους ἀριθμεῖν, ἢ τὸ τὴν ἀντάρχειαν ἀσπάζεσθαι; καὶ φιλεῖν τὸ πάντα ἀδικεῖν ἢ τὸ τοῖς δεομένοις ἐπικουρεῖν; τὸ νοσεῖν τὸν ἀνήκεστον τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα ἢ τὸ ἐκτὸς εἶναι τῆς τοιαύτης ματίας; τὸ δόλους ράπτειν ἢ τὸ ἀδόλως προσφέρεσθαι; τὸ δικαστηρίοις ἐνοχλεῖν ἢ τὸ τὰς ἡσυχίας ἄγειν; τὸ ἀρπάζειν τὰ μὴ προσήκοντα ἢ καὶ τὸ τὰ οἰκεῖα διανέμειν; τὸ πράγμασι καὶ ἐγκλήμασιν ἐγκαλινδεῖσθαι ἢ τὸ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ φόβων; τὸ περὶ πολλῶν καὶ ἀνηνύτων φροντίδων μεριμᾶν ἢ τὸ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς τῆς ἀρετῆς μὴ ἐκπέσῃ; τὸ θαλαττεῦειν καὶ ναυαγίους περιπίπτειν ἢ τὸ ἐν λιμένι καθῆσθαι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖν ναυάγια; Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εὐκολίαν ἐβουλήθην δεῖξαι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς κακίας· ὁ δὲ λόγος προϊὼν μεῖζόν τι πεποίηκε, τῇ μὲν ἀρετῇ καὶ τὴν εὐφροσύνην, τῇ δὲ κακίᾳ καὶ τὴν ἀηδίαν ἐπομένην συναποδείξας».

4.3.81  68. «ΠΡΑΞΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΠΙΒΑΣΙΣ»
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Εἰς δύο γὰρ ταῦτα διηρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε λέγω καὶ πράξιν, καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οἴσης, ὄνυτεκμάροτον δέ, τῆς δὲ ταπεινοτέρας, χρησιμοτέρας δέ, ἡμῖν ἀμφότερα δι' ἀλλήλων

67. Περικοπή ἀπὸ τὴν 24ῃ ἐπιστολῇ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ('Ε.Π. 78).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Ἰσιδωρο, μὲ ρητορικές ἐρωτήσεις καὶ ὑπερβολές τραβᾷ τὴν προσοχὴ καὶ παρουσιάζει πειστικά τὴν ἐξῆς ἀλήθεια: ἡ ἀρετὴ φέρνει ἀγαλλίαση, ἐνῶ ἡ ἀμαρτία στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀηδιαστική.

68. Περικοπή ἀπὸ τὸν πρῶτο στηλιτευτικὸ λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ ('Ε.Π. 35, 649-652).

ληψη καί ἐριστική διάθεση. Λοιπόν, τό ὅτι ἡ ἀρετή εἶναι θεία καί πρέπει πάρα πολύ καί ταιριάζει στόν ἄνθρωπο καί εἶναι στολίδι καί κόσμημα σ' ἐκείνους πού τήν ἀσκοῦν, θά τό παραλείψω, γιατί ὅλοι τό παραδέχονται. Θά ἴρθῶ ὅμως σ' ἐκεῖνο πού εἶναι ἀμφισβητούμενο. Νά μοῦ πéis, τί εἶναι εὐκολότερο· τό νά ἀναζητεῖ κανεῖς μέ πλεονεξία τά ἴχνη ἀναρίθμητων θησαυρῶν, ἢ νά ἀρκεῖται σ' αὐτά πού ἔχει; τό νά μετροῦ κανεῖς τή νύχτα κι ὕστερα ἀπό τήν ἡμέρα αἰσχροῦ κέρδη καί τόκους πού σκλαβώνουν, ἢ νά ὑποδέχεται μέ χαρά τήν ὀλιγόκεια; τό νά ἔχει τήν τάση νά ἀδικεῖ τούς συνανθρώπους του, ἢ νά βοηθεῖ ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη; τό νά εἶναι ἄρρωστος ἀπό τόν ἀθεράπευτο ἔρωτα τῆς φιλοχρηματίας, ἢ νά εἶναι ἐλεύθερος ἀπ' αὐτή τή μανία; τό νά σοφίζεται δόλιες ἐνέργειες, ἢ νά συμπεριφέρεται χωρίς δόλια διάθεση; τό νά εἶναι ἐνοχλητικός στά δικαστήρια, ἢ νά ζεῖ ἡσυχᾶ; τό νά ἀρπάζει ἐκεῖνα πού δέν πρέπει, ἢ νά μοιράζει σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη καί τά δικά του; τό νά παραδέχεται κανεῖς σ' ἐνοχλητικές ὑποθέσεις καί ἔνοχες ἐνέργειες, ἢ νά ἔχει ἀπάλαγῃ ἀπό τέτοιες ὑποθέσεις καί φόβους; Τό νά μεριμνᾷ μέ ἀγωνία γιά πολλές καί ἀτέλειωτες φροντίδες, ἢ νά ἔχει μιᾶ φροντίδα, δηλαδή πῶς νά μὴν παρεκκλίνει ἀπό τήν ἀρετή; τό νά θαλασσοδέρνεται καί νά πέφτει σέ νανάγια, ἢ νά βροῖσεται στό λιμάνι καί νά παρατηρεῖ τά νανάγια τῶν ἄλλων; Ἐγώ λοιπόν θέλησα νά δείξω τήν εὐκολία τῆς ἀρετῆς καί τή δυσκολία τῆς κακίας· ὁ χρόνος ὅμως προχωρώντας ἔχει πετύχει κάτι μεγαλύτερο, γιατί ἀπέδειξε συγχρόνως ὅτι ἡ ἀρετή φέρνει καί ψυχική ἀγαθότητα, ἐνῶ ἡ ἀμαρτία φέρνει καί ἀηδία».

68. Μετάφραση.

«Ἐπειδή κάθε φιλοσοφία διαιρεῖται σέ δύο μέρη, στή θεωρία καί στήν πράξη, καί ἐπειδή ἡ θεωρία ἔχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα ἀπό τήν πράξη, ἀλλά εἶναι δυσκολονόητη, ἐνῶ ἡ πράξη ἔχει μικρότερη σπουδαιότητα ἀπό τή θεωρία, ἀλλά εἶναι πιό χρήσιμη, γι' αὐτό καί τά δύο, ἀλληλοβοηθούμενα, μᾶς ὠφελοῦν. Καί τοῦτο, γιατί καί τή θεωρία κάνουμε σύντροφο στήν πορεία μας πρὸς ἐκεῖνα πού βρίσκον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν ἠθική ζωὴ εἶναι ἡ ἄρμονία θεωρητικῆς πίστεως καί πράξεως, καθώς ἐπίσης καί ἡ εὐσυνείδητη ἐκλογή τοῦ ἀγαθοῦ. **σοφίας:** ἐννοεῖται ἡ «κατὰ Θεόν» σοφία.

εὐδοκιμεῖ· καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκείθεν ποιούμεθα, καὶ προᾶξιν θεωρίας ἐπίβασιν· οὐδὲ γὰρ οἶόν τε εἶναι σοφίας μετέχειν μὴ σοφῶς ἀναστραφέντας».

69. ΜΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΦΥΣΕΩΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ὄνομά τις τοῦ Χριστοῦ ὑποδύοιτο, ὅσα δὲ τῷ ὀνόματι τούτῳ συνθεωρεῖται, μὴ δεικνύοι τῷ βίῳ, καταφεύδεται τοῦ ὀνόματος ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα, προσωπεῖον ἄψυχον ἀνθρωπίνῳ χαρακτήρι μεμορφωμένον περιθεις τῷ πιθήκῳ. Οὔτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἔστι μὴ δικαιοσύνην εἶναι καὶ καθαρότητα, καὶ ἀλήθειαν καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσιν, οὔτε χριστιανὸν ἔστιν εἶναι (τόν γε ἀληθῶς χριστιανόν), μὴ κἀκεῖνων τῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐν ἑαυτῷ δεικνύοντα. Οὐκοῦν, ὡς ἂν τις ὄρω τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν διάνοιαν ἐρμηνεύσειεν, οὕτως ἐροῦμεν, ὅτι Χριστιανισμὸς ἔστι τῆς θείας φύσεως μίμησις».

70. ΑΡΜΟΝΙΑ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ἄλλο ἐστὶ τὸ περὶ ἄρτου διηγῆσασθαι καὶ τραπέζης καὶ ἄλλο ἐστὶ φαγεῖν καὶ λαβεῖν τὸν νόστον τοῦ ἄρτου καὶ ἐνδυναμωθῆναι ὅλα τὰ μέλη. Ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ ποτοῦ ἡδυτάτου λόγοις καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ δρᾶξασθαι ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς καὶ ἐμπλησθῆναι αὐτῆς τῆς γεύσεως τοῦ ἡδυτάτου ποτοῦ. Ἄλλο ἐστὶ διηγῆσασθαι περὶ πολέμου καὶ γενναίων ἀθλητῶν καὶ πολεμιστῶν καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν τινα εἰς παράταξιν πολέμου καὶ συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι καὶ ἀπενέγκασθαι τὰ νικητήρια. Οὕτω κἀν τοῖς πνευματικοῖς. Ἄλλο ἐστὶ τὸ γνώσει τινὶ καὶ νοῦ διηγῆσαι λόγους καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐν ὑποστάσει καὶ ἔργῳ καὶ ἐν

69. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἦ ἐπάγγελμα» (Ε.Π. 46, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ μας πρέπει νὰ δικαιῶναι τὸ ὄνομά μας ὡς Χριστιανῶν.

ται πέρα από την παρούσα ζωή, και την πράξη κάνουμε βάθρο της θεωρίας, έφόσον δέν είναι δυνατό νά αποκτήσουν σοφία όσοι δέν έζησαν μέ σοφία».

69. Μετάφραση.

«Άν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται νά φορεῖ σάν προσωπεῖο τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά δέ δείχνει στή ζωή του ὅσα ἔχουν σχέση μέ τό ὄνομα τοῦτο, δημιουργεῖ ψεύτικη ἐντύπωση γιά τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, γιατί, σύμφωνα μέ τό παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στόν πίθηκο του μιά μάσκα, πού παριστάνει ἀνθρώπινη μορφή. Καί αὐτό συμβαίνει, ἐπειδή ὁ Χριστός δέν ὑπάρχει περίπτωση νά μήν ἐνσαρκώνει τή δικαιοσύνη, τήν ἠθική καθαρότητα, τήν ἀλήθεια καί τήν ἀποξένωση ἀπό κάθε κακία· οὔτε είναι δυνατό ὁ χριστιανός (ὁ ἀληθινός βέβαια χριστιανός) νά μήν παρουσιάζει τόν ἑαυτό του νά συμμετέχει ἔμπρακτα στίς ἀρετές αὐτές. Λοιπόν, ἂν θά μπορούσε κάποιος νά παρουσιάσει μέ ὀρισμό τό νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, θά πούμε ὅτι Χριστιανισμός εἶναι ἡ μίμηση τῆς θείας φύσεως».

70. Μετάφραση.

«Άλλο εἶναι νά μιλήσει κανείς γιά τό ψωμί καί τό τραπέζι, καί ἄλλο εἶναι νά φάει καί νά γνωρίσει τή νοστιμάδα τοῦ ψωμοῦ καί νά ἐνισχυθοῦν ὅλα τά μέλη τοῦ σώματός του. Άλλο εἶναι νά εἰπεί κανείς κάτι μέ λόγια γιά ἕνα παρὰ πολύ γλυκό ποτό, καί ἄλλο εἶναι νά βγεῖ νά τό πάρει ἀπό τήν ἴδια τήν πηγὴ του καί νά χορτάσει μέ τή γεύση τοῦ γλυκῦτατου αὐτοῦ ποτοῦ. Άλλο εἶναι νά μιλήσει κανείς γιά πόλεμο καί γιά γενναίους ἀθλητές καί πολεμιστές, καί ἄλλο εἶναι νά πάει στό πεδίο τῆς μάχης καί νά συμπλακεῖ μέ τούς ἐχθρούς, καί νά μπεῖ καί νά βγεῖ, καί νά λάβει καί νά δώσει, καί νά φέρει ὁ ἴδιος στόν ἑαυτό του τά βραβεῖα τῆς νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καί στά

70. Περικοπή ἀπό τήν 27η ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στό Μακάριο τόν Αἰγύπτιο (Ε.Π. 34, 701).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Γιά τήν «ἐν Χριστῷ» ζωὴ δέν εἶναι ἀρκετά τά λόγια· ἀπαιτοῦνται καί ἔργα καί ἄμεσα βιώματα μέσω προσωπικῆς ἐμπειρίας.

πληροφορία και ἐν τῷ ἔνδον ἀνθρώπῳ καὶ τῷ νῶ ἔχειν τὸν θησαυρὸν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

71. Η ΟΥΡΑΝΙΑ ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΑΤΕΝΙΖΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου:)

«Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰκονογράφος προσέχει τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως καὶ γράφει· καὶ ἐπὶ ἐξ ἐναντίας ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως προσέχον αὐτῷ γράφοντι, εὐκόλως καὶ καλῶς ἐκεῖνος ζωγραφεῖ τὴν εἰκόνα· ἐπὶ δὲ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον, οὐ δύναται γράψαι, διὰ τὸ μὴ ἀτενίζειν αὐτῷ τῷ γράφοντι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ καὶ ἀτενίζουσιν διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν εὐθέως ζωγραφεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπουράνιον ἄνθρωπον... Εἴ τις οὖν οὐκ ἀτενίζει διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν τῶν πάντων ὑπεριδῶν, οὐ μὴ γράψῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός. Χρὴ τοίνυν ἀτενίζειν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας καὶ ἀγαπῶντας αὐτόν, πάντα ῥύψαντας καὶ αὐτῷ προσέχοντας, ἵνα γράψας τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὴν ἐπουράνιον ἀποστείλῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν...

Ὡσπερ τὸ νόμισμα τοῦ χρυσοῦ, ἐὰν μὴ λάβῃ καὶ ἐντυπωθῇ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, οὔτε εἰς ἐμπορίαν ἀπέργεται. οὔτε εἰς βασιλέως θησαυροὺς ἀποτίθεται, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν μὴ ἔχῃ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Πνεύματος ἐν φωτὶ ἀρρήτῳ, Χριστὸν ἐντυπωμένον ἐν αὐτῇ, οὐ χρησιμεύει εἰς τοὺς ἄνω θησαυροὺς καὶ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων ἀπόβλητος γίνεται».

72. Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΒΙΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τίνας δὲ ἔνεκον ὄλως ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κοιτῆν οὕτω

71. Περικοπή ἀπὸ τὴν 30ῆ ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸ Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ε.Π. 34, 724).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ πρέπει μὲ τὴν προσήλωση τῆς ψυχῆς στὸ Χριστὸ νὰ γίνῃ ἕνα πνευματικὸ καλλιτέχνημα, τὸ ὁποῖο θὰ κατασκευάσει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος καὶ μέσα στὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ἀποτυπωμένη ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου ποῦ Τὸν ἀτενίζει.

πνευματικά ζητήματα. Ἄλλο είναι νά ἐξηγεί κανείς τούς θείους λόγους μέ κάποια γνώση καί μέ τή λογική, καί ἄλλο είναι νά κατέχει τό θησαυρό, τή χάση, τήν αἴσθηση, καί τήν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματικά καί ἔμπροσθα καί μέ τέλεια βεβαιότητα στην ψυχή του καί στό νοῦ».

71. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός ποιῶ κάνει προσομοιωμαίτες, ἔχει στραμμένη τήν προσοχή του στό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ καί ζωγραφίζει· καί ὅταν ἀπό ἀπέναντι τό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ είναι στραμμένο πρὸς τό ζωγράφο πού τό ζωγραφίζει, τότε αὐτός ζωγραφίζει τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ εὐκόλα καί ὥραϊα· ὅταν ὁμοίως ὁ βασιλιάς στρέψει τό πρόσωπό του πρὸς ἄλλη κατεύθυνση, δέν μπορεί ὁ ζωγράφος νά τό ζωγραφίσει, ἐπειδή ὁ βασιλιάς δέν προσηλώνει τά μάτια του σ' αὐτόν. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστὸς ἀμέσως ζωγραφίζει ἐπουράνιο ἄνθρωπο, σύμφωνα μέ τό ὁμοίωμα Του, σ' ἐκείνους πού Τόν πιστεύουν καί ἀπενίζον συνεχῶς πρὸς Αὐτόν.... Ἄν λοιπόν κάποιος ἀδιαφορεῖ γιά ὅλα, καί ἐπομένως δέν ἔχει συνεχῶς προσηλωμένο τό βλέμμα του πρὸς τό Χριστό, τότε ὁ Κύριος δέ θα ζωγραφίσει τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τό θεῖο Του φῶς. Πρέπει λοιπόν, ἀποβάλλοντας κάθε κακία καί προσέχοντας στό Χριστό, νά ἀπενίζουμε πρὸς Αὐτόν μέ πίστη καί ἀγάπη, γιά νά ζωγραφίσει καί ἀποστείλει στίς ψυχές μας τή δική Του εἰκόνα, τήν ἐπουράνια.

Ὅπως ἀκριβῶς τό χρυσό νόμισμα, ἂν δέν ἔχει χαραγμένο ἐπάνω του τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ, δέν κυκλοφορεῖ στό ἐμπόριο οὔτε τοποθετεῖται στά θησαυροφυλάκια τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καί ἡ ψυχὴ, ἂν δέν ἔχει τήν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου Πνεύματος μέσα σέ ἀνεκφραστο φῶς, δηλαδή τό Χριστό χαραγμένο σ' αὐτήν, δέν εἶναι κατάλληλη γιά χρήση στά οὐράνια θησαυροφυλάκια καί ἀπορρίπτεται ἀπὸ τούς ἐμπόρους τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων».

72. Μετάφραση.

«Ἀλλά γιά ποιό λόγο ὁ Θεὸς ἔβαλε τέλεια μέσα στή διάνοιά μας ἕναν κοιτὴ τόσο πολὺ ἀγρυπνο καί μέ πνευματικὴ διαύγεια: Μιλῶ

διηνεκῶς ἐργηγορότα καὶ νήφοντα κατέστησεν ἡμῖν ὁ Θεός; Τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς δικαστῆς οὕτως ἄγρυπνος ἐν ἀνθρώποις, οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδὸς. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν δικασταὶ καὶ ὑπὸ χρημάτων διαφθείρονται καὶ κολακείαις χαννοῦνται καὶ διὰ φόβον καθυποζοῦνται· καὶ πολλὰ ἕτερα ἔστι τὰ λιγυαινόμενα τὴν ὀρθὴν ἐκείνων ψήφον· τὸ δὲ τοῦ συνειδότος δικαστήριον οὐδενὶ τούτων εἴκειν οἶδεν· ἀλλὰ κἂν χρήματα δῶς, κἂν κολακεύσης, κἂν ἀπειλήσης, κἂν ἕτερον ὁτιοῦν ἐργάση, δικαίαν ἐξοίσει τὴν ψήφον κατὰ τῶν ἡμαρτηκότων λογισμῶν· καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάζει, κἂν μηδεὶς ἕτερος κατηγορῇ. Καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο ποιῶν διατελεῖ· κἂν πολὺς παρέλθῃ χρόνος, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὶν γενέσθαι καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκεν ἡμῖν κατήγορος, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ γενέσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αισθανόμεθα· ἐπειδὴν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα, τῆς ἡδονῆς σβεθείσης ἀπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπεισέρχεται κέντρον».

73. ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΑΠΟΓΝΩΣΕΩΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὐ δεινόν, τὸ παλαίοντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μείναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπόν, τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος, ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Καὶ ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ

72. Περικοπή ἀπὸ τὸν 4ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στὸν πλοῦσιο καὶ τὸ Λάζαρο (Ε.Π. 48, 1011-1012).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Μέ ζωντανὰ παραδείγματα ὁ Χρυσόστομος περιγράφει τὴ συνειδήση. **ἐν τῷ γίνεσθαι... μετὰ τὸ γενέσθαι...** Ὑποδηλώνεται ἡ παρουσία τῆς συνειδήσεως σὲ τρεῖς φάσεις: 1) τότε πού γίνεται ἡ πράξη, 2) πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη (προτρεπτική ἢ ἀποτρεπτική) καὶ 3) μετὰ ἀπὸ τὴν πράξη (ἐπιδοκιμαστική ἢ ἀποδοκιμαστική).

γιά τή συνείδηση. Πράγματι, δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει, λέγω, ἀνάμεσα στούς ἄνθρώπους κανέναν δικαστή τόσο ἄγρυπνος, ὅσο ἡ συνείδησή μας. Γιατί οἱ εἰδωλολάτρες δικαστές καί διαφθείρονται ἀπό τά χρήματα καί ἐξαπατοῦνται μέ τίς κολακείες καί ὑποκρίνονται ἐξαιτίας τοῦ φόβου· καί πολλά ἄλλα ὑπάρχουν, πού καταστρέφουν τήν ὀρθή ἀπόφασή τους. Τό δικαστήριο ὁμως τῆς συνειδήσεως δέ γνωρίζει νά ὑποχωρεῖ σέ τίποτε ἀπό αὐτά. Ἄλλά, καί ἂν δώσει χρήματα καί ἂν κολακέψῃς καί ἂν ἀπειλήσῃς καί ἂν κάμῃς ὅτιδήποτε ἄλλο, θά βγάλῃ δίκαιη τήν ἀπόφασή ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν σκεψέων· καί αὐτός πού ἔκαμε τήν ἁμαρτία, καταδικάζει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του, κι ἄς μήν τόν κατηγορεῖ κανεῖς ἄλλος. Καί ὄχι μία ἢ δύο φορές, ἀλλά πολλές φορές καί σέ ὅλη του τή ζωή κανεῖ τό ἴδιο. Καί ἂν περάσῃ πολὺς χρόνος, ἡ συνείδηση ποτέ δέ θά λησμονήσῃ αὐτά πού ἔχουν γίνει· ἀλλά καί ὅταν γίνεται ἡ ἁμαρτία καί πρῖν γίνει καί ἀφοῦ γίνει, στέκεται ἀπέναντί μας σάν αὐστηρὸς κατηγορὸς, καί μάλιστα μετά τή διάπραξη τῆς ἁμαρτίας. Γιατί τότε πού κάνουμε τήν ἁμαρτία, ἐπειδὴ εἴμαστε μεθυσμένοι ἀπό τήν ἡδονή, δέν αἰσθανόμαστε τόσο πολὺ τή φωνή τῆς· ὅταν ὁμως γίνει ἡ ἁμαρτία καί τελειώσῃ, τότε λοιπόν, ἀφοῦ σβῆσῃ ὅλη ἡ ἡδονή, εἰσορμᾷ τό πιεζὸ κεντρί τῆς μεταμέλειας».

73. Μετάφραση.

«Δέν εἶναι φοβερό νά πέσει κανεῖς κάτω στό ἀγώνισμα τῆς πάλης· φοβερό εἶναι νά μείνῃ πεσμένος. Οὔτε εἶναι συμφορὰ νά τραυματιστεῖ κανεῖς στή μάχη· συμφορὰ εἶναι νά ἀτελειστεῖ μετά τόν τραυματισμὸ καί νά ἀφήσῃ ἀπεριποίητο τό τραῦμα του. Ποιὸς ἔμπορος, ὕστερα ἀπὸ τό πρῶτο του ναυάγιο κι ἀφοῦ ἔχασε τό φορτίο του, σταμάτησε τὰ θαλασσιναῦ ταξίδια; Ἀντίθετα, πάλι διασχίζει τὴ θάλασσα καί τὰ κύματα καί τὰ πέλαγα, καί ἔτσι ἀποκτᾷ τὸν πλοῦτο πού ἔχασε. Ἐπίσης βλέπουμε καί παλαιστές νά φοροῦν τό στεφάνι τῆς νίκης ὕστερα ἀπὸ πολλές πτώσεις· ἀκόμη καί στρατιώτης πού τραπήκε σέ φυγή πολλές φορές, τελικὰ ἀναδειχθεὶς ἄριστος καί νικησε

73. Περικοπή ἀπὸ τὸ 2ο παραινετικὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα» (Ε.Π. 47, 309).

πολλά πτώματα στεφανίτας γενομένους· ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολ-
λάκις φυγών, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκρά-
τησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὸν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν
βασάνων ἀνάγκην ἀνεμαχέσαντο πάλιν καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέ-
φανον ἀπῆλθον ἀνδαδησάμενοι. Εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέ-
ρας πληγῆς ἀπέγνων, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπῆλαυσεν ἀγαθῶν».

74. Η ΘΘΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ (Γρηγορίου Νύσσης)

«Οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νομίμως ἄθλησις, μὴ ὄντος τοῦ προσπαλαί-
οντος. Εἰ οὖν μὴ ἦν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἦν· ἡ νίκη γὰρ
καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἐὰν μὴ ἦ τὸ ἠττώμενον. Οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ
τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷόν τι ἀντιπάλῳ διὰ τῶν
λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικηταὶ γινό-
μενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρῆσαι πεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ
κακὸν ὁ ἄνθρωπος τῇ τροπῇ χρῆται· ἡ γὰρ ἂν ἀμύχανον ἦν αὐτὸν ἐν
ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν ροπὴν εἶχεν ἐκ φύ-
σεως. Νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον ἢ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔστιν
αὔξεισι πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θεϊότερον
μεταποιοῦσης τὸ καλῶς ἀλλοιούμενον. Οὐκοῦν τὸ φοβερὸν εἶναι δο-
κοῦν, λέγω δὲ τὸ τρεπτὴν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, οἷόν τι πτερόν πρὸς
τὴν ἐπὶ τὰ μεῖζω πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ὡς ζημίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. Μὴ τοίνυν λυ-
πείσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήδειον,
ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον πάντως ἀλλοιούμενος καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν
μεταμορφούμενος, οὕτω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξήσεως
πάντοτε κρεῖττων γινόμενος καὶ ἀεὶ τελειούμενος καὶ μηδέποτε πρὸς

74. Περικοπή ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ τελειότητος καὶ
ὁποῖον χρῆ εἶναι τὸν Χριστιανόν» (Ε.Π. 46, 285).

Πραγματικές παρατηρήσεις: νομίμως ἄθλησις· πρβλ. Β' Τιμ. β', 5. ἀπὸ δόξης
εἰς δόξαν μεταμορφούμενος· Β' Κορ. γ', 18. Μὲ ἐπιγραμματικές ἐκφράσεις ὁ
Γρηγόριος Νύσσης λέγει ποιά εἶναι ἡ τελειότητα. Δέν εἶναι ἀφίξη στό τέρμα ἡ
τελειότητα, ἀλλά συνεχῆς δυναμική κατεύθυνση πρὸς τὸ ὑψηλότερο, τὸ ἀξιολο-

τούς ἐχθρούς. Καί ἀπό ἐκείνους πού ἀρνήθηκαν τό Χριστό ἐξαιτίας τῶν βασανιστηρίων, πολλοί ἔδωσαν νέα μάχη γιά τήν πίστη τους, κι ἔτσι ἔφυγαν ἀπό τήν παρούσα ζωή στεφανωμένοι μέ τό στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Ἐν ἑπομένῳ καθένας ἀπ' αὐτούς ἀπελπίζοταν ἐξαιτίας τῆς συμφορᾶς πού τόν εἶχε βρεῖ, δέ θά μπορούσε ν' ἀπολαύσει τά ἀγαθά πού ἦρθαν ὕστερα ἀπό τή νέα προσπάθεια».

74. Μετάφραση.

«Δέ θά μπορούσε νά γίνει ἀθλητικός ἀγώνας μέ τόν τρόπο πού ὀρίζουν οἱ ἀθλητικοί κανόνες, ἄν δέν ὑπάρχει ἀνταγωνιστής. Ἐν ἑπομένῳ δέν ὑπάρχει ἀντίπαλος, δέ θά ὑπάρχει οὔτε τό στεφάνι τῆς νίκης· γιατί νίκη στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει, ἄν δέν ὑπάρχει ἐκεῖνο πού νικεῖται. Ἐπομένῳ ἄς ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς φύσεώς μας πού εἶναι ἀλλοπρόσαλλη, παλεύοντας νοερά μαζί της, ὅπως κατά κάποιο τρόπο μ' ἕναν ἀντίπαλο, χωρίς νά γινόμαστε νικητές ρίχνοντάς την κάτω, ἀλλά φυλάγοντάς την νά μήν πέσει. Γιατί ὁ ἄνθρωπος δέ χρησιμοποιεῖ μόνο πρὸς τό κακό τή μεταβολή πού παρουσιάζει ἡ φύση του. Πράγματι, δέ θά μπορούσε νά φτάσει στό ἀγαθό, ἄν εἶχε ἐκ φύσεως μόνο τήν τάση πρὸς τό κακό. Τώρα δά ὁμως τό ὠραιότατο ἔργο τῆς μεταβολῆς εἶναι ἡ αὐξηση στά ἀγαθά, ἔτσι ὥστε πάντοτε ἡ μεταβολή πρὸς τό καλύτερο νά μεταβάλλει ἐκεῖνο πού σωστά παθαίνει τή μεταβολή, σέ κατάσταση πού βρῆσκειται πλησιέστερα πρὸς τό Θεό. Ἐπομένῳ αὐτό πού μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι φοβερό, δηλαδή τό ὅτι ἡ φύση μας εἶναι μεταβλητή, τοῦτο ὁ θεῖος λόγος ὑπέδειξε σάν κάποιο φτερό γιά τό πέταγμα πρὸς τά σπουδαιότερα, ὥστε νά εἶναι ζημιὰ τό νά μήν μπορούμε νά δεχτοῦμε τή μεταβολή πρὸς τό καλύτερο. Ἐπομένῳ ἄς μή λυπᾶται ὅποιος βλέπει μέσα στή φύση του τή δυνατότητα γιά μεταβολή, ἀλλά, ἀφοῦ μεταβάλλεται σέ κάθε περίπτωση πρὸς τό καλύτερο καί μεταμορφώνεται προοδευτικά ἀπό μία δόξα σέ ἄλλη δόξα, ἀνώτερη, ἄς μεταβάλλεται κατά τέτοιο τρόπο, δηλαδή νά γίνεται μέ καθημερινή προοδευτική ἀνάπτυξη συνεχῶς καλύτερος, νά τελειοποιεῖται πάντοτε

γότερο, τό ἀνώτερο, τό καλύτερο, τό τελειότερο. Σύμφωνα μέ σχετικές ἐκφράσεις τῶν μεγάλων Πατέρων, ἠθική πρόοδος καί τελείωση εἶναι ἡ «καλλίστη ἀλλοίωσις» «ἐπί τό βέλτιον», τό «ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονα προκόπτειν».

τὸ πέρας φθάνων τῆς τελειότητος. Αὐτίκα γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στήναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀξανάμενον, μηδὲ τινὲς πέρατι περιορίσαι τὴν τελειότητα».

75. Η ΠΙΣΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνοῦμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσι, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος... Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἔστιν, οἶδα· τί δὲ ἡ οὐσία, ὑπὲρ διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σφύζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ ἀντάρκης εἰδέναι, ὅτι ἔστι Θεός, οὐχί τί ἐστι· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Εἰδήσις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἢ αἴσθησις αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταληφθὲν τίς ἢ οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία».

76. Η ΕΛΠΙΔΑ ΣΤΟ ΘΕΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκατακτώνιστος, λιμὴν εὐδιδος, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ἄοπλοι τῶν ὀπλισμένων καὶ γυναικες ἀνδρῶν περιεγέροντο καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἀνεφάνησαν. Καὶ τὶ θαυμαστόν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅπου γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγέροντο:.. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταροθιζέει».

75. Περικοπή ἀπὸ τὴν 234ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον (Ε.Π. 32. 869).

76. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Χρυσοστόμου στό 10ο ψαλμὸ (Ε.Π. 55. 140).

καί ποτέ νά μή φτάνει στό τέρμα τῆς τελειότητας. Γιατί βέβαια ἡ ἀληθινή τελειότητα εἶναι νά μή σταματήσει ποτέ κανείς νά προχωρεῖ προοδευτικά πρὸς τό καλύτερο οὔτε νά περιορίσει τὴν τελειότητα μέ κάποιο τέρμα».

75. Μετάφραση.

«Οἱ ἐνέργειες ὁμῶς τοῦ Θεοῦ εἶναι ποικίλες· μόνο ἡ οὐσία Του εἶναι ἀπλή. Ἐμεῖς λέμε ὅτι τό Θεό Τόν γνωρίζουμε ἀπό τίς ἐνέργειές Του· δέ διαβεβαιώνουμε ὅτι προσεγγίζουμε τὴν οὐσία Του μέ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας. Καί τοῦτο γίνεται, γιατί οἱ ἐνέργειές Του φτάνουν σ' ἐμᾶς, ἐνῶ ἡ οὐσία Του μένει ἀνεξιχνίαστη... Ἐγώ, ὅτι ὑπάρχει Θεός, τό γνωρίζω· ποιὰ ὁμῶς εἶναι ἡ οὐσία Του δέν ξέρω, γιατί ἡ διάνοιά μου δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει μιὰ τέτοια γνώση. Λοιπὸν μέ ποιό τρόπο σόζομαι; Μέ τὴν πίστη. Στὴν πίστη ὁμῶς εἶναι ἀρκετό νά γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὄχι ποιὰ εἶναι ἡ οὐσία Του· καί νά γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεός ἀνταμείβει ἐκείνους πού Τόν ἀγαποῦν. Ἐπομένως γνώση τῆς θείας οὐσίας εἶναι νά ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι δέν μποροῦμε νά γνωρίσουμε τό Θεό μέ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας· καί ἄξιο σεβασμοῦ εἶναι ὄχι νά κατανοήσουμε ποιὰ εἶναι ἡ θεία οὐσία, ἀλλά ὅτι ὑπάρχει οὐσία».

76. Μετάφραση.

«Ἡ ἐλπίδα στόν Κύριο ἔχει μεγάλη δύναμη· εἶναι φρούριο ἀπόρθητο, τείχος ἀκαταμάχητο, συμμαχία ἀκατανίκητη, λιμάνι γαλήνιο, πύργος ἀκαταγώνιστος, ὄπλο ἀνίκητο, δύναμη ἀκαταμάχητη, ἡ ὁποία ἀκόμη καί ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα βρῖσκει διέξοδο. Μέ τὴν ἐλπίδα τόν Κύριο ἄοπλοι νίκησαν ὀπλισμένους καί γυναῖκες τοὺς ἄντρες· ἐπίσης μέ τὴ δύναμη αὐτῆ παιδιὰ ἀναδείχτηκαν μέ πολλή εὐκολία πιό ἰσχυρά καί ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν σπουδάσει τὴν πολεμικὴ τέχνη.

Καί γιατί ν' ἀπορεῖ κανεὶς γιὰ τό ὅτι νίκησαν τοὺς ἐχθρούς, τὴ στιγμή πού νίκησαν τόν ἴδιο τόν κόσμο μέ τὰ ἀπατηλά του θέλητρα;... Πράγματι, ἡ ἐλπίδα στό Θεό μεταμορφώνει τὰ πάντα».

77. ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΟ
(Κλήμεντος του Ἀλεξανδρέως).

«Ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἶπειν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις, ἢ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος, διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομονμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης καταληπτὸν παραπέμπονσα. Καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἢ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν, δευτέρα δὲ ἢ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν· ἢ δε, εἰς ἀγάπην περαιουμένη, ἐνθὲνδε ἤδη φίλον φίλῳ τὸ γινῶσκον τῷ γινωσκομένῳ παρίστησιν».

78. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν εἶπω τινί· Παρακάλεσον τὸν Θεόν, δεήθητι αὐτοῦ, ἰκέτευσον αὐτόν, λέγει· Παρακάλεσα ἅπαξ, δεύτερον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστὸν καὶ οὐκέτι οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστής, ἀδελφέ, ἕως ἂν λάβῃς· τέλος αἰτήσεως ἢ δόσις τοῦ αἰτουμένου. Τότε ἀπόστηθι, ὅταν λάβῃς, μᾶλλον δὲ μὴδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παράμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἶτει, ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, εὐχαρίστησον, ὅτι ἔλαβες. Εἰσερχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσι μυρίους στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξερχονται καὶ οὐκ οἶδασι τί εἶπον· τὰ χεῖλη κινεῖται, ἢ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακοῦσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἐκλίνα, λέγεις, τὰ γόνατα· ἀλλ' ἢ διάνοιά σου ἕξω ἐπέτετο· τὸ σῶμα σου ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ γνώμη σου

77. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Στρωματεῖς» Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (ΒΕΠΕΣ 8, 271-272).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Στὴ σύντομη περικοπὴ φαίνεται ἡ τάση τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, καθὼς καὶ ὅλης τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς Σχολῆς πρὸς ἀνύψωση τῆς πίστεως σὲ γνώση μὲ τὰ μέσα κυρίως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας.

78. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας» (Ε.Π. 52, 458).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ τὴν Ἁγία Γραφή.

77. Μετάφραση.

«Ἡ πίστη λοιπόν, θά μπορούσε νά πεί κανείς, εἶναι μιά σύντομη γνώση τῶν ἀναγκαίων. Στή συνέχεια ἡ γνώση αὐτή εἶναι ἰσχυρή καί ἀσφαλῆς ἀπόδειξη ἐκείνων πού ἔχουν γίνει παραδεχτά μέ τήν πίστη. Ἡ ἀπόδειξη οἰκοδομεῖται μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου πάνω στήν πίστη καί ὁδηγεῖ στή σταθερότητα καί στήν κατανόηση τῶν θείων ἀληθειῶν μέ ἀκριβή γνώση. Καί νομίζω ὅτι ἡ πρώτη σωτήρια μεταβολή εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν εἰδωλολατρεία στή χριστιανική πίστη· δεύτερη, εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν πίστη στή γνώση. Ἡ δεύτερη αὐτή μεταβολή, καταλήγοντας στήν ἀγάπη, παρουσιάζει στή συνέχεια ὡς φίλο στό φίλο τόν ἄνθρωπο, πού ἀποκτᾷ τή γνώση, Θεό, πού γίνεται γνωστός».

78. Μετάφραση.

«Ὅταν εἰπῶ σέ κάποιον: παρακάλεσε τόν Θεό, ζήτησέ Του ὅ,τι θέλεις, ἰκέτευσέ Τον, ἀπαντᾷ: παρακάλεσα μία φορά, δύο φορές, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι φορές κι ἀκόμη δέν ἔλαβα τίποτε. Νά μή σταματήσεις τήν προσευχή, ἀδερφέ μου, ὥσπου νά λάβεις· δηλαδή ἡ παράκλησή στόν Θεό γιά βοήθεια τελειώνει, ὅταν σοῦ δοθεῖ ἐκεῖνο πού ζητᾷς. Τήν προσευχή λοιπόν νά τή σταματήσεις, ὅταν ἰκανοποιηθεῖ τό αἴτημά σου· ἢ καλύτερα οὔτε τότε, ἀλλά νά ἐξακολουθεῖς καί πάλι νά προσεύχεσαι. Καί ἂν δέ λάβεις, νά ζητᾷς γιά νά λάβεις· ὅταν ὁμως λάβεις, νά εὐχαριστήσεις ἐπειδή ἔλαβες. Μπαίνουν πολλοί στό ναό, σχεδιάζουν καί λένε ἀναρίθμητους στίχους προσευχῆς, καί βγαίνουν χωρίς νά ξέρουν τί εἶπαν· τά χεῖλή κινοῦνται, ἀλλ' ἡ ἀκοή τῆς ψυχῆς δέν ἀκούει. Σὺ ὁ ἴδιος δέν ἀκοῦς τήν προσευχή σου, καί θέλεις νά τήν εἰσακούσει ὁ Θεός; Γονάτισα, λές· ἡ σκέψη σου ὁμως πετοῦσε ἔξω· τό σῶμα σου ἦταν μέσα στήν ἐκκλησία, ἀλλά ὁ νοῦς σου ἔξω· τό στόμα ἔλεγε τήν προσευχή, ἀλλά ἡ σκέψη λογάριζε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, κτήματα, συναναστροφές φίλων. Γιατί ὁ διάβολος, ἐπειδή εἶναι πονηρός καί γνωρίζει ὅτι στόν καιρό τῆς προσευχῆς πετυχαίνουμε μεγάλα πράγματα, τότε ἔρχεται ξαφνικά ἐναντίον μας. Πολλές φορές εἴμαστε ξαπλωμένοι στό κρεβάτι καί δέ σκεφτόμαστε τίποτε· ἤρθαμε νά προσευχηθοῦμε καί ὁ

ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν εὐχὴν καὶ ἡ διάνοια ἠρώθκει τόκους, συμβόλαια, συναλλάγματα, χωρία, κτήματα, φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὢν καὶ εἰδῶς, ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλη ἀνόμοιεν, τότε ἐπέρχεται. Πολλάκις κείμεθα ἕπτιοι ἐν κλίνῃ καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλλοθεν εὐξασθαι καὶ μυροὶ λογιμοί, ἵνα ἐκβάλῃ ἡμᾶς κενούς.

Ταῦτα τοίνυν εἰδὼς ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἀγαπητέ, γίνεσθαι, τὴν Χαναναίαν μίμησαι... Κἂν ἔξω ἦς, κράζε καὶ λέγε· Ἐλέησόν με, μὴ κινῶν τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπῶντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλ' ἀρχὴ τρόπου. Ὁ Ἰερεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο· ὁ Δαυιδ ἐν λάκκῳ λεόντων καὶ τὸν Θεὸν ἔξενυμένισατο· οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ἦσαν καὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντες ἐδυσώπησαν· ὁ ληστής ἐσταυρώθη καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ σταυρός, ἀλλὰ παράδεισον ἠνοιξεν· ὁ Ἰὼβ ἐν κοπιᾷ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἕλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους καὶ τὸν Θεὸν ὑπήκουον ἔσχε. Κἂν ἐν βάλανειῷ ἦς, εὐχον, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐπὶ κλίνης· ὅπου ἐὰν ἦς, εὐχον. Ναὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, μὴ ζῆτει τόπον· γνώμης χρεῖα μόνον».

79. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὕτω γὰρ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐξιέναι δεῖ, ὥσπερ ἐξ ἱερῶν ἀδύτων, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν καταβάντας τῶν οὐρανῶν, γενομένους κατεσταλμένους, φιλοσοφοῦντας, ὀρθμῶ πάντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας· καὶ γυνὴ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα ἀπὸ συνάξεως ἀναχωροῦντα καὶ τὸν νιὸν πατῆρ καὶ τὸν πατέρα ὁ παῖς καὶ τὸν δεσπότην ὁ δοῦλος καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρός, λαμβανέτωσαν ἅπαντες αἰσθησθαι τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἡμῖν ὠφελείας· λήφονται δέ, ἂν πραοτέρων, ἂν φιλοσοφωτέρων, ἂν ἐνλαβεστέρων ὑμῶν γεγενημένων αἰσθάνονται. Ἐννόησον οἷας ἀπολαύεις νυσταγωγίας ὁ μεμνημένος

79. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν» (Ε.Π. 51, 179).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μετὰ τίνων ἀναπέμψεις... μετὰ τίνων βῆς τό

διάβολος μᾶς φέρονει ἀναορίθμητες σκέψεις, γιά νά μᾶς βγάλει ἔξω ἀπό τό ναό χωρίς νά ἔχουμε ὠφεληθεῖ τίποτε.

Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, γνωρίζεις ὅτι αὐτά γίνονται στίς προσευχές, νά μιμηθεῖς τή Χαναanaία... Καί ἂν εἶσαι ἔξω, νά κραζῆς καί νά λές ἐλ ἔη σέ με χωρίς νά κινεῖς τά χεῖλη, ἀλλά φωνάζοντας μέ τή σκέψη δυνατά· γιατί, καί ἂν σιωποῦμε, ὁ Θεός μᾶς ἀκούει. Δέν ἔχει σημασία ὁ τόπος πού γίνεται ἡ προσευχή, ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο γίνεται. Ὁ Ἱερομίας ἦταν μέσα στό βόρβορο, καί προσέλκυσσε κοντά του τό Θεό· ὁ Δανιήλ ἦταν στό λάκκο τῶν λεονταριῶν, καί ἀπέσπασε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· οἱ Τρεῖς Παῖδες ἦσαν μέσα στό καμίνι, καί μέ ἕμνους παρακάλεσαν τό Θεό νά τοὺς βοηθήσει· ὁ ληστής στρανωθήθηκε, καί ὁ σταυρός δέν ἐμπόδισε, ἀλλά ἄνοιξε τόν παραδείσο· ὁ Ἰώβ ἦταν σέ ἓνα μέρος μέ κοπριά, καί προσέλκυσσε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰωνᾶς ἦταν στήν κοιλιά τοῦ κήτους, κι ἔκαμε τό Θεό νά τόν ἀκούσει. Καί ἂν εἶσαι μέσα σέ λουτρό, νά προσεύχεσαι, καί ἂν εἶσαι στό δρόμο, καί ἂν εἶσαι στό κρεβάτι· ὅπου καί ἂν εἶσαι, νά προσεύχεσαι. Εἶσαι ναός τοῦ Θεοῦ, νά μὴ ζητᾶς τόπο· ἡ ἔσωτερική διάθεση καί ἡ σκέψη χρειάζεται μόνο».

79. Μετάφραση.

«Ἔτσι, πράγματι, ἐμεῖς πρέπει νά βγαῖνουμε ἀπό τό ναό· σάν νά βγήκαμε ἀπό ἱερά ἄδυτα, σάν νά κατεβήκαμε ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς. Δηλαδή νά ἔχουμε γίνει ἥσυχτοι, φιλοσοφημένοι, καί νά κάνουμε καί νά λέμε τά πάντα μέ τάξη. Καί ὅταν ἡ γυναίκα βλέπει τόν ἄντρα της νά φεύγει ἀπό τή λατρευτική σύναξη, καί ὁ πατέρας τό παιδί καί τό παιδί τόν πατέρα καί ὁ ὑπηρέτης τόν κύριο καί ὁ φίλος τό φίλο καί ὁ ἐχθρός τόν ἐχθρό, ἄς κοιτάξουν ὅλοι νά γνωρίσουν τήν ὠφέλεια, πού μᾶς ἔγινε στό ναό. Καί βέβαια θά ἀντιληφθοῦν τήν ὠφέλεια, ἂν διαπιστώσουν ὅτι ἔχετε γίνει πιό ἡμεροί, ὅτι ἔχετε ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τήν ἀληθινή σοφία, ὅτι ἔχετε γίνει πιό εὐλαβεῖς. Πρέπει νά ἐννοήσεις ποια μύηση στά ἱερά μυστήρια ἀπολαμβάνεις. ἐσύ πού ἔχεις μιμηθεῖ· μέ ποιούς μαζί ἀπειθύνεις πρὸς τά

Τρισάγιος· ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους, τά Σεραφεῖμ, τά ὁποῖα, κατά τόν Ἡσαΐα, στέκονται κοντά στό θρόνο τοῦ Θεοῦ καί ψάλλουν ἀσταμάτητα τό: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. Κύριος Σαβαώθ» (Ἡσ. στ', 2-3).

σύ, μετὰ τίνων ἀναπέμπεις τὸ μυστικὸν μέλος ἐκεῖνο, μετὰ τίνων βοῶς τὸ Τρισάγιος. Δίδαξον τοὺς ἕξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφεῖμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν ἄνω τελεῖς, ὅτι εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφης τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσπότῃ διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου».

80. «ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΣΑΥΤΟΝ» (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεινοῦ σαυτόν. Ὅταν ἀναβῆς εἰς τὸ ὕψος, ἀσφαλισθῆναι χρειᾶν ἔχεις, ἵνα μὴ πέσης... Τί μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπος ὢν, τῆς γῆς συγγενῆς, ὁμοούσιος τῇ τέφρᾳ ἔν τε τῇ φύσει, ἔν τε τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προαιρέσει τῶν πραγμάτων; Σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης· σήμερον ὑγιαίνων, αὔριον νοσῶν· σήμερον χαίρων, αὔριον λυπούμενος· σήμερον ἐν δόξῃ, αὔριον ἐν ἀτιμίᾳ· σήμερον ἐν νεότητι, αὔριον ἐν γῆρᾳ. Μὴ ἴσταται τι τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ποταμίων ρευμάτων μιμεῖται τὸν δρόμον; Ὁμοῦ τε γὰρ ἐφάνη καὶ σκιᾶς ταχύτερον ἡμῶς καταλιμπάνει. Τί οὖν μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε, ὁ καπνός, ἡ ματαιότης; Ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι ὁμοιώθη. Ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν».

81. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΝΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Πῶς εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην καταβησόμεθα, τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανείας καταλιπόντες; Ἐὰν διὰ πάντων ἀσκῶμεν τὸ τοιοῦτο καὶ μηδὲν παρορῶμεν ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαβησόμενοι. Τοῖς γὰρ ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦται ψυχὴ καί, πρὸς ἃ πράτ-

80. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσσοστόμου στὸ Ἦσ. στ', 1 (Ἐ.Π. 56, 125).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι... αὐτοῦ ἐξέπεσε· φράσεις ἀπὸ τούς ψαλμ. 143, 4· 102, 15· Ἦσ. μ', 8.

81. Περικοπή ἀπὸ τὴν 20ῇ ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου «Περὶ ταπεινοφροσύνης» (Ἐ.Π. 31, 537-540).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Κατὰ τὸν Ἰώβ· Ἰδὲς σχετικὰ Ἰώβ λα', 34. Ὅλη ἡ

ἄνω τῆ μυστική ἐκεῖνη μελωδία· μέ ποιούς λές μεγαλόφωνα τόν Τρι-
σάγιο ὕμνο. Νά διδάξεις μέ τῆ συμπεριφορά σου τούς ἄλλους, ὅτι
ἔλαβες μέρος στόν ἱερό χορό μαζί μέ τά Σεραφεῖμ, ὅτι βρῖσκεσαι στήν
οὐράνια πολιτεία, ὅτι γράφτηκες στή χορεία τῶν ἀγγέλων, ὅτι συν-
ομίλησες μέ τόν Κύριο, ὅτι συναναστράφηκες τό Χριστό».

80. Μετάφραση.

«Ὅσο εἶσαι σπουδαῖος, ἄλλο τόσο νά εἶσαι ταπεινός. Ὅταν ἀνε-
βεῖς ψηλά, ἔχεις ἀνάγκη νά πάρεις τά μέτρα σου, γιά νά μήν πέσεις...
Γιατί ἔχεις μεγάλη ἰδέα γιά τόν ἑαυτό σου, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος,
συγγενής μέ τή γῆ, τό ἴδιο πράγμα μέ τή στάχτη σέ ὄλα: καί στή φύση
καί στή γνώμη καί στήν ἐκλογή τῶν πραγμάτων; Σήμερα εἶσαι πλού-
σιος, αὔριο φτωχός· σήμερα ὑγιής, αὔριο ἄρρωστος· σήμερα χαρού-
μενος, αὔριο λυπημένος· σήμερα δοξασμένος, αὔριο περιφρονημέ-
νος· σήμερα νέος, αὔριο γέρος. Μήπως κάτι ἀπό τά ἀνθρώπινα
παραμένει σταθερό; Ἡ μήπως, ἀντίθετα, τό καθετί μιμεῖται τήν κί-
νηση τῶν ποταμῶν πού κυλοῦν; Δέν προλαβαίνουμε καλά καλά νά τό
δοῦμε, καί μᾶς ἐγκαταλείπει πιό γρήγορα καί ἀπό τή σκιά. Γιατί
λοιπόν, ἄνθρωπέ μου, ἔχεις ἀλαζονεία, ἐνῶ εἶσαι καπνός, ματαιότη-
τα; Πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ταυτίζεται μέ τή ματαιότητα. Οἱ ἡμέρες
τῆς ζωῆς του εἶναι σάν χορτάρι. Ξεραίνεται τό χορτάρι καί τό ἄνθος
του πέφτει μαραμένο».

81. Μετάφραση.

«Μέ ποιό τρόπο θά φτάσουμε στήν ταπεινοφροσύνη, πού εἶναι
σωτήρια ἀρετή; μήπως ὅταν ἀποβάσουμε τό ὀλέθριο ἐξόγκωμα τῆς
ὑπερηφάνειας; Καί βέβαια, ἂν σέ ὄλα κάνουμε αὐτή τήν προσπά-
θεια καί δέν παραμελοῦμε τίποτε μέ τήν πρόφαση ὅτι τάχα δέ θά
βλαφτοῦμε. Γιατί ἡ ψυχή ἐξομοιώνεται μ' ἐκεῖνα πού κάνουμε, καί
λαβαίνει τόν τύπο ἐκείνων πού κάνει, καί διαμορφώνεται ἀνάλογα
πρός αὐτά.

περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια προσωπογραφία τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει ταπεινο-
φροσύνη, καί παρουσιάζει πολλά ἀπό τά χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

τει, τυποῦται καὶ πρὸς ταῦτα σχηματίζεται. Ἔστω σοι καὶ σχῆμα καὶ ἱμάτιον καὶ βάδισμα καὶ καθέδρα καὶ τροφῆς κατάστασις καὶ οἶκος καὶ τὰ ἐν οἴκῳ σκευὴ πάντα πρὸς εὐτέλειαν ἠσκημένα· καὶ λόγος καὶ ᾠδὴ καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἔντευξις καὶ ταῦτα πρὸς μετριότητα μᾶλλον ἢ πρὸς ὄγκον ὁράτω. Μὴ μοι κόμπους ἐν λόγῳ σοφιστικούς, μηδὲ ἐν ᾠδαῖς ἠδυνφωνίας ὑπερβαλλούσας, μηδὲ διαλέξεις ὑψηροφάνους καὶ βαρείας· ἀλλ' ἐν ἅπασιν ὑφαίρει τοῦ μεγέθους· χρηστός πρὸς τὸν φίλον, ἡπιος πρὸς τὸν οἰκέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ταπεινοὺς, παρηγορῶν κακονμένους, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν ὀδύναις, μηδένα καθάπαξ ὑπερορῶν, γλυκὺς ἐν προσηγορίᾳ, φαιδρὸς ἐν ἀποκρίσει, δεξιός, εὐπρόσιτος ἅπασι, μήτε σεαυτοῦ διεξιῶν ἐγκώμια, μηδὲ ἐτέρους λέγειν παρασκευάζων, μηδὲ λόγον ἄσεμνον ἀποδεχόμενος, ἐπικαλύπτων ὅσα δυνατὸν τῶν σεαυτοῦ πλεονεκτημάτων· ἐπὶ δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι κατηγορῶν σεαυτοῦ καὶ μὴ τοὺς ἐτέρων ἐλέγχους ἀναμένων, ἴνα ἦς, κατὰ τὸν Ἰώβ, ὃς οὐ διετράπη πολυοχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορευῆσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα. Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγχων (αὐθραδες γὰρ τὸ τοιοῦτο), μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων... Μὴ τοίνυν ζημίον σεαυτὸν, ἐπὶ ἀνθρώπων φαίνεσθαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ Θεὸς μέγας θεατῆς, φιλοδόξησον ἐπὶ Θεοῦ».

82. Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΗ ΦΥΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ὅρος γὰρ ἐστὶν ὑψηλόν, βαθεῖα ὕλη κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέειν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατάρρυντον. Τοῦτον ταῖς ὑπωρεῖαις πεδίον ὑπτιον ὑπεστόρεσται, ταῖς ἐκ τοῦ ὄρους νοτίσι δι-

82. Περικοπή ἀπὸ τῆ 14ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸ Γρηγόριο Ναζιανζηνό (Ε.Π. 32, 276-277). Τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔγραψε ὁ Μ. Βασίλειος ἀπο ἓνα ὠραῖο ἐρημικὸ μέρος, πού βρισκόταν κοντὰ στὸν Ἴρι ποταμὸ, ὅπου μόνασε γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁλη ἡ περικοπὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀγάπην τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὴ φύσιν. Γενικὰ ὅλοι οἱ Πατέρες, σχετικὰ μὲ τὴ φύσιν, εἶχαν βιώματα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα πού εἶχε ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμαντῆς, ὁ ὁποῖος στὸ «μανιφέστο», πού βάζει μπροστὰ στὸν «Λαμπριάτικον Ψάλτην», ὁμολογεῖ:

Καί ἡ ἐμφάνιση καί τό ἔνδυμα καί ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος καί τό κάθισμα καί ὁ τρόπος τῆς τροφῆς καί τό σπιτί καί τά σκευή τοῦ σπιτιοῦ ἄς εἶναι ὅλα τακτοποιημένα μέ ἀπλότητα· ἀκόμη καί ὁ λόγος καί τό ἄσμα καί ἡ συνάντηση μέ τόν πλησίον, καί αὐτά ἄς ἀποβλέπουν καλύτερα στή χρήση τοῦ μέτρου, παρά στήν ἐπιδεικτική ἐξόγκωση.

Νά μή μου χρησιμοποιεῖς σοφιστικούς καμπασιμούς στό λόγο, οὔτε στά ἄσματα ὑπερβολικά γλυκιές φωνές, οὔτε συζητήσεις ὑπερήφανες καί φορτικές γιά τούς ἄλλους, ἀλλά σέ ὅλα νά ἐλαττώνεις τήν ἐπιδεικτική μεγαλοποίηση. Νά εἶσαι ὠφέλιμος στό φίλο, ἡμερος πρὸς τόν ὑπρέτη, ἀνεξίκακος πρὸς τούς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς ἐκείνους πού βρίσκονται σέ χαμηλή κοινωνική κατάσταση. Νά παρηγορεῖς τούς πάσχοντες. Νά ἐπισκέπτεσαι ἐκείνους πού βρίσκονται σέ θλίψεις. Νά μήν περιφρονεῖς κανέναν ἀπολύτως. Νά εἶσαι εὐχάριστος στήν προσφώνηση, ἀνοιχτόκαρδος στήν ἀπάντηση, βολικός, εὐκολόπιστος σέ ὅλους. Νά μήν ἐγκωμιάζεις τόν ἑαυτό σου, οὔτε καί τούς ἄλλους νά παρακινεῖς νά σέ ἐγκωμιάζουν. Νά μή δέχεσαι ἄσημο λόγο. Νά κρύβεις ὅσα μπορεῖς ἀπό τά πλεονεκτήματά σου. Γιά τά ἁμαρτήματά σου νά γίνεσαι ὁ ἴδιος κατήγορος τοῦ ἑαυτοῦ σου καί νά μήν ἀναμένεις τούς ἐλέγχους τῶν ἄλλων, ὥστε νά μοιάζεις μέ τόν Ἰώβ, ὁ ὁποῖος δέν ἀπέφυγε τόν πολύ ὄχλο τῆς πόλεως, γιά νά ἐξομολογηθεῖ μπροστά τους τό σφάλμα του. Νά μήν εἶσαι αὐστηρός στίς ἐπιπλήξεις καί νά μήν ἐλέγχεις γρήγορα καί μέ ἐμπάθεια (γιατί αὐτό εἶναι αὐθάδεια)· οὔτε νά καταδικάζεις τόν ἄλλο γιά μικρά σφάλματα, σάν νά εἶσαι σὺ ἀκριβοδίκατος... Νά μή βλάπτεις λοιπόν τόν ἑαυτό σου, θέλοντας νά φαίνεσαι σπουδαῖος στούς ἀνθρώπους. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ὁ μέγας θεατής, νά στρέψεις τή φιλοδοξία σου στό Θεό».

82. Μετάφραση.

«Ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα ψηλό βουνό, σκεπασμένο μέ πυκνό δάσος. Το βουνό αὐτό στό βορινό μέρος κατακλύζεται ἀπό ψυχρά καί ὀλοκάθαρα νερά. Στούς πρόποδες του ὑπάρχει μιά πεδινή ἔκταση, τήν

«Ἐν ὄσφ ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε νὰ ὑμῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν...».

ηνεκῶς παινόμενον. Ὑγὴ δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφνεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὴ πασῶν πλέον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολὺ ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἔνεκά γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιεργεσθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιεργώγασι· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τεῖχος ἔστι καὶ αὐτὸς διηνεκὲς καὶ δυσέμβατον... Ὁ δέ, ὀξύτατα ὧν ἐγὼ οἶδα ποταμῶν ρέων, βραχὺ τι τῆ γείτονι πέτρῳ περιτραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναγεόμενος, εἰς δίνην βαθεῖαν περιειλεῖται· ὄψιν δὲ ἡδίστην ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος καὶ χρεῖαν τοῖς ἐπιχωρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίνας ἐντρέφων. Τὶ δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναπνοὰς ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αἴρας; Τό γε μὴν τῶν ἀνθέων πλῆθος ἢ τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων ἄλλος μὲν ἂν τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Ὁ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φορὰν ἐπιτήδειον, δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως ἡδιστον ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορυβῶν ἀπήλλακται· ἀλλ' ὅτι οὔτε ὀδίτην τινὰ παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θήραν ἐπιμυγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἄρκτων ἢ λύκων, μὴ γένοιτο!, ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αἰγῶν ἀγρίων καὶ λαγωοὺς βόσκει καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον».

17.3.81
H περιγραφή

83. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, φησί, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Καθεζόμενος ἐπὶ τραπέζης, προσεύχων· προσφερόμενος τὸν ἄρτον, τῷ δεδωκότι τὴν χάριν ἀποπλήρου· οἶνω

83. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου στὴ μάρτυρα Ἰουλίττα (Ε.Π. 31, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε... ποιεῖτε»· Α' Κορ. ι', 31. Ὅλα τὰ υλικά ἀγαθὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς Πατέρες ὡς εὐλογία Θεοῦ. Μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς διδασκαλίας τους τὰ λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν εὐχές «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελώνας», «ἐπὶ εὐλογίῃσι σπόρου», «εἰς μεταληψὶν σταφυλῆς», «ἐπὶ εὐλογίῃσι οἴνου», «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας» κ.λπ

ὅποια κάνουν πολύ εὐφορη τὰ νερά τοῦ βουνοῦ. Τό τοπίο αὐτό τό περιβάλλει, σάν φράκτης σχεδόν, δάσος ἀπό δέντρα κάθε εἶδους καί ποικιλίας, πού φύτρωσαν ὀλόγουρα μόνα τους. Εἶναι τέτοια ἡ ὁμορφιά του, ὥστε καί τό νησί τῆς Καλυψῶς, τό ὅποιο φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος τό θαύμασε περισσότερο ἀπ' ὅλα γιά τήν ὁμορφιά του, νά ὑστερεῖ σέ σύγκριση πρός αὐτό.

Καί πράγματι, δέν ὑπολείπεται καί πολύ ἀπό νησί, γιατί περι-κλείεται ὀλόγουρα μέ φυσικά περιφράγματα. Καί συγκεκριμένα, βα-θιά φαράγγια τό διασχίζουν τριγύρω σέ δύο μέρη. Ἐπίσης τό ποτάμι πού κυλά πρός τά κάτω, δίπλα ἀπό τόν γκρεμό, εἶναι καί αὐτό κατά κάποιον τρόπο ἕνα συνεχές καί δύσβατο τείχος. Τό ποτάμι τοῦτο, καθῶς τρέχει πιό ὀρημτικά ἀπό τὰ ποτάμια πού γνωρίζω ἐγώ, ἀγρι-εὐεῖ γιά λίγο προσκρούοντας στό γειτονικό βράχο· ἀπό ἐδῶ τὰ νερά του, γυρίζοντας πρός τά πίσω, σχηματίζουν ἕναν βαθύ ὑδατοστρόβι-λο. Τό θέαμα τοῦτο εἶναι πολύ εὐχάριστο σ' ἐμένα καί σέ κάθε θεατή. Ἐπίσης τό ποτάμι ὠφελεῖ πολύ τούς κατοίκους, ἐπειδή στίς δίνες του τρέφει πολλά ψάρια. Καί τώρα τί πρέπει νά εἰπῶ γιά τὰ δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τήν κατάφυτη γῆ, ἢ γιά τὰ δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τό ποτάμι; Βέβαια, ἄλλος θά μπορούσε νά θαυμάσει τό πλήθος τῶν λουλουδιῶν καί τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Σ' ἐμένα ὁμως δέν ὑπάρχει ἐλεύθερος χρόνος, γιά νά ἔχω τό νοῦ μου καί σ' αὐτά. Ἄλλά ἡ μεγαλύτερη ὠφέλεια, πού ἔχουμε ἀπό τό τοπίο, εἶναι τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ τοῦτο εἶναι κατάλληλο γιά κάθε παραγωγή καρ-πῶν ἐξαιτίας τῆς κατάλληλης θέσεώς του, μοῦ παρέχει τήν ἡσυχία ὡς τόν πιό γλυκό ἀπ' ὄλους τούς καρπούς. Καί τοῦτο, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό τούς θορύβους τῆς πόλεως, ἀλλά καί γιατί δέν ἀφήνει νά περάσει πρός τά ἐδῶ κανεῖς ὁδοιπόρος, ἐκτός ἀπό ἐκεί-νους πού συναναστρέφονται μαζί μας κατά τό χρόνο πού ἀσχολοῦν-ται μέ τό κυνήγι. Γιατί, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα, ὁ τόπος τρέφει καί διά-φορα ζῶα, ὄχι βέβαια ἀρκουδες ἢ λύκους, ἄς μή γίνει τέτοιο πρά-γμα!, ἀλλά κοπάδια ἐλάφια καί ἀγριες γίδες, λαγούς καί ἄλλα τέτοια ζῶα».

83. Μετάφραση.

«Εἶτε τρῶτε, λέγει ὁ Ἅπ. Παῦλος, εἶτε πίνετε, εἶτε κάνετε ὀτιδί-ποτε ἄλλο, ὅλα νά τά κάνετε γιά τή δόξα τοῦ Θεοῦ». Λοιπόν, ὅταν

τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος ὑπερείδων, μέμνησο τοῦ παρεχομένου σοι τὸ δῶρον εἰς εὐφροσύνην καρδίας καὶ παραμυθίαν ἀρρωστημάτων. Παρῆλθεν ἡ χρεία τῶν βρωμάτων; Ἡ μέντοι μνήμη τοῦ εὐεργέτου μὴ παρεχέσθω. Τὸν χιτῶνα ἐνδύμενος, εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι· τὸ ἱμάτιον περιβαλλόμενος, αὐξήσον τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ὃς καὶ χεიმῶνι καὶ θέρει ἐπιτήδεια ἡμῖν σκεπάσματα ἐχαρίστατο, τὴν τε ζωὴν ἡμῶν συντηροῦντα καὶ τὸ ἄσχημον περιστέλλοντα. Ἐπληρώθη ἡ ἡμέρα; Εὐχαρίστει τῷ τὸν ἥλιον μὲν εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡμερινῶν ἔργων χαρισάμενῳ ἡμῖν, πῦρ δὲ παρασχομένῳ τοῦ φωτίζειν τὴν νύκτα καὶ ταῖς λοιπαῖς χρείας ταῖς κατὰ τὸν βίον ὑπηρετεῖν».

84. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑ. Η ΑΦΘΑΡΣΙΑ ΩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἀνάστασις ἐστὶν ἢ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατάστασις... Στάχυν γὰρ ὄντες κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ τῷ καύσωνι τῆς κακίας κατεξηράνθημεν, ὑπολαβοῦσα ἡμᾶς ἡ γῆ διὰ τοῦ θανάτου λυθέντας, πάλιν κατὰ τὸ ἔαο τῆς ἀναστάσεως στάχυν ἀναδειξεί τὸν γυμνὸν τοῦτον κόκκον τοῦ σώματος, εὐμεγέθη τε καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ ὄρθιον καὶ εἰς τὸ οὐράνιον ὕψος ἀνατεινόμενον, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν θεοπροπῶν γνωρισμάτων ὠραϊζόμενον. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν».

85. Η ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου);

«Καθάπερ οἷν χεიმῶνος παρελθόντος καὶ θέρους φανέντος, ἔλκει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, ἀποσμήχει δὲ ὁ στρατι-

84. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγῳ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως» (Ἐ.Π. 46, 148 καὶ 157).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή μᾶς ὑπενημιμίξει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴν Α' Κορ. κεφ. ιε'.

85. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν 3ῃ ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς ἀνδριάντας» (Ἐ.Π. 49, 47-59).

κάθεσαι στό τραπέζι, νά προσεύχεσαι · όταν τρώς τό ψωμί, νά εὐχαριστεῖς ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει · όταν πίνεις τό κρασί καί τονώνεις μέ αὐτό τήν ἀσθενική φύση τοῦ σώματός σου, νά θυμᾶσαι ἐκεῖνον πού σου παρέχει τό δῶρο αὐτό, γιά νά σου δημιουργεῖ ψυχική ἀγαλλίαση καί νά σέ ἀνακουφίζει, ὅταν εἶσαι ἄρρωστος. Περνά ἡ ἀνάγκη τῶν τροφῶν; Ἄς μήν περνᾶ ὁμως ἡ θύμηση τοῦ εὐεργέτη. Ὅταν φορεῖς τό πουκάμισο, νά ἐκφράξεις εὐχαριστία σ' ἐκεῖνον πού στό ἔχει δώσει · όταν φορεῖς τό πανωφόρι, νά ἀγαπήσεις περισσότερο τό Θεό, ὁ ὁποῖος καί γιά τό χειμῶνα καί γιά τό καλοκαίρι μᾶς χάρισε τά κατάλληλα ἐνδύματα, τά ὁποῖα προστατεύουν τή ζωή μας καί κρύβουν τήν ἀσχήμα μας. Τελειώνει ἡ ἡμέρα; Νά εὐχαριστεῖς Αὐτόν πού μᾶς χάρισε τόν ἥλιο, γιά νά κάνουμε τίς ἐργασίες τῆς ἡμέρας, καί μᾶς ἔδωσε τή φωτιά, γιά νά μᾶς φωτίζει τή νύχτα καί γιά νά ἐξυπηρετεῖ τίς ὑπόλοιπες ἀνάγκες τῆς ζωῆς».

84. Μετάφραση.

«Ἀνάσταση εἶναι τό νά ἀποκτήσει ἡ φύση μας πάλι τήν παραδεισιακή της κατάσταση... Ἐφόσον κατά κάποιον τρόπο μοιάζουμε μέ τά στάχυα, ἔχουμε καταξεραθεῖ ἀπό τή φοβερή ζέστη τῆς ἁμαρτίας. Ἡ γη ὁμως πού μᾶς δέχτηκε, ἀφοῦ διαλυθήκαμε μέ τό θάνατο, θά ἀναδείξει στήν ἀνοιξη τῆς ἀναστάσεως τό σῶμα μας, πού μοιάζει μέ γυμνό σπόρο, σέ ἕνα στάχυ ψηλό, λικνιζόμενο, ὄρθιο καί διευθυνόμενο πρὸς τό ἕψος τοῦ οὐρανοῦ · σ' ἕνα στάχυ στολισμένο μέ τήν ἀφθοασία καί τά ἄλλα θεϊκά γνωρίσματα. Πραγματικά, πρέπει ἡ θνητή τούτη φύση μας νά ντυθεῖ τήν ἀφθοασία».

85. Μετάφραση.

«Λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν περάσει ὁ χειμῶνας καί ἀρχίσει τό καλοκαίρι, ὁ ναυτικός τραβᾶ τό πλοῖο του στή θάλασσα, ὁ στρατιώτης καθαρίζει τά ὄπλα του καί ἐτοιμάζει τό ἄλογο γιά τόν πόλεμο, ὁ γεωργός ἀκονίζει τό δρεπάνι του, ὁ ὁδοιπόρος ἀρχίζει μέ θάρρος μακρινό ἀποδημητικό ταξίδι καί ὁ ἀθλητής γδύνεται καί γυμνώνεται, γιά νά λάβει μέρος στούς ἀγῶνες · τό ἴδιο πρέπει νά κάμουμε καί ἐμεῖς τώρα πού ἀρχισε ἡ νηστεία σάν κάποιον πνευματικό καλοκαίρι. Δηλαδή, ὡς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ἄς καθαρίσουμε τά πνευματικά

ώτης τὰ ὄπλα καὶ παρασκευάζει τὸν ἵππον εἰς πόλεμον, καὶ γεωργὸς ἀκονᾷ δρέπανον καὶ ὀδοιπόρος θαρρῶν ἀποδημίας ἄπτεται μακρᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀθλητῆς ἀποδύεται καὶ γυμνοῦται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, καθάπερ θέρους πνευματικοῦ τινος τῆς νηστείας φανεῖσθαι, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὄπλα ἀποσιμῶμεν καὶ ὡς γεωργοὶ τὴν δρεπάνην ἀκονήσωμεν καὶ ὡς κυβερνήται πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμῶν τοὺς λογισμοὺς ἀντιτάξωμεν καὶ ὡς ὀδίται τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημίας ἀφώμεθα καὶ ὡς ἀθληταὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδυσώμεθα. Ὁ γὰρ πιστὸς καὶ γεωργὸς καὶ κυβερνήτης καὶ στρατιώτης καὶ ἀθλητῆς καὶ ὀδοιπόρος ἐστὶ... Νηστεῖαν δὲ οὐ ταύτην λέγω τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστεῖαν, οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων... Φάρμακόν ἐστὶν ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὸ φάρμακον, κἂν μυριάκις ὠφέλιμον ᾖ, πολλάκις ἄχρηστον γίνεται διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ χρωμένου. Καὶ γὰρ καὶ καιρὸν εἰδέναι χρῆ, καθ' ὃν δεῖ τοῦτο ἐπιτιθέναι, καὶ ποσότητα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου καὶ σώματος κρᾶσιν τὴν δεχομένην καὶ χώρας φύσιν καὶ ὥραν ἔτους καὶ δάιταν κατάλληλον καὶ πολλὰ ἕτερα· ὧν ὅπερ ἂν παροφθεῖη, τοῖς ἄλλοις λυμανεῖται πᾶσι τοῖς εἰρημένοις».

86. Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ (Μεγάλου Βασιλίου).

«Ψυχὴν ἔλαβες νοεράν, δι' ἧς Θεὸν περινοεῖς, τῶν ὄντων τὴν φύσιν λογισμῶ καθορᾶς, σοφίας δρέπη καρπὸν ἡδιστον. Πάντα μὲν σοὶ τὰ χερσαῖα ζῶα, ἡμερὰ τε καὶ ἄγρια, πάντα δὲ τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα, καὶ ὅσα τὸν ἀέρα διαπέταται τοῦτον, δοῦλᾷ ἐστὶ καὶ ὑποχείρια. Οὐδ' οὐ μέντοι τέχνας ἐξεῦρες καὶ πόλεις συνεστήσω καὶ ὅσα ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς τρυφὴν ἐπενόησας; Οὐδ' βάσιμά σοι τὰ πελάγη διὰ τὸν λόγον; Οὐδ' γῆ καὶ θάλαττα ὑπηρετεῖ τῷ βίῳ τῷ σῶ; Οὐδ' ἀήρ καὶ οὐρανὸς καὶ ἀστέρων χορεῖται σοὶ τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείκνυνται τάξιν;».

86. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 212).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οὐκ ἀήρ...καὶ ἀστέρων χορεῖται τὴν ἑαυτῶν ἐπι-

μας ὄπλα· ὡς γεωργοί, ἄς ἀκονίσουμε τό δραπάνι τῆς πίστεώς μας· ὡς κυβερνητές, ἄς ἀντιτάξουμε τή λογική στά κύματα τῶν ἄτοπων ἐπιθυμιῶν· ὡς ὁδοιπόροι, ἄς ἀρχίσουμε τό ἀποδημητικό ταξίδι πρὸς τόν οὐρανό· ὡς ἀθλητές, ἄς ἐτοιμαστοῦμε γιά τοὺς πνευματικούς ἀγῶνες ἐναντίον τοῦ κακοῦ.

Γιατί ὁ πιστός εἶναι καί γεωργός καί κυβερνήτης καί στρατιώτης καί ἀθλητής καί ὁδοιπόρος... Ὡς νηστεία ὁμως δέν ἐννοῶ τή νηστεία πού ἐννοοῦν οἱ πολλοί, ἀλλά τή σωστή νηστεία· δηλαδή ὄχι μόνο τήν ἀποχή ἀπὸ τίς τροφές, ἀλλά καί ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα... Ἡ νηστεία εἶναι φάρμακο· τό φάρμακο ὁμως, καί ἀναρίθμητες φορές ἂν εἶναι ὠφέλιμο, συχνά γίνεται ἄχρηστο ἐξαιτίας τῆς ἀγνοίας ἐκείνου πού τό χρησιμοποεῖ. Καί πράγματι, πρέπει νά γνωρίζουμε τό χρόνο πού πρέπει νά τό χρησιμοποήσουμε, τήν ποσότητα πού πρέπει νά δώσουμε, τήν κράση τοῦ σώματος, στό ὁποῖο θά τό χρησιμοποήσουμε, τίς τοπικές συνθήκες, τήν ἐποχή τοῦ ἔτους, τήν κατάλληλη δίαιτα καί πολλά ἄλλα. Ὅποιοδήποτε ἀπὸ αὐτά δέ ληφθεῖ ὑπόψη, θά βλάψει ὅλα ἐκεῖνα πού ἔχουν ἀναφερθεῖ».

86. Μετάφραση.

«Ἐλαβες λογική ψυχή, μέ τήν ὁποία σκέφτεσαι καλῶς τό Θεό, ἐρευνᾷς μέ τή σκέψη σου τή φύση τῶν ὄντων, θερίζεις τό γλυκύτατο καρπό τῆς σοφίας. Ὅλα τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς, ἡμερα καί ἄγρια, καί τῆς θάλασσας καί τὰ πετεινά εἶναι ὑπηρετές σου καί τὰ ἐξουσιάζεις. Μήπως ἐσύ δέ βροῆκες τέχνες, δέν ἴδρυσες πόλεις καί δέν ἐπινοήσες ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα γιά τή ζωή σου καί ὅσα σέ τέρπουν; Μήπως τά πέλαιγα δέν εἶναι πλωτά πρὸς χάρη σου ἐξαιτίας τοῦ λογικοῦ σου; Μήπως ἡ ξηρά καί ἡ θάλασσα δέν ἐξυπηρετοῦν τή ζωή σου; Μήπως δέ σου δείχνουν τήν τάξη τους ὁ ἀέρας, ὁ οὐρανός καί οἱ κυκλικές κινήσεις τῶν ἀστρον;».

δείκνυνται τάξιν; Σ' αὐτή τήν ἐποχή τοῦ γεωκεντρικοῦ κοσμοειδώλου ὁ Βασίλειος συσχέτιζε τήν ἐπιστημονικοτεχνική πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν οὐρανό καί τοὺς ἀστέρες. Ἄραγε τί θά ἔλεγε, ἂν ζοῦσε στή σημερινή ἐποχή τῶν διαστημικῶν πτήσεων;

87. Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΩΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Τίς ἐδίδαξε τὴν μέλισσαν ἐργάζεσθαι τὸν κηρὸν καὶ σὸν ἐκείνῳ τὸ μέλι; Τίς τὴν λίτυν καὶ τερέβινθον καὶ τῆς μαστίχης τὸ δένδρον τὸν λιπαρὸν ἐκείνον χυμὸν ἀποστάζειν ἐποίησεν; Ἡ τίς τὴν Ἰνδῶν χώραν ἐδημιούργησε ξηρῶν καρπῶν καὶ εὐδῶν μητέρα; Τίς τὴν ἐλαίαν ἔφυνε, πόνων σωματικῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπίκοιρον; Τίς ἔδωκε ἡμῖν ριζῶν καὶ βοτανῶν διάγνωσιν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ποιότητων μάθησιν; Τίς τὴν ποιητικὴν τῆς ὑγείας ἰατρικὴν συνεστήσατο; Τίς ἀνήκεν ἐκ τῆς γῆς θεομῶν ὑδάτων πηγὰς ἰωμένας; Καὶ προσήκει ἐγκαίρως εἰπεῖν τὸ τοῦ Βαρούχ· Οὗτος (ὁ Θεὸς) ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τέχνηι ἔμπυροὶ καὶ πρὸς χωρὶς καὶ ἄλλαι ἔνυδροι καὶ μυρία τῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῖς ἢ διακονία γένηται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποιΐας εὐρετῆς καὶ τῶν ἡμῶν ἀναγκαίων πλούσιος ὁμοῦ καὶ συμπαθῆς χορηγός».

88. ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΓΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μὴ ἐπαισχυνώμεθα τέχναις, μηδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζωμεν ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀργίαν καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὄνειδος ἦν τὸ ἐργάζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὸ μετῆλθεν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐκέλευσε μηδὲ ἐσθίειν. Ἀμαρτία γὰρ μόνον ἐστὶν ὄνειδος· ταύτην δὲ ἀργία τίθει εἴωθε καὶ οὐ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πονηρίαν... Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ὁ χαλινὸς τῷ ἵππῳ.

87. Περικοπή ἀπὸ τὸν 1ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ φιλοπτωχείας καὶ εὐποιΐας» (Ε.Π. 46, 464).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπή αὐτὴ ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρουσιάζει τίς διάφορες μορφές τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς συνέχεια τοῦ εὐεργετικοῦ Του ἔργου μέσα στὸν κόσμον. Ἐπίσης ἐπισημαίνει ποιὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς τεχνικῆς προόδου («ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῖς ἢ διακονία γένηται»).

87. Μετάφραση.

«Ποιός δίδαξε τή μέλισσα νά κατασκευάζει τό κερί καί τό μέλι; Ποιός ἔκαμε τό πεῦκο, τήν κοκκορεβιθιά καί τό μαστιχόδεντρο νά σπάζουν τόν λιπαρό ἐκείνο χυμό; Ἡ ποιός ἔκαμε τή χώρα τῶν Ἰνδιῶν μητέρα τῶν ξηρῶν καί ἀρωματικῶν καρπῶν; Ποιός φύτεψε τήν ἐλιά, πού μᾶς βοηθεῖ μέ τό λάδι της στούς σωματικούς πόνους καί στίς ὀδύνες; Ποιός μᾶς ἔδωσε τή δυνατότητα νά διακρίνουμε τίς ρίζες καί τά βότανα πού ἔχουν θεραπευτική δύναμη, καί νά γνωρίζουμε τίς εἰδικές θεραπευτικές τους ιδιότητες; Ποιός ἴδρυνε τήν ἰατρική πού μᾶς θεραπεύει, ὅταν ἀρρωσταίνουμε; Ποιός ἔβγαλε ἀπό τή γῆ θερμές ἰαματικές πηγές; Καί μέ τήν εὐκαιρία πρέπει νά ποῦμε τό λόγο τοῦ προφήτη Βαρούχ: Αὐτός (ὁ Θεός) βρῆκε κάθε ὁδὸ ἐπιστήμης καί τήν ἔδωσε στό παιδί Του Ἰακώβ καί στόν ἀγαπημένο Του Ἰσραήλ.

Γιὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὑπάρχουν τέχνες πού χρησιμοποιοῦν τή φωτιά καί ἄλλες πού δέν τή χρησιμοποιοῦν, καί ἄλλες πού χρησιμοποιοῦν τό νερό, καί ἀναρίθμητες ἐφευρέσεις τῶν ἐπαγγελημάτων· γιὰ νά ἐξυπηρετοῦνται δηλαδή χωρίς ἔλλειψη οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καί ὁ Θεός κατ' αὐτό τόν τρόπο εἶναι ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῶν καλῶν ἔργων καί ἐκεῖνος πού μᾶς χορηγεῖ πλουσιοπάροχα καί μέ συμπάθεια ὅλα τά ἀναγκαῖα γιὰ τή ζωή μας».

88. Μετάφραση.

«Ἄς μὴν ντροπόμαστε γιὰ τίς χειρωνακτικές ἐργασίες· οὔτε νά νομίζουμε ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι αἰτία γιὰ κατηγορία· αἰτία γιὰ κατηγορία εἶναι ἡ ἀργία καί τό νά μὴν ἔχουμε νά κάνουμε κάτι. Γιατί, ἂν ἡ ἐργασία ἦταν ἐντροπή, δέ θά τήν ἐπιδίωκε ὁ Παῦλος, οὔτε θά παρήγγελλε σ' ἐκείνους πού δέν ἐργάζονται, νά μὴν τρῶνε. Ντροπή, πραγματικά, εἶναι μόνο ἡ ἁμαρτία. Τήν ἁμαρτία ὁμως, καί μάλιστα ὄχι μία ἢ δύο καί τρεῖς μορφές ἁμαρτίας, ἀλλά ὅλη μαζί τήν κακία, τή

88. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στό «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν» (Ρωμ. 1στ', 3) (Ε.Π. 51, 193-194 καί 196).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὄνειδος· εἶναι καταφανής ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἡσιόδου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «ἔργον δ' οὐδέν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος». μηδέ ἐσθίειν· Β' Θεσ. γ', 10: «εἰ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδέ ἐσθιέτω».

τοῦτο τὸ ἔργον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα... Οὐκ ἔστι τῶν πάντων οὐδέν, ὃ μὴ διὰ τῆς ἀργίας ἀπόλλυται. Καὶ γὰρ ὕδωρ, τὸ μὲν ἐστηκὸς σῆπεται, τὸ δὲ τρέχον καὶ πανταχοῦ πλανώμενον τὴν ἀρετὴν διασφύζει τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σίδηρος, ὃ μὲν ἐν ἀργίᾳ κείμενος, ἀπαλώτερός τε καὶ φανιότερος, ἢ πολλῶν δαπανώμενος, γίνεται· ὃ δὲ ἐν ἐργασίαις ὢν, πολὺν χρησιμώτερος καὶ εὐπρεπέστερος, ἀργύρου παντὸς οὐδὲν ἔλαττον ἀποστίβων. Καὶ γῆν μὲ τὴν ἀργοῦσαν ἴδοι τις ἂν οὐδὲν ὑγιᾶς ἐκφέρουσαν, ἀλλὰ πονηρὰς βοτάνας καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἄκαρπα δένδρα, τὴν δὲ ἐργασίας ἀπολαύουσαν, καρποῖς ἡμέροις κομῶσαν. Καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ὑπὸ μὲν τῆς ἀργίας φθείρεται, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας ἐργασίας χρησιμώτερον γίνεται. Ταῦτα οὖν εἰδότες ἅπαντα καὶ πόσον μὲν ἀπὸ τῆς ἀργίας τὸ βλάβος, πόσον δὲ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὸ κέρδος, τὴν μὲν φεύγωμεν, τὴν δὲ διώκωμεν».

10.3.81
**89. Η ΕΠΙΜΕΛΗΣ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ
ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ**
(Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Πᾶσαι αἱ τέχναι, ταῖς μὲν μελέταις συγκροτοῦνται καὶ μείζουσιν γίνονται· ταῖς δ' ἀργίαις ἀπόλλυνται, μάλιστα δὲ ἡ τῶν λόγων δύναμις. Θεραπευομένη μὲν γὰρ καὶ ἀρδευομένη, μεγίστη γίνεται· ἀμελουμένη δέ, ραδίως ἀποφοιτᾷ καὶ ἀφίπταται».

**90. Η ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνού).

«Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιός, ὡς δ' ἐγὼ φημί, καὶ κάλλιστα ἔχων, ἐπειδὰν φθάσαιεν εἰς ἡβὴν οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι, ἄγεσθαι δὲ

89. Περικοπή ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (ἀριθ. 96) (Ἐ.Π. 78, 805)

90. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 178η ἐπιστολὴ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Εὐδοξίῳ ρήτορι» (Ἐ.Π. 37, 289).

Πραγματικὴς παρατηρήσεις: ἡ παροιμία παιδεύει· ἡ παροιμία λέγει «μὴ βιάζου ροῦν ποταμοῦ» καὶ ἰπποσύνην δεδαότα... καὶ τῆς ὥδης· τὸ ἀρχαῖο ποιητικὸ ἐπίγραμμα λέγει:

γεννά συνήθως ή άργία... Λοιπόν, ό,τι είναι για τό άλογο τό χαλινάρι, τό ίδιο είναι ή εργασία για τή φύση μας... Δέν ύπάρχει τίποτε άπολύτως πού νά μήν καταστρέφεται μέ τήν άργία. Πράγματι, καί τό νερό πού είναι στάσιμο, βρωμά, ένώ έκείνο πού τρέχει καί τριγυρίζει παντοϋ, διατηρεί τήν καλή του ποιότητα . Καί τό σίδερο, όταν δέ χρησιμοποιείται, γίνεται μαλακότερο καί άχρηστο, επειδή καταστρέφεται άπό τή σκουριά· ένώ έκείνο πού χρησιμοποιείται στίς εργασίες, είναι πολύ χρησιμότερο, αλλά καί πίο εύταρουνίαστο, άφοϋ δέ λάμπει λιγότερο άπό κάθε άσήμι. Καί τή γή πού δέν καλλιεργείται, θά μπορούσε νά τήν ιδεί κανείς νά μήν παράγει τίποτε όφέλιμο, αλλά βλαβερά βότανα, άγκάθια, τριβόλια καί άκαρπα δέντρα, ένώ έκείνην πού άπολαμβάνει τήν εργασία, νά είναι γεμάτη μέ ήμερους καρπούς. Καί γενικά ή άργία καταστρέφει τό καθετί· αντίθετα, ή εργασία κάνει τά πάντα πίο χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν όλα τούτα, καθώς έπίσης καί πόση είναι ή βλάβη άπό τήν άργία καί τό κέρδος άπό τήν εργασία, άς άποφεύγουμε τήν πρώτη καί άς επιδιώκουμε τή δεύτερη».

89. Μετάφραση.

«Όλες οί τέχνες μαθαίνονται καλά καί αναπτύσσονται μέ τή μελέτη καί τίς έπιμελείς άσκήσεις, ένώ μέ τήν άργία χάνονται· καί μάλιστα ή ρητορική τέχνη.

Ή τέχνη αύτή, πράγματι, όταν καλλιεργείται μέ τήν αδιάκοπη μελέτη καί ποτίζεται, κατά κάποιο τρόπο, μέ έπιμελείς άσκήσεις καί συνεχή χρήση, αναπτύσσεται σέ μεγάλο βαθμό· όταν όμως παραμελείται, εύκολα άποχωρεί καί πετά μακριά καί χάνεται».

90. Μετάφραση.

«Υπήρχε ένας παλαιός νόμος στην Άθήνα, κατά τήν κρίση μου άριστος, σύμφωνα μέ τόν όποιο, όταν οί νέοι έφταναν στην έφηβική

«Ίππεϋς ίππεϋειν έδάη καί άοιδός άείδειν.

Ήν δέ τις ίππεϋειν δεδαώς εθέλησιν άείδειν.

Αμφοτέρων ήμαρτε, καί ίπποσύνης καί άοιδής».

Γενικά ή περικοπή διδάσκει ότι πρέπει νά γίνεται επαγγελματικός προσανατολισμός ανάλογα πρós τίς έμφυτες κλίσεις τών νέων.

τὸν τρόπον τοῦτον· προτίθεσθαι δημοσίᾳ ἐκάστης τέχνης ὄργανα καὶ προσάγεσθαι τούτοις τοὺς νέους· ὅτω δὲ τύχη χαίρων ἕκαστος καὶ προστρέχων, τούτων καὶ τὴν τέχνην διδάσκεισθαι· ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτηγάνοντος ὡς τὰ πολλά, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. Τί μοι βούλεται τὸ διήγημα; Καὶ σὲ φημι χορῆσαι, πρὸς φιλοσοφίαν γὰρ ἔχεις ἐπιτηδείως, ταύτης μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐθίζεσθαι τῶν οὐκ οἰκείων, ἢ ταύτης περιέχεσθαι πρὸς ἡν νένευκας, οὐχ ὅτι ἀρίστη μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσφρεστέρα. Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ροῦν ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία παιδεύει· καὶ ἵπποσύνην δεδαότα μὴ ἄδειν ἐθέλει ἢ ποιήσεις· μὴ τί γένηται; μὴ καὶ τῆς ἵπποσύνης διαμάρτης καὶ τῆς ὁδῆς».

11.3.81

**91. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ» ΣΠΟΥΔΕΣ.
Η «ΠΑΙΔΕΥΣΗ» ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΓΑΘΟ.
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).**

«Οἷμαι πᾶσιν ἀνωμολογησθαι τὸν νοῦν ἐχόντων, παιδεύειν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εἰδυεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομῆδον καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπύουσι ὡς ἐπιβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλονσαν, κακῶς εἰδότες. Ὡσπερ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρήσιμον αὐτῶν καρπούμενοι πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν...· οὕτω καὶ τούτων τὸ μὲν ἐξεταστικὸν τε καὶ θεωρητικὸν ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμοντας φέροι καὶ πλάνην καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπύσαμεν· ὅτι μὴν καὶ ἐκ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χείρονος τὸ χειρίτεον καταμαθόντες καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ἰσχὴν τοῦ καθ'

91. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό Μ. Βασίλειο (Ἐ.Π. 36, 508-509).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια ἀντίκρουση ἐκείνων πού προπαγανδίζουν τὴν ἀποφυγὴ τοῦ φωτός τῆς «θύραθεν» παιδείας.

ήλικία, οδηγούνταν στα επαγγέλματα, και μάλιστα με τον έξυς τρόπο: Τοποθετούνταν φανερά σε όλους τα εργαλεία κάθε επαγγέλματος και οδηγούνταν οι νέοι σ' αυτά· και ανάλογα με τό εργαλείο, για τό όποιο τύχαινε νά χαίρεται καθένας και έτρεχε νά τό περιεργαστεί, διδασκόταν και τό επάγγελμα πού σχετιζόταν με αυτό. Και τούτο, γιατί τό επάγγελμα πού ταιριάζει με τή φύση μας, πετυχαίνει, ενώ εκείνο πού δέν ταιριάζει, άποτυχαίνει. Λοιπόν, τί θέλει νά μου ειπεί αυτή ή διήγησι; Θέλει νά μου ειπεί ότι και σύ, αφού έχεις φιλική διάθεση πρός τή φιλοσοφία, δέν πρέπει νά τήν παραιμείς, ούτε νά συνηθίζεις τόν έαυτό σου περισσότερο σε κάτι άλλο από εκείνα πού δέν ανήκουν σ' αυτήν, αλλά νά επιδιώκεις αυτήν, πρός τήν όποία έχεις εκδηλώσει τήν κλίση σου, όχι μόνο γιατί είναι άριστη, αλλά και επειδή είναι περισσότερο κατάλληλη για τή φύση σου. Και ή παροιμία διδάσκει ότι δέν πρέπει κανείς νά αλλάζει με τή βία τό ρεύμα τού ποταμού· και ή ποίηση δέ θέλει ν' ασχολείται με τό άσμα εκείνος πού γνωρίζει τήν τέχνη νά διευθύνει τούς ίππους. Και τούτο, για νά μή συμβεί τί; Για νά μήν άποτύχεις και στήν τέχνη νά διευθύνεις τούς ίππους και στό άσμα».

91. Μετάφραση.

«Νομίζω πώς έχει γίνει παραδεκτό απ' όλους τούς συνετούς ανθρώπους ότι ή παιδεία είναι τό πρώτο από τά αγαθά πού έχουμε· και όχι μόνο ή χριστιανική μας παιδεία, πού είναι ή εκλεκτότερη και επιδιώκει τή σωτηρία καί τό κάλλος τών θείων πραγμάτων, τά όποία μόνο με τό νοϋ συλλαμβάνονται· αλλά και ή έξωχριστιανική παιδεία, τήν όποία πολλοί χριστιανοί, έχοντας σχηματίσει λανθασμένη αντίληψη γι' αυτήν, τήν περιφρονούν, επειδή, λέγουν, κρύβει δόλιους σκοπούς, είναι επικίνδυνη και άπομακρύνει από τό Θεό. Γιατί όπως ακριβώς δέν πρέπει νά περιφρονούμε τόν ούρανό, τή γή και τόν άέρα, και όσα ύπάρχουν σ' αυτά, επειδή μερικοί έχουν σχηματίσει λανθασμένη αντίληψη, και, αντί νά λατρεύουν τό Θεό, λατρεύουν τά δημιουργήματά Του· αλλά αφού παίνομε απ' αυτά ό,τι είναι χρήσιμο για τή ζωή και τήν άπόλαυσή μας, άποφεύγουμε ό,τι είναι επικίνδυνο...· κατά τόν ίδιο τρόπο και από αυτά πού μās προσφέρει ή έξωχριστιανική παιδεία παραδεχτήκαμε ό,τι είναι χρήσιμο στήν

ἡμᾶς λόγον πεποημένοι. Οὕκουν ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας».

92. Η ΟΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ «ΘΥΡΑΘΕΝ» ΠΑΙΔΕΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκεῖσθαι πάντων ἀγῶνων μέγιστον νομίζειν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν, καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς καὶ ρήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. Ὡσπερ οὖν οἱ δεινσοποιοί, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισὶν ὃ τί ποτ' ἂν ἦ τὸ δεξιόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἂν τε ἀλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ἦ· τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκκλυτος ἡμῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηλικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορορήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὁρᾶν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔρου ἡμῖν αὐτῶν ἢ γῶσις γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε, παράλληλα θέντας, καταμαθεῖν τὸ διάφορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος».

3-3-81

93. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗ ΦΥΣΗ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνού).

«Ἐβάδιζον κατ' ἐμαυτόν, ἤδη κλινοῦσης ἡμέρας. Ἀκτὴ δὲ ἦν ὁ περίπατος. Ἐβάδιζον οὖν καὶ οἱ πόδες ἐφέροντο, ἡ δὲ ὄψις εἶχε τὴν

92. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (Ε.Π. 31, 568).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ στάση τοῦ Μ. Βασιλείου σχετικά πρὸς τὴ «θύραθεν» παιδεία δὲν εἶναι ἀρνητικὴ οὔτε δουλική, ἀλλὰ κριτικὴ.

93. Περικοπή ἀπὸ τὸν 26ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα» (Ε.Π. 35, 1237).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπὴ αὐτὴ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός

Έρευνα και σίς θεωρητικές αναζητήσεις, ενώ αποκορούσαμε καθετί πού οδηγεί στην ειδωλολατρεία, στην πλάνη και στο βάθος της καταστροφής. Μάλιστα από την εξωχριστιανική παιδεία έχουμε και ωφεληθεί στην ευσέβεια και στη λατρεία του Θεού, γιατί γνωρίσαμε καλά τό ανώτερο από τό χειρότερο και έχουμε κάμει δύναμη της διδασκαλίας μας τίς αδυναμίες εκείνης. Λοιπόν δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τήν παιδεία, ἐπειδή μιά τέτοια περιφρόνηση φαίνεται καλό σέ μερικούς· αντίθετα, πρέπει νά θεωροῦμε ἀμαθείς και ἀμόρφωτους τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν αὐτή τήν ἀντίληψη».

92. Μετάφραση.

«Καί ἐμεῖς λοιπόν εἶναι ἀνάγκη νά πιστεύουμε ὅτι βρίσκεται μπροστά μας ὁ μέγιστος ἀπ' ὅλους τούς ἀγῶνες, πού γιά χάρι του πρέπει νά κάνουμε τά πάντα και νά κοπιᾶζουμε ὅσο μπορούμε γιά τήν κατάλληλη προετοιμασία· και νά μελετοῦμε τά ἔργα τῶν ποιητῶν, τῶν πεζογράφων και τῶν ρητόρων, και νά συναναστρεφόμεσθε μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀπ' ὅπου πρόκειται νά ὑπάρξει κάποια ὠφέλεια γιά τή φροντίδα τῆς ψυχῆς. Λοιπόν, ὅπως οἱ βαφεῖς, ἀφοῦ προηγουμένως φροντίσουν νά ἐτοιμάσουν καθετί πού θά βάψουν, τότε ρίχνουν τό χρώμα, εἴτε αὐτό εἶναι γνήσιο πορφυρό εἴτε κάποιο ἄλλο· κατά τόν ἴδιο τρόπο κι ἐμεῖς· ἄν δηλαδή πρόκειται νά διατηρήσουμε ἀνεξίτηλη τή δόξα τοῦ καλοῦ γιά πάντα, πρέπει νά προετοιμαστοῦμε πρῶτα μέ τή μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἐξωχριστιανικῆς παιδείας, και κατόπιν νά ἀκούσουμε τίς ἱερές και μυστικές ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου. Συμβαίνει και ἐδῶ κάτι ἀνάλογο μέ τό ἐξῆς: Πρῶτα συνηθίζουμε νά βλέπουμε τόν ἥλιο στό νερό, και ἔπειτα στρέφουμε τά πρόσωπά μας πρὸς τό ἴδιο τό φῶς.

Ἄν λοιπόν οἱ διδασκαλίες αὐτές ἔχουν κάποια συγγένεια μεταξύ τους, θά μᾶς ἦταν ὠφέλιμο νά τίς γνωρίζαμε· ἄν ὁμως δέν ἔχουν συγγένεια, και μόνο τή διαφορά τους νά γνωρίσουμε, ἐξετάζοντάς τες παράλληλα, θά συντελέσει πολύ στό νά διαπιστώσουμε ποιά εἶναι ἡ καλύτερη».

93. Μετάφραση.

«Βάδιζα μόνος μου τήν ὥρα πού ἄρχισε νά βραδιάζει. Ὁ περίπατος γινόταν σέ κάποια ἀκρογιαλιά... Ἐνῶ λοιπόν περπατοῦσα,

θάλασσαν. Ἡ δὲ ἦν θέαμα οὐχ ἡδύ, καίτοιγε ἄλλως ἥδιστον οὔσα, ὅταν γαλήνη προφύρηται καὶ προσπαίξῃ ταῖς ἀκταῖς ἡδύ τι καὶ ἡμερον. Ἀλλὰ τί τότε; Ἀνέμιον μέγαλον πνέοντος, διηγείρετό τε καὶ ἐπωρούετο· τῶν δὲ κυμάτων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις κινήμασι, τὰ μὲν πόρωθεν ἀνιστάμενα καὶ κατὰ μικρὸν κορυφούμενα, εἴτ' ἐλαττούμενα, πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐλύετο· τὰ δὲ ταῖς γείτοσι πέτραις προσπίπτοντα καὶ ἀποκρονόμενα, εἰς ἄχνην ἀφρώδη καὶ ψιλλὴν ἐσκορπίζετο. Ἐνθα κάχληκες μὲν καὶ φυκία καὶ κήρυκες καὶ τῶν ὀστρέων τὰ ἐλαφρότατα ἐξωθειτο καὶ ἀπεπτύετο· ἔστι δὲ ἅ καὶ ἠρόπαζετο πάλιν, ἀναχωροῦντος τοῦ κύματος. Αἱ δὲ ἦσαν ἄσειστοι καὶ ἀτίνακτοι».

94. **Ἡ ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ.**
Ἡ «ΑΜΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΜΕΙΝΟΝ ΦΕΡΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ»
(Μεγάλου Βασιλείου).

«Κάθαρος δὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρώως τε εἰπεῖν καὶ ὑμῖν ἰκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν· μὴ ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδείξεισι, μὴ διὰ τῶν ὄτων διεφθορμένην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας γὰρ διή καὶ ταπει-

νός περιγράφει θαυμάσια τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «ὑψηλοῦ», ὅπως αὐτὴ φαίνεται στὴν τρικυμισμένη θάλασσα. Τὸ αἰσθητικὰ «ὑπέροχο» ἢ «υψηλό» τὸ ζεῖ κανεῖς, ὅταν βρίσκεται μπροστὰ σέ ἀντικείμενα ἢ φαινόμενα, πού δέν ἔχουν αὐστηρὰ καθορισμένη καὶ στατικὴ ἀρμονικὴ μορφή καὶ πού ὑπερπηδοῦν κάθε μέτρο καὶ ὄριο μὲ τὸ μεγαλειώδη δυναμισμό τους, ὃ ὁποῖος δημιουργεῖ δέος ἀλλὰ καὶ εὐχάριστη ἐντύπωση ἀनुψώσεως καὶ γοητείας τοῦ πνεύματος μας. Σέ ἄλλη περίπτωση ὁ Γρηγόριος παρουσιάζει τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «χαρίεντος», πού παρουσιάζεται κυρίως τὴν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. «Νῦν, λέγει, αἰγιαλοῖς κύματα σπένδεται, ἡλίψ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄφρασι. Νῦν πηγαὶ διαυγέστερον νάουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ δαψιλέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐδωδεῖ καὶ φυτὸν βρῦει καὶ κείρεται πόα καὶ ἄρνες ἐπισκίρτωσι χλοεραῖς ταῖς ἀρούραις (= τοῖς ἀγροῖς). Ἄρτι δὲ ποιμῆν καὶ βουκόλος ἀρμόζονται σύριγγας καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος... Μέλισσα... λειμῶνας ἐφιπταται καὶ συλᾷ τὰ ἄνθη... Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πῆγνυσι.. Πάντα Θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις» (Ε.Π. 36, 617-619).

Πάντες γενικά οἱ Πατέρες ἐξυμνοῦν τὸ κάλλος τῆς φύσεως, πού ἀνεβάζει τὸ νοῦ στὸ «πανυπερτέλειον» κάλλος τοῦ Θεοῦ.

παρατηρούσα τή θάλασσα. Τό θέαμα δέν ἦταν χαρούμενο, ἄν καί ἄλλες φορές εἶναι πολύ πολύ χαρούμενο, ὅταν γίνεται σκοτεινή μέ τή γαλήνη καί κάτι τό εὐχάριστο καί ἡμερο χαριεντίζεται μέ τ' ἀκρογιαλῖα. Ἄλλά τί γινόταν τότε; Ἐπειδή φυσοῦσε δυνατός ἀέρας, ἡ θάλασσα σηκωνόταν ψηλά καί βοῦίξε δυνατά. Ἀπό τά κύματα – συνηθισμένο φαινόμενο στίς θαλασσοταραχές – ἄλλα ἀνυψώνονταν ἀπό μακριά καί σιγά σιγά σχηματίζαν κορυφή· ἔπειτα χαμήλωναν καί διαλύονταν στ' ἀκρογιαλῖα. Ἄλλα, ἀφοῦ ἔφεφταν μέ ὀρμή στούς γειτονικούς βράχους καί ἀποκρούονταν, σκορπίζονταν σέ ἀφρούς. Τότε βότσαλα, φύκια, κογγύλια καί ἐλαφρά στρείδια σπρώχνονταν πρὸς τά ἔξω καί ἔβγαιναν στήν ἀκρογιαλιά· ἄλλά τό κύμα ὑποχωρώντας ἔπαιρνε πάλι πρὸς τά μέσα πολλά ἀπό αὐτά καί τυχόν ἄλλα ἐλαφρά ἀντικείμενα πού ὑπῆρχαν στήν ἀκρογιαλιά.

Οἱ βράχοι ὁμως ἦταν ἀσάλευτοι καί ἀκλόνητοι».

94. Μετάφραση.

«Καθαρισμός ὁμως ψυχῆς, γιά νά σᾶς μιλήσω γενικά καί ὅπως πρέπει, εἶναι ἡ περιφρόνηση τῶν ἡδονῶν πού προέρχονται ἀπό τίς αἰσθήσεις· νά μὴν τρέφουμε δηλαδή τά μάτια μας μέ τίς ἀπρεπεῖς ἐπιδείξεις τῶν θαυματοποιῶν, οὔτε νά κατακλύζουμε τίς ψυχές μας μέ ἀνήθικη μελωδία μέσω τῶν αὐτιῶν μας. Γιατί ἀπό τό εἶδος αὐτό τῆς μουσικῆς γεννιοῦνται συνήθως καί ὑπάρχουν μέσα στήν ψυχὴ πάθη, τά ὁποῖα τὴν ὑποδουλώνουν καί τὴν ταπεινώνουν. Ἄλλά πρέπει νά ἐπιδιώκουμε τὴν ἄλλη μουσική, τὴν ἀνώτερη, πού ὀδηγεῖ καί στοῦ καλύτερο. Τὴ μουσικὴ αὐτὴ χρησιμοποιώντας καί ὁ Δαυὶδ, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, ἐλευθέρωνε τό βασίλειά Σαοὺλ ἀπὸ τὴ βαριά ψυχικὴ κατάθλιψη.

Λέγεται ἐπίσης ὅτι καί ὁ Πυθαγόρας, ὅταν κάποτε συνάντησε

94. Περικοπή ἀπὸ τό λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρὸς τοὺς νέους...» (Ἐ.Π. 31, 581-584).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή φανερώνει ὅτι ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀποψη εἶναι ἀπαράδεκτη κάθε μορφή τέχνης, ἡ ὁποία γεννᾷ τά «ἀνελευθερίας καί ταπεινότητος ἔκγονα πάθη». Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Πατέρες καταπολεμοῦσαν τό αἰσχρὸ θέατρο τῆς ἐποχῆς τους, τό ὁποῖο κατὰ τό Χρυσόστομο ἦταν «ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευὴ, μοιχείας μελέτη, ἀκολασίας διδασκαλεῖον».

νότητος ἔγκονα πάθη ἐκ τοῦ τοιούτουδε τῆς μουσικῆς εἶδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλὰ τὴν ἑτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἀμείνω τε καὶ εἰς ἄμεινον φέρουσαν, ἣ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ἁσμάτων, ἐκ τῆς μανίας τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν, κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν ἀληθινὸν τὸν τοῦ κόμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἁρμονίαν, ἐπαυλῆσαι σφισι τὸ Δώριον· τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε, τοὺς στεφάνους οὐραντας, αἰσχυνομένους ἐπανελθεῖν. Ἔτεροι δὲ πρὸς ἀλὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβαχεύονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιῶς ἢ μοχθηρᾶς μελωδίας ἀναπλησθῆναι».

95. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΑΛΜΩΔΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Διὰ τοῦτο τὰ ἑναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπιενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν ἣ καὶ ὄλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος τῶ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται...

Ψαλμὸς γαλήνης ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἔνωσις διεστώτων, ἐχθραινόντων διαλλακτῆριον. Τίς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἠγειῖσθαι δύναται, μεθ' οὗ μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὡστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμωδία παρέχεται οἷονεὶ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα καὶ εἰς ἐνὸς χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα».

96. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ (Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου).

«Ἄχραντοι γὰρ εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐώδεις ἐμπρέπεται καὶ νοητῶς ἐμφαίνονται μόνοις τοῖς νοεροῖς... Τὸ γὰρ τῆς

95. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸν πρῶτο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 29, 212).

96. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», τὸ ὁποῖο ἀποδόθηκε στὸ Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, ἀλλ' ἔχει ὁμως γραφεῖ γύρω στὰ 500 μ.Χ. (Ἐ.Π. 3, 473).

χορευτές μεθυσμένους, πού τραγουδοῦσαν κάνοντας ἀσχήμιες στούς δρόμους, παρακάλεσε ἐκεῖνον πού ἔπαιζε τόν αὐλό καί ἦταν ἀρχηγός αὐτῆς τῆς ὀργιαστικῆς πομπῆς, νά ἀλλάξει ἀρμονία καί νά τούς παίξει μέ τόν αὐλό τό δωρικό μέλος· τότε ἐκεῖνοι τόσο ὀρθοφρόνησαν μέ τή μελωδία αὐτή, ὥστε, ἀφοῦ πέταξαν τά στεφάνια, γύρισαν πάλι μέ ντροπή στά σπίτια τους. Ἔλλοι ὁμως μέ τόν ἦχο τοῦ αὐλοῦ γίνονται ἔξαλλοι ἀπό μανιώδη ἐνθουσιασμό καί πέφτουν σέ βακχική μανία. Τόσο μεγάλη λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά στόν ἄνθρωπο, ὅταν γεμίζει τήν ψυχή του μέ καλή ἢ μέ κακή μελωδία».

95. Μετάφραση.

«Οἱ ἀρμονικῆς αὐτῆς μελωδίης τῶν ψαλμῶν ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιά χάρη μας, ὥστε τά παιδιά ἢ καί οἱ τελείως ἀνῶριμοι στόν τρόπο τῆς ζωῆς νά φαίνονται βέβαια ὅτι ψάλλουν, στήν πραγματικότητα ὁμως νά μορφώνονται πνευματικά.... Ὁ ψαλμός γαληνεύει τίς ψυχές, βραβεύει τήν εἰρήνη, καταπραῖνει τό θόρυβο καί τά κύματα τῶν ἀνήσυχων λογισμῶν. Καί τοῦτο, γιατί μαλακώνει τήν ὀργισμένη ψυχή καί σφραγίζει ὅ,τι εἶναι ἀχαλίνωτο. Ὁ ψαλμός συνδέει τούς φίλους, ἐνώνει τούς χωρισμένους, συμφιλιώνει τούς ἐχθρούς. Πράγματι, ποῖός μπορεῖ νά θεωρεῖ ἀκόμη ὡς ἐχθρό του ἐκεῖνον, μέ τόν ὁποῖο συμπροσενχήθηκε στό Θεό;

Ἔστε ἡ ψαλμοδία προσφέρει καί τό μέγιστο ἀπό τά ἀγαθά, τήν ἀγάπη· γιατί κατά κάποιον τρόπο ἐπινόησε τή μουσική συμφωνία σάν κάποιον δεσμό γιά τήν ἔνωση καί συνταιριάζει τό λαό στήν ἀρμονία τῶν φωνῶν ἐνός χοροῦ».

96. Μετάφραση.

«Πραγματικά, οἱ μυστικῆς καί ἀνώτερες ἀπό τή δύναμη τῆς διανοίας μας μυρωδάτες ἐμφανίσεις τῆς θείας ὠραιότητος εἶναι ἀμόλυντες καί φαίνονται νοερά μόνο μέσα στά λογικά ὄντα... Γιατί τό ἀμετάβλητο ὁμοίωμα τῆς θεόμορφης ἀρετῆς, πού εἶναι κατασκευασμένο μέ καλή μίμηση, καθῶς ἀποβλέπει σ' ἐκεῖνον τό ὑπεραισθητό καί μυ-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή, ἡ ὁποία φανερώνει τό μυστικισμό τοῦ δευδο-Διονυσίου, μαρτυρεῖ ὅτι αὐτός γνωρίζει τήν πλατωνική καί νεοπλατωνική φιλοσοφία.

θεοειδοῦς ἀρετῆς ἀπαράγραπτον εὖ μεμιμημένον ἄγαλμα πρὸς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν καὶ εὐῶδες ἀφορῶν κάλλος, οὕτως ἑαυτὸ τυποῖ καὶ διαπλάττει πρὸς τὸ κάλλιστον μίμημα... Οὕτω τοῖς φιλοκάλοις ἐν νῷ γραφεῦσιν ἢ πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιον κάλλος ἀτενῆς καὶ ἀπαρέγκλιτος θεωρία τὸ ἀπλανὲς δωρησεται καὶ θεοειδέστατον ἵνδαλμα».

97. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ (Μεγάλου Φωτίου).

«Μὴ ταχὺς ἦσθα ζευγνύειν εἰς φιλίαν· συζεύξας δέ, παντὶ τρόπῳ τὸν δεσμὸν ἄλτων συντήρει, ἅπαν τοῦ πλησίον ἀνέχων τὸ βάρος, πλὴν εἰ ψυχῆς κίνδυνον ἐπάγει... Ἐκεῖνοις δὲ κέχρησο φίλοις, οἳ πρὸς ἐτέρους κατὰ πάντα καιρὸν ἄδολον διεσώσαντο τὴν φιλίαν καὶ μῆτε εὐπραγοῦσι βασκανίας ἐπέβαλον ὀφθαλμόν, μῆτε ἠμέλησαν δυσπραγούντων. Πολλοὶ γὰρ κακῶς μὲν πράττουσιν ἐπεκούρησάν τε καὶ συνήγησαν τοῖς φίλοις, εὖ δὲ φερομένων, ὄραν οὐκ ἤνεγκαν τὴν εὐημερίαν· καὶ οὖς οὐκ ἤλεγξε καιρὸς συμπαθείας, τοῦτους ἐφώρασε τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Κτῶ τοίνυν φίλους, μὴ τοὺς φαίλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους...· μὴ ζῆτει δὲ παρὰ φίλων ἀκούειν τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ μᾶλλον».

98. ΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΦΙΛΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῆ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῆ καὶ διορθῶται, τότε φαίην ἂν ἔγωγε φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἀπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, οὐκ ἔστι

97. Περικοπή ἀπὸ τὴν 6η ὁμιλία τοῦ Μ. Φωτίου «πρὸς Μιχαὴλ τὸν Ἄρχοντα Βουλγαρίας» (1. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαί, ἐν Λονδίῳ 1864, σ.229-230).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **συντήρει**· πρβλ. τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Βραδέως μὲν γίγνου φίλος· γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν». **διεσώσαντο τὴν φιλίαν**· πρβλ. ἐπίσης τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἂν ἐξετάσῃς πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις». **τὸ πάθος τοῦ φθόνου**· κατὰ τὸν Πλάτωνα ὁ φθόνος εἶναι «λύπη ἐπὶ φίλων ἀγαθοῖς ἢ οὐσί ἢ γεγεννημένοις».

ρωδάτο κάλλος, διαμορφώνει με αυτό τον τρόπο τον έαυτό του και τον διαπλάσσει στην ωραιότατη απομίμηση Ἐκείνου... Ἐτσι ἡ σταθερή καί ἀδιάκοπη θεωρητική ἐνατένιση πρὸς τὸ μυρωδάτο καί μυστικό κάλλος θά χαρίσει στοὺς ζωγράφους, πού ἀγαποῦν τὸ ὠραῖο καί δέν εἶναι ἄλλοι, παρά ἡ ἴδια ἡ διάνοιά μας, τὸ ὁμοίωμα πού εἶναι σταθερό καί ἔχει μορφή πάρα πολὺ ὅμοια πρὸς τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ».

97. Μετάφραση.

«Μὴ βιάζεσαι νά δημιουργεῖς φιλικούς δεσμούς· ἂν ὅμως δημιουργήσεις, νά διατηρεῖς ἀδιάλυτο τὸ δεσμό με κάθε τρόπο, βαστάζοντας ὅλο τὸ βάρος τοῦ πλησίον, ἐκτός ἂν τοῦτο ἔχει ὡς συνέπεια κάποιο κίνδυνο γιὰ τὴν ψυχὴ σου... Νά κάνεις φίλους ἐκείνους πού διατήρησαν πάντοτε εὐλικρινὴ τὴ φιλία τους πρὸς τοὺς ἄλλους, καί δέν τοὺς εἶδαν με μάτι ζηλοτυπίας, ὅταν εὐτυχοῦσαν, οὔτε ἀδιαφόρησαν, ὅταν δυστυχοῦσαν. Γιατί πολλοὶ πρόσφεραν συνδρομὴ καί βοήθησαν τοὺς φίλους, ὅταν δυστυχοῦσαν· ὅταν ὅμως εὐτυχοῦσαν, δέν μποροῦσαν νά βλέπουν τὴν εὐτυχία τους· κι ἐκείνους πού δέν τοὺς φανέρωσε ὁ καιρὸς τῆς συμπάθειας ἂν ἦταν πραγματικοὶ φίλοι ἢ ὄχι, τοὺς ἀνακάλυψε τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Νά κάνεις λοιπόν φίλους ὄχι τοὺς φαῦλους, ἀλλὰ τοὺς ἄριστους· νά μὴ ζητᾶς ὅμως νά ἀκοῦς τὰ εὐχάριστα ἀπὸ τοὺς φίλους· νά ζητᾶς καλύτερα νά ἀκοῦς τὰ ἀληθινά».

98. Μετάφραση.

«Γιὰ ἐκείνον πού εἶναι φίλος μου, θά ἔλεγα πὼς με ἀγαπᾶ ὄχι μόνο ὅταν με ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καί ὅταν με κατηγορεῖ καί με διορθώνει. Γιατί τὸ νά ἐπαινεῖ κανεῖς ὅλα ἀνεξαιρέτως, δηλαδή καί τὰ καλὰ καί τὰ ἀσχημα, δέν εἶναι γνώρισμα φίλου, ἀλλὰ ἀπατεῶνα καί εἰρωνια· ἐνῶ νά ἐπαινεῖ κανεῖς, ἂν γίνεται κάτι πού πρέπει, καί νά κατηγορεῖ, ἂν γίνεται κάποιο σφάλμα, τοῦτο εἶναι γνώρισμα φίλου καί κηδεμόνα... Τὸν ἐχθρὸ λοιπόν δέν τὸν δέχομαι, οὔτε ὅταν ἐπαινεῖ· τὸ φίλο

98. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στό «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (Πραξ. θ', 4) (Ε.Π. 51, 131).

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησὶ τις· στίς Παροιμ. κζ' 6.

φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἂν τι τῶν δεόντων γίνηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἂν τι διάμαρτάνηται, τοῦτο φίλον καὶ κηδεμόνος... Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι, τὸν δὲ φίλον καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι. Ἐκεῖνος, κἂν φιλή με, ἀηδὴς ἐστίν· οὗτος κἂν τραυματίζη με, ποθεινός ἐστιν· ἐκείνου τὸ φίλημα ὑποψίας γέμει, τούτου τὸ τραῦμα κηδεμονίαν ἔχει. Διὰ τοῦτο, φησί τις· «Ἀξιопιστότερα τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ».

99. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ-ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἐνθα ἂν ἡ ἀγάπη, πάντα οἰσά ἐστιν. «Σπουδάζοντες, φησί, τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Τί ἐστὶν ἐνότης πνεύματος; Καθάπερ ἐν σώματι πνεῦμά ἐστι τὸ πάντα συνέχον καὶ ἐν τι ποιοῦν τὸ ἐν διαφόροις ὄν μέλεσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸ Πνεῦμα ἐδόθη, ἵνα τοὺς γένηι καὶ τρόποις διαφόροις διεστηκότας ἐνώση. Ὁ γὰρ γέρον καὶ ὁ νέος, ὁ πένης καὶ ὁ πλούσιος, ὁ παῖς καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐν τι γίνεται καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἐν ἦν. Ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας πολλῶ μείζων ἐκείνη καὶ πλεῖον ἢ ἀκριβεία τῆς ἐνώσεως. Ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς συνάφεια ἀκριβεστέρα ἐστὶν ὅσῳ καὶ ἀπλῆ καὶ μονοειδής ἐστι. Πῶς δὲ αὕτη φυλάττεται; «Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Οὐκ ἐστὶν ἐν ἔχθρῳ καὶ διαστάσει ταύτην εἶναι... Καλὸς οὗτος ὁ δεσμός· τούτῳ τῷ δεσμῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν Θεὸν συνδήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς... Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεδεμένος μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς διαβαστάζει τε ἐκείνον καὶ οὐκ ἀφήσιν ἀπολέσθαι· κἂν μετὰ τοῦ ραθύμου προσδεθῇ, διεγείρει μᾶλλον αὐτόν. «Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, φησὶν, ὡς πόλις ὀχυρά». Ταύτην τὴν ἄλυσιν οὐχ ὁδῶν διάστημα κωλύσαι δύναται, οὐκ οὐρανός, οὐ γῆ, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ πάντων ἐστὶ κρείττων καὶ ἰσχυροτέρα».

99. Περικοπή ἀπὸ τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή (Ἐ.Π. 62, 72-73).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «σπουδάζοντες... ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης»· Ἐφес. δ', 3. «ἀδελφός γάρ... ὡς πόλις ὀχυρά»· Παροιμ. ιη', 19.

ὅμως τὸν ἀφήνω νὰ ῥθῃ κοντά μου, ἀκόμη καὶ ὅταν μέ κατηγορεῖ. Ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἂν ἐκδηλώνει ἀγάπη πρὸς ἐμένα, εἶναι ἀηδιστικός· ἐνῶ ὁ φίλος, καὶ ὅταν μοῦ προξενεῖ τραύματα, εἶναι ἐπιθυμητός. Τὸ φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμάτο ἀπὸ ὑποψία· ἐνῶ τὸ τραῦμα ἀπὸ τὸ φίλο εἶναι ἀποτέλεσμα κηδεμονίας. Γι' αὐτὸ κάποιος λέγει: «Ἐμπνέοντων περισσότερη ἐμπιστοσύνη τὰ τραύματα πού προέρχονται ἀπὸ τὸ φίλο, παρὰ τὰ θεληματικά φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

99. Μετάφραση.

«Ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ εἶναι ὅλα ὑποφερτά. «Νὰ φροντίζετε μέ προθυμία, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, νὰ διατηρεῖτε, μέσω τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης, τὴν ἐνότητα πού μᾶς ἔδωσε τὸ Πνεῦμα». Τί εἶναι ὅμως ἡ ἐνότητα τοῦ Πνεύματος; Ὅπως ἀκριβῶς στό σῶμα, τὸ πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού τὰ συγκρατεῖ ὅλα καὶ κάνει ἕνα πράγμα ἐκεῖνο πού ὑπάρχει στά διάφορα μέλη, καί ἀνάλογο γίνεται κι ἐδῶ. Πράγματι, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ δόθηκε τὸ Πνεῦμα· γιὰ νὰ ἐνώσει δηλαδή ἐκείνους πού ἦταν χωρισμένοι ἐξαιτίας τῆς διαφορετικῆς καταγωγῆς καὶ τῶν διαφορετικῶν συνηθειῶν. Ἔτσι ὁ γέρος καὶ ὁ νέος, ὁ φτωχὸς καὶ ὁ πλούσιος, τὸ παιδί καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυναίκα καὶ ὁ ἄντρας καὶ κάθε ἄλλη ψυχὴ γίνονται μιά ἐνότητα, καὶ μάλιστα πολὺ τελειότερη ἀπὸ τὸ νὰ ἦταν ἕνα σῶμα. Πράγματι, ἡ πνευματικὴ συγγένεια εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν σωματικὴ καὶ ἡ τελειότητα τοῦ δεσμοῦ τῆς περισσότερη. Καὶ τοῦτο, γιατί ἡ ψυχικὴ σύνδεση εἶναι πιὸ τέλεια, ἀπόλυτη καὶ μοναδική. Μέ ποιὸ τρόπο ὅμως διατηρεῖται ἡ σύνδεση αὐτῆ; Νὰ πῶς διατηρεῖται: «Μέ τὸ σύνδεσμο τῆς εἰρήνης». Μέσα στὴν ἐχθρα καὶ στὴ διχόνοια δέν μπορεῖ νὰ σταθεῖ... Εἶναι, πράγματι, ὠραῖος αὐτὸς ὁ δεσμός. Μέ αὐτόν ἄς συνδέσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ μεταξύ τους καὶ μέ τὸν Θεό... Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεμένος μέ τὸν ἀδύνατο, καὶ τὸν στηρίζει στὴν πορεία του, καὶ δέν τὸν ἀφήνει νὰ χαθεῖ· καὶ ἂν συνδεθεῖ μέ τὸν ὀκνηρό, διεγείρει περισσότερο τὴν προθυμία του. «Γιατί, λέγει ἡ Γραφή, ἕνας ἀδερφός, ἂν βοηθεῖται ἀπὸ ἄλλο ἀδερφό, εἶναι σάν μιά πόλη ὀχυρωμένη». Αὐτὴν τὴν ἀλυσίδα δέν μπορεῖ νὰ τὴν ἐμποδίσει οὔτε ἡ ἀπόσταση τῶν δρόμων, οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο· ἀλλὰ εἶναι καλύτερη καὶ ἰσχυρότερη ἀπ' ὅλα».

100. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (Ίσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ εἰρήνη τῆ δικαιοσύνη συγκεκριραμένη θεῖόν ἐστι χορημα· εἰ δὲ θατέρα ἄνευ τῆς ἐτέρας εἶη, λυμαινεται τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος. Ἔστι μὲν γὰρ εἰρήνη καὶ λησταίς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λύκοις· τοῖς μὲν ἐπὶ λίμνῃ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν προβάτων. Ἄλλ' οὐκ ἂν καλέσαιμι ταύτην εἰρήνην τὴν τῆ δικαιοσύνη μὴ κοσμουμένην. Εἰ δ' αὐτῆ συνέλθοι, ὄντως εἰρήνη κεκλήσεται. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔφη· «Οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν». Ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν τῆ κακία συνεζευγμένην ἀποκηρύττει, ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Εἰρήνη γὰρ ὄντως ἐκεῖνη ἐστίν, ἣ τῆ δικαιοσύνη καὶ τῆ εὐσεβεία σεμννομένη».

101. Η ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ ΑΔΙΚΕΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης; Σὺ δὲ οὐκ ἀποστερητῆς, ἃ πρὸς οἰκονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σεαυτοῦ ποιούμενος; Ἡ ὁ μὲν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν λωποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινὸς ἐστι προσηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται· τοῦ χρῆζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο».

102. ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΩΝ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ (Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Καθαρθῶμεν οὖν ἐλεήσαντες καὶ λενκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον,

100. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 246 ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίον ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Ε.Π. 78, 924-925).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **μάχαιρα**· Μαθθ. ι, 34. Ἡ μάχαιρα, ὄπλο πολεμικό, ἀναφέρεται συνεκδοχικὰ καὶ μετωνυμικὰ πρὸς δήλωση τοῦ πολέμου· δηλαδὴ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν διαχωρισμῶν πού γίνονται ἐξαιτίας τοῦ Εὐαγγελίου. **εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν**· Ἰωάν. ιδ', 27.

100. Μετάφραση.

«Ἡ εἰρήνη πού εἶναι ἀχώριστα ἐνωμένη μέ τή δικαιοσύνη, εἶναι θεῖο πρᾶγμα. Ἄν ὁμως καθιεμιᾶ ἀπό τίς δύο ὑπάρχει χωρίς τήν ἄλλη, ἐξαφανίζει τό κάλλος τῆς ἀρετῆς. Γιατί εἰρήνη βέβαια ὑπάρχει ἀνάμεσα καί σέ ληστές καί σέ λύκους· στούς πρῶτους γιά τήν κακοποίηση τῶν ἀνθρώπων, στούς δεύτερουσ γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν προβάτων. Ὅμως δέ θά μπορούσα νά ὀνομάσω εἰρήνη αὐτή πού δέν ἔχει στόλισμά της τήν δικαιοσύνη. Ἄν λοιπόν ἡ εἰρήνη συνδεθεῖ μέ τή δικαιοσύνη, θά ὀνοματεῖ πρᾶγματι εἰρήνη. Γιά τοῦτο καί ὁ Χριστός εἶπε: «Δέν ἦρθα, γιά νά ἐπιβάλω εἰρήνη στή γῆ, ἀλλά μάχαιρα». Τό ὅτι βέβαια ὁ Κύριος δέν ἀπορρίπτει κάθε εἰρήνη, ἀλλά μόνο ἐκείνη πού εἶναι ἐνωμένη μέ τήν κακία, τό λέγει σέ ἄλλη περίπτωση μέ τά λόγια: «Σᾶς δίνω τή δική μου εἰρήνη». Ἐπομένως πραγματική εἰρήνη εἶναι ἐκείνη, πού καμαρώνει γιά τή δικαιοσύνη καί τήν εὐσέβεια».

101. Μετάφραση.

«Ἐσύ δέν εἶσαι πλεονέχτης; Ἐσύ δέν εἶσαι κλέφτης, ἀφοῦ σφετερίζεσαι ἐκεῖνα πού δέχτηκες ἀπό τό Θεό γιά νά τά διαχειριστεῖς ὡς οἰκονόμος; Μήπως νομίζεις ὅτι θά ὀνομαστεῖ λωποδύτης μόνο ἐκεῖνος πού γδύνει κάποιον καί τοῦ ἀρπάζει τά ρούχα, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δέν ντύνει τό γυμνό, ἄν καί μπορεί νά τό κάμει, ἀξίζει νά πάρει ἄλλο ὄνομα. Πρόσεξε! τό ψωμί πού ἐσύ κατακρατεῖς, εἶναι τοῦ πεινασμένου· τό ἔνδυμα πού φυλάγεις στίς ἀποθήκες σου, εἶναι τοῦ γυμνοῦ· τό παπούτσι πού σαπίζει στό σπίτι σου, εἶναι τοῦ ξυπόλητου· τά χρήματα πού τά κατακρατεῖς χωμένα στή γῆ, εἶναι ἐκεῖνου πού ἔχει ἀνάγκη. Ὡστε λοιπόν τόσους ἀδικεῖς, ὅσους θά μπορούσες νά βοηθήσεις».

102. Μετάφραση.

«Ἄς καθαρίσουμε λοιπόν τοὺς ἑαυτοὺς μας μέ τήν ἐλεημοσύνη

101. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «περί πλεονεξίας» (Ἐ.Π. 31, 276-277).

102. Περικοπή ἀπό τό 14ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περί φιλοπωχίας» (Ἐ.Π. 35, 908-909).

οί δὲ ὡς χιών, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαγχνίας... Ἔως ἔτι καιρός, Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμῶσωμεν, μὴ τραπέξῃ μόνον, ὡς τινες, μηδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία, μηδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀρριμαθαῖος, μηδὲ τοῖς πρὸς τὴν ταφήν, ὡς Νικόδημος, μηδὲ χρυσῷ καὶ λιβάνῳ καὶ σμύρνῃ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλαιον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πιόνων ἢ εὐσπλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρριμμένων, ἵνα, ὅταν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς».

103. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ τὸν νόμον ἀναγνοὺς τοῦτόν φησι (Παῦλος)· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί». Πῶς μέγα ἐστί; Εἰπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμνομένη ἢ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἐωρακῆ, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οἴτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον· πάλιν ὁ ἀνὴρ, ἦν οὐδέποτε εἶδεν, ἤς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινώνησε συνουσίας, ταύτην κακεῖνος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκειῶν καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἐτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκνονται, ἀλγοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἔλκονσιν· ἀνθρώπῳ δὲ πολλάκις μηδέποτε ὀφθέντι, μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἐαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιῶντες καὶ οὐχ ἡγούνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡς ἡ Μαρία· Ἰωάν. ιβ', 3. σμύρνη· Ματθ. β', 11. Σμύρνα εἶναι φυτικὸ ἄρωμα, τὸ ὁποῖο ρεεῖ ἀπὸ τὸ βαλοσαμόδετρο ἢ μύρρα μόνο του ἢ μέ χάραγμα τῆς φλούδας. Τὸ ἄρωμα αὐτό τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ θυμίαμα, ἀρωμάτισμα ἐνδυμάτων, στολισμὸ νεκρῶν κ.λπ.

103. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ε.Π. 51, 230).

καί ἄς τοὺς λευκάνουμε, ἄλλοι ὅπως τό μαῶλί, ἄλλοι ὅπως τό χιόνι· ἀνάλογα μέ τήν εὐσπλαχνία πού θά δείξει καθένας μας... Ἐνόσω εἶναι ἀκόμα καιρός, δηλαδή βρισκόμαστε στήν παρούσα ζωή, ἄς ἐπισκεψτοῦμε τό Χριστό, ἄς Τόν ὑπηρετήσουμε, ἄς Τοῦ δώσουμε τροφή, ἄς Τόν ντύσουμε, ἄς Τόν περιμαζέψουμε στό σπίτι μας, ἄς Τόν τιμήσουμε· ὄχι μόνο μέ τό τραπέζι, ὅπως ἔκαμαν μερικοί· οὔτε μέ τά ἀρώματα, ὅπως ἔκαμε ἡ Μαρία· οὔτε μέ τόν τάφο, ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἀπό τήν Ἀριμαθαία· οὔτε μέ τά ἀναγκαῖα γιά τόν ἐνταφιασμό, ὅπως ὁ Νικοδήμος· οὔτε μέ χρυσάφι καί λιβάνι καί σμόκινα, ὅπως ἔκαμαν οἱ μάγοι πρίν ἀπ' αὐτούς, πού ἀνέφερα προηγουμένως. Ἀλλά, ἐπειδή ὁ Κύριος τῶν ὅλων θέλει πρακτική ἐκδήλωση τῆς εὐσπλαχνίας καί ὄχι ἐξωτερική θυσία, καί ἐπειδή ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ἀνώτερη ἀπό ἀναρίθμητα καλοθρεμμένα ἀρνιά πού προσφέρονται γιά νά θυσιαστοῦν, ἄς τήν προσφέρουμε σ' Αὐτόν, προσφέροντας τήν σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη καί εἶναι ἐγκαταλειμμένοι σήμερα ἀπό τοὺς συναθρώπους τους, γιά νά μᾶς ὑποδεχτοῦν στίς αἰώνιες κατοικίες, ὅταν φύγουμε ἀπό τόν κόσμο αὐτό».

103. Μετάφραση.

«Θά ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τόν πατέρα του καί τή μητέρα του καί θά προσκολληθῆι στή γυναίκα του»· καί ἀφοῦ ὁ Παῦλος διάβασε στήν Π. Διαθήκη τόν νόμο αὐτό, λέγει: «Ἡ μυστηριώδης αὐτή ἀλήθεια, πού ἀποκαλύφθηκε ἀπό τό Θεό, ἔχει μεγάλη σημασία». Γιατί ἔχει μεγάλη σημασία; Πές μου, Παῦλε. Ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί, ἐνῶ ἡ κοπέλα ὅλο τό χρόνο ζοῦσε σ' ἓνα δωμάτιο χωρίς νά ἔχει δεῖ τό γαμπρό, ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα ὅμως πού τόν εἶδε, τόσο πολύ ἐπιθυμῆι νά βροῖσκειται κοντά της, καί τοῦ δείχνει τέτοια στοργή, σάν νά εἶναι δικό της σῶμα. Ἐξάλλου καί ὁ ἄντρας, τήν κοπέλα πού δέν εἶχε δεῖ ποτέ οὔτε εἶχε συνομιλήσει ποτέ μαζί της, αὐτή καί ἐκεῖνος ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τήν τοποθετεῖ πάνω ἀπ' ὅλους, δηλαδή καί ἀπό τοὺς φίλους καί ἀπό τοὺς συγγενεῖς καί ἀπό τοὺς ἰδίους τοὺς γονεῖς. Οἱ γονεῖς ἐπίσης, ἂν γιά κάποια ἄλλη ὑπόθεση στερηθοῦν τά χρήματα, δυσσαρεστοῦνται, ὑποφέρουν, σέρνουν στό δικαστήριο ἐκείνους πού τοὺς τά ἀφαίρεσαν· ἀντίθετα, στήν περίπτωση τοῦ γάμου παραδίνουν καί

Πραγματικές παρατηρήσεις: «καταλείπει... γυναίκα αὐτοῦ»· Γεν. β', 24. «Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν»· Ἐφεσ. ε', 32.

θηγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκνονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θηγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἐξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφοτέροι ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται καὶ χρόνου τοσούτου συνηθείας ἢ τότε συντυχία τυραννικωτέρα γίνεται, καὶ συνιδῶν, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδόμενους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησί· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν».

104. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντροφῶμεν ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὐπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα... Ὁ δὲ ὀμότιμον ἢ πενεστέραν λαβὼν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμαχον ἔλαβε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσηγάγε τὰ ἀγαθὰ... Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμον καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπιχειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῆς γυναικὶ διαλεγώμεθα...

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περιοσκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἂν πένης ᾖ, τὴν πενίαν πλοῦτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται· ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίληρις, κἂν μυριάσις εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμον παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφρυσάσα, καὶ συμφροαῖς μυριάσις μετὰ τῆς πε-

104. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ἐ.Π. 51, 231-232 καὶ 240).

τήν κόρη τους και πολλά χρήματα ως προίκα σ' έναν άνθρωπο που δεν είχαν δει πολλές φορές, ούτε είχαν γνωρίσει. Και χαιρούν κάνοντας αυτό τό πράγμα, και δέν τό θεωρούν ζημιά· αλλά, όταν βλέπουν τήν κόρη τους νά απομακρύνεται μέ τόν άντρα της από κοντά τους, δέ σκέπτονται τίς συνήθειες που είχαν τότε που ξεμενε μαζί τους, δέ λυπούνται ούτε δυσαρεστούνται· απεναντίας ευγνωμονούν και θεωρούν ευχής έργο τό γεγονός ότι είδαν τήν κόρη τους νά βγαίνει μέ τήν προίκα της από τό σπίτι τους. Όλα αυτά λοιπόν αφού έφερε στό νοϋ του ο Παϋλος, ότι δηλαδή ο άνδρας και η γυναίκα εγκαταλείπουν τούς γονείς τους και ένώνονται μεταξύ τους μέ τά δεσμά του γάμου, και ότι η συνένωση αυτή της τύχης τους άσκει επάνω τους μεγαλύτερη κυριαρχική δύναμη από εκείνη που άσκει η τόσο μακροχρόνια συνήθεια πριν από τό γάμο τους· και άκόμη, αφού αντιλήφτηκε καλά ότι η άγάπη αυτή δέν είναι κάτι τό ανθρώπινο, άλλ' ο ίδιος ο Θεός έβαλε στόν άνθρωπο τό έρωτικό στοιχείο και προετοίμασε τούς γονείς που δίνουν σέ γάμο τά παιδιά τους, και τά παιδιά που δίνονται, νά κάνουν μέ χαρά αυτό τό πράγμα, λέγει: «Τό μυστήριο τούτο έχει μεγάλη σημασία».

104. Μετάφραση.

«Ένα πράγμα μόνο άς ζητούμε, τήν άρετή της ψυχής και τή λεπτότητα στους τρόπους. Έτσι θά χαιρόμαστε τήν ειρήνη και θά ζούμε ευχάριστα μέσα σέ μιá αδιάκοπη όμόνοια και άγάπη. Γιατί όποιος πήρε πλούσια γυναίκα, πήρε περισσότερο άφέντρα, παρά σύζυγο... Όποιος όμως πήρε γυναίκα ισότιμη ή φτωχότερη, πήρε βοηθό και σύμμαχο και έμπασε στό σπίτι του όλα τά αγαθά... Νά μή ζητούμε λοιπόν πώς νά έχουμε χρήματα, αλλά πώς νά έχουμε ειρήνη, πώς νά ζούμε ευχάριστα. Ό γάμος δέν έχει σκοπό νά γεμίζουμε τά σπίτια μας μέ συμπλοκές και μάχες, ούτε νά έχουμε διενέξεις και φιλονικίες και διχόνοιες μεταξύ μας, και έτσι νά κάνουμε τό βίο άβίωτο· σκοπό έχει νά απολαβαίνουμε ο ένας τή βοήθεια του άλλου, νά έχουμε λιμάνι, καταφύγιο και παρηγοριά για τά κακά που πλησιάζουν, νά ανταλλάζουμε ευχάριστα σκέψεις μέ τή γυναίκα μας...

Έχοντας λοιπόν όλα αυτά στό νοϋ μας, άς μή δίνουμε προσοχή στά χρήματα, αλλά στήν καλή συμπεριφορά, στή σεμνότητα και στή σωφροσύνη. Γιατί μιá γυναίκα συνετή, άγαθή, που γνωρίζει τό μέ-

νίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν
χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν... Ἄν οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οἰκο-
νομήσωμεν, τὸν Θεὸν αἰεὶ παρακαλοῦντες μεσίτην γενέσθαι τῶν
πραπτομένων ἀπάντων, οὐκ ἀποστάσιον ἔσται ποτέ, οὐ μοιχείας
ὑποψία, οὐ ζηλοτυπίας πρόφασις, οὐ μάχη καὶ ἔρις, ἀλλὰ πολλῆς μὲν
ἀπολαυσόμεθα τῆς εἰρήνης, πολλῆς δὲ τῆς ὁμονοίας· ταύτης δὲ οὖ-
σης, καὶ ἄλλαι πάντως ἔφρονται ἀρεταί. Ἄν οὕτως οἱ γάμοι γένοινται,
καὶ τὰ παιδιά μετὰ πολλῆς τῆς ἐνζολίας εἰς ἀρετὴν ἀγαγεῖν δυνησό-
μεθα».

105. ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ (Ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο)

«Χριστιανοὶ γὰρ οὔτε γῆ, οὔτε φωνῆ, οὔτε ἔθεσι διακεκοιμένοι
τῶν λοιπῶν εἰσιν ἀνθρώπων. Οὔτε γὰρ που πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν,
οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένη χρῶνται... Κατοικοῦντες δὲ πόλεις
Ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους, ὡς ἕκαστος ἐκλήρωθη καὶ τοῖς ἐγγχω-
ρίοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἐν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτῃ καὶ τῷ λοιπῷ βίῳ,
θαυμαστὴν καὶ ὁμολογομένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατὰ-
στασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πά-
ροικοι. Μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται καὶ πάνθ' ὑπομένουσι ὡς
ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν καὶ πᾶσα πατρίς ξένη. Τεκνο-
γονοῦσιν· ἀλλ' οὐ κρίπτουσι τὰ γεννώμενα. Τράπεζαν κοινὴν παρτί-
θενται, ἀλλ' οὐ κοινήν. Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσι, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα
ζῶσι. Ἐπὶ γῆς διατρίβουσι, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται. Πείθον-
ται τοῖς ὄρισμένοις νόμοις καὶ τοῖς ἰδίους βίοις νικῶσι τοὺς νόμους.
Ἄγαλῶσι πάντα καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἄγροῦνται καὶ κατα-
κρίνονται· θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτί-

105. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο (ΒΕΠΕΣ ζ', 253-254).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀποτελοῦν
κατὰ κάποιον τρόπο τὴ ζωικὴ ἐντελέχεια, ἡ ὁποία ἐμψυχώνει τὸν ὄργανισμό τῆς
ἀνθρωπότητας. Οἱ Χριστιανοὶ δὲ ζοῦν βέβαια στὴν ἀτμόσφαιρα ἑνὸς νοσηροῦ
θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, ποῦ εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τῆς
ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· πλὴν ὁμως ἀποτελοῦν πνευματικά καὶ μυστικά «γένος
ἐκλεκτόν» καὶ «ἔθνος ἅγιον».

τρο, θά μπορούσε νά διευθετήσει τή φτώχεια καλύτερα από τόν πλούτο, καί ἄς εἶναι φτώχῃ· ἀπεναντίας ἡ διεφθαρμένη, ἡ ἀχαλίνωτη καί φιλόνηκη γυναίκα, ἀκόμη καί ἂν βρεῖ νά ὑπάρχουν μέσα στό σπίτι ἀναριθμητοί θησαυροί, τοὺς διασκορπίζει μ' ἓνα φύσημα γρηγορότερα καί ἀπό τόν ἄνεμο καί δημιουργεῖ στόν ἄντρα φτώχεια καί ἀναριθμητες ἄλλες συμφορές. Λοιπόν, ἄς μὴ ζητοῦμε πλούτο, ἀλλὰ τή γυναίκα ἐκείνη πού θά χρησιμοποιήσει μέ καλό τρόπο τά ὑπάρχοντα... Ἐάν εἶσαι διευθετήσουμε τά ζητήματά μας, παρακαλώντας πάντοτε τό Θεό νά μᾶς βοηθεῖ σέ ὅλα μας τά ἔργα, δέ θά ὑπάρξει ποτέ διαζύγιο, οὔτε ὑποψία μοιχείας, οὔτε ἀφορμή ζηλοτυπίας, οὔτε μάχη καί φιλονικία, ἀλλὰ θά ἀπολαύσουμε πολύ τήν εἰρήνη καί τήν ὁμόνοια· καί ὅταν αὐτή ὑπάρχει, θά ἀκολουθήσουν ὁποσδήποτε καί οἱ ἄλλες ἀρετές. Ἐάν οἱ γάμοι γίνουν κατ' αὐτό τόν τρόπο, τότε μέ πολλή εὐκολία θά μπορούσαμε νά ὀδηγήσουμε καί τά παιδιά στήν ἀρετή».

105. Μετάφραση.

«Οἱ χριστιανοί δέ διαφέρουν ἀπό τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί πούθενά δέν κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετική γλῶσσα... Πλὴν ὅμως, ἐνῶ κατοικοῦν σέ πόλεις ἐλληνικές καί βαρβαρικές – ἐκεῖ πού βρέθηκε ὁ καθένας – καί ἀκολουθοῦν τά ἐγχώρια ἔθιμα στήν ἐνδυμασία, τή διατροφή καί τίς ἄλλες πλευρές τίς ζωῆς, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι σ' ἀλήθεια θαυμαστός καί παρόμοιος. Καί συγκεκριμένα, κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πατρίδες, ἀλλὰ ὡς περσαστικοί ταξιδιωτές. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολίτες, καί ὅμως ὑπομένουν τά πάντα ὡς ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τή θεωροῦν ὡς ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλὰ δέν τά πετοῦν (ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες). Παραθέτουν τραπέξι, ἀλλὰ δέν τό βεβηλώνουν μέ ὄργια. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλὰ δέ ζοῦν ζωή σαρκική. Διαμένουν πάνω στή γῆ, ἀλλὰ ὡς πολίτες τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπακούουν στοὺς νόμους πού ἔχουν ὀρίσει οἱ ἄνθρωποι· ἡ ζωή τους ὅμως εἶναι τέτοια, ὥστε νά τοὺς εἶναι περιττοί οἱ νόμοι. Ἀγαποῦν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καί ὅμως ὅλοι τοὺς καταδιώκουν. Τοὺς θεωροῦν ὡς ἀνύπαρκτους, καί ὅμως τοὺς καταδικάζουν. Τοὺς θανατώνουν καί αὐτοὶ ἐμψυχώνονται. Εἶναι φτωχοί, καί ὅμως κά-

ζουσι πολλούς. Πάντων ὑστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσι. Ἄτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδοροῦνται καὶ τιμῶσιν. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιούμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἀλλόφρονες πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσι.

Ἄπλῶς δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' εἰσιν ἐν κόσμῳ Χριστιανοί. Ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἡ ψυχὴ καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχῇ, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ Χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἀόρατος ἡ ψυχὴ ἐν ὄρατῷ φρουρεῖται τῷ σώματι· καὶ Χριστιανοὶ γινώσκονται μὲν ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, ἀόρατος δὲ αὐτῶν ἡ θεοσέβεια μένει. Μισεῖ τὴν ψυχὴν ἢ σὰρξ καὶ πολεμεῖ μηδὲν ἀδικονμένη, διότι ταῖς ἡδοναῖς κωλύεται χρῆσθαι· μισεῖ καὶ Χριστιανοὺς ὁ κόσμος μηδὲν ἀδικούμενος, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς ἀντιτάσσονται. Ἡ ψυχὴ τὴν μισοῦσαν ἀγαπᾷ σάρκα καὶ τὰ μέλη· καὶ Χριστιανοὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπῶσιν. Ἐγκέκλεισται μὲν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, συνέχει δὲ αὐτὴ τὸ σῶμα· καὶ Χριστιανοὶ κατέχονται μὲν ὡς ἐν φρουρᾷ τῷ κόσμῳ, αὐτοὶ δὲ συνέχουσι τὸν κόσμον. Ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἐν θνητῷ σκηνώματι κατοικεῖ· καὶ Χριστιανοὶ παροικοῦσιν ἐν φθαρτοῖς, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίαν προσδεχόμενοι».

106. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἐκαστος ἡμῶν τῶν μαθητενομένων τῷ λόγῳ μιᾶς τινος πράξεώς ἐστιν ὑπηρέτης, τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διατεταγμένων ἡμῖν. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, οὐ μόνον σκευὴ ἐστὶ παντοδαπά, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, ἀλλὰ καὶ τέχναι παντοῖαι. Ἐχει γὰρ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἧτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, θηρευτάς, ὀδοιπόρους, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γε-

106. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 205-208).

Πραγματικές παρατηρήσεις: σκευὴ παντοδαπά· ἰδὲς καὶ Β' Τιμ. β', 20... ἰδοὺ ἐγὼ ἀποπέλλω... Ἰερεμ. ιστ', 16. μὴ ξύλα... λίθους τιμίους· Α' Κορ. γ', 12. συγκακόπησον· Β' Τιμ. α', 8. νομίμως ἀθλήσῃ· Β' Τιμ. β', 5.

νον πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται τά πάντα, καί ὅμως ἔχουν ἐπάροκτα σέ ὅλα. Τούς περιφρονοῦν, καί ὅμως μέσα στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται. Τούς βλασφημοῦν, καί ὅμως δικαιώνονται. Τούς βρίζουν, καί ὅμως αὐτοί ἀπονέμουν τιμῆ. Ἐνῶ κάνουν τό καλό, τούς τιμωροῦν ὡς κακούς. Τότε πού τούς τιμωροῦν, χαίρουν γιά τήν εὐψυχία τους. Οἱ Ἰουδαῖοι τούς καταπολεμοῦν ὡς ἀλλόφυλους καί οἱ εἰδωλολάτρες τούς καταδιώκουν· αὐτοί ὅμως πού τούς μισοῦν, δέν μποροῦν νά δικαιολογήσουν γιά ποιό λόγο τούς μισοῦν.

Καί γιά νά μιλήσουμε ἀπλά, ὅ,τι εἶναι μέσα στό σῶμα ἢ ψυχῆ, τό ἴδιο εἶναι μέσα στόν κόσμο οἱ Χριστιανοί. Ἡ ψυχῆ εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ Χριστιανοί εἶναι διασκορπισμένοι στίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχῆ κατοικεῖ στό σῶμα, ἀλλά δέν προέρχεται ἀπό τό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν στόν κόσμο, ἀλλά δέν προέρχονται ἀπό τόν κόσμο. Ἡ ψυχῆ, πού εἶναι ἀόρατη, φυλάγεται μέσα στό σῶμα, πού εἶναι ὄρατό· καί οἱ Χριστιανοί γίνονται γνωστοί, γιατί βρίσκονται μέσα στόν κόσμο, ἀλλά ἢ θεοσέβειά τους δέ φαίνεται. Ἡ σάρκα, ἄν καί δέ βλέπεται σέ τίποτε ἀπό τήν ψυχῆ, τή μισεῖ καί τήν πολεμᾷ, γιατί τῆς γίνεται ἐμπόδιο στίς ἡδονές· τό ἴδιο καί ὁ κόσμος, ἄν καί δέ βλέπεται καθόλου ἀπό τούς χριστιανούς, τούς μισεῖ, γιατί ἀντιτάσσονται στίς ἡδονές. Ἡ ψυχῆ ἀγαπᾷ τή σάρκα, πού τή μισεῖ, καί τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ χριστιανοί τό ἴδιο κάνουν, δηλαδή ἀγαποῦν ἐκείνους πού τούς μισοῦν. Ἡ ψυχῆ εἶναι κλεισμένη στό σῶμα, ἀλλά συγκερατεῖ σέ συνοχή τό σῶμα· καί οἱ χριστιανοί κρατιοῦνται στόν κόσμο σάν σέ φυλακή, πλὴν ὅμως συγκερατοῦν καί ἐνώνουν τόν κόσμο. Ἡ ψυχῆ, πού εἶναι ἀθάνατη, κατοικεῖ μέσα σέ θνητό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν σέ φθαρτά πράγματα, ἀναμένοντας μέ ὑπομονή τήν ἀφθαρσία τους στούς οὐρανοῦς».

106. Μετάφραση.

«Καθένας ἀπό ἐμᾶς πού εἴμαστε μαθητές στό σχολεῖο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀναλάβει νά προσφέρει κάποια ὑπηρεσία, ἀπό ἐκεῖνες πού μᾶς ἔχουν ὀρίσει σύμφωνα μέ τό Εὐαγγέλιο. Γιατί στό μεγάλο σπίτι, δηλαδή σέ τούτη τήν Ἐκκλησία, δέν ὑπάρχουν μόνο κάθε εἶδους σκεῦη, χρυσά καί ἀσημένια καί ξύλινα καί πήλινα, ἀλλά καί

ωρογούς, ποιμένας, ἀθλητάς, στρατιώτας... Θηρευτῆς εἶ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἴδὸν ἐγὼ ἀποστέλλω πολλοὺς θηρευτάς καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρου. Πρόσσεχε οὖν ἐπιμελῶς, μὴ πού σε διαφύγῃ τὸ θήραμα, ἵνα, συλλαβόμενος τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἀγριωθέντας προσαγάγῃς τῷ σφύζοντι. Ὅδοιπόρος εἶ ὁμοίως τῷ εὐχομένῳ· Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον. Πρόσσεχε σεαντῷ, μὴ παραιραπῆς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνῃς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· ὁδῶ βασιλικῇ πορεύου. Ὁ ἀρχιτέκτον ἀσφαλῶς τὸν θεμέλιον καταβαλλέσθω τῆς πίστεως, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ· μὴ ξύλα, μὴ χόρτον, μὴ καλάμην, ἀλλὰ χρυσίον, ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ὁ ποιμὴν, πρόσσεχε μὴ τι παρέλθῃ τῶν ἐπιβαλλόντων τῇ ποιμαντικῇ. Ταῦτα δὲ εἰσι ποῖα; Τὸ πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τὸ συντετριμμένον ἐπίδησον, τὸ νοσοῦν ἴασαι. Ὁ γεωργός, περισκαπτε τὴν ἀκαρπον σκῆν καὶ ἐπίβαλλε τὰ πρὸς βοήθειαν τῆς καρπογονίας. Ὁ στρατιώτης, συγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ... Ὁ ἀθλητής, πρόσσεχε σεαντῷ, μὴ πού τινα παραβῆς τῶν ἀθλητικῶν νόμων. Οὐδεὶς γὰρ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

107. Η ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Τάξις τῶν ὄντων ἐστὶ μήτηρ καὶ ἀσφάλεια... Τάξις καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναι τι ποιμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τὸ μὲν οἶον εἶναι κεφαλὴν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμόν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς εὐαρμοσίαν καὶ τὸ συμφέρον ἢ προ-

107. Περικοπή ἀπὸ τὸν 32ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περὶ τῆς ἐν διαλέξει εὐταξίας» (Ε.Π. 36, 185)

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἰώβ· Ἰώβ λδ', 3. ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ... ἀλλήλων μέλη· Ρωμ. ιβ', 5. Γενικά ἡ ὅλη περικοπή ἐπαναλαμβάνει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου, κατὰ τὴν ὁποία πάντα τὰ μέλη τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (οἱ Πιστοὶ) συναποτελοῦν μιά μυστικὴ ὀργανικὴ ὁλότητα, πού διαμορφώνεται μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. ιβ', 12-13). Καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔχει ἰδιαίτερη θέση καὶ ἀποστολὴ στό μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησίᾳ.

κάθε είδους επαγγέλματα. Πράγματι, ο οίκος του Θεού, πού είναι η Ἐκκλησία του ζώντος Θεού, έχει κυνηγούς, όδοιπόρους, άρχιτέκτονες, οικόδομους, γεωργούς, ποιμένες, άθλητές, στρατιώτες... Είσα κυνηγός πού έχει σπαλι από τον Κύριο, ό όποιος είπε: Νά, εγώ άποστέλλω πολλούς κυνηγούς, πού θά κυνηγήσουν αυτούς πάνω σε κάθε βουνό. Πρόσεχε λοιπόν με επιμέλεια μήπως σου ξεφύγει τό θήραμα· γιά νά όδηγήσεις δηλαδή στό Σωτήρα εκείνους πού έχουν ξεαγριωθεί από την άμαρτία, άφου τους συλλάβεις με τό λόγο της αλήθειας. Είσα όδοιπόρος, όπως εκείνος πού προσεύχεται· κατεύθυνε τά βήματά μου. Νά προσέχεις μήν παρεκτραπείς από την ευθεία όδό, νά μήν παραστρατήσεις δεξιά ή άριστερά· νά βαδίζεις στή βασιλική όδό. Ὁ άρχιτέκτονας άς τοποθετηί με ασφάλεια τό θεμέλιο της πίστεως, πού είναι ό Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ οικόδομος άς προσέχει πώς οικόδομει· άς μή χρησιμοποιει ξύλα, χορτάρι καί καλάμια, αλλά χρυσάφι, άσήμι καί πολύτιμους λίθους. Ἐσύ ό ποιμένας (ό κληρικός) νά προσέχεις μήπως σου διαφύγει κάτι από εκείνα πού ανήκουν στό ποιμαντικό σου έργο. Ποιά είναι αυτά; Νά φέρνεις πάλι στον ευθύ δρόμο τό πρόβατο πού έχει πλανηθει, νά βάλεις κατάλληλο επίδεσμο σ' εκείνο πού είναι καταπληγωμένο, νά θεραπεύσεις τον άρρωστο. Ἐσύ ό γεωργός, νά σκάβεις τριγύρω από την άκαρπη συκιά καί νά βάζεις πάνω σ' αυτή όσα βοηθοῦν την καρποφορία. Ἐσύ ό στρατιώτης, νά κατορθώσεις μαζί (με τον Παῦλο) πρós χάρη του Εὐαγγελίου... Ἐσύ ό άθλητής, νά προσέχεις τον εαυτό σου μήπως κάπου παραβείς κάποιον από τους άθλητικούς κανόνες. Γιατί κανείς δε στεφανώνεται με τό στεφάνι της νίκης, αν δεν άγωνιστεί σύμφωνα πρós τους νόμους της άθλήσεως».

107. Μετάφραση.

«Ἡ τάξη είναι ή μητέρα καί ή ασφάλεια των όντων... Καί στίς Ἐκκλησίες ή τάξη είναι τό ότι ό Θεός όρισε άλλοι νά είναι τό ποιμνιο καί άλλοι οί ποιμένες· άλλοι νά είναι οί άρχοντες, άλλοι οί άρχόμενοι· άλλος νά είναι κατά κάποιον τρόπο τό κεφάλι, άλλοι τά πόδια, άλλοι τά χέρια, άλλος τό μάτι καί άλλος κάτι από τά υπόλοιπα μέλη του σώματος, τά όποια, γιά την ένότητά καί τό συμφέρον του όλου, είναι ή κατώτερα ή άνώτερα μεταξύ τους. Καί όπως άκριβώς στά σώματα, τά μέλη δεν είναι άποσχισμένα τό ένα από τό άλλο, αλλά τό

εχομένων ἢ προεχόντων· καί, ὡσπερ ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτε ἀπέροη-
κται ἀλλήλων τὰ μέλη, ἀλλ' ἐν σώμα τὸ πᾶν ἐστὶν ἐκ διαφόρων συγ-
κεείμενον· οὔτε ταυτὸ πάντων ἐνέργημα καὶ οὔτε ὀφθαλμὸς βαδίζει,
ἀλλ' ὁδηγεῖ· οὔτε ποὺς προβλέπει, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ μετατίθησιν·
οὔτε γλῶσσα δέχεται φωνάς, ἀκοῆς γάρ· οὔτε ἀκοὴ φθέγγεται,
γλώσσης γάρ· καὶ ρίς μὲν ὁδμῶν αἰσθητήριον· λάρυγξ δὲ σῖτα γεύ-
εται, φησὶν ὁ Ἰώβ· χεῖρ δὲ τοῦ δίδόναι καὶ τοῦ λαμβάνειν ὄργανον·
νοῦς σὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμών, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς ὃν ἡ
αἴσθησις· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι. Οἱ γὰρ
πάντες ἐν σώμα ἔσμεν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἓνα Χριστοῦ, καὶ ἀλλή-
λων μέλη. Τὸ μὲν γὰρ ἄρχει καὶ προκαθίσταται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ
εὐθύνεται καὶ οὔτε ταυτὸν ἀμφοτέρα ἐνεργεῖ, εἴπερ μὴ ταυτὸν ἄρχειν
καὶ ἄρχεσθαι· καὶ γίνεται ἀμφοτέρα ἐν εἰς ἓνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ
αὐτοῦ συναρμολογούμενα καὶ συντιθέμενα Πνεύματος».

πάν εἶναι ἓνα σῶμα, πού συναποτελεῖται ἀπό διάφορα μέρη· οὔτε κάνουν ὅλα τήν ἴδια ἐργασία, δηλαδή τό μάτι δέ βαδίζει, ἀλλά ὀδηγεῖ· τό πόδι δέ βλέπει μπροστά, ἀλλά πιγαίνει ἀπό τόν ἓνα τόπο στόν ἄλλο καί ἔτοι μετατοπίζει τό σῶμα σέ ἄλλη θέση· ἡ γλώσσα δέν ἀκούει τίς φωνές, γιατί ὑπάρχει ἡ ἀκοή· ἡ ἀκοή δέν ὀμιλεῖ, γιατί ὑπάρχει ἡ γλώσσα· ἡ μύτη εἶναι τό αἰσθητήριο τῶν ὀσμών· ὁ λάρυγγας δέχεται τίς τροφές, λέγει ὁ Ἰώβ· τό χέρι εἶναι τό ὄργανο, γιά νά δίνουμε καί νά παίρνουμε· ὁ νοῦς τά ἐξουσιάζει ὅλα, καί ἀπό αὐτόν προέρχεται ἡ ἰκανότητα τοῦ «αἰσθάνεσθαι» καί σ' αὐτόν δίνουν τίς πληροφορίες τά αἰσθητήρια ὄργανα· ὅπως λοιπόν γίνονται ὅλα αὐτά, τό ἴδιο συμβαίνει καί σ' ἐμᾶς, τό κοινό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι, ὅλοι εἴμαστε ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ»· καί ὁ καθένας μας εἴμαστε μέλη τοῦ Χριστοῦ καί μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Τό ἓνα μέλος ἐξουσιάζει καί ἔχει τήν πρώτη θέση, ἐνῶ τό ἄλλο ὀδηγεῖται καί κατευθύνεται, καί δέν κάνουν καί τά δύο τήν ἴδια ἐργασία· καί τοῦτο, γιατί δέν εἶναι τό ἴδιο πράγμα νά εἶναι κανεῖς καί ἄρχοντας καί ἀρχόμενος. Καί τά δύο μέλη, δηλαδή οἱ κληρικοί καί οἱ λαϊκοί, γίνονται ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ», γιατί τούς συναρμολογεῖ καί τούς συνδέει τό ἅγιο Πνεῦμα.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἄθανάσιος ὁ Μέγας, (295-373). Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὡς διάκονος πήρε μέρος στήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο. Ἀργότερα ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Καταπολέμησε τήν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί ἀναδείχτηκε ἡρωϊκός ὑπερασπιστής τῆς Ὀρθοδοξίας. Στήν ἐξορία ἔζησε περισσότερα ἀπό 16 χρόνια. Ἔργα: «Λόγος κατά Ἑλλήνων (= εἰδωλολατρῶν)», «Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου», «Λόγοι κατά Ἀρειανῶν» (τρεις), «Ἀπολογία» ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιστολές, ἐρμηνευτικά καί συγγράμματα πρακτικοῦ καί ἀσκητικοῦ περιεχομένου.

Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου († μετὰ τὸ 394). Μαθητὴς τοῦ περίφημου σοφιστῆ Λιβανίου στήν Ἀντιόχεια καί στενός φίλος τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Γύρω στὰ 373 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Ἰκονίου. Ἔργα: «Πρὸς Σέλευκον» (ἔπος), «Κατὰ Ἀποτακτικῶν ἢ Γεμελλιτῶν» (= αἰρετικῶν μὲ ὑπερασκητικὰς τάσεις) καί Λόγοι (σὲ μεγάλες ἐορτές).

Βασίλειος ὁ Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στὰ 330, πιθανότατα στὴ Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, καί πέθανε τὸ 379 στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Μὲ τὸ φίλο του καί συμφοιτητὴ του στήν Ἀθήνα Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνὸ καί μὲ τὸν ἀδερφό του Γρηγόριο Νύσσης ἀνήκει στοὺς «μεγάλους Καππαδόκες». Στὴν ἀνατροφή του συνέβαλαν πολὺ ἢ γιὰ τὸν πατέρα του, καί ἡ μητέρα του Ἐμμέλεια. Ἀπέκτησε μεγάλη θεολογικὴ καί κλασικὴ μόρφωση. Μετὰ ἀπὸ τὴ βαπτιστὴ του ἐπισκέφτηκε πολλὰ μοναστήρια. Χειροτονήθηκε διάκονος στήν Καισάρεια. Διαμοίρασε τὴν περιουσία του στοὺς φτωχοὺς. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ χειροτονήθηκε ἱερέας καί ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος Καισαρείας. Διακρίθηκε γιὰ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν Ὀρθοδοξία, τὸ θάρρος του στὸν αὐτοκράτορα Οὐάλη καί τὴν κοινωνικὴ του δράση («Βασιλείας»). Ἔργα: α) Δογματικὰ καί ἀπολογητικὰ (Ἀνατρεπτικὸς τοῦ δυσεβοῦς Εὐνομίου-Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος). β) Πρακτικὰ (Ἀσκητικὰ – ὁ πυρῆνας τῆς θ. Λειτουργίας πού σώζεται στὸ ὄνομά του – «Πρὸς τοὺς νέους, ὡς ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» – «Περὶ βαπτίσματος κ.λπ.) γ) Ὁμιλίαι (ἐρμηνευτικὲς στὴν Ἐξαήμερο καί στοὺς ψαλμοὺς, ἠθικὲς, ἐγκωμιαστικὲς, δογματικὲς). δ) Ἐπιστολές, ἐπὶ τίς ὁποῖες σώζονται 366. Οἱ ἐπιστολές μαρτυροῦν τὴν πολυμερῆ μόρφωση τοῦ Μ. Βασιλείου, καθὼς ἐπίσης καί τὴ χάρη τοῦ ὕψους. (Περισσότερα γιὰ τὸ Μ. Βασίλειο διδάσκονται στὸ μάθημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 1405. Μετά την άλωση έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως με το όνομα Γεννάδιος Β'. Έγραψε πολλά θεολογικά και φιλοσοφικά έργα.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Γεννήθηκε το 329 ή 330 στην Άριανζό, κοντά στη Ναζιανζό της Καππαδοκίας, όπου και πέθανε το 389 ή 390. Μαζί με το Μ. Βασίλειο και το Γρηγόριο Νύσσης ανήκει στους «μεγάλους Καππαδόκες». Συσπουδαστής του Μ. Βασιλείου συνδεόταν με αυτόν με μεγάλη φιλία. Ο πατέρας του, επίσκοπος Ναζιανζού, τον χειροτόνησε πρεσβύτερο. Από το Μ. Βασίλειο χειροτονήθηκε επίσκοπος Σασιμών. Τόν κάλεσαν στην Κωνσταντινούπολη για να καταπολεμήσει τους άρειανούς που επικρατούσαν εκεί. Ο Γρηγόριος στην Κωνσταντινούπολη εξεφώνησε τους περίφημους λόγους για τη θεότητα του Υιού, οι οποίοι έδωσαν άφορμή να χαρακτηρίζεται ως «Θεολόγος». Συνέβαλε αποφασιστικά στη νίκη της Όρθοδοξίας κατά του άρειανισμού και εκλέχτηκε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γρήγορα όμως παραιτήθηκε από τον πατριαρχικό θρόνο και αποχαιρέτησε τον κληρο και το λαό με το «Συντακτήριο» λόγο του. Μετά την παραίτησή του αποσύρθηκε στην Άριανζό. Έργα: α) 45 λόγοι, από τους οποίους άλλοι είναι δογματικοί (πέντε Θεολογικοί λόγοι, λόγος περί δόγματος, λόγος στο άγιο Βάπτισμα), άλλοι είναι έρραταστικοί (λ.χ. «εις τή Θεοφάνεια είτουν Γενέθλια του Σωτήρος», στα Φώτα, στο Πάσχα, στην Πεντηκοστή κ.λπ.) και άλλοι αναφέρονται στην προσωπική του ζωή και σε διάφορα επίκαιρα ή ήθικα ζητήματα. β) Έπιστολές (περίπου 250), που διακρίνονται για τη συντομία, χάρη και σαφήνεια. γ) Ποιήματα (πάνω από τετρακόσια), πολλά από τή οποία διακρίνονται για τόν έξαιρετο λυρισμό τους· όμως δέ διαδόθηκαν πολύ έξαιτίας τής χρησιμοποίησεως αρχαϊκής γλώσσεσ και προσωδιακών μέτρων. (Περισσότερα για τή Γρηγόριο διδάσκονται στο μάθημα τής «Έκκλησιαστικής Ίστορίας»).

Γρηγόριος Νύσσης. Γεννήθηκε γύρω στα 335 στη Νεοκαισάρεια του Πόντου και πέθανε το 394. Νεώτερος αδερφός του Μ. Βασιλείου, ανήκει και αυτός στους «Μεγάλους Καππαδόκες». Διακρίθηκε για τή φιλοσορική του μόρφωση. Ήταν έγγαμος. Χειροτονήθηκε από τόν αδερφό του Βασίλειο επίσκοπος Νύσσης, μικρής πόλεως τής Καππαδοκίας. Διακρίθηκε ως έκκλησιαστικός συγγραφέας. Τά έργα του έχουν φιλοσοφικό βάθος. Έργα: α) Έρμηνευτικά (Περί κατασκευής του ανθρώπου – Απολογητικός εις τήν Έξαήμερον, περί του βίου του Μωύσεωσ – Έξήγησις εις τή άσματα τών άσμάτων κ.λπ.). β) Δογματικά (Πρός Εύνόμιον αντίρρητικοί λόγοι-Αντιρρητικοί πρός τή Απολλινάριου-Περί του άγιου Πνεύματος κατά Μακεδονιανών και πνευματομάχων-Λόγος Κατηχητικός ό μέγας-περί ψυχής και άναστάσεωσ κ.λπ. γ) Πρακτικά (Περί του τί τών Χριστιανών όνομα ή επάγγελμα-Περί τελειότητοσ και όποϊον χρή είναι τόν Χριστιανόν-Περί Παρθενίας-Είς τόν βίον τής οσίας Μακρίνης κ.λπ.). δ) Λόγοι (ήθικοί, δογματικοί, έγκωμιαστικοί, επίταφιοι). ε) Έπιστολές.

Διόγνητον (Πρός Διόγνητον έπιστολή). Η έπιστολή αυτή γράφτηκε πιθανόν μεταξύ 150-200μ.Χ. Άπευθύνεται σε κάποιον Διόγνητο, ό όποϊοσ ζήτησε πληρο-

φορίες για τη χριστιανική Θρησκεία και τό βίο τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἐπιστολή χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδάμας τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας».

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας († 264/5). Μαθητῆς τοῦ Ὀριγένη, διευθυντῆς τῆς Ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς σχολῆς καί ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Ἀπό τὰ πολυάριθμα ἔργα του ὁῶνζονται μόνο ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. Ἔργα: α) Περί φύσεως (ἐναντίον τῶν Ἐπικουρείων). β) Περί ἐπαγγελίων. γ) βιβλία ἐλέγχου καί ἀπολογίας. δ) ἐπιστολές.

Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἰδές ψευδο-Διονύσιος.

Εἰρηναῖος (2ος αἰῶνας). Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Ἔγινε ἱερέας καί κατόπιν ἐπίσκοπος στό Λούγδουνο (Λυῶνα) τῆς νότιας Γαλλίας. Διακρίθηκε γιά τίς ἐνέργειές του πρὸς ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Κέλτες. Ἔργα: α) Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως». β) «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος».

Εὐσέβιος Καισαρείας († 339). Γεννήθηκε γύρω στά 265 στήν Παλαιστίνη, ἴσως στήν Καισάρεια, καί ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἦταν πολύ μορφωμένος. Ἀσχολήθηκε μέ ὅλους σχεδόν τοὺς κλάδους τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καί ἔγραψε πολλά σχετικά συγγράμματα. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά (Ἐρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς-Περί τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ζητημάτων καί λύσεων-Περί τῶν τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κ.ἄ. β). Ἱστορικά (Χρονικά-Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία-Τῶν ἀρχαίων μαρτύρων συναγωγή-Περί τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων κ.ἄ.). γ) Ἐγκώμια καὶ λόγοι (εἰς τὸν βίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κ.ἄ.). δ) ἀπολογητικά (Ἡ εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ-Ἡ εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις κ.ἄ.). ε) Δογματικά (Κατὰ Μαρκέλλου-Περί ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας). στ) Ἐπιστολές.

Θεοδώρητος, ἐπίσκοπος Κύρου. Γεννήθηκε γύρω στά 395 στήν Ἀντιόχεια καί πέθανε γύρω στά 466. Ἔγινε ἐπίσκοπος Κύρου, πόλινης στήν Εὐφρατισία τῆς Συρίας. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά. β) Ἱστορικά (Ἐκκλ. Ἱστορία-Φιλόθεος ἱστορία ἢ ἀσκητικὴ πολιτεία). γ) Ἀπολογητικά. δ) Δογματικοπολεμικά (Αἰρετικῆς κακομυθίας λόγοι πέντε κ.ἄ.). ε) Κηρύγματα. στ) Ἐπιστολές.

Θεόδωρος Στουδίτης (759-826). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Κωνσταντινούπολη. Ἔγινε μοναχός καί μόνασε στή Μονή τοῦ Στουδίου, στήν Κωνσταντινούπολη. Συνετέλεσε στό νά ἀναδειχθεῖ τό Μοναστήρι αὐτό σπουδαιότατο πνευματικὸ κέντρο. Ἔργα: α) Τρεῖς ἀντιρρητικοὶ λόγοι κατὰ εἰκονομάχων. β) Κατηχητικοὶ λόγοι. γ) Πολλές ἐπιστολές. δ) Ὕμνοι.

Θεοφάνης Κεραμεύς (12ος αἰῶνας). Ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος Ρωσάννου στήν Καλαβρία. Ἐγραψε πάρα πολλές ὁμιλίες γιά τίς Κυριακὲς καί τίς ἑορτές.

Θεοφύλακτος Ἀχρίδος († γύρω στά 1110). Γεννήθηκε γύρω στά μέσα τοῦ 11ου αἰῶνα. Ὑπῆρξε λόγιος καί συνέγραψε ἐξηγητικὰ ἔργα καί πολλές ἐπιστολές. Τῆ

γνησιότητα του έργου του «Βίος του Κλήμεντος Ἀχρίδος» δέχονται πολλοί δια-
πρεπείς ολαβολόγοι.

Ἰγνάπιος Ἀντιοχείας (Θεοφόρος) († γύρω στά 110). Δεύτερος στή σειρά ἐπίσκο-
πος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Μεταφέρθηκε ἀπό τή Συρία στή Ρώμη, ὅπου ρίχτηκε
στά θηρία καί μαρτύρησε. Κατά τό χρόνο τῆς μεταφοράς του στή Ρώμη ἔγραψε 7
ἐπιστολές (πρός Ἐφεσίους, Μαγνησίεις, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς,
Σμυρναίους καί Πολύκαρπον).

Ἰερεμίας Β', Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (16ος αἰώνας). Ἐγινε ὀνομαστός
μέ τίς τρεῖς θεολογικές ἀποκρίσεις, πού ἔγραψε μαζί μέ Ἕλληνες θεολόγους
πρός τούς Βυρτεμβεργίους λουθηρανούς θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ λουθηρανοί θεολόγοι ἐπιδίωκαν ἐπαφή μέ
τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιά τό λόγο αὐτό υπέβαλαν στόν Ἰερεμία Β' τήν «Ἀ-
γουσταία Ὁμολογία» καί ζήτησαν νά τήν κρίνει στή συνέχεια τοῦ ἔστειλαν καί
τρεῖς ἀνταποκρίσεις. Ὁ πατριάρχης Ἰερεμίας Β' στήν ἀλληλογραφία του αὐτή
παρουσιάζεται πιστός καί αὐστηρά προσηλωμένος στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Ἰουστίνος, ὁ φιλόσοφος καί μάρτυς († γύρω στά 165). Εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπό
τούς ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰώνα. Μάταια ἀναζήτησε τήν πλήρη ἀλήθεια στός
Στωϊκούς, Πυθαγορείους, Περιπατητικούς καί Πλατωνικούς. Αὐτήν τήν βρῆκε
στόν Χριστιανισμό, τόν ὁποῖο θεωροῦσε τήν «μόνην φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καί
σύμφορον». Ἀποκεφαλίστηκε στή Ρώμη κατά τήν ἐποχή τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.
Ἔργα: α) Α' καί Β' Ἀπολογία. β) Διάλογος πρὸς Τρύφωνα κ.ά.

Ἰσιδωρος ὁ Πηλουσιώτης († γύρω στά 435). Γεννήθηκε γύρω στά 360 στήν Ἀλε-
ξάνδρεια. Μόνασε στό Πηλούσιο, πόλη τῆς ἀρχαίας Κάτω Αἰγύπτου. Διακρίθηκε
γιά τό ἦθος, τήν κλασική του μόρφωση καί τή σαφήνεια τοῦ ὕφους του. Σώζον-
ται δύο χιλιάδες περίπου ἐπιστολές του.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Γεννήθηκε γύρω στά 675 στή Δαμασκό. Καταγόταν ἀπό
χριστιανική οἰκογένεια, πού εἶχε ἀξίωμα στούς Σαρακηνοῦς. Ἐζῆσε ὡς μοναχός
καί κατόπιν ὡς ἱερέας στό μοναστήρι τοῦ ἁγίου Σάββα στά Ἱεροσόλυμα, ὅπου καί
πέθανε γύρω στά 750. Ὑπῆρξε μέγιστος θεολόγος τῆς ἐποχῆς του καί διακρίθηκε
γιά τήν προσήλωσή του στίς παραδόσεις. *Ἔργα:* α) Δογματικά, ἀπό τά ὁποῖα τό
σπουδαιότερο εἶναι ἡ Πηγὴ γνώσεως. Τό ἔργο διαιρεῖται σέ τρία μέρη: 1) Κεφά-
λαια φιλοσοφικά, 2) Περί αἰρέσεων καί 3) Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου πί-
στεως. β) Πολεμικά (Λόγοι τρεῖς ὑπέρ τῶν ἁγίων εἰκόνων-Κατά Μανιχαίων
διάλεξις-Διάλεξις Σαρακηνοῦ καί Χριστιανοῦ κ.ά.) γ) Ἀσκητικά. δ) Ἑρμηνευτικά.
ε) Ὁμιλίες. στ) Ἀναρίθμητοι ἐκκλησ. ὕμνοι.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Γεννήθηκε στήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας μεταξύ τῶν
ἐτῶν 344 καί 354. Τῆ μόρφωσή του ὀφείλει στή μητέρα του Ἀνθοῦσα, στό φιλό-
σοφο Ἀνδραγάθιο καί στόν περίφημο τότε ρήτορα Λιβάνιο. Διακρίθηκε ὡς
ἱερέας στήν Ἀντιόχεια καί ὡς πατριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου συγ-
κρότησε ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν (Πρόκλος, Τίγριος, Ὀλυμπίας κ.ά). Θε-

ωρείται ως ο σπουδαιότερος ρήτορας της χριστιανικής Εκκλησίας. Θαυμαστή υπήρξε η δράση του προς ανάπτυξη της ιεραποστολής, αναμόρφωση της λατρευτικής ζωής, διοργάνωση των έργων της εκκλησιαστικής διακονίας και κοινωνικής πρόνοιας, ηθική κάθαρση του Κλήρου και της κοινωνικής ζωής. Η ανακαινιστική δράση του και η άκαμπτη και άσυμβίβαστη προσωπικότητά του δημιούργησαν πάρα πολλούς εχθρούς, οι οποίοι ενώθηκαν και πέτυχαν να εξοριστεί στην Κουκουσό της Αρμενίας. Έξω μεταφερόταν από εκεί στην Πιτυουόνα, πέθανε στα Κόμανα του Πόντου τό 407. Τό 438, πού πατριάρχης ήταν ο Πρόκλος, μεταφέρθηκαν τά άγια λείψανά του στην Κωνσταντινούπολη. Από τόν 6ο αιώνα τό όνομα του συνοδεύεται μέ τό επώνυμο «Χρυσόστομος». Τά έργα του είναι «παγ-χριστιανικόν κτήμα έσσει». Έργα: α) Πραγματείες και δοκίμια: περί ιερωσύνης (6 λόγοι), Λόγοι παραινετικοί εις Θεόδωρον έκπεσόντα, περί κατανώξεως, περί παρθενίας, περί κενοδοξίας και άνατροφής τών τέκνων, εις τόν μακάριον Βαβύλαν και κατά Ιουλιανού και πρός Έλληνας, προς Ιουδαίους και Έλληνας απόδει-ξις ότι έστί θεός ο Χριστός και πολλά άλλα. β) Όμιλίες και λόγοι: Έξηγητικές όμιλίες σε πάρα πολλά βιβλία της Παλαιάς και Καινης Διαθήκης, ηθικές όμιλίες (εις τας Καλάνδας, Κατηχήσεις προς τούς μέλλοντας φωτίζεσθαι, λόγοι περι μετανοίας, περί έλεημοσύνης κ.λπ.), λόγοι πανηγυρικοί σε πάρα πολλές έορτές, λόγοι έγκωμιαστικοί, επίκαιρα κηρύγματα (21 όμιλίες στους άνδριάντες στην Άντιόχεια, πού έκφωνήθηκαν όταν άγνωστοι κατέστρεψαν τούς άνδριάντες του αυτοκράτορα εις Εύτρόπιον· πρό της έξορίας· προς τούς καταλειψάντας την Έκκλησίαν και αυτομολήσαντας προς τας ίπποδρομίας και τά θέατρα κ.ά.) γ) Έπιστολές (σώζονται 238.) δ) Λειτουργικές εύχές (στη Λειτουργία πού φέρνει τό όνομά του). (Περισσότερα γιά τό Χρυσόστομο διδάσκονται στό μάθημα της «Εκκλησιαστικής Ιστορίας»).

Κλήμης ο Άλεξανδρεύς. Γεννήθηκε γύρω στα 150 και πέθανε πριν από τό 215. Υπήρξε διδάσκαλος της Κατηχητικής Σχολής της Άλεξανδρείας. Υποστήριζε, ότι η έλληνική φιλοσοφία «έπαιδαγώγει τό έλληνικόν, ως ο νόμος τούς Έβραίους, εις Χριστόν», και ότι «πρός σοφίας κτήσιν συνεργεί». Έργα: α) Λόγος προ-τρεπτικός προς Έλληνας. β) Παιδαγωγός. γ) Στρωματείς. δ) Τίς ο σφζόμενος πλούσιος και άλλα.

Κύριλλος Άλεξανδρείας († 444). Γεννήθηκε γύρω στα 370 στην Άλεξάνδρεια, όπου έγινε διάκονος, ιερέας και τελικά πατριάρχης. Αγώνιστηκε περισσότερο από κάθε άλλον εναντίον της αίρέσεως του Νεστορίου. Έργα: α) Ερμηνευτικά (Περί της έν Πνεύματι και άληθεία προσκυνήσεως και λατρείας-Ερμηνείαι εις βιβλία της Π.Δ.-Ερμηνεία εις τό κατά Ιωάννην). β) Άπολογητικά (έναντίον του Ιουλιανού). γ) Δογματικοπολεμικά (κατά Άρειανών και Εύνομιανών-κατά Νεστοριανισμού) δ) Όμιλίες. ε) Έπιστολές.

Κύριλλος Έεροσολύμων († 386). Γεννήθηκε γύρω στα 312 στην Παλαιστίνη και έγινε επίσκοπος Έεροσολύμων. Έργα: α) 24 κατηχήσεις (1 προκατήχηση, 18 κατηχήσεις προς φωτιζομένους και 5 μυσταγωγικές κατηχήσεις προς νεοφωτί-στους). β) Όμιλίες.

Μακάριος Αιγύπτου. Γεννήθηκε γύρω στα 300 και πέθανε γύρω στα 390. Ύπηρεσε άσκητης στην έρημο της Μέσης Αιγύπτου. Σέ ηλικία 40 χρονών έγινε ιερέας. Με τό όνομά του σώζονται 50 όμιλίες πνευματικές, οι όποιες, και άν δέ γράφτηκαν από αυτόν, είναι κατά τό πλείστον αξιόλογοι και προσέλκυσαν τό ενδιαφέρον και αυτού του κορυφαίου φιλολόγου Γαίγκερ.

Μάξιμος ό Όμολογητής. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 580. Αρχικά μόνασε στή μονή της Χρυσοπόλεως, άπέναντι από την Κωνσταντινούπολη. Από εκεί πήγε στην Άφρική και άργότερα στή Ρώμη, όπου καταπολέμησε τό Μονοθελητισμό. Για τό λόγο αυτό υποβλήθηκε σέ μαρτύρια και έξορίστηκε στην Άλανά, κοντά στην Κασπία, όπου και πέθανε τό 662. Έργα: α) Δογματικά και πολεμικά. β) Έρμηνευτικά. γ) Σχόλια σέ Πατέρες. δ) Ηθικά και άσκητικά. ε) Μυσταγωγία (= συμβολική έρμηνεία των της λατρείας). στ) Έπιστολές.

Νεκτάριος Έεροσολύμων (1602-1676/1680). Γεννήθηκε στην Κρήτη καταγόταν όμως από την Πελοπόννησο. Ός πατριάρχης Έεροσολύμων άγωνίστηκε με σθένος για τόν άγιο Τάφο. Έπίσης υπεράσπισε την Όρθοδοξία από τις επιθέσεις των Λατίνων. Έργα: α) Έεροκοσμική Έστορία. β) Περί άναβαπτισμού. γ) Περί της άρχης του Πάπα κ.ά.

Παλλάδιος, έπίσκοπος Έλενοπόλεως. Γεννήθηκε γύρω στα 365 και πέθανε πριν από τό 431. Αρχικά μόνασε στην Αίγυπτο. Κατόπιν έγινε έπίσκοπος στην Έλενοπολη της Βιθυνίας. Ύπηρεσε θαυμαστής του Χρυσοστόμου. Έργα: β) Λαυσαϊκή Έστορία. β) Διάλογος ιστορικός πρός Θεόδωρον διάκονον Ρώμης περί βίου και πολιτείας Ίωάννου του Χρυσοστόμου.

Πρόκλος, άρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολεως († 446). Διακρίθηκε ως έκκλησιαστικός ρήτορας. Τότε που ήταν άρχιεπίσκοπος, μεταφέρθηκαν τά λείψανα του Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη (438). Σώζονται 25 λόγοι του και μιά έπιστολή πρός Άρμενίους περί πίστεως.

Φώριος ό Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στα 820 στην Κωνσταντινούπολη. Πέθανε πιθανότατα τό 893 στή μονή των Άρμενιανών, κοντά στην Κωνσταντινούπολη. Διακρίθηκε για τή βαθιά μόρφωσή του. Για τουτο και έγινε στην Κωνσταντινούπολη διδάσκαλος της Θεολογίας, Φιλολογίας και Φιλοσοφίας. Έγινε πατριάρχης Κωνσταντινούπολεως, αφού μέσα σέ 5 ήμερες δέχτηκε τή χειροτονία όλων των βαθμών της ιεροσύνης. Στίς ήμερες του Φωτίου άρχισε τό σχίσμα Άνατολικής και Δυτικής Έκκλησίας, τό όποιο έγινε όριστικό τό 1054 κατά την πατριαρχία Μιχαήλ Κηρουαρίου. Έργα: α) Τό Μυριόβιβλον ή Βιβλιοθήκη. β) Τά Άμφιλόχεια ή Λόγων ιερών και ζητημάτων ιερολογιαί. γ) Ύπομνήματα εις τας Γραφάς. δ) Λέξεων συναγωγή. ε) Λόγος περί της του άγιου Πνεύματος μυσταγωγίας. στ) Διήγησις περί της των Μανιχαίων άναβλαστήσεως. ζ) Ύμνοι. η) Λόγοι. θ) Έπιστολές (έρμηνευτικές, δογματικές, ήθικές, παραινετικές, παραμυθητικές, κανονικές, φιλικές κ.λπ.).

Ψευδο-Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης. Ἄγνωστος συγγραφέας, πού συνέγραψε γύρω στό 500 μέ τό ψευδώνυμο «Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης» πολλά ἀξιόλογα ἔργα. Κυριότερα ἀπό αὐτά εἶναι: α) Περί τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας. β) Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. γ) Περί θεῶν ὀνομάτων. δ) Περί μυστικῆς Θεολογίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

| | Σελ. |
|--|------|
| 1. Ἡ Πεντηκοστή (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 8 |
| 2. Ἐγκώμιο στὸν πρωτομάρτυρα Στέφανο (Πρόκλου, Ἀρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως) | 10 |
| 3. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 12 |
| 4. Οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 14 |
| 5. Ἡ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 16 |
| 6. Ἀφοσίωση στή χριστιανικὴ πίστη (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσό- φου καὶ μάρτυρος) | 18 |
| 7. Ἡ στάση στὸ μαρτύριο (Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου) | 18 |
| 8. Οἱ ἅγιοι "τεσσαράκοντα" μάρτυρες (Μεγ. Βασιλείου) | 20 |
| 9. Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 24 |
| 10. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀκλόνητη (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 24 |
| 11. Ἀπολογία ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος) | 26 |
| 12. Ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν. Ἡ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος) . | 28 |
| 13. Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξαν- δρείας σὲ περίοδο ἐπιδημίας πανώλους γύρω στὰ 250 (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας) | 30 |
| 14. Ἡ βάπτισμα τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (Εὐσεβίου Καισαρείας) | 32 |
| 15. Αἰρέσεις-Λύκοι μὲ ἐνδύματα προβάτων (Κυρίλλου Ἱερο- σαλύμων) | 34 |
| 16. Τὸ κοινωνικὸ ἔργο τοῦ Μεγ. Βασιλείου (Γρηγορίου Ναζι- ανζηνοῦ) | 36 |
| 17. Ἐγκατάλειψη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπὸ τὸ Γρηγόριο τὸ Ναζιανζηνό (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) | 38 |
| 18. Τὸ ἥρωϊκὸ φρόνημα τοῦ Χρυσοστόμου (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 40 |
| 19. Ὁ πλοῦτος τῆς ἀγάπης τοῦ Χρυσοστόμου (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου) | 40 |
| 20. Ὀλυμπιάς ἡ διακένισσα (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπό- λεως) | 42 |
| 21. Ἡ ζωὴ στὸ κοινόβιο (Μεγ. Βασιλείου) | 44 |

| | | |
|-----|--|----|
| 22. | Ἀναίρεση τῆς Εἰκονομαχίας (Ἰ. Δαμασκηνού) | 46 |
| 23. | Οἱ ἅγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καὶ Μεθόδιος (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος) | 48 |
| 24. | Ἀπόκριση πρὸς λουθηρανούς θεολόγους γιὰ τὴ σχέση πί- στεως καὶ ἔργων (Ἰερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντι- νοπόλεως) | 50 |
| 25. | Κυριεύτηκε ἡ Κωνσταντινούπολη (Γεωργίου Σχολαρίου- Γενναδίου) | 52 |
| 26. | Κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ – Νεομάρτυρες (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων) | 54 |
| 27. | Ἡ ἐνότητα τῶν Ὁρθόξων Ἐκκλησιῶν (Εἰρηναίου) | 56 |
| 28. | Ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους (Οἰκουμενικὴ κί- νηση) (Ἰ. Χρυσοστόμου) | 58 |

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

| | Σελ. |
|--|------|
| 29. Ἡ Ἁγία Γραφή (Ἱ. Δαμασκηνοῦ) | 64 |
| 30. Ἡ Ἱερά Παράδοση (Μεγ. Βασιλείου) | 66 |
| 31. Ἡ μερική γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τή μελέτη τῶν δημιουργημάτων (Γρηγορίου Νύσσης) | 68 |
| 32. Οἱ καθαροί στήν καρδιά βλέπουν τόν Θεό (Γρηγορίου Νύσσης) | 70 |
| 33. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου (Μεγ. Βασιλείου) | 72 |
| 34. Ὁ Κυβερνήτης τοῦ παντός (Μεγ. Βασιλείου) | 74 |
| 35. Ἡ συντήρηση τοῦ κόσμου (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 74 |
| 36. Ἡ συνένωση τοῦ ὄρατοῦ καί ἀόρατου κόσμου στόν ἄνθρωπο (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) | 76 |
| 37. Τό μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 78 |
| 38. Ἡ Ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) | 80 |
| 39. Ἡ Θεία Χάρη ὡς πνευματικό ὕδωρ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων) | 80 |
| 40. Ἡ ἀγίαστική καί ἀνακαινιστική δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 82 |
| 41. Ἡ καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων) | 84 |
| 42. Ἡ μετάνοια (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 86 |
| 43. Ἡ συχνή θεία Κοινωνία (Μεγ. Βασιλείου) | 86 |
| 44. Ἡ χριστιανική ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου (Μεγ. Βασιλείου) | 88 |
| 45. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ καί ὁ ἐκκλησιασμός (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 90 |
| 46. Ἡ θεία Λειτουργία – ικετήρια δέηση (Μεγ. Βασιλείου) ... | 92 |
| 47. Εὐχή τοῦ ἱερέα πρὸς τόν μετανοοῦντα καί ἐξομολογούμενο | 94 |
| 48. Εὐχή ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου | 94 |
| 49. Εὐχή ἀπό τήν τελετή τοῦ Εὐχελαίου | 96 |
| 50. Νεκρώσιμο ἰδιόμελο (Ἱ. Δαμασκηνοῦ) | 96 |
| 51. Ἡ ἐορτή τῶν Χριστουγέννων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) .. | 96 |
| 52. Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ἱ. Δαμασκηνοῦ) | 98 |
| 53. Ὁ Τίμιος Σταυρός (Ἱ. Χρυσοστόμου) | 98 |
| 54. Ἡ Κυριακή τῶν Βαίων (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας) | 100 |
| 55. Τό Μέγα Σάββατο (Ἀμφιλοχίου Ἱκονίου) | 102 |
| 56. «Ἀναστάσεως ἡμέρα» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) | 102 |
| 57. «Χριστός ἐγερθεῖς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχή τῶν κεκοιμησμένων ἐγένετο» (Ἱ. Χρυσοστόμου;) | 104 |

| | | |
|-----|---|-----|
| 58. | Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου (Θεοφάνους Κεραμέως) | 106 |
| 59. | Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Μεγ. Φωτίου) | 108 |
| 60. | Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου) | 108 |
| 61. | Τὸ παράδειγμα τῶν Μαρτύρων καὶ Ἁγίων (Μεγ. Βασιλείου) | 110 |
| 62. | Ἡ τιμὴ τῶν Ἁγίων (Ἰ. Δαμασκηνοῦ) | 110 |

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ Γ΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

| | Σελ. |
|---|------|
| 63. «Ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις» (Γρηγορίου Νύσσης) | 116 |
| 64. Τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσόστομου) | 116 |
| 65. Ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ἀξιών (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ) | 118 |
| 66. Ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) | 120 |
| 67. Ἡ ἀρετὴ κάνει τὴ ζωὴ εὐκολότερη καὶ φέρνει ἀγαλλίασι (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου) | 120 |
| 68. «Πρᾶξις θεωρίας ἐπίβασις» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) | 122 |
| 69. Μίμησις τῆς θείας φύσεως (Γρηγορίου Νύσσης) | 124 |
| 70. Ἀρμονία λόγων καὶ ἔργων καὶ ἐμπειρίας (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) | 124 |
| 71. Ἡ οὐράνια εἰκόνα ἐκείνου ποῦ ἀτενίζει πρὸς τὸ Χριστὸ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;) | 126 |
| 72. Ἡ συνειδησι ὡς παράγοντας τοῦ ἠθικοῦ βίου (Ἰ. Χρυσόστομου) | 126 |
| 73. Ἀποφυγὴ τῆς ἀπογνώσεως (Ἰ. Χρυσόστομου) | 128 |
| 74. Ἡ ἠθικὴ πρόοδος καὶ τελείωσι ποῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὸν ἀγῶνα (Γρηγορίου Νύσσης) | 130 |
| 75. Ἡ πίστις πρὸς τὸ Θεὸ (Μεγ. Βασιλείου) | 132 |
| 76. Ἡ ἐλπίδις στὸ Θεὸ (Ἰ. Χρυσόστομου) | 132 |
| 77. Σχέσι πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως) | 134 |
| 78. Ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς (Ἰ. Χρυσόστομου) | 134 |
| 79. Οἱ ὠφέλειες ἀπὸ τὸν ἐκκλησιασμό (Ἰ. Χρυσόστομου) | 136 |
| 80. «Ταπεῖνου σαυτὸν» (Ἰ. Χρυσόστομου) | 138 |
| 81. Προσωπογραφία τοῦ ταπεινόφρονος (Μ. Βασιλείου) | 138 |
| 82. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀψυχη καὶ ἔμψυχη φύσι (Μ. Βασιλείου) | 140 |
| 83. Ἡ χρῆσις τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (Μεγ. Βασιλείου) | 142 |
| 84. Χριστιανισμὸς καὶ σῶμα. Ἡ ἀφθαρσία ὡς προορισμὸς τοῦ σώματος (Γρηγορίου Νύσσης) | 144 |
| 85. Ἡ καλὴ χρῆσις τῆς νηστείας (Ἰ. Χρυσόστομου) | 144 |
| 86. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ὡς δημιουργημά τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Μ. Βασιλείου) | 146 |
| 87. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ὡς συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Νύσσης) | 148 |

| | | |
|------|---|-----|
| 88. | Έργασια καί άργία (Ι. Χρυσοστόμου) | 148 |
| 89. | Ή έπιμελής μελέτη καί άσκηση ώς προϋπόθεση έπιτυχίας, του έπαγγέλματος (Ίσιδώρου Πηλουσιώτου) | 150 |
| 90. | Ή ανάγκη καί τό κριτήριο του έπαγγελματικού προσανατολισμού (Γρηγορίου Ναζιανζηνού) | 150 |
| 91. | Ο Χριστιανός καί οι «άνθρωπιστικές» σπουδές – Ή «παίδευση» είναι τό πρώτο άγαθό (Γρηγορίου του Ναζιανζηνού) | 152 |
| 92. | Ή ώφέλεια από τή «θύραθεν» παιδεία (Μ. Βασιλείου) | 154 |
| 93. | Ο Χριστιανός καί οι αισθητικές άξίες – Ή βίωση του ώραιου στή φύση (Γρηγορίου του Θεολόγου) | 154 |
| 94. | Ή βίωση του ώραιου στήν τέχνη – Ή «άμείνων καί εις άμεινον φέρουσα» μουσική (Μεγ. Βασιλείου) | 156 |
| 95. | Οι ώφέλειες από τήν ψαλμωδία (Μ. Βασιλείου) | 158 |
| 96. | Ή βίωση του θείου κάλλους (Ψευδο-Διονυσίου Άρεοπαγίτου) | 158 |
| 97. | Ή έκλογή τών φίλων (Μεγ. Φωτίου) | 160 |
| 98. | Οι έλεγχοι τών πραγματικών φίλων (Ι. Χρυσοστόμου) | 160 |
| 99. | Ο Χριστιανισμός καί οι κοινωνικές άξίες – Ένότητα καί ειρήνη (Ι. Χρυσοστόμου) | 162 |
| 100. | Ή άλληλεξάρτηση ειρήνης καί δικαιοσύνης (Ίσιδώρου Πηλουσιώτου) | 164 |
| 101. | Ή πλεονεξία άδικεί τό κοινωνικό σύνολο (Μεγ. Βασιλείου) | 164 |
| 102. | Περίθαψη του Χριστού στό πρόσωπο τών πασχόντων (Γρηγορίου Ναζιανζηνού) | 164 |
| 103. | Τό μυστήριο του γάμου (Ι. Χρυσοστόμου) | 166 |
| 104. | Προϋπόθεση καί γνωρίσματα του πετυχημένου γάμου (Ι. Χρυσοστόμου) | 168 |
| 105. | Οι Χριστιανοί στήν κοινωνία καί στον πολιτισμό (Άπό τήν Έπιστολή προς Διόγνητο) | 170 |
| 106. | Τά-διάφορα μέλη τής Έκκλησίας (Μεγ. Βασιλείου) | 172 |
| 107. | Ή τάξη στό σώμα τής Έκκλησίας (Γρηγορίου Ναζιανζηνού) | 174 |
| | Γραμματολογικό εύρετήριο | 178 |

Σημείωση: Οι φωτογραφίες τών εικόνων, εύγενική παραχώρηση του Διδ. τής Θεολογίας κ. Κωνσταντινίδη, όφείλονται στό φωτογράφο κ. Περικλή Παπαχατζιδάκη.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ»
ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ (ΙΒ) 1979 ΑΝΤΙΤΥΠΑ 100.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3319/11-12-1979

ΕΚΤΥΠΩΣΗ : ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΑΦΟΙ ΧΑΤΖΗΧΡΥΣΟΥ

